

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI**

**ÖZ-BELİRLEME KURAMI BAĞLAMINDA
HELİKOPTER ANABABALIĞIN ANABABALARIN VE
ERGENLERİN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞLARI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

ESMA DAŞCI

**ANKARA
EYLÜL, 2022**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
PROGRAMI**

**ÖZ-BELİRLEME KURAMI BAĞLAMINDA
HELİKOPTER ANABABALIĞINANABABALARIN VE
ERGENLERİN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞLARI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

ESMA DAŞCI

DANIŞMAN: PROF. DR. İLHAN YALÇIN

**ANKARA
EYLÜL, 2022**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Esma DAŞCI adlı öğrencinin hazırladığı “Öz-Belirleme Kuramı Bağlamında Helikopter Anababalığın, Anababaların ve Ergenlerin Psikolojik İyi Oluşları Üzerindeki Etkisi” başlıklı bu çalışma Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	<u>Jüri Üyeleri</u>	<u>İmza</u>
Başkan	Prof. Dr. Türkan DOĞAN	
Üye	Prof. Dr. İlhan YALÇIN (Danışman)	
Üye	Prof. Dr. Şerife IŞIK	
Üye	Prof. Dr. Serap NAZLI	
Üye	Doç. Dr. Gökhan ATİK	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından .../.../20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

.....

Prof. Dr. İlhan YALÇIN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Esmâ DAŞCI

ÖZET

ÖZ-BELİRLEME KURAMI BAĞLAMINDA HELİKOPTER ANABABALIĞIN ANABABALARIN VE ERGENLERİN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DAŞCI, Esmâ

Doktora Tezi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İlhan YALÇIN

Eylül, 2022, xiii + 173 sayfa

Bu araştırmanın amacı, öz-belirleme kuramı bağlamında helikopter anababalığının ergenlerin ve anababaların psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkisini onların psikolojik ihtiyaç doyumları aracılığıyla karşılıklı olarak test etmektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada anne-ergen ve baba-ergen eşleştirilmiş veri setleri üzerinden aktör partner karşılıklı bağımlılık modeli (A – APKM) kullanılmıştır. Araştırmaya 324 ergen ve onların 512 anababası dâhil olmuştur. Araştırmanın çalışma değişkenlerine ilişkin veriler Kişisel Bilgi Formu, Helikopter Anababalık Ölçeği – Ergen ve Anababa Formları, Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği ve Covid-19 Korkusu Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, helikopter anababalığının psikolojik iyi oluş üzerinde, anababaların ve ergenlerin aktör etkileri açısından istatistiksel olarak anlamlı etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan anababa ve ergenlerin partner etkilerinin büyük oranda istatistiksel olarak anlamlı olmadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmada yalnızca anne bildirimine dayalı helikopter anababalığının ergen bildirimine dayalı psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla ergenin psikolojik iyi oluşu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir dolaylı partner etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulguları, Türkiye bağlamında helikopter anababalığının karmaşık doğasına ilişkin alanyazında önceki pek çok görgül kanıttan kısmen farklı bir anlayışı ortaya koymaktadır. Bulgular ilgili alanyazın doğrultusunda tartışılmış ve ileride yapılacak araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur. Bununla birlikte, araştırmanın aile danışmanlığı, çocuk ve ergen ruh sağlığı profesyonelleri ve okul psikolojik danışmanları açısından doğurguları da sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: helikopter anababalık, öz-belirleme kuramı, APIMeM, ergen iyi oluşu, anababa iyi oluşu

ABSTRACT

THE EFFECT OF HELICOPTER PARENTING ON THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF ADOLESCENTS AND PARENTS IN THE CONTEXT OF SELF-DETERMINATION THEORY

DASCI, Esma

Dissertation, Department of Psychological Services in Education

Supervisor: Prof. Dr. İlhan YALÇIN

September 2022, xiii + 173 pages

This research aimed to test the effect of helicopter parenting on the psychological well-being of adolescents and parents through their psychological need satisfaction by using self-determination theory as a framework. In line with this purpose, the current research employed an actor-partner interdependence model (APIMeM) on mother-adolescent and father-adolescent dyadic data sets. Data was collected from 324 adolescents and their 512 parents who completed the Personal Information Form, Helicopter Parenting Scale – Adolescent and Parent Forms, Psychological Need Satisfaction Balance Scale, Psychological Well-Being Scale and Covid-19 Fear Scale. The results indicated that the effects of helicopter parenting on psychological well-being were highly significant in terms of actor effects of parents and adolescents. However the partner effects were not statistically significant. Specifically, it was found that helicopter parenting based only on maternal reporting has a significant partner effect on adolescent psychological well-being through adolescent reporting psychological need satisfaction. The results revealed a different understanding of the complex nature of helicopter parenting in the context of Turkey than a large number of studies previously reported in the literature. The findings were discussed in line with the relevant literature, and suggestions for further research were made. Additionally the implication of the present research was provided for family counseling, child and adolescent mental health professionals and practitioners, and school psychological counselors.

Key Words: helicopter parenting, self-determination theory, APIMeM, adolescent well-being, parental well-being

ÖNSÖZ

Doktora tez çalışmasını tek başına yürütmek elbette kolay değil. Bu nedenle bu süreç boyunca bireysel, psikolojik ve sosyal anlamda aldığım tüm destekler bu yolda yürümemde, yola devam etmemde beni cesaretlendiren güç kaynaklarıydı. Öncelikle, bu süreçte akademik bilgi birikimi ve deneyimleriyle desteğini her daim yanımda hissettiğim değerli tez danışmanım Prof. Dr. İlhan YALÇIN'a tüm emekleri için çok teşekkür ederim.

Tez izleme komitesinde yer alarak çalışmamın çok daha iyiye gitmesine yönelik değerli görüş ve önerilerini esirgemeyen, akademik desteğin yanı sıra sosyal ve psikolojik destekleriyle yola devam edebilmem için destek sunarak cesaretlenmemi sağlayan Prof. Dr. Şerife IŞIK'a ve Doç. Dr. Gökhan ATİK'e şükranlarımı sunarım. Tez savunma sınavı jürimde yer alarak değerli görüş ve değerlendirmelerini paylaşan ve çalışmamın gelişmesine katkı sunan Prof. Dr. Türkan DOĞAN'a ve Prof. Dr. Serap NAZLI'ya çok teşekkür ederim.

Bu tez çalışmasının çok daha iyi olması için bilgi ve deneyimlerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Seher SEVİM'e, Prof. Dr. Emine Gül KAPÇI'ya ve Prof. Dr. Neslihan GÜNEY KARAMAN'a ve değerli arkadaşım Dr. Gökçe ÇOKAMAY YILMAZ'a çok teşekkür ederim. Çalışmamın çok daha güvenilir ve sağlam bir araştırma yöntem ve tekniğine sahip olması için kafamdaki soruları yanıtlamama yardımcı olan Doç. Dr. Kaan Zülfikar DENİZ'e, Arş. Gör. Fatih İMROL'a ve Dr. Öğr. Üyesi Kenan POLAT'a bana ayırdıkları kıymetli zamanları ve emekleri için çok teşekkür ederim.

Doktora sürecimin son zamanlarında tanıdığım, tanımaktan mutluluk duyduğum, akademinin geleceği için beni umutlandıran heyecanlı, merak eden, tazelikleriyle gücümü toparlamamı sağlayan, Arş. Gör. Cemre YAVUZ'a, Arş. Gör. Kübra BERBER'e, Arş. Gör. Semanur TOKER'e, Arş. Gör. Ecem ÇİÇEK'e ve Arş. Gör. Kübra ÖZDOĞANA'a teşekkür ederim. Dilerim kurduğumuz bu bağ uzun yol arkadaşlıklarının kapılarını açsın.

Akademide yola devam edebilmemde en büyük destek kaynaklarımdan biri kuşkusuz aynı yolu yürüdüğüm arkadaşlarımdır. Bu yolculukta yalnız olmadığımı ve anlaşıldığımı her daim hissettiren değerli arkadaşlarım Dr. Aslı AŞÇIOĞLU ÖNAL'a, Arş. Gör. Elif Gülçin ÇELİK ATEŞ'e, Arş. Gör. Ebru GÜÇ'e, Dr. Tunahan ERPAY'a, Arş. Gör. Nihal TUTAL ÖZAL'a ve Dr. Öğr. Üyesi Betül Gökçen DOĞAN LAÇİN'e

sırtımı yaslayabilme güven ve konforunu yaşattıkları için minnettarım. Bu yolda vardığım yerden çok yürüdüğüm yoldan keyif alabilmeme ve yolculukta anlam bulabilmeme sunduğunuz katkı için çok teşekkür ederim.

Akademide başlayan ancak akademide kalmayan, yaşamda birlikte yürüdüğümüze, geliştiğimize şahit olup umutlandığım, yaşamı birlikte anlamlandırıdığım değerli dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Sevilay BULUT'a ve Gülbahar YILMAZ'a tüm yolculuk boyunca bana eşlik ettikleri ve bu yolda devam edebilmem için sundukları destek için minnettarım.

Bu kültürde doğup büyüyen bir birey olarak bireyleşme sürecim elbette kendim için hala devam eden bir yolculuk. Aileden aktarılan içselleştirdiğim değerler, bu yolculuğu kimi zaman zorlaştırıyor kimi zamansa çok daha kolaylaştırıyor. Ama geldiğim aşamada ben olmama katkı sundukları ve kendi koşullarında yeterince iyi anababa olma çabalarıyla desteklerini her daim hissettiğim anneme, babama, kardeşlerime ve yeğenlerim Defne ve Nihan'a şükranlarımı sunuyorum. Yaşam yolculuğumuzun birlikte başladığı, daima birbirimizin varlığından güç aldığımız, desteğini hep yanımda hissettiğim kız kardeşim, ikizim Dr. Esra DAŞCI'ya yaşamımın her alanında olduğu gibi bu süreçte de sunduğu destek ve cesaretlendirmeler için minnettarım. Son olarak, doktora sürecimin tüm stresini ve kaygılarını azaltan, bilgisayar başında mırıltılarıyla bana dinlenmem gerektiğini hatırlatan ve yaşamımı çok daha keyifli kılan kedi FİRUS'a ve tez çalışmamın son üç ayında aniden yaşamıma katılan LEYLOŞ'a yaşamıma kattığı kaos ve heyecan için ne kadar teşekkür etsem azdır. Kuşkusuz bu süreç sızsiz çok daha zor ve keyifsiz olurdu.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR/SİMGELER	xiii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	18
Önem.....	20
Sınırlılıklar	23
Sayıltılar.....	24
Tanımlar.....	25
BÖLÜM 2	27
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	27
21. Yüzyılda Anababalık ve Helikopter Anababalık	27
Helikopter Anababalıkta Bağlamanın Etkisi: Toplumsal, Ekonomik ve Kültürel	
Faktörler	28
Modernleşme ve Risk Toplumu Algısı	28
Savunmasız Çocuk Miti	30
Kuşak Bakış Açısı: X'ler Y ve Z'leri Yetiştirdiğinde	33
Anababalığın Ekonomisi	35
Helikopter Anababalığa İlişkin Psikolojik Yaklaşımlar	38
Helikopter Anababalığa İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	39
Öz-Belirleme Kuramı	45
Öz Belirleme Kuramı Bağlamında Helikopter Anababalık: Anababa ve Ergen	
Açısından Süreçler ve Etkileri	50
Anababalık Çalışmalarında Aile Sistemleri Yaklaşımı	57
Olson'un Çember Modeli.....	58
BÖLÜM 3.....	65
YÖNTEM	65
Araştırmanın Modeli.....	65
Çalışma Grubu	65
Verilerin Toplanması	68
Kişisel Bilgi Formu	68
Helikopter Anababalık Ölçeği (HABÖ) – Anababa ve Ergen Formları	68

HABÖ'nün Faktör Yapısı: Açımlayıcı Faktör Analizi Bulguları	71
HABÖ'nün Doğrulamalı Faktör Analizi Bulguları	75
HABÖ'nün Benzer Ölçek ve Ölçüt Bağıntılı Geçerliliği	83
Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği	87
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği	88
Kovid-19 (Covid-19) Korkusu Ölçeği	88
İşlem	90
Verilerin Çözümlemesi	91
Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlı Aracılık Modeli (A – APKM)	96
BÖLÜM 4	103
BULGULAR VE YORUMLAR	103
Tanımlayıcı İstatistikler	103
Çalışma Değişkenlerine İlişkin Pearson Korelasyon ve Covid-19 Korkusu	
Kontrol Edilerek Hesaplanan Kısmi Korelasyon Değerleri	104
Aktör Partner Karşılıklı Bağımlılık Modellerinin (A – APKM) Test Edilmesi	109
Anne-Ergen Eşlerine İlişkin A – APKM'nin Test Edilmesi	109
Anne – Ergen APKM'de Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri	110
Anne – Ergen APKM'de Dolaylı ve Toplam Aktör ve Partner Etkileri	112
Baba-Ergen Eşlerine İlişkin A – APKM'nin Test Edilmesi	114
Baba – Ergen APKM'de Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri	115
Baba – Ergen APKM'de Dolaylı ve Toplam Aktör ve Partner Etkileri	117
Yorumlar	119
BÖLÜM 5	131
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	131
Sonuçlar	131
Öneriler	132
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	132
Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	135
KAYNAKLAR	137
EKLER	153
EK 1. Etik Kurul Onayı	154
EK 2. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni	155
EK 3. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Kullanım İzni	156
EK 4. Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği Kullanım İzni	157
EK 5. Kovid-19 Korkusu Ölçeği Kullanım İzni	158
EK 6. Kişisel Bilgi Formu (Ergen)	159
EK 7. Kişisel Bilgi Formu (Anababa)	161
EK 8. Helikopter Anababalık Ölçeği – Ergen Formu – Örnek Maddeler	163
EK 9. Helikopter Anababalık Ölçeği – Anababa Formu – Örnek Maddeler	164
EK 10. Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği – Örnek Maddeler	165
EK 11. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği – Örnek Maddeler	166
EK 12. Koronavirüs Korkusu Ölçeği – Örnek Maddeler	167
EK 13. Anne-Ergen Veri Setine İlişkin Çok Değişkenli Ki-Kare Dağılımı İçin	168
Q-Q Grafiği	168

EK 14. Baba-Ergen Veri Setine İlişkin Çok Değişkenli Ki-Kare Dağılımı İçin	169
Q-Q Grafiği.....	169
BENZERLİK BİLDİRİMİ	171
ÖZGEÇMİŞ.....	173

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler	67
Tablo 2. Helikopter Anababalık Ölçeği – Ergen Formu Faktör Analizi (Döndürülmüş Temel Bileşenler Analizi) Sonuçları	73
Tablo 3. Helikopter Anababalık Ölçeği – Anababa Formunun Faktör Analizi (Döndürülmüş Temel Bileşenler Analizi) Sonuçları	74
Tablo 4. HABÖ/Ergen Formu Modifikasyon Öncesi ve Sonrası Karşılaştırmalı Uyum İyiliği Değerleri	80
Tablo 5. HABÖ/Anababa Formu Modifikasyon Öncesi ve Sonrası Karşılaştırmalı Uyum İyiliği Değerleri	81
Tablo 6. HABÖ/Ergen Formu ile LABÖ alt ölçekleri arasındaki ilişki	83
Tablo 7. HABÖ Ergen Formu ile DASS-21 alt boyutları arasındaki ilişki	84
Tablo 8. HABÖ/Ergen Formunun Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler	84
Tablo 9. HABÖ/Anababa Formu ile LABÖ Alt Boyutları Arasındaki İlişki	85
Tablo 10. HABÖ/Anababa Formu ile DASS-21 alt boyutları arasındaki ilişki	85
Tablo 11. HABÖ/Anababa Formunun Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler	86
Tablo 12. HABÖ/Ergen Formu İç Tutarlık Katsayıları	86
Tablo 13. HABÖ/Anababa Formu İç Tutarlık Katsayıları	87
Tablo 14. Eşlerde Çalışma Değişkenlerine İlişkin Ayırt Edilebilirlik Testi Sonuçları ..	98
Tablo 15. Çalışma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	104
Tablo 16. Ergen-Anne Eşleri İçin Çalışma Değişkenleri Arasında Covid-19 Korkusu Kontrol Edilerek Hesaplanan Kısmi Korelasyon Katsayıları	107
Tablo 17. Ergen-Baba Eşleri İçin Çalışma Değişkenleri Arasında Covid-19 Korkusu Kontrol Edilerek Hesaplanan Kısmi Korelasyon Katsayıları	108
Tablo 18. Helikopter Anababalık ve Psikolojik İyi Oluşta Psikolojik İhtiyaç Doyumunun Aracılığına İlişkin Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri	111
Tablo 19. PİDDÖ _{ergen} 'nin Aracılık Etkisinin Anlamlılığına İlişkin Yanlılık-Düzeltilmiş Bootstrap Sonuçları	112
Tablo 20. Baba-Ergen A – APKM'de Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri	116
Tablo 21. PİDDÖ _{ergen} 'nin Aracılık Etkisinin Anlamlılığına İlişkin Yanlılık-Düzeltilmiş Bootstrap Sonuçları	117

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Önerilen Hipotetik Model	19
Şekil 2. Locke ve diğerleri (2012) tarafından önerilen helikopter anababalık kavramlaştırması	42
Şekil 3. Öz-Belirleme Kuramı Bağlamında Anababalık Boyutları ve Psikolojik İhtiyaç Doyumu Tablosu, Kaynak: Ulferts, 2020	49
Şekil 4. Olson'un Çember Modeli, Kaynak: Olson ve diğerleri, 2000	59
Şekil 5. HABÖ Ergen Formu Verilerine ilişkin Ki-Kare Çok Değişkenli Normal Dağılım için Q-Q Grafiği	76
Şekil 6. HABÖ Anababa Formu Verilerine ilişkin Ki-Kare Çok Değişkenli Normal Dağılım için Q-Q Grafiği	77
Şekil 7. HABÖ Ergen Formuna İlişkin DFA – Modifikasyon Sonrası Yol Diyagramı. 79	
Şekil 8. HABÖ Anababa Formuna İlişkin DFA – Modifikasyon Sonrası Yol Diyagramı.....	82
Şekil 9. Önerilen Hipotetik Model	100
Şekil 10. Anne-Ergen Eşlerine İlişkin A – APKM.....	113
Şekil 11. Baba-Ergen Eşlerine İlişkin A - APKM.....	118

KISALTMALAR/SİMGELER

AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
APIM	Actor-Partner Interdependence Model
APIMeM	Actor-Partner Interdependence Mediation Model
HABÖ	Helikopter Anababalık Ölçeği
PİDDÖ	Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği
PİÖ	Psikolojik İyi Oluş Ölçeği
MVN	Multivariate Normallity
VIF	Variance Inflation Factor
β	Standartlaştırılmış Dolaylı E
r	Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı
YEM	Yapısal Eşitlik Modeli
ML	Maximum Likelihood
S-B	Satorra Bentler
χ^2	Chi Square / Ki-kare
G.A.	Güven Aralığı
RMSEA	Root Mean Square Error of Approximation
AGFI	Adjusted Goodness-of-fit Index/Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi
GFI	Goodness-of-fit Index/Uyum İyiliği İndeksi
CFI	Comparative Fit Index
TLI	Tucker–Lewis Index
SRMR	Standardized Root Mean Square

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırma problemine giriş yapılarak araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları ele alınmaktadır. Problem durumunda, öncelikle araştırmanın ana değişkenleri ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler ele alınmış ve problem durumuna ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiş ardından, alanyazına dayalı olarak hipotetik bir model önerisi ortaya konulmuştur. Amaç bölümünde, önerilen hipotetik model bağlamında araştırmanın temel amacı ve alt amaçları ortaya konulmuş; önem bölümünde, araştırmanın önemi ve gerekliliği tartışılmış; sınırlılıklar bölümünde ise bu araştırmaya özgü sınırlılıklar ortaya konulmuştur.

Problem

Anababaların, çocuklarının gelişim süreçlerine katılımları ile çocuklarının sağlıklı psikolojik gelişimleri, uyumları ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki, alanyazında görgül olarak kabul görmüş yaygın görüşlerden biridir. Anababaların çocuklarının gelişiminde üstlendikleri rol, onlara oldukça temel ancak oldukça zor bir sorumluluk da yüklemektedir. Anababalar, bir yandan çocuğun toplumsal değer ve düzenlemeleri içselleştirerek topluma uyum sağlamasına katkı sunarken bir yandan da çocuğun potansiyelini ortaya koyması ve kendi ilgileri, motivasyonları doğrultusunda hareket etmelerini destekleme sorumluluğu ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Joussemet, Landry ve Koestner, 2008).

Toplumsal bir kurum olarak ailenin çocuk yetiştirmedeki rol ve sorumlulukları, kuşkusuz yaşanan çağın sosyal, ekonomik, politik yapı ve koşullarına göre biçimlenmektedir (Bornstein, 2012). Modern çağın sosyo-kültürel, ekonomik ve politik koşulları düşünüldüğünde çocuk yetiştirme süreci anababalara haddinden fazla yük yükleyerek anababaları dolayısıyla çocukları bir çıkmaza sürüklüyor gibi görünmektedir (Pimentel, 2016). Modernleşmeyle birlikte artan belirsizlik, anababaların yaşamı daha riskli ve öngörülemez algılamaya başlamasına ve çocukları için riskten kaçınmak amacıyla aşırı sorumluluk yüklenmelerine yol açmıştır (Tremblay vd., 2015). Üstelik

önceki yüzyıllarda olmadığı kadar çocukların güvende olması için tıbbi, teknolojik ve psikolojik donanımlar daha fazlayken bugünün çocukları fiziksel, sosyal ve duygusal riskler karşısında daha savunmasız olarak görülmektedirler (Faircloth, 2014). Bu doğrultuda artık görgül olarak da incelenmeye başlayan, anababaları her zamankinden daha kaygılı, çocukları ise çok daha savunmasız kılan 21. yüzyıla özgü modern bir anababalık kültürünün ortaya çıktığını söylemek oldukça mümkün görünmektedir (Füredi, 2013; Ulferts, 2020).

Modern çağın koşullarıyla ortaya çıkan bu farklı anababalık yaklaşımının ilk örnekleri modernleşmeyle birlikte ortaya çıkmış olmalı ki ilk olarak 1969 yılında Dr. Haim Ginott'un "*Anababalar ve Gençler Arasında (Between Parents & Teenagers)*" adlı kitabında anababalarının bir helikopter gibi onların tepesinde gezindiklerini anlatan ergenlerden yola çıkarak helikopter anababalık teriminden söz edilmiştir. O zamandan bu yana gittikçe daha da yaygınlaşarak toplumun büyük bir kısmında gözlemlenmeye başlamış ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 2011 yılında bir sözlükte "*helikopter anababalık*" terimi tanımlanarak günlük dilde kullanılmaya başlamıştır. Günlük dilde yer etmeye başlamasından 2020'li yıllara gelene kadar ise gittikçe artan bir ilgiyle uzmanlar, eğitimciler ve araştırmacılar, gelişimsel anlamda uygun olmayan, aşırı ve yoğun bir biçimde gösterilen bu anababalık uygulamalarına dikkat çekmeye başlamıştır (Örneğin; Givertz ve Segrin, 2014; LeMoyne ve Buchanan, 2011; Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Schiffrin ve Liss, 2017).

Bu modern anababalık uygulamaları, anababanın katılımının her zaman, çocuk için yarar sağlamayabileceği görüşü üzerine temellenmektedir. Anababanın aşırı katılım gösteren davranışları, popüler yayınlarda çok farklı biçimlerde adlandırılmaktadır (Örneğin: helikopter, buldozer, kara şahin, çim biçici, kaplan, kar küreyici anababa). Farklı adlarla anılan bu modern dönem anababalık uygulamalarının tanımlarına ilişkin herhangi bir ortaklık yoktur. Öte yandan bu anababalık davranışlarını tanımlamak için kullanılan sözcüklere bakıldığında çoğunlukla, yoğun bir biçimde çocuğu gözetim altında tutma, çocuğun başarılı olması için çocuk yerine aşırı çaba sarf etme, bir yandan da çocuğun kapasitesini yok saymayla ilişkilendirilebilecek anlamlar barındırdığı görülmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) tarafından hazırlanan ve 21. yüzyılda anababalığın çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin sundukları raporda, tüm modern anababalık uygulamalarını aşırı anababalık olarak adlandırmışlardır. Ayrıca aşırı anababalığın sıklıkla helikopter anababalıkla değişimli olarak kullanıldığını belirtmişlerdir (Ulferts,

2020). Akademik yayınlarda da sıklıkla "helikopter anababalık", "aşırı anababalık (overparenting)" ya da "yoğun anababalık (intense parenting)" terimleri kullanılmaktadır (Cline ve Fay, 1990; Segrin, Woszidlo, Givertz, Bauer ve Murphy, 2012). Bunun yanı sıra bu modern anababalık uygulamaları arasında en çok üzerinde durulan ve çalışılan anababalık yaklaşımının helikopter anababalık olduğu belirtilmektedir (Dupont, Mikolajczak ve Roskam, 2022). Bu çalışma kapsamında, yaygın bir biçimde Türkçede kullanılmaya başlaması, aşırı katılım ve müdahaleci anababalık davranışlarını en kapsayıcı biçimde tanımlayan şemsiye bir kavram olduğu düşünüldüğünden "helikopter anababalık" adı kullanılmıştır.

Yirmibirinci yüzyılda yeni bir anababalık kültürünün ortaya çıktığına yönelik görüşler, modernleşme süreciyle bağlantılı olarak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişen aile anlayışına ve çocukluk kavramına, sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlara atıfta bulunmaktadır (Ulferts, 2020). Başka bir ifadeyle modernitenin toplum üzerindeki baskısıyla birlikte küresel iş piyasasında rekabet etmeye yönelik bireysel başarı beklentisinin artmaya başlamasını, helikopter anababalık olgusunun yaygınlaşmasındaki hatta kimi aileler için normalleşmesindeki en etkili toplumsal faktör olarak görmektedirler (Ungar, 2009). Bu doğrultuda modernleşme süreciyle bağlantılı bir biçimde ailenin çekirdek aile yapısına dönüşmesi, çocukluğa yüklenen anlamın değişmesi, toplumda belirsizlik ve risk altında olunduğuna ilişkin algının artması, kuşak farklılıkları ve sosyo-ekonomik koşullar gibi pek çok etmenin modern anababalık kültürünün oluşmasına katkı sunduğu belirtilmektedir (Doepke ve Zilibotti, 2014; Faircloth, 2014; Füredi, 2013). Tarih içerisinde bu koşul ve etmenlerin yansımalarının 21. yüzyılda yeni bir anababalık kültürünün oluşmasına katkı sunduğunu, anababaların daha önceki dönemlere göre çok daha kaygı ve stres yaşadıklarını söylemek oldukça olasıdır. Anababalık alanyazınında 2000'lerin başından itibaren anababa tükenmişliğine ilişkin araştırmaların sayısındaki büyük artış da bu görüşü destekler niteliktedir. Mathy (2019) tarafından yürütülen retrospektif bir çalışmada, 2000'li yıllardaki araştırma bulgularındaki anababa tükenmişliğinin, 1960'lı yıllardaki oranlara göre altı kat daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgunun, 21. yüzyılda, anababalığın çok daha kaygı ve stres yüklü bir süreç olduğuna ve modern bir anababalık kültürünün oluştuğuna ilişkin dolaylı bir kanıt sunduğunu söylemek mümkündür.

Toplumsal, sosyal ve ekonomik bağlamla ilişkili olduğu yönündeki görüşlerle paralel olarak alanyazında helikopter anababalığın çoğunlukla orta-sınıf ailelerde (Ungar, 2009) ya da eğitimin ödüllendirildiği ancak yeterli eğitim alabilmek için fırsatların ve

kaynakların sınırlı olduğu toplumlarda daha yaygın olduğu yönünde bulgulara ulaşılmaktadır (Doepke ve Zilibotti, 2014). Bu doğrultuda çocuklarının eğitim ve gelişimlerine maddi ve manevi yatırım yapmaya yönelik baskı hisseden, gelir eşitsizliklerinin ya da istihdam olanaklarının sınırlı olduğu toplumlarda anababaların, çocuklarının daha iyi bir yaşam standardına sahip olması için daha fazla çaba göstermeleri ve çocuklarının yaşamlarına daha fazla katılma eğiliminde olmaları oldukça olasıdır.

Kuşkusuz toplumsal değışimler, sosyal ve ekonomik etmenlerle birlikte ortaya çıkan bu modern anababalık olgusu bireysel ve kültürel faktörlerle etileşime girdiğinde anababa ve çocukların psikolojik süreçlerinde birtakım etkilere neden olmaktadır. Geçen 20 yıl içerisinde görgül olarak ele alınmaya başlanan ve son 10 yıl içerisinde ise gittikçe artan sayıda görgül çalışma da helikopter anababalık yaklaşımının anababa ve çocuk açısından birtakım etkileri olduğu yönünde bulgular ortaya koymaktadır. Öte yandan bu anababalık yaklaşımının yaygınlığını inceleyen görgül araştırmalar ise oldukça sınırlıdır. Sınırlı sayıdaki çalışmalardan biri olan ve Somers ve Settle (2010) tarafından üniversitelerde öğretim üyeleri ve öğrenci yetkilileriyle yapılan görüşmelerde, üniversite öğrencilerinin anababalarının, demografik özelliklerinden bağımsız bir biçimde yaygınlığının %40 – 60 arasında olduğunu bildirmişlerdir. Locke ve diğerleri (2012), tarafından yürütölen, okul psikolojik danışmanları, psikologlar ve öğretmenlerin, aşırı anne babalık kapsamında değerdendirebilecekleri yaşantılarını belirledikleri başka bir çalışmada ise katılımcıların büyük bir kısmı (%92, $n = 128$), aşırı anababalık davranışı olarak nitelendirdikleri davranışlarla okul bağlamında karşılaştıklarını ya da psikolojik danışma sürecinde ele aldıklarını dile getirmişlerdir (Locke vd., 2012). Farklı çalışmalarda ise üniversite öğrencilerinde ortalama düzeyde olduğu ve yalnızca çok düşük oranda öğrencilerin anababalarının katılımlarını aşırı olarak algıladıkları yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Kwon, Yoo ve Bingham, 2016; LeMoyne ve Buchanan, 2011). Türkiye’de Yılmaz (2020) tarafından yürütölen bir çalışmada ise ortaokul düzeyinden üniversite düzeyine kadar ergen ve genç yetişkinlerin katıldıkları geniş bir örnekleme ($n = 1490$) annelerin %30.34’ünün babaların ise %14.43’ünün helikopter anababa olarak algılandığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Öte yandan helikopter anababalığın kapsamının ne olduğuna, anababa ve çocuk açısından nasıl algılandığı ya da deneyimlendiğine ilişkin oldukça sınırlı bilgi bulunmaktadır. Bu nedenle bu yeni anababalık yaklaşımının kapsamını, doğasını, anababa ve çocuk açısından etkilerini belirlemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Helikopter anababalık, en genel anlamda, aşırı ve gerekli olmayan bir biçimde çocuğun yaşamına katılarak çocuğun karşılaşabileceği herhangi bir sorunu, ortaya çıkmadan önlemeyi, çocuğun gereksinim duymadığı konularda aşırı desteği içeren bir anababalık biçimini ifade etmektedir (Cline ve Fay, 1990). Bir diğer ifadeyle, helikopter anababalık ileri düzeyde çocuk merkezli, aşırı katılımcı, aşırı korumacı ve aşırı bakım veren anababaları tanımlamaktadır. Bu biçimiyle helikopter anababaların çocuk yetiştirme yaklaşımları, çocuğu olabildiğince disiplinden, sınırlandırmalarından ve engellenmelerden azade, onun bütün gereksinimlerini karşılamayı önceleyen ve onun korunaklı olmasına aşırı odaklı olmayla karakterize olan bir anababalık yaklaşımıdır (Dupont vd., 2022). Helikopter anababalar, çocuklarının herhangi bir riskli duruma maruz kalabileceği düşüncesini kabul etmeyerek sürekli olarak zorlayıcı ve kontrolcü bir biçimde hareket etmektedirler (Bristow, 2014).

Helikopter anababalığın her gelişim düzeyinde görülmesi oldukça olasıdır ve bu yaklaşım, çocuğun sosyal, duygusal ve fiziksel dünyasını sınırlandırarak çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişiminde olumsuz bir rol oynayabilmektedir. Öte yandan çoğu zaman küçük yaş dönemlerindeki çocuklar için anababanın desteği çok sınırlandırıcı olarak görülmese de özerklik ihtiyacının artmaya başladığı ergenlik ve genç yetişkinlik dönemi için çok daha belirgin bir biçimde sınırlandırıcı bir etkiye sahip olması olasıdır. Alanyazın, helikopter anababalığın etkilerinin ileriki gelişim dönemlerinde çok daha belirgin biçimde etkilerini göstermeye başladığı görüşünü desteklemektedir. Bu görüşle paralel bir biçimde araştırmacılar büyük ölçüde anababaların çocuklarının yaşamına katılma davranışlarının "aşırı" olarak tanımlanmasını, çocuklarının gelişim dönemlerinin gerektirdiği düzeyde özerkliği sağlamak konusunda başarısız olmalarıyla ilişkilendirmektedirler (Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Schiffman vd., 2014; Segrin, Givertz, Swaitkowski ve Montgomery, 2015). Bu doğrultuda helikopter davranışlar, okul öncesi dönemde gölge gibi çocuğu takip etme, çocuğun tüm zamanını onunla oyun oynayarak ve davranışlarını yönlendirme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Çocuk okul çağına geldiğinde ise helikopter davranışlar, çocuk için en iyi öğretmen ve okulu bulma çabası, çocuğun sosyal ilişkilerini ve boş zaman etkinliklerini aşırı biçimde yönlendirme ya da ev ödevlerine ve projelere gereğinden fazla destek sunma biçiminde görülebilmektedir (Dunnewold, 2019). Çocuğun okula ilişkin en ufak bir sorununda öğretmenleriyle iletişime geçme, çocuğun eksik olduğunu düşündüğü dersler için özel kurs ya da ders olanaklarını araştırma gibi davranışlar da okul çağındaki çocuğu olan helikopter anababaların sıklıkla yaptığı davranışlar olduğu belirtilmektedir. İlerleyen

gelişim evrelerinde çocuğun hangi üniversiteye gideceğine, hangi mesleği seçeceğine karar verme gibi çocuğun yaşamındaki önemli kararları onun yerine alma gibi davranışlarla devam etmektedir (Bristow, 2014). Dahası beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde de çocuğun kiminle evleneceğine, nerede yaşayacağına, eşiyle ilişkilerine müdahale etme ve bu konularda söz sahibi olma gibi ileri boyutlarda devam edebilmektedir (Willoughby, Hersh, Padilla-Walker ve Nelson, 2015).

Helikopter davranışlar, anababanın algıladığı biçimiyle çocuğun ihtiyaçlarına aşırı duyarlı olma, çocuğun iyi oluşundan kendini sorumlu tutma ve yüksek yaşam standartlarına sahip olmasını isteme gibi aslında anababanın iyi niyetini içeren karmaşık bir doğaya sahip gibi görünmektedir. Padilla-Walker ve Nelson (2012) tarafından yürütülen çalışmada helikopter anababalık; anababa katılımı, rehberlik ve duygusal destek gibi anababa-çocuk iletişiminin olumlu yanlarıyla olumlu yönde, anababanın özerklik destekleyici davranışlarıyla ise olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur. Helikopter anababalığın doğasında yer alan iyi niyet ve anababanın yakınlığı çocuk için olumlu algılanırken özerklik sınırlandırıcı doğasının ise çocuk tarafından olumsuz algılanması oldukça olasıdır. Öte yandan çoğunluğu Batı kültüründe yürütülen çalışmalar baskın bir biçimde helikopter anababalığın olumsuz etkileri olduğu yönünde sonuçlar ortaya koymaktadır. Bununla birlikte az da olsa kimi araştırmalar daha karmaşık bulgular ya da tam tersi yönde olumlu etkileri olduğu yönünde bulgulara da ulaşmışlardır.

Olumsuz etkileri açısından ele alındığında helikopter anababa, çocuğunun yaşamını çok yakın bir biçimde gözetim altında tutarak çocuğunun davranış, duygu ve düşüncelerini, mikro düzeyde kontrol etmektedir (LeMoyne ve Buchanan, 2011). Bu doğrultuda araştırmalar, helikopter anababaya sahip ergen ve genç yetişkinlerin daha çok depresyon ve kaygı belirtileri gösterdiklerini (Hong ve Cui, 2020; LeMoyne ve Buchanan, 2011; Rousseau ve Sharf, 2015; Spokas ve Heimberg, 2008); depresyon ve kaygı nedeniyle daha fazla ilaç kullanma eğiliminde olduklarını (LeMoyne ve Buchanan, 2011) helikopter anababaya sahip olan ergenlerin ise alkol kullanma olasılıklarının arttığını (Pistella, Isolani, Morelli, Izzo ve Baiocco, 2022) ortaya koymaktadır. Devamlı olarak helikopter anababaların nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin aşırı yönlendirmeleri nedeniyle beliren yetişkinler tek başlarına karar vermeleri gerektiğinde çok daha yoğun stres ve kaygı yaşamaktadırlar (Luebbe vd., 2016). Ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra helikopter anababaya sahip olmak yaşam doyumunu da azaltan bir faktör olmaktadır (Hong ve Cui, 2012; Kouros vd., 2017). Bununla birlikte daha karmaşık sonuçlara ulaşan Fingerman ve diğerleri (2012) ise helikopter anababalığı yetişkin

çocuğun psikolojik uyumu ve yaşam doyumuyla olumlu yönde ilişkili olduğu anababanın ise yaşam doyumunu azaltan bir etkiye sahip olduğu yönünde bulgular elde etmişlerdir.

Araştırmalar helikopter anababalığının akademik uyum ve kariyer planlama sürecine ilişkin de baskın bir biçimde olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Ancak sınırlı da olsa karmaşık bulgular ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Araştırmalar, helikopter anababaya sahip üniversite öğrencilerinin öğrenme sürecinde çok daha fazla dışsal motivasyona gereksinim duyduğunu, öğrenme hedefleri belirlemekten kaçındıklarını ve bununla bağlantılı olarak çok daha düşük akademik performans gösterdiklerini (Luebbe vd., 2016; Schiffrin ve Liss, 2017; Spokas ve Heimberg, 2008) ortaya koymaktadır. Bununla birlikte öz-düzenlemeli öğrenme olarak da adlandırılan; akademik süreçleri takip etme, akademik hedefler belirleme ve bu hedeflere bağlı kalma gibi davranışlarda güçlük yaşadıkları ve daha fazla erteleme eğiliminde oldukları (Hong, Hwang, Kuo ve Ksu, 2015); üniversite yaşamına sosyal ve akademik anlamda uyum sağlamakta güçlük yaşadıkları (Darlow, Norvilitis ve Schuetze, 2017), okul bağlılıklarının düştüğü (Padilla-Walker ve Nelson, 2012) yönünde bulgular da bulunmaktadır. Helikopter anababalığının etkisine ilişkin en çok araştırılan gelişimsel çıktı öz yeterliliktir. Bu doğrultuda araştırma bulguları helikopter anababaya sahip gençlerin kendilerine ilişkin daha yüksek beklentilere sahip olduklarını, daha fazla yıkıcı bir biçimde öz eleştiri yapma eğiliminde olduklarını ve herhangi bir işi yapmaya ilişkin kendilerinden beklentilerinin daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014; Givertz ve Segrin, 2012; LeMoyne ve Buchanan, 2011; Schiffrin vd., 2012; Segrin vd., 2012; Yılmaz ve Büyükcebeci, 2019). Tüm bulguların yanı sıra kimi araştırmalar ise helikopter anababalığının üniversiteye uyumla arasında olumlu ya da olumsuz herhangi bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmaktadır (Lampert, 2009). Bununla birlikte Bradley-Geist ve Olson-Buchanan (2014) ise aşırı anababalık ile anababa katılımı arasında bir ayrım yaparak aşırı anababalığın düşük öz-yeterlik algısı ve hipotetik iş yeri senaryolarına yönelik uyumlu olmayan tepkilerle istatistiksel olarak anlamlı ilişkide olduğunu ancak anababa katılımıyla anlamlı bir ilişki içerisinde olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Kore kültüründe helikopter anababalığının kapsamını belirlemeyi amaçlayan nitel bir çalışmada ise üniversite öğrencileri anababalarının helikopter davranışlarının akademik konularda ve kariyer planlama konusunda kendilerine yarar sağladığını ifade etmektedirler (Kwon, Yoo ve De Gagne, 2017).

Çocuğa aşırı odaklanma ve çocuğu yaşamının merkezine almayla karakterize olan helikopter anababalığının etkisinin araştırıldığı konulardan biri de narsistik kişilik

eğilimleri ve psikolojik ayrıcalık hissidir (Eberly-Lewis, Vera-Hughes ve Coetze, 2018; Yılmaz, 2020). Diğer yandan devamlı olarak çocuk henüz etkilenmeden ortaya çıkabilecek her sorunu önlemeye programlı helikopter anababalık davranışlarının, çocukların bağımsız olmalarını ve özerk bir biçimde karar verebilme becerilerini engellemektedir (Schiffrin vd., 2014). Tüm bunların sonucu olarak, yetişkinlik yaşamında dahi çocuklar, yaşadığı güçlüklerin diğerleri tarafından çözümlenmesi gerektiği yönünde bir hakları olduğu inancı ve çevrelerindeki insanların, anababalarının onlara sunduğu biçimde bir destek sunmaları gerektiği yönünde genel bir ayrıcalıklı olma hissi geliştirmektedirler (Locke vd., 2012; Montgomery, 2010; Segrin vd., 2012). Bu ayrıcalıklı olma hissi, onların hem sosyal ilişkilerinde hem de akademik yaşamlarında olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. Helikopter anababaya sahip üniversite öğrencileri, üniversite eğitimleri boyunca öğretim üyeleri tarafından daha yüksek düzeyde kayırılmaları gerektiği inancına sahip olmakta ve daha yüksek düzeyde akademik olarak dürüst olmayan yaklaşımlar sergilemektedirler (Fletcher, Pierson, Neumeister ve Finch, 2020).

Görgül bulgular, helikopter anababalığın gençlerin ruh sağlıkları ve psikolojik iyi oluşlarının yanı sıra sosyal, akademik ve kariyer gelişimlerinde büyük oranda olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle olumsuz etkilerine ilişkin bulguların, devamlı olarak çocuğunun başarılı olması konusunda aşırı kaygı ve duyarlık gösteren helikopter anababaların hedefleriyle çelişiyor gibi görünmektedir (Dupont vd., 2022). Helikopter anababalığın olumlu etkilerine ilişkin bulgular ise bu yaklaşımın, özellikle çocukların akademik ve kariyer planlama konusunda yarar sağladıkları ve anababa tarafından sunulan desteğin işlevsel ve uygun olduğu yönünde bir algıya sahip olmalarıyla ilişkili olduğu yönündedir (Kwon vd., 2017; Padilla-Walker ve Nelson, 2012). Öte yandan helikopter anababalığın olumlu etkilerine ilişkin bulguların oldukça sınırlı ve yine gençlerin uzun vadede psikososyal uyumlarını engelleyebilecek bir etkiye sahip olduğundan söz etmek oldukça olasıdır. Olumlu etkiye ilişkin bulgular, çoğunlukla gençlerin akademik ve kariyer planlama gibi kritik konularda sorumluluğu anababanın üstlendiği; kısa vadede çocuğun rahatlamasına katkı sunan ancak uzun vadede çocuğun sorumluluk alma, karar verme ve sorun çözme becerilerinin gelişimini engelleyici bir etkiye neden olabilecek helikopter davranışlar olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda helikopter anababalığın iyi niyet barındıran doğası anababa-çocuk yakınlığına katkı sunarken halen çocuğun gelişimini engelleyici bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu anababalık yaklaşımının farklı bağlamlarda, farklı gelişim düzeylerindeki

dinamiklerine ve farklı gelişimsel çıktılar üzerindeki etkilerine ilişkin daha derinlemesine, incelemelerin yapılmasına gereksinim olduğu söylenebilir.

Kuşkusuz anababalık tek taraflı anababadan çocuğa giden bir yol değildir. Anababaları helikopter davranışlar göstermeye yönelten psikolojik süreçlerin yanı sıra çocuklarının onların yaklaşımlarına verdikleri tepkilerin dâhil olduğu çok daha karmaşık ve etkileşimsel bir süreç olduğu söylenebilir (Bornstein, 2012). Bu doğrultuda sınırlı da olsa araştırma bulguları, anababanın aşırı katılımının anababa açısından da etkilerini ortaya koymaktadır. Segrin ve diğerleri (2012) tarafından yürütülen çalışmada üniversite öğrencileri ve anababaların helikopter anababalık, aile içi ilişkilerin niteliği ve aile doyumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada, helikopter anababalığın, hem anababa hem de çocuk açısından olumsuz anababa-çocuk iletişimiyle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, helikopter anababalığın, anababa-çocuk arasındaki ilişkide açıklık ve samimiyetin olmadığı, her iki tarafın da açık iletişim kurmadığı, birbirlerini çoğu zaman dinlemedikleri ve ilişki içerisinde yakın hissetmedikleri bir bağlamla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Genç yetişkinlerle yürütülen başka bir çalışmada (Odenweller ve diğerleri, 2014) benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada helikopter anababalığın, çocuk üzerinde yoğun baskı yaratan kontrol ve gözetimle çocuktan koşulsuz itaat ve bağımlılık talep eden anababalıkla ilişkili bulunmuştur. Segrin ve Givertz (2015) tarafından yürütülen başka bir çalışmada ise yine helikopter anababalığın, anababa ve genç yetişkin açısından eleştirel aile ortamı ve çocuğun yaşadığı psikososyal sorunlarla ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmada helikopter anababalığın, çocuk için olduğu kadar anababa için de eleştirel bir aile ortamına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Helikopter anababalık bir bakıma çocuk için koşullu bir kabul ortamı yaratmaktadır. Söz konusu bu koşullu kabul, gencin suçluluk ve utanç hissetmesine en nihayetinde ise anababasına yönelik kızgınlık ve öfke duyguları hissetmesine neden olmaktadır (Segrin ve Givertz, 2015). Bu doğrultuda helikopter anababalık, anababa ve çocuğun birbirlerini koşulsuz bir kabul gösteremedikleri, birbirleriyle çatıştıkları eleştirel bir aile ortamıyla ilişkili gibi görünmektedir. Öte yandan Fingerman ve diğerleri (2012) tarafından yürütülen çalışmada, anababanın genç yetişkinin yaşamına ekonomik, duygusal olarak sık ve yüksek düzeyde katılımının, özellikle anababanın çocuğunun yaşlıtlarına göre çok daha fazla desteğe ihtiyacı olduğu düşüncesiyle ilişkili olduğunu dolayısıyla yüksek katılım davranışı sergilemelerine karşın anababaların yaşamdan daha az doyum aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Helikopter anababalığın, anababalar açısından etkilerini ele alan çalışmalar oldukça sınırlı olmakla birlikte var olan bulgular, çocuğun gelişim sürecine aşırı katılımın anababanın psikolojik iyi oluşunda da birtakım olumsuz etkileri olabileceği yönünde kanıtlar sunmaktadır. Bununla birlikte anababalık alanyazınında 2000'lerin başından itibaren anababa tükenmişliğine ilişkin araştırmalardaki büyük bir artış da modern anababalığın anababalar açısından etkilerine yönelik dolaylı bir kanıt sunduğu söylenebilir (Gruber, 2021; Mathy, 2019; Mikolazczak, Gross ve Roskam, 2021). Bu doğrultuda helikopter anababalığın anababalar açısından da nasıl bir etkiye sahip olduğuna dahası anababa-çocuk etkileşiminin bu sürece nasıl yansıdığına ilişkin daha derinlemesine ve etkileşimsel olarak incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Helikopter anababalığın anababa ve çocuk açısından etkilerini kavramsal düzlemde tartışabilmek ve görgül anlamda bu etkileri belirlemek amacıyla bu olguyu kuramsal bir bağlamda ele almanın önemli olduğu düşünülmektedir. Alanyazın gözden geçirildiğinde helikopter anababalığı kavramlaştırmak ve açıklamak amacıyla belirli birtakım kuramsal yaklaşımdan yararlanıldığı dikkat çekmektedir (Örneğin Öz-Belirleme Kuramı, Aile Sistemleri Yaklaşımı, Baumrind'in anababalık tipolojileri yaklaşımı vb.). Bu çalışma kapsamında helikopter anababalığı anababa ve çocuk açısından tanımlamak amacıyla öz-belirleme kuramı yaklaşımından yararlanılmıştır. Öz-belirleme kuramı, bireysel düzlemde helikopter anababalığın, anababa ve çocuk açısından psikolojik süreçlerini anlamak ve açıklamak için kuramsal bir temel oluşturmaktadır. Bununla birlikte aile sistemleri yaklaşımı bu konunun ele alınmasında etkileşimsel bir yol izlenmesinin gerekliliğini vurgulamak amacıyla yöntemsel bir dayanak oluşturduğu söylenebilir.

Deci ve Ryan'ın (2000) öne sürdüğü öz-belirleme kuramı, helikopter anababalığın anababa ve ergenin psikolojik iyi oluşu üzerindeki etkisini anlamak için uygun bir çerçeve sunmaktadır. Öz-belirleme kuramına göre, bireylerin evrensel olarak temelde üç psikolojik ihtiyacı bulunmaktadır: yetkinlik, özerklik ve ilişkisellik (Ryan ve Deci, 2008). Ryan ve Deci'ye (2000) göre bu üç ihtiyacın doyurulması bireyin psikolojik iyi oluşuna katkı sunarken, ihtiyaçların doyurulamaması ise bireyin içsel ve dışsal talepleri dengeleme becerisini, bütünleşmesini ve psikolojik iyi oluşunu sekteye uğratmaktadır. Yetkinlik ihtiyacı bireyin, bir şeyleri yapabileceğine ilişkin kendine yönelik güvenini ifade etmektedir. Yetkinlik ihtiyacının karşılanması bireyin yaptığı etkinliklerde kendini işe yarar ve becerikli hissetmesini sağlarken karşılanmadığında ise kendini yetersiz ve diğerlerinden aşağı oldukları yönünde bir his geliştirmesine neden olabilmektedir (Ryan

ve Deci, 2008). İlişkisel ihtiyaç bireyin özenli ve doyum sağlayan ilişkiler içinde olduğu hissini ifade etmektedir. İlişkisel ihtiyacının doyurulması bireyin, ona değer veren insanlarla gerçek ve içten ilişkiler kurabildiği duygusu geliştirebilmesine katkı sunarken doyurulamaması, bireyin sosyal olarak yabancılaşmasına ve yalnızlık hissi yaşamasına neden olabilmektedir (Ryan ve Deci, 2008). Son olarak özerklik ihtiyacı, bireyin kendi kararlarını verebilmesi ve kendi davranışları üzerinde kontrol sahibi olduğu hissi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin özerklik ihtiyacı karşılandığında, kendi davranışlarını kendi isteğiyle ve değerleriyle uyumlu bir biçimde yönlendirdiği ve kendi kararları üzerinde kontrolü olduğu duygusuyla hareket edebilmektedir. Özerklik ihtiyacı karşılanmadığında ise birey yaşamında baskı ve zorlanma hissi deneyimlemektedirler (Costa, Soenens, Gugliandolo, Cuzzocrea ve Larcen, 2015).

Öz-belirleme kuramına göre belirtilen bu üç psikolojik ihtiyacın önemsenmesi ve doyurulması insanın gelişimi ve iyi oluşu için esas kabul edilmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2008). Bu ihtiyaçların karşılanmasında ise özerklik destekleyici bağlamın önemine ayrı bir önem verilmektedir (Jousemmet, vd. 2008; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Öz-belirleme kuramı, anababalığı temelde özerklik desteği ve psikolojik kontrol olmak üzere iki boyutta ele almaktadır (Grolnick vd., 2002; Jousemet vd., 2008). Bu doğrultuda anababanın kontrol davranışları çocuğun belirli bir biçimde düşünmesi, hissetmesi ve davranması yönünde çocuğa uygulanan baskı ve yönlendirme olarak tanımlanırken özerklik destekleyici davranışlar ise anababanın çocuğun inisiyatif almaya, keşfetmeye ve kendi kararlarından sorumlu olması konusunda sergilediği cesaretlendirici davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Grolnick vd., 2002; Jousemet vd., 2008).

Helikopter anababalığı öz-belirleme kuramı bağlamında inceleyen diğer bazı araştırmalar ise özellikle helikopter anababalığın aşırı kontrol davranışları içerdiği ve özerklik sınırlandırıcı bir doğası olduğu görüşünü benimsemektedirler (Schiffrin vd., 2012, Segrin vd., 2015). Öte yandan alanyazında helikopter anababalığın çocuk için kimi zaman olumlu etkilerinin olduğu yönündeki bulgularla birlikte düşünüldüğünde öz-belirleme kuramı bağlamında net bir biçimde aşırı kontrolcü ve özerklik sınırlandırıcı bir anababalık yaklaşımı olarak tanımlamanın helikopter anababalığı tam karşılamadığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda helikopter anababalığı öz-belirleme kuramı bağlamında inceleyen Padilla-Walker ve Nelson (2012) tarafından yürütülen araştırmanın bulguları bu görüşü destekler niteliktedir. Araştırmada helikopter anababalığın belirli düzeyde psikolojik ve davranışsal kontrolle ilişkili olduğunu, özellikle anababa katılımıyla olumlu

yönde özerklik desteğiyle ise olumsuz yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Padilla-Walker ve Nelson, 2012). Bu bulgular doğrultusunda helikopter anababalığı öz-belirleme kuramı bağlamında yüksek düzeyde yakınlık, katılım ve duyarlık içeren bununla birlikte yüksek düzeyde kontrol ve düşük düzey özerklik desteği sunan bir anababalık biçimi olarak tanımlamışlardır (Padilla-Walker ve Nelson, 2012). Bu çalışma kapsamında da helikopter anababalık çocuğa yönelik yüksek duyarlık ve katılım içeren ancak özerklik sınırlandıran bir anababalık yaklaşımı olarak ele alınmaktadır.

Alanyazında sınırlı da olsa görgül çalışma öz-belirleme kuramı bağlamında helikopter anababalığının çocuğun psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşuna etkilerini ortaya koymaktadır (Givertz ve Segrin, 2012; Okray, 2016; Schiffrin vd., 2014; Segrin vd., 2015). Araştırma bulguları helikopter anababalığının gençlerin özerklik ve yetkinlik ihtiyaç doyumlarının engellenmesi aracılığıyla daha yüksek depresyon belirtileri göstermelerine neden olduğunu ve yaşam doyumlarını ise azalttığını ortaya koymaktadır (Schiffrin vd., 2014; Okray, 2016). Bununla birlikte öz-belirleme kuramı bağlamında tanımlandığı biçimiyle helikopter anababalık, üniversite öğrencilerinin dışsal motivasyon eğilimleriyle, mükemmeliyetçilikleriyle ve dolayısıyla düşük akademik performanslarıyla ilişkili bulunmuştur (Schiffrin ve Liss, 2017). Her ne kadar öz-belirleme kuramı bağlamında helikopter anababalığının etkilerini ortaya koyan görgül bulgular sınırlı olsa da öz-belirleme alanyazını, psikolojik ihtiyaç doyumunu engelleyen anababalık davranışlarının bireylerin psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşuna olumsuz etkilerine ilişkin oldukça ikna edici kanıtlar sunmaktadır. Anababanın ihtiyaç engelleyici davranışlarıyla çocuk ve ergenin depresyon, kaygı, anababa-çocuk ilişkisinde daha az yakınlık ve riskli davranışlarla ilişkili olduğuna ilişkin bulgular bulunmaktadır (Ahmad, Vansteenkiste ve Soenens, 2013; Grolnick vd., 2002; Joussemet vd., 2008; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Bu bulgular, helikopter anababalığının etkilerine ilişkin bulgularla bir arada düşünüldüğünde, helikopter anababalığının ergenlerin psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşu üzerindeki olası etkilerine ilişkin dolaylı kanıtlar sunduğu söylenebilir.

Öz-belirleme kuramının insan doğasına ilişkin sunduğu çerçeve, anababaların çocuklarıyla ilişkilerini ve anababa rolündeki işlevselliklerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Dahası psikolojik ihtiyaçların doyurulma mekanizması, bazı anababaların neden diğer anababalara göre daha özerklik destekleyici yaklaşımlar sergilediklerini açıklamaya olanak vermektedir (Van der Kaap-Deeder ve diğerleri, 2015; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Genel anlamda insan doğasının uyumlu ve işlevsel gelişiminde psikolojik

ihtiyaç doyumuna atfedilen önemin anababalık için de benzer biçimde kritik bir role sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, bir birey olarak anababa, psikolojik özgürlük ve irade hissi deneyimlediğinde (özerklik ihtiyacının doyumunu), günlük yaşam etkinliklerine etkin bir biçimde katılabildiklerini hissettiğinde (yetkinlik ihtiyacının doyumunu) ve diğer insanlarla ilişkide olduklarını hissettiğinde (ilişkisellik ihtiyacının doyumunu) kendinde daha fazla içsel güç ve enerji hissetmesi olasıdır (Van der Kaap-Deeder ve diğerleri, 2015). Başka bir ifadeyle anababanın özerklik destekleyici davranışlar sergilemesinde psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Ryan ve Deci, 2008). Anababanın kendi psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabildiğinde çocuğuna yönelik daha özerklik destekleyici yaklaşımlar sergileme olasılığı da aynı ölçüde artmaktadır. Van der Kaap-Deerer ve diğerleri (2015) tarafından yapılan çalışmada anababanın psikolojik ihtiyaç doyumunu küçük yaşlardaki çocuklarda anababanın daha özerklik destekleyici davranış sergilemesi bununla birlikte kardeşler arasında da daha özerklik destekleyici bir etkileşimle ilişkili bulunmuştur.

Öz-belirleme kuramının açıklamalarından yola çıkarak helikopter anababalığının altında yatan psikolojik süreçleri anlamak oldukça kolaylaşmaktadır. Bu doğrultuda anababanın psikolojik ihtiyaçlarının doyumunun engellenmesi anababanın kaygısını artıran içsel ve dışsal baskılarla baş edecek gücü bulamamasına dolayısıyla çocuğuyla ilişkisinde daha fazla helikopter davranış sergileme eğiliminde olmasına neden olmaktadır. Öte yandan anababa daha çok helikopter davranış sergiledikçe çocuğuyla arasındaki ilişki de anababa için psikolojik ihtiyaç doyumunun engellendiği önemli alanlardan biri haline gelmektedir. Bu durumda helikopter anababalık hem psikolojik ihtiyaç doyumsuzluğunun bir sonucu hem de bir bakıma onu üreten bir kaynağa dönüştüğünü söylemek mümkündür. Çocuk için riskleri en aza indirme, zihnini devamlı olarak çocuğun mutluluğuyla meşgul etme ve çocuk yerine sorunları çözme, sorun ortaya çıkmadan ortadan kaldırma yönündeki yoğun çabalar anababaya içsel bir baskı yaratarak bir anlamda yaşamda özgür bir biçimde davranma ihtiyacını (özerklik) engellemektedir. Aşırı müdahaleci davranışları nedeniyle çocuklarıyla aralarındaki iletişim olumsuz etkilenerek ilişkisellik ihtiyaçlarının da dengelenmesi konusunda engellenmişlik hissetmelerine neden olmaktadır. Anababalık rolünden çocuğuyla beklentileri doğrultusunda iletişim kuramadığında bir anlamda yetkinlik ihtiyacı doyurulamamaktadır.

Psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması konusunda engellenmişlik yaşayan helikopter anababaların ise psikolojik iyi oluşlarının olumsuz etkilenmesi oldukça

olasıdır. Helikopter anababaların psikolojik ihtiyaçlarının doyumuyla psikolojik iyi oluşlarını ele alan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. De Haan, Soenens, Deković ve Prinzie (2013) tarafından yürütülen bir araştırmada, çocuğun saldırgan davranışlarının, anababanın psikolojik ihtiyaçlarının doyum ve ergenlik dönemindeki anababanın kontrolcü davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, çocukluk dönemindeki saldırgan davranışların, anababanın ilişkisellik, yetkinlik ve özerklik ihtiyaçlarının doyumunda azalmaya neden olurken, çocuk ergenlik dönemine girdiğinde anababanın daha fazla kontrolcü davranışlar sergilemesine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (de Haan vd., 2013). Anababanın psikolojik ihtiyaç doyumuyla psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalar ne yazık ki oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte var olan çalışmalar ise anababalık davranışlarını çoğunlukla ya anababa ya da çocuk bakış açısıyla tek taraflı olarak ele almaktadır (Power vd., 2013).

Anababa-ergen arasındaki etkileşimin doğasını belirlerken, üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri, sürecin anababa ve çocuk açısından etkilerinin etkileşimsel olarak ele alınmasıdır. Son yıllarda anababalık araştırmalarının sistemik bakış açısıyla ele alınmasının gerekliliği gittikçe daha fazla ilgi gören bir görüş olmaya başlamıştır (Bornstein, 2012; Power vd., 2013). Bu anlamda, anababa – çocuk etkileşimlerini sistemik bir yaklaşımla ele almak konusunda en umut verici kuramsal dayanak olarak aile sistemleri yaklaşımı görülmektedir. Bu doğrultuda helikopter anababalığı kavramlaştırmak ve açıklamak amacıyla sıklıkla başvuru yapılan yaklaşımlardan biri de aile sistemleri yaklaşımıdır (örneğin: Dumont, 2021; Kwon vd., 2016; Segrin vd., 2012).

Aile sistemleri yaklaşımına göre aile, ortak bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, aile üyelerinin ve bir bütün olarak ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için yöntemler ve stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş karmaşık bir sistemdir (Cox ve Paley, 1997). Bir diğer ifadeyle aile, sistemi oluşturan alt sistemler bütünü amaçları için çalışmaktadır (Ludlow ve Howard, 1990). Her bir alt sistemin yapısı, işlevi, rolleri, sorumlulukları ve sınırları birbirinden farklıdır ve ailenin gelişimsel aşamalarına göre de devamlı olarak düzenlenmektedir (Brown, 1999). Bu doğrultuda aile sistemleri yaklaşımı hem ailenin yapısal karmaşıklığını hem de aile içindeki etkileşimin doğasını belirleyen etkileşimsel örüntüleri anlamaya yardımcı olacak bir çerçeve sunmaktadır. Sistemik bakış açısıyla helikopter anababalığı ele alan çalışmalar, tam anlamıyla bu yaklaşımları görgül olarak ölçmeler de helikopter anababalığın aile sistemindeki etkileşimleri nasıl etkileyebileceğini anlamak için bu yaklaşımların kavramlarından yararlanmaktadırlar. Bu

doğrultuda çalışmalar çoğunlukla Bowen'ın Aile Sistemi Yaklaşımından ve Olson'un Çember Modelinin bireyleşme, ayrışma ve ailenin işlevselliğine ilişkin görüşlerinden yararlanmaktadır.

Bowen'ın (1976) yaklaşımı ve öne sürdüğü kavramlar, anababaların neden çocuklarının gelişimsel ihtiyaçlarıyla uyumlu bir biçimde katılım gösterememesine ilişkin sistemik bir bakış açısı sunmaktadır. Kuram, ayrılma ve bireyleşme sürecinin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmediğinde, özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik sürecinde anababanın gelişimsel anlamda uygun olmayan katılımını anlamaya yardımcı olmaktadır. Bowen'ın öne sürdüğü duygusal kaynaşma ve birleşme, aile üçgenleri ve kaygının aile yansıtma süreciyle aktarımı, helikopter anababalığı sistemik bir biçimde kavramlaştırmaya olanak sağlamaktadır (Dumont, 2021). Bu doğrultuda, helikopter anababalık, ailede yaşanan kaygının aile işlevselliğini bozması sonucu ortaya çıkan ve anababanın çocuğundan sağlıklı bir biçimde duygusal ayrışmayı sağlayamamasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Bowen, kaygıyı aile sistemindeki bireylerde, alt sistemlerdeki ilişkilerde ya da bir bütün olarak ailede ortaya çıkan değişikliklere yönelik gösterilen bir tepki olarak tanımlamaktadır (Donley, 1993). Bu görüşle tutarlı bir biçimde, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin mesleki karar verme, üniversite seçme, aileden ve evden ayrılma gibi süreçlerinin tüm aile sistemi için bir kaygı oluşturması oldukça olasıdır. Helikopter anababalığın da özellikle çocuğun akademik başarısı ve gelecek yaşamında doğru seçimler yapması amacıyla sergilendiği (LeMoyne ve Buchanan, 2011) düşünüldüğünde bunun aslında anababa tarafından farkında olmadan çocukla ilişkisine aktardığı kaygılarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Anababanın tolere edemediği bireysel kaygılar ailenin işlevselliğini de bozarak çocuğun sağlıklı bir ayrışma süreci deneyimlemesini engellemektedir.

Bowen'ın yaklaşımıyla benzer biçimde Olson'un çember modeli de aile üyelerinin arasındaki duygusal bağlara ve üyelerin durumsal ve gelişimsel ihtiyaçlara göre tepkilerini yeniden düzenleme kapasitelerine odaklanmaktadır (Olson ve Gorall, 2003). Çember modeline göre, aile üyelerinin gelişimsel ihtiyaç ve taleplerinin dengeli bir biçimde karşılandığı, aile üyeleri arasındaki sınırların net ve üyeler arasındaki bağların orta düzeyde olduğu ailelerin, sağlıklı bir aile ortamına sahiptir (Olson, 2000). Öte yandan, aile üyeleri arasındaki duygusal bağların aşırı düzeyde olduğu ve sınırların belirsizleştiği aile ortamları ise iç içe geçmiş, dengesiz ve sağlıklı aile ortamları olarak tanımlanmaktadır. İç içe geçmiş ailelerde, çoğunlukla anne ve babalar, büyüyen çocuklarının değişen ve azalan gereksinimlerine göre davranışlarını uyarlamak

konusunda başarısız olmakta ve kendi ihtiyaç ve isteklerini çocuğa yansıtmaktadırlar (Olson vd., 2019).

Anababanın helikopter davranışları, çember modeli bağlamında düşünüldüğünde bu anababalık davranışları aşırı bağıllık ve iç içe geçmenin birbiriyle bütünleştiği ve aradaki bağıın büyüyen çocuğun değişen ve azalan ihtiyaçlarına göre uyarlanmasında yaşanan başarısızlık olarak açıklanabilir (Givertz ve Segrin, 2014; Segrin vd., 2012). Helikopter davranışlar, anababanın kendi ihtiyaç ve isteklerini çocuğuna yansıtması olarak görülmektedir. Böylelikle helikopter davranışlar, anababa ve çocuk arasında yoğun duygusal bağıllığın olduğu ancak aradaki sınırların ise belirsizleştiği bir tür iç içe geçmiş aile ortamı yaratmaktadır. İç içe geçme, helikopter anababalığının doğrudan nedeni olmaktan çok helikopter anababalık davranışlarının görülme olasılığı artıran bir bağlam oluşturmakta ve ailenin işlevselliği olumsuz etkilemektedir.

Aile sistemleri yaklaşımı aile danışmalığı çıktılarını değerlendirme, klinik müdahaleleri belirleme ve aile ilişkilerini görgül olarak inceleme amacıyla geliştirilmiş olması yönüyle anababalık araştırmaları için oldukça elverişlidir (Power vd., 2013). İstatistiksel modellemedeki ilerlemelerle de birlikte, ilişki süreçlerini karşılıklı olarak ele almaya olanak tanıyan modelleme yöntemleri, anababa ve çocuk arasındaki çift yönlü etkileri daha titiz test etmeye olanak sağlamaktadır (Kenny ve Cook, 1999; Ledermann, Macho ve Kenny, 2011; Popp, Laursen, Kerr, Stattin ve Burk, 2008). Bugün araştırmacılar özellikle aileden elde edilen verilerin birbirlerinde ayrılmaz yapılar olduğu bu nedenle aile üyelerinden yalnızca birinin (yalnızca çocuk, yalnızca anne/baba vb.) ölçümleri üzerinden analiz edilmesinin sağlıklı bulgular elde etmeyi zorlaştırdığı görüşünü kabul etmektedirler (Kenny, 2010). Böylelikle anababalık çalışmalarında anababa ve çocuğun psikolojik iyi oluşlarında, ilişkideki karşılıklı etkileşimlerin incelenmesinin, daha titiz ve hassas görgül bulgular ortaya koymaya yardımcı olacağı söylenebilir.

Aile sistemleri yaklaşımı, özellikle anne, baba ve çocuk arasında karşılıklı etkileri vurgulamaktadır. Aile üyelerinin her biri karmaşık sistem ilişkilerine katkı sunmakla birlikte sistem ilişkilerinin hepsi doğrudan karmaşık etkileşimlere katkı sunmamaktadır. Alt sistemler olarak anne-baba, anne-çocuk ve baba-çocuk arasındaki etkileşimlerin birbirinden farklılaşan ve kendilerine özgü etkileşimleri de bulunmaktadır (Holmes ve Houston, 2010). Alanyazın, anababaların çocuklarıyla kurdukları ilişkilerin doğasının ve katılım düzeylerinin birbirinden farklılaştığını ortaya koymaktadır (Biblarz ve Stacey, 2010; McBride, Schoppe ve Rane, 2002). Bununla birlikte anababalığın uygulandığı

bağlam, anababalık biliş ve davranışlarını biçimlendiren önemli bir unsurdur (Bornstein, 2012). Toplumun, çocuk yetiştirmeye ilişkin anne ve babadan beklentileri farklılaşmaktadır. Bu nedenle, anne ve babaların, çocuk yetiştirme konusunda üstlendikleri sorumlulukların, çocuklarının yaşamlarına katılım biçimlerini ve düzeyini farklılaştırması da oldukça olasıdır. Toplumsal dönüşümler sonucunda ortaya çıktığı öne sürülen helikopter anababalığın da anne ve babalar açısından nasıl işlediğinin, anne ve babaların hem kendi psikolojik iyi oluşları hem de çocuklarının iyi oluşları üzerindeki etkisini belirlemenin de önemli olacağı düşünülmektedir.

Anababalık davranışlarını etkileyen önemli bir diğer bağlamsal faktör ise tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de etkisi altına alan Covid-19 salgınının olduğunu söylemek olasıdır. Araştırma sürecinde ortaya çıkan bu küresel salgınla ilişkili olarak anababa ve ergenlerin psikolojik süreçlerine etki edebilecek farklı karıştırıcı değişkenlerin olması olasıdır. Yurt içi ve yurt dışında yürütülen geniş ölçekli çalışmalar Covid-19 korkusunun bireylerde depresyon, stres ve kaygıyla pozitif yönde; bireylerin yaşam doyumlarıyla ise negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Ahorsu vd., 2020; Satıcı vd., 2021). Bunun da ötesinde araştırmalar, salgın sürecinde anababalık rolünün bireylerde yoğun kaygı, stres ve depresyon sorunu yaşama olasılığını artırdığını ortaya koymaktadır (Adams, Smith, Caccavale ve Bean, 2021; Johnson, Skjerdingsstad, Ebrahimi, Hoffart ve Johnson, 2021). İplikçi (2021) tarafından yürütülen bir tez çalışması da özellikle annenin psikolojik stresinin, annenin pandemiyle ilişkili kaygısı, aile içindeki karmaşık ortam ve anababa reddi arasındaki ilişkide aracılık rolünün olduğuna ilişkin bulgular ortaya koymaktadır. Söz konusu bu bulgular, Covid-19 pandemisiyle ilişkili kaygı ve korkuların anababa ve ergenlerin psikolojik ihtiyaç doyumu, psikolojik iyi oluşu gibi süreçlerinin yanı sıra helikopter anababalık davranışlarını da etkileyebilecek bir değişken olabileceği düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında katılımcıların Covid-19 korkularının, çalışma değişkenleri için karıştırıcı bir değişken olabileceği düşünülmüş ve kontrol edilmesi gereken bir değişken olarak araştırmaya dâhil edilmiştir.

Sonuç olarak, çocuk yetiştirmeye ilişkin modern çağın koşulları yeni bir anababalık davranışının ortaya çıkmasına neden olmuş gibi görünmektedir. Öte yandan yapılan çalışmalar büyük oranda helikopter anababalığın olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymakla birlikte bu anababalık yaklaşımının çocuk için olumlu etkilerinin de olabileceği yönünde sonuçlara da ulaşılmaktadır. Bu nedenle bu modern anababalık yaklaşımının Türkiye bağlamında nasıl bir psikometrik yapıyı temsil ettiği ve bu yapının

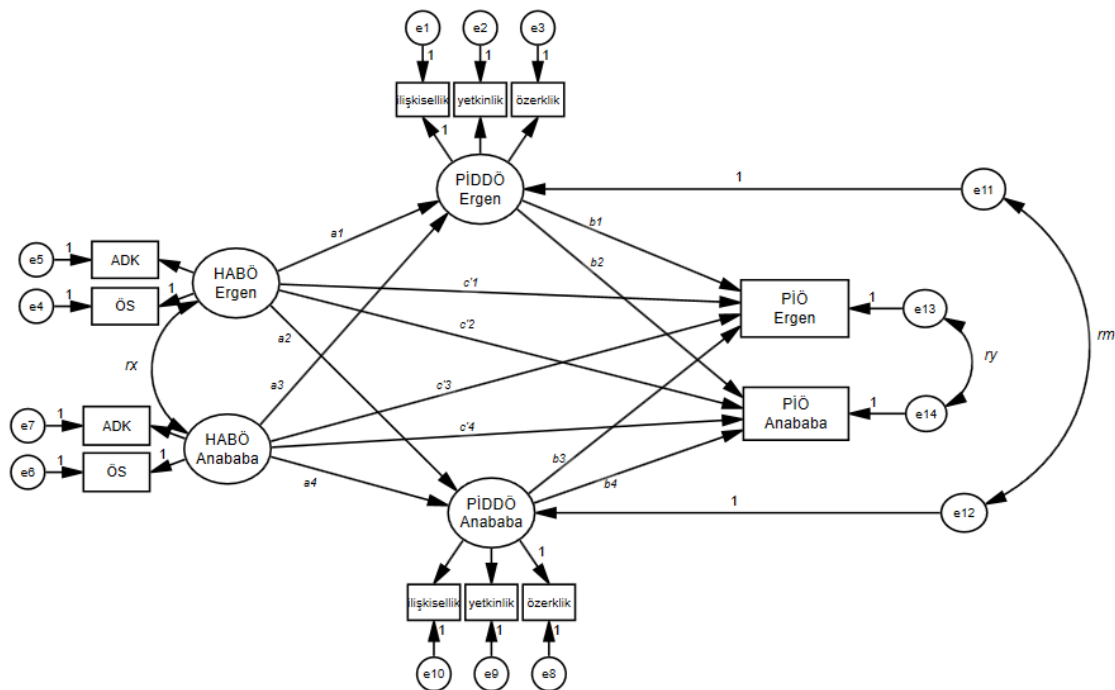
anababa ve çocukla ilişkili çıktılarla nasıl ilişkiler içinde olduğunu belirlemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Öz-belirleme kuramı bağlamında yapılan açıklamalar ve görgül bulgular doğrultusunda anababanın helikopter davranışlarının, ergenin ve anababanın psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinde büyük oranda olumsuz etkiler yaratarak psikolojik iyi oluşları üzerinde dolaylı etkilere sahip olacağını söylemek mümkün gibi görünmektedir. Bununla birlikte anababalığın etkileşimli doğasını ele alan görgül çalışmalar gittikçe kabul görmeye başlasa da bu konudaki çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle helikopter anababalığın hem anababa hem de ergen bakış açısıyla etkileşimli bir biçimde psikolojik ihtiyaç doyumları üzerinden onların psikolojik iyi oluşlarında, etkisini incelemenin hem yurt içi hem de yurt dışı alanyazına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, anne-baba ve çocuk açısından, helikopter anababalığın, psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisinde psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisini etkileşimsel bağlamda incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada anababa-ergen eşlerine yönelik hipotetik bir aracılık modeli öne sürülmüştür. Şekil 1'de helikopter anababalıkla öznel iyi oluş arasında psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık rolüne ilişkin öne sürülen hipotetik modele yer verilmiştir. İleri sürülen hipotetik model, ailenin alt sistemleri olan ve helikopter anababalık açısından farklı örüntüler ortaya koyacağı düşünülen anne-ergen ve baba-ergen çiftleri için ayrı ayrı test edilmiştir.

Modelde, anababa ve ergenin psikolojik iyi oluşlarının psikolojik ihtiyaçlarının doyumu (aracı partner etki-aracı aktör etki) aracılığıyla, helikopter anababalığı algılama düzeyleriyle açıklanabilirliğinin test edilmesi planlanmaktadır. Önerilen bu hipotetik model, aktör-partner etkileriyle aracı aktör-aracı partner etkilerini içermektedir. Bu modelde; anababa ve ergenin helikopter anababalığı algılama düzeyleri yordayıcı değişken, anababa ve ergenin psikolojik ihtiyaç doyumları aracı değişken, anababa ve ergenin psikolojik iyi oluşları ise sonuç değişkeni olarak modele dâhil edilmiştir. Kavramsal modele göre anababanın aşırı katılım gösteren davranışları, hem anababanın hem de ergenin psikolojik ihtiyaç doyumlarını ve psikolojik iyi oluşlarını etkilemektedir. Araştırma kapsamında anne ve baba için ayrı modeller öne sürülmesine karşın anlatım kolaylığı açısından hem hipotezler hem de model görseli anne ve baba için ortak biçimde

Hipotez 5: Anababanın helikopter anababalığı algılama düzeyi, ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunu (aracı partner etki) aracılığıyla, kendi psikolojik iyi oluşunu olumsuz yönde etkiler.

Şekil 1. Önerilen Hipotetik Model

Önem

Anababalık her çağda olduğu gibi bugün de anababaları zorluklarla ve taleplerle karşı karşıya bırakmaktadır. Moderniteyle ilintili bir biçimde toplumsal pek çok değişim ve dönüşüm anababaların da çocuklarını nasıl yetiştirmesi gerektiği konusunda beklentileri ve deneyimleri biçimlendirmektedir (Faircloth, 2014; Füredi, 2019). Özellikle geçen yirmi yıl içerisinde toplumsal dönüşümlerin belirgin bir biçimde yeni bir anababalık kültürünü oluşturduğu vurgulanmaktadır (Miho ve Thevenon, 2020; Ulferts, 2020). Anababalıkta yaşanan bu keskin değişimi hızlandıran bazı etmenlere dikkat çekilmektedir. Her şeyden önce modernleşmeyle birlikte aile yapısındaki büyük değişimler yeni anababalık kültürüne kaynaklık etmektedir. Anababalar artık daha geç yaşta ve daha az sayıda çocuk sahibi olma eğiliminde ve daha yüksek eğitimlilerdir. Daha fazla anne çocuğunu yetiştirirken bir yandan iş yaşamına devam etme eğilimindedir (Miho ve Thevenon, 2020). Yeni anababalık kültürüne kaynaklık eden önemli bir diğer dönüşüm ise artık pek çok ailenin çocuk yetiştirme sürecinde kendilerini kök ailelerinden ve çevrelerinden kopuk ve tek başına hissetmeleridir (OECD, 2016). Dolayısıyla geçmişte olduğundan farklı olarak pek çok aile, kendi kök ailelerinin ve çevrelerinin çocuk bakımı için sağlamış olduğu destek ve güvenden yoksun bir biçimde çocuk yetiştirme sorumluluğunu tek başına üstlenmeleri gerektiğini hissetmektedir (Faircloth, 2014). Bu doğrultuda yaşanan çağın koşulları, anababaları her zamankinden farklı yepyeni zorluklar ve çocuk yetiştirmeye ilişkin yeni sorular ve sorgulamalarla başbaşa bırakmıştır (Bornstein, 2019). Şaşırtıcı olmayan bir biçimde pek çok anababa, anababalığın getirdiği zorlukların üstesinden nasıl geleceği konusunda da bocalamalar yaşamaktadır.

Helikopter anababalığa ilişkin görgül çalışmalar çoğunlukla Batı kaynaklıdır. Ancak sözü edilen modernleşme sürecinin ailenin yapısına yansımaları Türkiye’de biraz geriden gelmekle birlikte aynı seyirde devam ettiğine ilişkin yaygın bir görüş bulunmaktadır (Karşlı, 2019; Nazlı, 2013; Topçu, 2011). Bununla birlikte Kağıtçıbaşı ve Ataca (2017) tarafından yürütülen *Çocuğun Değeri ve Ailenin Değişimi* çalışmasında Türkiye’de 1975’ten 2003’e kadar geçen süre içerisinde çocuktan aileye maddi yardım sağlama, anababasına itaat etme gibi davranış beklentilerinin büyük oranda düştüğü çocuğun psikolojik değerinin büyük bir artış gösterdiği yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Bu doğrultuda helikopter anababalığın sosyokültürel bağlamı düşünüldüğünde Batı kültüründe olduğu gibi modern çekirdek aile yapısında anababaların çocuk yetiştirme

sürecinde giderek yalnızlaştığını ve sorumluluklarının da bir o kadar arttığını söylemek oldukça olasıdır. Dahası Kağıtçıbaşı'nın (2007) aile değişim modelinde öne sürdüğü gibi Türkiye'nin özerk-ilişkisel benliği destekleyen bir kültürel yapıya sahip olması helikopter anababalığın kültür içinde norm haline gelmesine dahi katkı sunduğunu söylemek oldukça olasıdır. Kültürel bağlam içerisinde helikopter anababalığın norm haline gelen kısımları ve alanyazında büyük oranda olumsuz etkilerine ilişkin bulgular bir arada düşünüldüğünde Türkiye bağlamında bu anababalık kültürünün olası etkilerinin fark edilememesi de oldukça olasıdır. Bu doğrultuda 21. yüzyıl içerisinde ortaya çıktığı öne sürülen bu anababalık kültürünün bu bağlamda varlığının incelenmesinin, dinamiklerinin ve göstergelerinin görgül olarak ortaya konulmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma kapsamında helikopter anababalığı görgül olarak belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirme çalışmasının yürütülmesinin alanyazın için oldukça önemli bir katkı olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal değişimin yanı sıra teknolojik gelişmeler de bugün yeni bir anababalık kültürünün ortaya çıkmasını hızlandıran önemli bir etmen olarak görülmektedir (Güçlü ve Çok, 2021; Ulferts, 2020). Bugün pek çok anababa herhangi bir sorunla karşılaştığında yüz yüze bir uzmana danışmaktan, bir aile üyesine ya da çevresindeki birine sormaktan daha çok internet, sosyal medya ya da anababalıkla ilgili popüler yayınlara yönelmektedir (Külhaş-Çelik, 2019; Burns ve Gottschalk, 2019). Ancak çoğu zaman anababalar bu kaynaklarda sunulan pek çok farklı anababalık yaklaşımına dayalı öneri ve uyarılar arasında kaybolmakta ve kafa karışıklığı yaşamaktadırlar (Burns ve Gottschalk, 2019; Füredi, 2019; Özgür, 2016). Bununla birlikte dijital platformlarda çocuk gelişimi ve anababalığa ilişkin sunulan bilgilerin anababalar için idealleştirilmiş bir anababalık imgesi yarattığı dolayısıyla anababaların daha çok kendilerini diğer anababalarla kıyaslamasıyla, düşük öz yetkinlikle ilişkili olduğu bu nedenle anababaların kaygısını artırdığına ilişkin çalışmalar da gittikçe yaygınlaşmaktadır (örneğin: Dönmez, 2019; Egmoose vd., 2022; Friedman, 2018; Moujaes ve Verrier, 2021). Anababaların bilgilenme ve destek için birincil kaynak olarak sosyal medya ve dijital platformlara yönelmeleri de bugünün anababalık kültürünü biçimlendiren önemli bir diğer etmen gibi görünmektedir (Ulferts, 2020). Bu doğrultuda her geçen gün anababaların kaygısını ve stresini artıran koşullar dikate alınarak sağlıklı güncel ve veri odaklı destek sistemlerinin geliştirilmesi amacıyla görgül kanıtların sunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın güncel bir anababalık yaklaşımı olan helikopter anababalığının anababa ve ergen açısından

etkilerini sistemik bir yaklaşımla görgül olarak inceleyen bir çalışma olması yönüyle alanyazına önemli katkı sunduğu söylenebilir.

Aile yapısındaki değişimin yanı sıra iş piyasasının rekabetçi koşullarına karşılık vermede bireylerin nitelik ve başarılarına ilişkin beklentilerin artması da anababaların daha müdahaleci, helikopter davranışlara yönelmelerinde bir diğer önemli etmen olarak görülmektedir (Bornstein, 2019; Ulferts, 2020; Ungar, 2009). Bugün ulusal ve uluslararası pek çok kurum ve kuruluş, 21. yüzyılda bireylerin toplumsal yaşama katılım ve uyum sağlaması, iş dünyasının beklentilerine karşılık verebilmesi için “21. yüzyıl yetkinlikleri” adı verilen birtakım becerilere gereksinimi olduğu konusunda uzlaşmaktadır (American Association of School Librarians [AASL], 2009; Battle for Kids, 2019; Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011; OECD, 2012). 21. yüzyıl yetkinlikleri; problem çözme, eleştirel düşünme, işbirliği, iletişim, teknoloji ve bilgi okuryazarlığı, esneklik, olay ve durumlara uyum sağlayabilme, gereken zamanlarda uyumlanma ve finansal okuryazarlık, karar verme, merak ve hayal gücü gibi oldukça kapsamlı ve bireyin yaşam boyu gereksinim duyduğu bilgi, beceri ve karakter özelliklerini kapsamaktadır (AASL, 2009; OECD, 2012; Trilling ve Fadel, 2009). Sıralanan yetkinliklere sahip bireyleri yetiştirmek kuşkusuz geniş ölçekli ve kapsamlı bir anlayış ve politikayı gerektirmektedir. Dahası belirtilen niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi yalnızca aileler için değil toplumların geleceği için devletlerin ve uluslararası işbirliğinin de sorumluluğudur. Ancak en azından ulusal düzeyde söz edilecek olursa geleneksel eğitim anlayışı ve modellerinin hâkim olduğu okul ve eğitim kurumlarında çağın gerektirdiği anlayışı yerleştirmek kısa vadede mümkün görünmemektedir. Bu durum ise çocuklarını geleceğe hazırlamak ve gelecek dünya düzenine hazırlıklı olmalarını isteyen anababalara yeni bir sorumluluk yüklemektedir (Dupont vd., 2022). Anababalar çocuk yetiştirme sürecinde hiç olmadığı kadar çocuğun psikolojik, sosyal-duygusal gelişiminin yanı sıra akademik ve bilişsel gelişiminden kendilerini sorumlu hissetmekte ve çocuklarının geleceği için çok daha fazla kaygı ve endişe duymaktadırlar (Füredi, 2013). Öte yandan bu koşullar anababaları daha fazla helikopter olmaya iterken helikopter davranışları ise çocuklarının gelecekte ihtiyaç duydukları becerilerden de giderek uzaklaşmalarına neden olmaktadır (Dupont vd., 2022). Sonuç olarak çağın gerektirdiği bilgi, beceri ve karakter güçleri ve helikopter anababalığının etkilerine ilişkin görgül bulgular bir arada düşünüldüğünde bu anababalık yaklaşımının tam anlamıyla anababaları ve çocukları bir çıkmaza sürüklediğini söylemek mümkündür. Bu doğrultuda hem bugünün gençliğini anlamak hem güncel anababalık kültürünün belirlemenin aile işlevselliğini dolayısıyla

çocuk ve gençlerin ruh sağlıklarının desteklenmesine yönelik yürütülecek çalışmalara katkı sunacağı söylenebilir.

Bununla birlikte anababalık araştırmaları çoğunlukla tek taraflı anababadan çocuğa doğru bireysel düzlemde ele alınmaktadır (Nomaguchi ve Milkie, 2020; Smetana, 2017). Ancak anababalık araştırmalarına ilişkin alanyazınında gittikçe artan bir biçimde anababalığın etkileşimsel bir biçimde ele alınmasının daha gerçekçi ve sağlıklı bulgular elde etmek için gerekli olduğu yönündedir (Nomaguchi ve Milkie, 2020; Power vd., 2013). Bununla birlikte son yıllarda istatistiksel modellemelerdeki ilerlemeler, anababa ve ergen arasındaki ilişkiyi karşılıklı olarak ve eş zamanlı bir biçimde test etmeye olanak vermektedir (Cook ve Kenny, 2005; Kerr ve diğerleri, 2012). Bu doğrultuda bu çalışmanın önemli katkılarından bir diğerinin; helikopter anababalığa ilişkin psikolojik süreçlerin, anababa ve ergen açısından etkileşimsel bir biçimde ele alınması olduğu düşünülmektedir. Böylelikle çalışma kapsamında elde edilen bulguların, yeni ortaya çıktığı öne sürülen bu anababalık kültürünün doğasına ve dinamiğine ilişkin etkileşimsel ve daha güvenilir bulgular elde etmeye katkı sunacağı düşünülmektedir.

Son olarak helikopter anababalığın etkileşimsel bir biçimde ele alınmasının anababa ve ergen ruh sağlığı uygulamaları için de katkı sağlayacağı söylenebilir. Aile danışmanlığı için önemli bir kuramsal dayanak oluşturan ve aile süreçlerini ele almayı kolaylaştıran aile sistemleri yaklaşımı da temelde anababalığın etkileşimsel bir biçimde ele alınması gerektiği görüşü üzerine temellenmektedir (Olson vd., 2019; Power vd., 2013). Bu doğrultuda araştırma kapsamında elde edilecek bulguların helikopter anababalıkla ilişkili olarak aile sistemini değerlendirmek amacıyla aile danışmanlığı uygulamalarına katkı sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte helikopter anababalık yaklaşımlarıyla her geçen gün daha fazla karşılaşacağı düşünülen okul psikolojik danışmanları için de araştırma bulgularının sözü edilen anababalık davranışlarının altında yatan süreçleri anlamaları ve anababa ve ergenlere yönelik geliştirecekleri aile rehberliği uygulamaları için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, Ankara merkez ilçelerinde yer alan lise düzeyindeki okullarda öğrenim gören ergenler ve onların anababalarından elde edilen verilerle yürütülmüştür. Helikopter anababalığın farklı sosyoekonomik bağlamlarda farklı düzeylerde görüldüğüne ilişkin alanyazın vurgusu nedeniyle sosyoekonomik olarak farklılaşan

ailelerin çalışma grubuna dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Ancak veri toplama sürecinde orta-üst sosyoekonomik profile sahip okullara ulaşmak çeşitli nedenlerden (okul-veli ilişkileri, okul iklimi, okul yönetiminin politikaları) dolayı kolay olmamıştır. Bu nedenle çalışma grubunda alt-orta sosyoekonomik profile sahip anababa-ergen eşleri sayıca daha fazlayken orta-üst sosyoekonomik profildeki anababa-ergen eşlerin sayısı daha azdır. Bu nedenle araştırmanın sonuçlarının genellenmesinde bu durumun göz önünde bulundurulması önemlidir.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise anne ve babaların ergenlerle etkileşimlerinin ayrı modeller üzerinden test edilmesiyle ilişkilidir. Çalışmada ergenlerden anne ve babalarının helikopter davranışlarını ortak tek bir ölçümle değerlendirmeleri istenmiştir. Bu nedenle çalışmada helikopter anababalık davranışlarının anne ve baba için farklılaşan hatta birbirini etkileyen boyutlarını belirlemek mümkün olmamıştır. Söz konusu bu durum helikopter anababalığın etkileşimsel doğasını tam olarak belirlemek konusunda bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma sonuçlarının genellenmesinde bu durumun göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya ilişkin bir diğer sınırlılık ise araştırma modeliyle ilgilidir. Araştırma kapsamında helikopter anababalık ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki karşılıklı bir model aracılığıyla, hem ergen hem de anababa için eş zamanlı olarak test edilmekte ve model, ilişkinin doğasına ilişkin daha derinlemesine bilgi alınmasına olanak tanımaktadır. Öte yandan, araştırma, kesitsel veriler toplanarak yürütülmüştür. Bu nedenle araştırmanın kesitsel deseni, modelde yer alan değişkenler arasındaki nedenselliğin yorumlanmasında bir sınırlılık oluşturmaktadır.

Sayıtlar

Araştırma kapsamında öne sürülen hipotetik model anababa-ergen eşleri üzerinden test edilmiştir. Alanyazında anababa-ergen eşlerinin aynı ailenin üyeleri olmaları nedeniyle karşılıklı bağımlı oldukları varsayımıyla hareket edildiği belirtilmektedir (Kenny vd., 2006). Bu doğrultuda bu araştırmanın çalışma grubunda yer alan anababa-ergen eşlerinin de araştırma değişkenleri bağlamında birbirleriyle karşılıklı bağımlılık içerisinde oldukları varsayılmaktadır.

Tanımlar

Helikopter Anababalık: Anababanın çocuğun akademik, sosyal ve psikolojik iyi oluşundan kendini sorumlu tutarak, devamlı olarak çocuğunun başarısı ve mutluluğu için çocuğun yaşamına aşırı katılım göstererek çocuğun gelişimsel düzeyine uygun olmayan bir biçimde özerkliğini sınırlandıran anababalık davranışlarını ifade etmektedir (Padilla-Walker ve Nelson, 2012).

Psikolojik İhtiyaç Doyumu: Bireylerin yaşamda daha işlevsel ve üretken olabilmeleri için doyurulması gereken ihtiyaçları ifade etmektedir. Özerklik, ilişkisellik ve yetkinlik olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyaç bulunmaktadır (Deci ve Ryan, 2000).

Psikolojik İyi Oluş: Bireyin, olumlu ilişkiler kurma, yeterlik hissi, anlamlı ve amaçlı bir yaşam sürdürme gibi yaşamın farklı alanlarına ilişkin hissetmiş olduğu genel iyilik halini ifade etmektedir (Diener vd., 2009).

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma kapsamında aralarında ilişkilerin incelendiği değişkenlere ilişkin kuramsal yaklaşımlara, modellere ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Bu doğrultuda, öncelikle helikopter anababalık kavramının ortaya çıktığı sosyal, toplumsal ve bireysel koşullar açıklanarak bu kavramın, anababalık alanyazınındaki diğer yaklaşım, yapı ve kavramlarla ilişki ve farklılıklarına yer verilmiştir. Ardından ise bu araştırmanın kuramsal dayanağını oluşturan öz-belirleme kuramı ve aile sistemleri yaklaşımı genel olarak tanıtılarak helikopter anababalığının bu yaklaşımlar bağlamında kavramlaştırılması ilgili araştırmalar ışığında tartışılmıştır.

21. Yüzyılda Anababalık ve Helikopter Anababalık

Geçtiğimiz son 10 yılda anababaların çocuklarının yaşamına aşırı katılımı ve yoğun anababalık davranışları toplumsal anlamda tartışılmaya başlamıştır. Dahası araştırma bulguları bugün anababaların, önceki tarihsel süreçlerde hiç olmadığı kadar kaygılı ve çocuklarına odaklı olduklarını ortaya koymaktadır (Nomaguchi ve Milkie, 2020; Somers ve Settle, 2010). Anababalıkta yaşanan bu belirgin değişimi açıklamak amacıyla araştırmacılar farklı faktörlere dikkat çekmektedirler. Bu açıklamaların bir kısmı, bugün anababalıkta yaşanan keskin değişimi sosyolojik, ekonomik ve çevresel faktörlere dayandırırken bir kısım açıklamalar da yine sosyo-ekonomik ve kültürel faktörleri göz ardı etmeden bu faktörlerin anababalardaki bireysel ve psikolojik yansımalarına odaklanmaktadır.

Kuşkusuz anababalık oldukça bireysel ve kendine özgü süreçleri olan bir olgu olmasına karşın insana ilişkin pek çok konu ve olgu gibi toplumsal, ekonomik ve politik süreçlerden de bir o kadar etkilenmektedir (Bornstein, 2019; Nomaguchi ve Milkie, 2020). Bu doğrultuda, bu çağda belirgin biçimde farklılaştığı öne sürülen anababalık yaklaşımlarını ya da daha kısa ifadeyle helikopter anababalığı anlamak için toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları anlamak oldukça önemli gibi görünmektedir. Bu nedenle helikopter anababalığına ilişkin psikoloji temelli kuramsal açıklamalardan önce helikopter

anababalığın ortaya çıktığı bağlama ilişkin alanyazında sıklıkla sözü edilen toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullara ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Helikopter Anababalıkta Bağlamanın Etkisi: Toplumsal, Ekonomik ve Kültürel Faktörler

Anababalık yaklaşımlarında bağlamanın, toplumsal norm ve kalıpların etkisi alanyazında yaygın olarak kabul gören görüşlerden biridir (Bornstein, 2012). Anababalar genellikle çocuklarını toplumun yetkin üyeleri olmaları için desteklemeye çalışırlar. Bu nedenle de sıklıkla çocuklarının davranışlarını bulundukları bağlamanın sosyokültürel normlarına göre yorumlamakta ve kendi anababalıklarını da yine bu doğrultuda biçimlendirmektedirler. Ayrıca toplum tarafından uygun görülen hatta ödüllendirilen davranışları teşvik ederken toplumla uyumu zorlaştıran davranışları da caydırmaya çalışırlar (Smetana, 2017). Kuşkusuz anababa çocuğunun yaşamını düzenlerken anababalık ve çocukluğa ilişkin toplumsal, kuşaksal ve kültürel imgeleri referans almaktadır (Bornstein, 2012).

Bugün çocuklarının yaşamına aşırı katılım gösteren bir aşırı anababalık kültürünün ortaya çıkmasında da anababalık ve çocukluğa ilişkin toplumsal, kültürel ve ekonomik koşulların rolü yadsınamayacak düzeyde gibi görünmektedir (Füredi, 2013). Anababalığı sosyal bağlam içerisinde değerlendiren araştırmacılar sıklıkla belirli toplumsal, kültürel ve ekonomik faktörlere atıf yapmaktadırlar. Helikopter anababalık özelinde modernleşme süreciyle birlikte gelen toplumsal dönüşümler, çocukluk olgusuna yüklenen anlamlardaki değişim, kuşak farklılıkları ile anababalığa etki eden sosyoekonomik faktörler sıklıkla başvurulan açıklamalardır. Söz konusu bu açıklamaların pek çoğu toplumsal olgular olmaları nedeniyle bir biçimde birbirleriyle ilişkili ve dinamik süreçler olmalarının yanı sıra her birinin modern anababalık üzerinde özgün etkilere sahip olmaları nedeniyle ayrıca açıklanmıştır.

Modernleşme ve Risk Toplumu Algısı. Anababalığı sosyolojik bir bakış açısıyla ele alan araştırmacıların büyük bir kısmı, modernleşme sürecinin anababaların daha yoğun bir biçimde çocuklarının yaşamına katılması yönünde bir kültürü ortaya çıkardığı konusunda ortaklaşmaktadırlar (Pimentel, 2016). Modernleşmenin insanların yaşamında yarattığı belli başlı bazı dönüşümler, ailenin yapısını ve anababalığı da dönüştürmüş gibi görünmektedir (Can, 2014; Ulferts, 2020). Toplumsal dönüşümlerin aile yapısı

üzerindeki en büyük etkisinin, çekirdek ailenin yaygınlaşmasıyla geniş aile sisteminin ya da diğer akraba gruplarının çözülmesinde yaşandığı belirtilmektedir (Giddens, 2000). Bu durum anababaların, çocuk yetiştirme sürecinde kendi kök ailelerinden ve toplumdan geleneksel olarak aldığı sosyal desteğin de azalmasına neden olmuştur (Rutherford, 2011). Faircloth (2014), anababalığa atfedilen toplumsal önemin, anababalığı artık anababalar için büyük oranda profesyonelleşme gerektiren kurumsal bir kimliğe dönüştürdüğünü ileri sürmektedir. Böylelikle pek çok anababanın, başarma ve görevini yerine getirme tatmini, büyük oranda çocuklarına endeksli bir hale gelmiştir. Öte yandan hem annenin ve hem babanın ekonomik katılım gereksinimine karşın çocuklarıyla yakınlık ve karşılıklı iletişim kurma, çocuğun sosyal, psikolojik ve akademik gereksinimlerine zaman ayırma gereksinimleriyle çatışmakta; anababalık sorumlulukları iş gücü piyasasının koşullarıyla uyuşmamaktadır (Can, 2014). Anababalık sorumluluğu artarken anababalığa ayrılan zamanın ve enerjinin azalması ise anababaların çocuklarını yetiştirme sürecindeki kontrollerinin azaldığına yönelik algılarını güçlendirmekte dolayısıyla her geçen gün çocuklarının iyi oluşlarını ve başarılarını güvence altına alamadıkları endişesine neden olmaktadır (Ulferts, 2020). Bu görüşleri destekler nitelikte Dotti ve diğerleri tarafından yürütülen çalışmada anababaların çocuklarına ayırdıkları zaman 1965'ten bu yana büyük oranda artış göstermiştir. Bununla birlikte Craig, Powell ve Smyth (2014) tarafından yürütülen çalışmada ise 1992-2006 yılları arasında anababaların çocukların çocuklarına ayırdıkları zamanları yoğun bir biçimde planlanmış etkinliklere yapılandırarak sonucuna ulaşmışlardır.

Anababaların aşırı katılım davranışlarını toplumsal dönüşümle açıklayan araştırmacıların önemseddiği bir diğer konu da modern toplumda ortaya çıkan belirsizliklerle birlikte ortaya çıkan risk toplumu algısıdır (Faircloth, 2014; Tremblay vd., 2015). Ulrich Beck (2011) tarafından öne sürülen *risk toplumu kuramı*, modernleşmeyle toplumların, daha önceki yüzyıllarda karşılaşmadıkları sorunlarla karşılaştıklarını, öteden beri var olan risklerin ise farklı biçimlerde ortaya çıkarak bütün toplumu tehdit ettiği görüşü üzerine temellenmektedir. Risk toplumunda bireyin eğitim, iş, bireysel ya da aile güvenliğinin devamlı olarak risk altındadır. Bu doğrultuda maddi, sosyopolitik ve psikolojik koşullar bireylerin her an bir şeyleri kaybetme korkusunu beslemektedir (Alkın, 2017). Dahası Beck'e (2011) göre risk; sağlık, eğitim ve iş gibi sosyal kurumlara bağlılığın işlevinin artmasıdır. Anababaların modern toplumda çocuk yetiştirme sorumluluğuna ilişkin kaygıları düşünüldüğünde, bu durumun anababaların kaçınılması gereken pek çok tehditle karşı karşıya kaldığı algısını güçlendirmektedir (Tremblay vd.,

2015). Bugünün çocuklarının önceki devirlere göre çok daha korunaklı ve güvenli ortamlarda yetişmelerine karşın fiziksel, sosyal ve duygusal risklere karşı daha savunmasız olarak algılanmasının altında da belirtilen bu risk toplumu algısının olması oldukça muhtemel gibi görünmektedir (Faircloth, 2014; Füredi, 2013). Sosyolog Füredi (2013) modern anababalığı risk ve tehditlere duyarlı olmasında, çocuk yetiştirmeye ilişkin her gün anababalara dayatılan, birbiriyle çelişen uzman görüşlerine vurgu yapmaktadır. Uzman görüşlerinin toplumda hızla yaygınlaşmasına aracılık eden kitle iletişim araçları da anababaların risk algısını dolayısıyla çocuklarını yetiştirme sürecindeki kaygılarını artıran önemli unsurlar olarak görülmektedir. Örneğin, toplumda infial ve heyecan yaratan bir medya dili aracılığıyla sunulan garip vakalar (çocuk kaçırma, cinsel taciz ve istismar vakaları vb.), anababaların olası risklere karşı çok daha fazla tetikte olmalarına, sürekli olarak çocuklarının yaşamlarının her alanında potansiyel tehlike ve riskleri belirleme ve yönetmeye ilişkin ihtiyaçlarını gidermelerine neden olmaktadır (Garst ve Gagnon, 2015).

Sonuç olarak, modernleşmeyle birlikte toplumsal düzlemde ortaya çıkan dönüşümler, bireylerin, ailelerin, anababaların hatta çocukların yaşamlarını belirli bir yönde değiştirmiş gibi görünmektedir. Söz konusu bu değişim ve dönüşümler, kuşkusuz tarihsel süreçte, büyük zaman dilimlerini kapsayan olgulardır. Bugün geline nokta helikopter anababalığı doğrudan bu sosyal faktörlerle açıklamak oldukça genel bir yaklaşım olsa da helikopter anababalığının ortaya çıktığı koşulları anlamaya yardımcı olduğu söylenebilir. Dahası her geçen gün yaygınlaştığı belirtilen bu anababalık biçimini doğrudan anababalardan kaynaklanan bir eksiklik olarak gören varsayımların önüne geçmeye yardımcı olacak bir bakış açısı sunmaktadır. Bununla birlikte, anababa ve çocukların iyi oluşu üzerinde olumsuz etkisi olduğu düşünülen bu anababalık biçimine yönelik yürütülecek müdahaleler için de kapsamlı bir bakış açısı da sağladığı söylenebilir.

Savunmasız Çocuk Miti. Çocuğa ve çocukluğa yüklenen anlamlar çocuk yetiştirme davranışları ve anababalık üzerinde oldukça etkili olmuştur (Bornstein, 2019). Bugün helikopter anababalık gibi aşırı ve yoğun anababalık çabalarının da çocukluğa yönelik değişen bakış açısıyla ilişkili olduğunu savunmaktadırlar (Dupont vd., 2022; Füredi, 2013). Çocuklar yüzyıllar boyunca görmezden gelinen hatta saygı duyulması gerekmeyen minyatür yetişkinler olarak görülmekteydi (Karadoğan, 2019). Bu anlayışla paralel olarak çocuklara, fiziksel olarak güçsüz, ruhsal erdemden ve ahlaktan yoksun,

zihinsel olarak yetersiz küçük insanlar gibi yaklaşılmaktaydı. Bu nedenle çocuğun, yetişkinliğe hazırlanması için eğitilmesi gerekmektedir (Dupont vd., 2022; Stearns, 2006). Güçlenmeleri için korku ya da öfke gibi belli başlı duygularla, toplum tarafından uygun görülen yollarla başetmeyi öğrenmeleri gerekmektedir (Stearns, 2006). Çocuğa verilen eğitimde çocuğun iyiliği ya da iyi oluşu gözetilmez, tek önemli olan şey ailenin toplumsal konumu ve toplumun üstün yararı gözetilmekteydi (Karadoğan, 2019; Dupont vd., 2022). Anababa, çocuk yetişkin yaşamına geçene kadar onun fiziksel bakımından ve ahlaki gelişiminden sorumlu olduğu görüşü de yaygın bir biçimde kabul görmekteydi. Hem okul hem de aile ortamında çocuğun terbiyesi ve eğitiminin en önemli aracı fiziksel ve sosyal anlamda katı disiplindir (Karadoğan, 2019).

Toplumların modernleşme sürecinde çocukluğun anlamı büyük oranda değişime uğramıştır (Dupont vd., 2022; Stearns, 2006). Başka bir ifadeyle modern çocukluk anlatısının kökenini modernleşmede aramak gerektiği sürülmektedir (Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2009). Artık çocuklar, ulusların ve hatta gezegenin devamlılığının güvencesi için kritik bir rolde olduğu anlayışı geçtiğimiz iki yüzyıl boyunca gittikçe önem görmeye başlamıştır. Çocukluk, kendine özgü gelişim özellikleri olmasının yanı sıra gündelik yaşam biçimleri de yetişkinlerden farklılaşan bir evre olarak görülmeye başlamıştır. Bununla birlikte modern çocukluk söylemini besleyen temelde iki unusura dikkat çekilmektedir (İnal, 2007; Stears, 2006): Burjuvazi ve bilim. Toplumda burjuvazinin oluşumu, ailelerin kendi sınıflarının sosyal ve kültürel değerlerini yeniden üretimini garanti altına almak adına çocukluk özel ilgi, duygusal yaklaşım, akılcı eğitim ilkeleri doğrultusunda yeniden tanımlanmaya başlamıştır (Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2009). Söz konusu bu toplumsal dönüşümle birlikte çocukluk bilimsel akımların da dikkatini çekerek hümanist bir projenin yapı taşları olarak dikkate alınmaya başladığı vurgulanmaktadır (Akbaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2009; İnal, 2007).

Çocukluğun bilimsel bir ilgi odağı olmasıyla birlikte toplumun değerlerinin devamlılığını sağlayacak biçimde olması için anababalık uygulamalarının nasıl olması gerektiği de araştırmaların temel ilgi odağı olmuştur (Daly, 2007). Çocukluk o denli ilgi odağı olmuştur ki Stears (2006) 20. yüzyılın “*çocuk çağı*” olarak tanımlandığını bu nedenle aslında bu çağın anababaların kendi yeterliğine ilişkin kaygılarının da çağı olduğunu belirtmektedir. Anababalık artık sağduyu ve sezgilerle yapılan bir şey olarak değil: devletler tarafından düzenlenen kurallar ve uzmanlar tarafından onaylanan bilgilere dayalı olarak yürütülmesi gereken bir sorumluluk olarak görülmeye başlamıştır. Bugün geçmişte hiç olmadığı kadar anababalar çocuklarını yetiştirmek için kimi zaman birbiriyle

çelişen öneri ve hatta ikazlara uymak zorunluluğunu ve sorumluluğunu hissetmektedirler (Dupont vd., 2022). Üstelik teknolojik iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla an be an anababalar, anababalık web sayfaları, sosyal medya hesapları, televizyon programları ya da popüler bilim kitapları aracılığıyla uzman önerilerine maruz kalmaktadırlar (Füredi, 2013).

Modern anababalığı “*paranoyak anababalık*” olarak adlandıran sosyolog Füredi (2013) bugün çocukların hem aşırı derecede savunmasız hem de anababanın etkilerine son derece açık varlıklar olduğu düşüncesinin hiç olmadığı kadar yaygınlaştığını vurgulamaktadır. Söz konusu bu aşırı duyarlılığın uzmanlar tarafından da güçlendirildiğini belirtmektedir (Füredi, 2013). Bilimsel bilgiler ışığında anababaların davranışlarının çocuğa hamile kalındığından itibaren olumlu ise çocuğun gelecek yaşamında bilişsel becerilerinin üst düzeyde olacağı, duygusal ve psikolojik anlamda sağlıklı olacağı; anababanın davranışı olumsuz olduğunda ise çocuğun yaşamında yetersiz, zihinsel anlamda güçsüz ve yetişkin yaşamında ise başarısızlıklara mahkûm olacağı etrafında biçimlenen uzman görüşleri anababalarda büyük bir kaygı yaratmaktadır (Dupont vd., 2022).

Füredi’nin (2013) *çocuk ve anababa determinizmi* olarak adlandırdığı ve çocukluk yaşantılarının, anababaların çocuğa yönelik yaklaşımının çocuğun gelecekteki kaderini ve gelişiminin rotasını belirlediği yönündeki düşüncenin çocuk-anababa arasındaki ilişkide önemli etkilerinin olmaya başladığına dikkat çekmektedir. Füredi (2013) anababa ve çocuk determinizmine ilişkin bu düşünceleri genel olarak *savunmasız çocuk miti* olarak adlandırmaktadır. Bu mitin temelde iki varsayımına dikkat çekmektedir: *esnekliği inkâr* ve *kenetlenme sorumluluğu*.

Esnekliği inkâr, çocukların savunmasız olduğu yönündeki miti besleyen önemli bir varsayım olarak görülmektedir. Çocukların her an riskten uzak, en ideal koşullarda ve anababa yaklaşımıyla yetişmediğinde eksik ve başarısız bir geleceğe mahkûm olacağı anlayışı aslında çocuğun esneklik kapasitesini yok saymaktır. Özellikle 1980’lerin başından itibaren çocukların doğuştan savunmasız ve kırılgan oldukları, risk altında oldukları inancı güçlenmiştir. Bu doğrultuda uzmanlar da çocukların esneklik kapasitelerine inançlarını yitirmişlerdir. Füredi (2013) çocukların bugün dış mekanlarda geçmişte olduğundan daha fazla tehlikeyle karşılaştıklarına yönelik bir kanıtın olmadığını, değişen şeyin toplumların çocukların esnekliği hakkındaki algısı olduğunu ifade etmektedir. Füredi (2013) bu görüşünün kanıtı olarak çocukların otuz yıl önce bugün olduklarından çok daha savunmasız olduklarını, çocuk ölüm oranlarının da her

geçen yüzyılda giderek azaldığını belirtmektedir. Öte yandan bugün anababalar artık yalnızca çocuklarının fiziksel güvenliğinden değil duygusal anlamda zarar göreceği yönünde bir duyarlılık da ortaya çıkmıştır. Çocuklar esnek olmaktan uzak, duygusal bir sorunu atlattıktan sonra yeni beceriler geliştirebileceğine olan inançtan yoksun, devamlı olarak duygusal sorunlarla baş başa olan varlıklar olarak görülmektedir. Çocuk ve ergenlere yönelik ruhsal sorunlara ilişkin güncel raporlar da çocukların duygusal sorunlarının oldukça yaygın olduğu görülebilir. Ancak artık yaşamında olumsuz koşullara normal tepkiler veren bir çocuk da ruhsal sağlık sorunlarına sahip olduğu varsayımıyla hareket ediliyor. Bir anlamda çocukların ruhsal sağlığına ilişkin yoğun endişe ve takıntılar kendini gerçekleştiren bir kehanete dönüşüyor gibi görünmektedir. Asıl sorun çocukların savunmasız, güçsüz oldukları ve her türlü ruhsal deneyimden yaralanarak çıktığı varsayımıyla hareket etmenin olabileceği görüşünü savunmaktadır (Füredi, 2013).

Sonuç olarak çocuğun gelişimine ilişkin deterministik bakışı ve bu yaklaşımın üzerine temellenen savunmasız çocuk miti, anababaları korkutan ve devamlı olarak tetikte olmalarını gerektiren bir kaygı ve korku algısı yaratmaktadır (Faircloth, 2014). Bugün anababalar hiç olmadığı kadar kendilerini stres altında hissetmektedirler. Çocuğu savunmasız, içsel potansiyel, beceri ve esnekliklerinin önemini azaltmak anababaların çocuğun üzerindeki etkilerini abartmaya ve çocuğun yaşamında müdahaleci bir yetişkin rolünü de meşrulaştırmaktadır. Anababalık çocukluk dönemindeki ruhsal sorunların en temel belirleyicilerinden biri olarak görülmektedir. Bugün çocukların yaşayabileceği çocuk istismarı, kaygı, akademik başarısızlık, depresyon, zihinsel engeller, saldırgan davranış, yeme düzensizlikleri ve psikolojik hasar gibi pek çok sorun anababalık davranışlarıyla açıklanmaktadır. Çelişkili bir biçimde savunmasız çocuk mitinde olduğu gibi anababanın çocuğun duygusal ve psikolojik iyi oluşunun tek sorumlusu olduğu görüşü de kendini gerçekleştiren bir kehanete dönüşüyor gibi görünmektedir. Bu varsayım, anababaların çocuklarının yaşamında müdahaleci olması için bir bağlam sunmaktadır.

Kuşak Bakış Açısı: X'ler Y ve Z'leri Yetiştirdiğinde. Bugün anababalığın daha aşırı bir hal almasına ilişkin yapılan diğer bir açıklama da kuşaklar arası farklılıklara odaklanmaktadır (Dupont vd., 2022). Kuşaklar arasıyla odaklanan açıklamalar kuşkusuz modernleşmeyle birlikte gelen çocukluk tanımı ve sosyal tarihsel süreçlerle yakından ilişkilidir. Aslında kuşakları tanımlayan dönemler zaman içinde bireyin ve toplumların yaşadığı dönüşümleri anlamak için kullanılan bir araç olarak görülmektedir (Kuran, 2019). Başka bir ifadeyle her yeni gelen kuşakla beraber toplumsal, sosyal, ekonomik ve

teknolojik gelişmeler bağlamında yaşamda nelerin değiştiğine ve dönüştüğüne ilişkin farklı yaşantıları anlamlandırmak kolaylaşmaktadır. Helikopter anababalığının geçen 30 yılda gittikçe yaygınlaşan bir olgu olduğu düşünülürse bugünün çocuklarının ve gençlerin anababalarının doğduğu ve yaşamış olduğu dönemin kültürünü ve davranış kalıplarını gözden geçirmenin bu olguyu anlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Helikopter anababalığına ilişkin yapılan görgül çalışmalar doğrudan kuşak bakış açısını benimsemeseler de Y ve Z kuşağında gözlemlenen belirli davranış kalıplarını ve kültürden söz ederek kuşak bakış açısına atıfta bulunmaktadır (örneğin: Dupont vd., 2022; Eberly-Lewis vd., 2018; LeMoyne ve Buchanan, 2011; Odenweller vd., 2014).

Helikopter anababalığı kuşak yaklaşımıyla anlamaya çalışan araştırmacılar, son iki kuşak olan Y ve Z kuşağının, dünya tarihinin en korunaklı yetiştirilmiş çocukları olduklarına vurgu yapmaktadırlar (LeMoyne ve Buchanan, 2011; Ungar, 2009). Bu doğrultuda özellikle Z kuşağının daha mutsuz, kaygı ve depresyon belirtilerinin yüksek yalnız bireyler oldukları yönünde görüşler bulunmaktadır (Duffy, Twenge ve Joiner, 2019; Twenge vd., 2019). Bununla birlikte Y ve Z kuşağının her ikisinde de artan bir psikolojik olarak ayrıcalıklı olma algısından ve narsistik kişilik eğilimlerinin bu kuşaklara özgü bir hale geldiğinden söz edilmektedir (Eberly-Lewis vd., 2018; Evans ve Karl, 2021).

Bu doğrultuda kuşaklar arası bakış açısına göre Y ve Z kuşağının anababalarında yaygınlaşan helikopter anababalığının büyük oranda X kuşağında doğmuş bireyler için yaygın bir anababalık olduğu belirtilmektedir. Araştırmacılar, bu eğilimin altında yatan faktörleri anlamak için X kuşağının sahip olduğu belirtilen belirli kişilik özelliklerine odaklanmaktadırlar. Bu bakış açısına göre “*baby boomer*” kuşağı tarafından yetiştirilmiş ve benzer çocukluk deneyimlerine sahip X kuşağının ortak bir takım kişilik özellikleri bulunmaktadır (Boyle ve Townsend, 2019). Buna göre X kuşağı, iş bitirici, problem çözme becerilerine sahip ve kendi kendilerine yetme gibi kişilik özellikleriyle daha bağımsız olma eğilimindedirler. Başkalarından yardım istemektense sorunları kendi başlarına çözmeyi tercih etmektedirler. Kendilerinden önceki “*baby boomer*” kuşağına göre çok daha uyumlu ve rahat bir ortamda büyümüşlerdir. Kendilerinden sonraki kuşaklara göre teknolojiyle daha içli dışlı olmamalarına karşın X kuşağı teknolojiyle ilk tanışan ve iş yaşamında bilgisayar ilk kullanmaya başlayan, cep telefonunu da günlük yaşamda kullanan ilk kuşak olma özelliğini taşımaktadır (Wiedmer, 2015). X kuşağı için ilk bakışta oldukça işlevsel gibi görünen bu kişilik özellikleri, kontrol ihtiyacını da beraberinde getiriyor gibi görünmektedir. Araştırmalar X kuşağı anababaların

çocuklarının yaşamında daha planlı olmasını, çocuklarının dengeli ve düzenli olmasını önemsediklerini ortaya koymaktadır (Boyle ve Townsend, 2019). Öte yandan X kuşağı helikopter anababaların, yaşamlarına aşırı dâhil olmaları ve çoğu zaman çocukları adına sorumluluk almalarıyla ilişkili olacak biçimde Y ve Z kuşağı bireylerin iş yaşamında etik olmayan davranışlara daha eğilimli oldukları yönünde bulgular da bulunmaktadır (Evans ve Karl, 2021). Bununla birlikte araştırmalar X kuşağı helikopter anababalara sahip çocukların iş doyumlarının ve iş bağlılıklarının da düştüğünü ortaya koymaktadır (Gomes ve Deuling, 2019; Howe ve Strauss, 2007). Elbette bu çalışmalar kesitsel olarak yürütülen ve kuşakların belirli tarih aralıklarını kapsadığı varsayımıyla yürütülmüş çalışmalardır. Bu nedenle helikopter anababalığın doğrudan X kuşağına özgü davranış kalıpları ve kültürle açıklamanın sınırlılık yaratacağı söylenebilir. Türkiye’de kuşak çalışmaları yürüten Kuran (2019) da bununla ilişkili olarak kuşak bakış açısının belirli tarihsel süreçteki bireylerin yaşamını anlamak için bir araç olduğunu bunun amaç haline dönüştürülmesinin ise bir yanılsama yaratacağını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda helikopter anababalığa kuşaklar arası bakış açısıyla bakmanın bugünün anababalarını ve çocuklarını anlamak için bir çerçeve sunduğunu ancak bu kuşaklar arası farklılıkların ne gibi psikolojik süreçlere neden olduğunun görgül olarak ortaya konulmasının bu anlayışı derinleştirmeye yardımcı olacağı söylenebilir.

Anababalığın Ekonomisi. Anababalığı biçimlendiren önemli bağlamlardan biri sosyo-ekonomik ve politik bağlamdır (Bornstein, 2019; Ulferts, 2020). Bu bakış açısı anababaların, çocuklarına yönelik yaklaşımlarını belirli kar zarar hesabına göre düzenledikleri düşüncesi üzerine temellenmektedir. Buna göre anababaların, farklı anababalık stratejilerinin artı ve eksilerine ilişkin bilgileri vardır ve kendi stratejilerini bu davranışların teşviklerine göre yönlendirmektedirler (Doepke ve Zilibotti, 2014). Anababaların, çocuklarına yönelik temelde iki duygusu bulunmaktadır: *fedakârlık* ve *babacanlık*. Anababalar genellikle çocuklarının iyi oluşlarını önemserler (fedakârlık) ancak kimi zaman çocuklarının bazı seçimlerine de karşı çıkabilirler (babacanlık) (Doepke ve Zilibotti, 2019). Sonuç olarak, anababalar çocuklarının yaşamdaki seçimlerini etkilemeye yönelik çeşitli teşviklere göre hareket etmektedirler.

Sosyoekonomik bağlamda, anababa açısından çocuğun davranışlarına ve yaşamına müdahaleyle biçimlenen aşırı müdahaleci davranışlara yönelmenin çeşitli maliyetleri vardır (Marano, 2008). Bu maliyetlerden kimisi doğrudan (örneğin: çocuğa

belirli davranış kalıplarını öğretme ya da çocuğa müdahale etmek için zaman ve çaba harcama) kimisi de dolaylı (örneğin: anababalar çocuklarını önemsemek ve kendi müdahaleci davranışlarının çocukları üzerindeki etkilerini hesaba katmak) maliyetlerdir (Doepke ve Zilibotti, 2014, 2019). Bu doğrultuda anababalığa ilişkin finansal açıklamaların ilk çıkarımı: anababalar için helikopter davranışların getirisi gerçek anlamda yüksek olduğunda bu davranışları göstermeye daha istekli olmaktadır (Kwon vd, 2016). Bu çıkarıma göre helikopter anababalığın kazancının ne olduğu önem kazanmaktadır. Alanyazında anababanın müdahaleci davranışlarının yararının, çocuğun anababanın uygun olarak gördüğü seçimleri yapma olasılığını artırması olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Kwon vd, 2017; Ungar, 2009). Bu doğrultuda anababa açısından çocuğun seçimine yapılacak müdahalenin getirisi, çocuğun yapacağı seçimin doğru ya da yanlış olmasına bağlı olarak değişmektedir.

Alanyazında helikopter anababalığın çocuğun yaşamında odaklandığı alanların çoğunlukla eğitim ve kariyer yaşamı olduğu yönündeki vurgular göz önünde bulundurulduğunda sosyo-ekonomik bağlamın helikopter anababalık için önemli bir tetikleyici olduğu söylenebilir (Lowe vd., 2015). Anababa ve çocuk arasındaki ilişkide anlaşmazlık yaratan ve pazarlık konusu olan alanlar gözden geçirildiğinde sıklıkla okul ve kariyer için sıkı çalışmayla arkadaşlarla keyifli vakit geçirmek ya da eğlenceli bir şeyler yapmanın en yoğun pazarlık gündemi olduğu söylenebilir. Doepke ve Zilibotti'ye (2014) göre bu çatışmaların en temel kaynaklarından biri, yapılan seçimlerin uzun erimli sonuçlarına ilişkin anababaların çocuklardan daha fazla kaygılanmasıyla açıklanabilmektedir. Bu doğrultuda pek çok anababa baskı ya da aralıksız bir biçimde iş ahlakı ve başarı için çabalamaya yönelik öğretileri çocuğuna dayatmak aracılığıyla çocuklarını sıkı çalışmaya zorlamaktadır. Böylelikle anababa çocuğu sıkı çalışmaya zorlayarak yaşamlarının ileriki aşamalarında karşılığını alacaklarına ilişkin olasılığı güçlendirmeyi amaçlamaktadırlar. Öte yandan Doepke ve Zilibotti (2019), anababalar için bunun ne kadar önemli olduğunun büyük oranda ekonomik eşitsizlikle, özellikle eğitimin getirisiyle ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Bu argümana göre eğitimin ve çabanın yüksek bir biçimde ödüllendirildiği, yeterli eğitim olmadan fırsatların sınırlı olduğu toplumlarda anababaların çocuklarını sıkı çalışmaya zorlama eğilimleri artarken ekonomik eşitsizliğin çok az olduğu, bireylerin potansiyelleri doğrultusunda kendilerine uygun, özlük haklarının olduğu meslekleri kolayca bulabildikleri toplumlarda ise anababalar çoğunlukla daha rahat ve izin verici yaklaşımları daha yaygın bir biçimde uygulamaktadırlar (Kwon vd., 2016; Lowe vd., 2015).

Doepke ve Zilibotti'ye (2014) göre, son 30 yılda gelir eşitsizliklerinin ve yükseköğretimin getirisindeki artışın anababaların da çocuklarının geleceklerinden emin olmaya yönelik aşırı anababalık eğilimlerini artırmıştır. Bu görüş, helikopter anababalığın çoğunlukla eğitimin getirilerine odaklı orta sınıf anababalarda yaygın olduğuna ilişkin kimi görüşlerle de örtüşmektedir (Ungar, 2009). Kuşkusuz eğitimle ilişkili kariyer seçimleri ve fırsatların sınırlılığı, anababalar tek çare olarak çocuklarına daha yüksek düzeyde finansal yatırım yaparak tolere etmeye itmektedir (Baum, Ma ve Payea, 2013; Marano, 2008). HSBC Grubu (5 Eylül 2018) tarafından yayımlanan “*Eğitimin Değeri: Başarının Bedeli*” adlı raporda, içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu 15 ülkeden 10 binden fazla anababa ve 500 bine yakın üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilen çalışmada ailelerin ve öğrencilerin üniversite eğitim masraflarını karşılamalarına ilişkin yaklaşımları ve davranışlarına ilişkin sonuçlar sunulmuştur. Bu rapora göre Türkiye’de anababalar çocuklarının üniversite eğitimleri boyunca ortalama 49 bin TL harcadıklarını belirtmektedirler. Söz konusu bu bulgu, aslında eğitimin ve anababalığın önemli bir endüstri olduğunu gösterir niteliktedir. Araştırma bulguları, anababaların çocuklarının eğitimine yaptıkları yatırımın onların başarısıyla ilişkili olduğu inancını güçlendirdiğini göstermektedir (Settersen ve Ray, 2010). Bu bulguyla ilişkili olarak Lowe ve diğerleri (2015) tarafından yürütülen çalışmada, anababaların çocuklarının üniversite eğitimi için yaptıkları harcamaların helikopter anababalık davranışıyla pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Her ne kadar ekonomik faktörlerin doğrudan helikopter anababalık eğilimiyle ilişkisini ortaya koyan bulgular sınırlı olsa da helikopter anababalığın neden geçtiğimiz 20 yılda çok daha fazla yaygınlaştığına ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Öte yandan yoğun anababalık kültürünün özellikle orta gelirli ailelerde ortaya çıktığı belirtilse de bugün pek çok farklı sosyo-ekonomik, etnik köken ve kültürden gelen anababalar için de yaygın bir anababalık pratiğine dönüşmektedir (Ishizuka, 2019; Parker, 2015). Söz konusu bu yaygınlaşmanın yükseköğrenime atfedilen anlam, kariyer fırsatlarının gittikçe sınırlı hale gelmesi, ekonomik koşulların gittikçe belirsizleşmeye başlaması gibi sosyoekonomik koşulların, anababaların daha erken yaşlardan itibaren çocuklarına daha fazla ekonomik yatırım yapmaları gerektiği düşüncesini pekiştirmeye başladığı söylenebilir. Bugün her sosyo-ekonomik düzeyden ailenin çocuklarının yükseköğrenimine verdiği önem ve destek düşünüldüğünde helikopter anababalığın her profilden anababa ve çocuk için yaygınlaşması da oldukça olasıdır.

Her biri birbiriyle iç içe ve ilişkili olmasına karşın helikopter anababalığının yaygınlaşmasına ilişkin sosyolojik, ekonomik ve politik açıklamalar bugün önceki dönemlerden ayrılan modern bir anababalık kültürünün ortaya çıktığına ilişkin görüşleri güçlendirmektedir. Bununla birlikte neden helikopter anababalığının bugün her zamankinden daha çok tartışılmaya başlandığına ilişkin de bu açıklamalar bir dayanak sunmaktadır. Helikopter anababalığının ortaya çıktığı koşulların anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Her ne kadar helikopter anababalık yeni bir kültür olsa da psikolojik bir yapı olarak helikopter anababalık için bu zamanki anababalık alanyazını da anlamlı çerçeveler sunmaktadır. Her geçen gün anababa ve gençlerin mutsuzlaşmasına neden olan bu anababalık yaklaşımının anababalık alanyazını açısından nasıl konumlandırılabilceği, bu yaklaşımın hali hazırdaki anababalık kuram ve yaklaşımlarından ödünç aldığı ve ayrıştığı yönlerin neler olduğu ve bu çalışma kapsamında helikopter anababalığının dayandırıldığı kuramsal yaklaşımlar ilgili araştırmalar ışığında tartışılarak sunulmuştur.

Helikopter Anababalığa İlişkin Psikolojik Yaklaşımlar

Modernleşmeyle birlikte toplumsal yapıda, ailede gerçekleşen sosyal, ekonomik ve politik dönüşümlerle son 20 yılda gittikçe arttığı ileri sürülen aşırı katılımcı pratiklerle biçimlenen bir anababalık kültürü ortaya çıkmıştır (Ulferst, 2020). Gittikçe artan bir biçimde aşırı katılımcı bu anababalık yaklaşımının ergenler ve genç yetişkinler üzerindeki olumsuz etkileri hem yaşantısal anlamda hem de görgül olarak ortaya konulmaya başlamıştır. Alanyazında sıklıkla helikopter anababalık olarak adlandırılan bu anababalık yaklaşımını daha iyi anlamak amacıyla psikometrik anlamda ölçülebilir bir yapı olup olmadığı görgül olarak incelenmeye başlamıştır (LeMoyne ve Buchanan, 2011; Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Luebbe vd., 2016). Bu görgül çabalardan kimileri helikopter anababalığı tek boyutlu bir yapı olarak ele alırken (LeMoyne ve Buchanan, 2011; Padilla-Walker ve Nelson, 2012), kimi araştırmacılar ise bu anababalık yaklaşımının çok boyutlu bir yapıyı ifade ettiğini belirterek çok boyutlu ölçüm modellerini test etmişlerdir (Segrin vd., 2012; Luebbe vd., 2016). Pek çok kavramsal yapıda olduğu gibi helikopter anababalığı da kavramlaştırmanın yolu kuramsal yaklaşımlardan yararlanmaktır. Bu doğrultuda aşağıda helikopter anababalığı kavramlaştırmaya yardımcı olan kuramsal yaklaşımlar kısaca tanıtılarak bu yaklaşımlar bağlamında helikopter anababalığının kapsamının ne olduğu tanımlanmıştır.

Helikopter Anababalığa İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar. Helikopter anababalığın görgül olarak belirlemeye çalışan araştırmacıların birçoğu helikopter anababalığın var olan anababalık alanyazınından yararlanılarak açıklanabilecek ancak kendine özgü doğası olan bir anababalık biçimi olarak tanımlamaktadırlar (Garst ve Gagnon, 2015; Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Segrin vd., 2012). Bu doğrultuda helikopter anababalık sıklıkla Baumrind'in anababalık stilleri modeliyle, Öz-Belirleme Kuramıyla, Aile Sistemleri Yaklaşımıyla açıklanmaktadır. Sözü edilen bu yaklaşımlar helikopter anababalığı ve aile içi süreçleri kavramsallaştırmak için oldukça kapsamlı çerçeveler sunmaktadırlar. Araştırmacılar görgül bulgularla söz konusu bu anababalık yaklaşım ve kavramlarıyla helikopter anababalığın benzerlik ve farklılıklarını da ortaya koymaktadırlar. İlerleyen kısımlarda, yaklaşımların tarihsel gelişimleri içinde helikopter anababalıkla ilgili yaklaşım ve kavramlar kısaca tanıtılacak ardından bu çalışmanın kuramsal dayanağını da oluşturan temel iki yaklaşım: Öz-Belirleme Kuramı ve Aile Sistemleri Yaklaşımı bağlamında helikopter anababalık ayrıntılı bir biçimde sunulacaktır.

Helikopter anababalık tanımlarının pek çoğu, anababanın çocuklarının mutluluk ve başarısını garanti altına almaya yönelik aşırı isteklilikleriyle yönlendirilen gelişimsel anlamda uygun olmayan anababalık uygulamaları olduğu görüşünde birleşmektedirler (LeMoyne ve Buchanan, 2011; Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Segrin vd., 2012). Anababanın, büyüyen çocuğunun gelişimine uygun düzeyde anababalık yaklaşımlarını düzenlemesi düşüncesinin kökeni Winnicott'un (1953) kavramsallaştırdığı *yeterince iyi annelik* kavramına kadar dayandırılabilir. *Yeterince iyi annelik* bebeklik çağındaki çocuğa tam bakım ve dikkatini yönlendirmeye başlayan anababalık yaklaşımını ifade etmektedir. Çocuk büyüdükçe, kendine yetebilecek yetkinliği geliştirmeye başladıkça, yeterince iyi anababa çocuğun bazı zorluklar ve başarısızlıklarla baş etmesine izin vererek, çocuğa olan bakımını gittikçe azaltmaya başlamaktadır. Aslında, anababanın izniyle çocuğun baş etmeye çalıştığı bu zorluklar ve başarısızlıklar, gerçek anlamda büyüyen çocuğun yetkinlik kazanması için bir öncül olarak görülmektedir. Bir diğer ifadeyle çocuğa özerklik sunma yeterince iyi anababalığın doğal bir parçası ve çocuğun gelişimiyle de yakından ilişkili olarak görülmektedir. Çocuğun olgunlaşabilmesi ve bireyselliğini kazanabilmesi için makul düzeyde yoksunluğa, güçlüklerle maruz bırakılması gerektiğini vurgulamaktadır (Winnicott, 1960). Özerkliği sınırlandırıcı karakteristiğe sahip olan helikopter anababalığın, çocuğun bireyselleşme ve bağımsız bir benlik oluşturma sürecinin başarılı bir biçimde tamamlanmasına yönelik müdahalesi olarak yorumlanabileceğini belirten araştırmacılar bulunmaktadır (Kovach, 2018; Segrin

vd., 2012). Winnicott'a (1996) göre, diğerlerine bağımlı kişilik eğilimleri olan bireyler, erken çocukluk döneminde ihtiyaçlarını karşılayacak yaşantılarla karşılaşmadıklarını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, bireylerin çocukluk döneminde gerçek benliklerini ortaya koymalarını destekleyecek bir ortama ve dolayısıyla yeterince iyi olarak görülebilecek anababalık yaklaşımlarıyla karşılaşmadıkları söylenebilir (Segrin vd., 2012). Yeterince iyi anababalık kavramı, helikopter anababalığın özellikle çocuğun benlik gelişimi ve bireyleşme sürecindeki rolünü anlamak için bir bağlam sunduğu söylenebilir. Bununla birlikte bu kavram, aşırı anababalık uygulamalarının önüne geçmek için uzmanlara ve uygulayıcılara bir zemin oluşturmaktadır (Haspel, 2022; Isıyel, 2016).

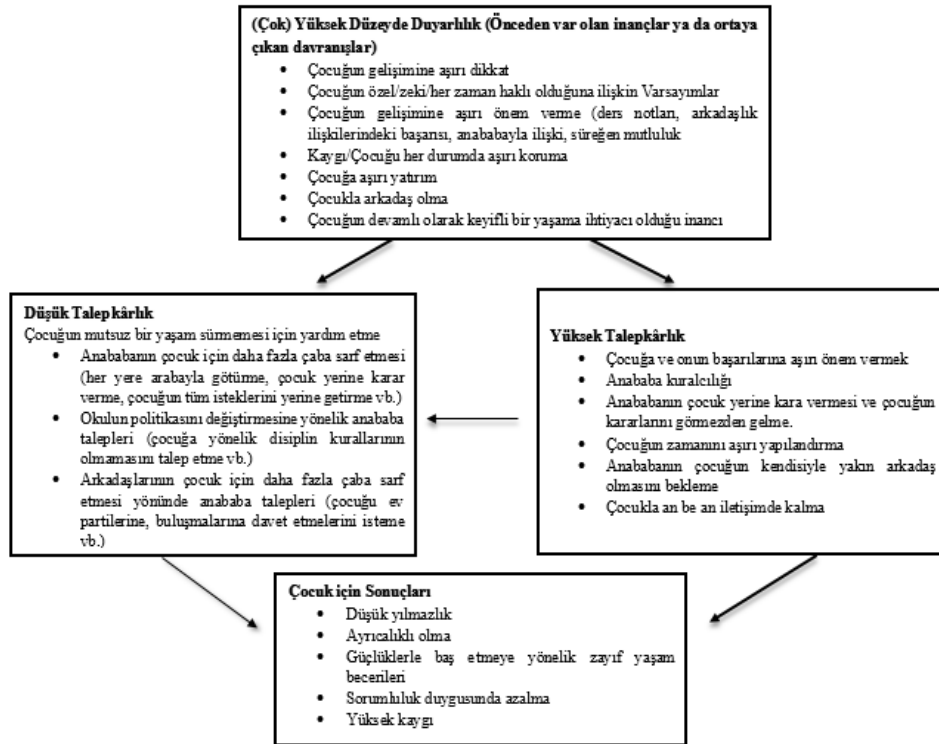
Helikopter anababalığı kavramlaştırmak için başvurulmuş önemli yaklaşımlardan bir diğeri ise Baumrind'in (1966, 1978) öne sürdüğü, Macoby ve Martin (1983) tarafından genişletilen dörtlü anababa tutumları tipolojisidir. Baumrind (1966) anababalığı, duyarlık ve talepkârlık olmak üzere iki boyutlu tanımlamıştır. Anababa tutumları, duyarlık ve talepkârlık boyutlarının düşük ve yüksek düzeydeki varlıklarına göre otoriter, demokratik, izin verici ve ihmalkâr olmak üzere dört ayrı tutum olarak sınıflandırılmaktadır (Baumrind, 1966; Macoby ve Martin, 1983). Bu dört farklı anababa tutumu içerisinde aşırı müdahaleci anababalığı açıklayan bir tutum olmamasına karşın güncel kuram ve araştırmalar, helikopter anababalığın bu anababa tutumlarını kapsayan bir yaklaşım olarak görülebileceğini ileri sürmektedirler (LeMoyne ve Buchanan, 2011; Locke vd., 2012; Taylor vd., 2013).

Taylor ve diğerleri (2013) aşırı anababalık yapısının otoriter, yetkin ve izin verici anababa tutumlarını içinde barındıran bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bu kavramlaştırmayla tutarlı bir biçimde Padilla-Walker ve Nelson (2012) da helikopter anababalığı başlı başına yeni ve ayrı bir anababa tutumu olmaktan çok anababa tutumlarının kendine özgü bir biçimde oluşturduğu bir örüntüyü temsil ettiğini ileri sürmektedirler. Bir diğer ifadeyle, Anababalar, anababalık tutumlarının bir kısmını sergilemektedirler; çocuğun yaşamının bir alanına aşırı müdahale ederken (örneğin akademik başarı) diğer yaşam alanlarında daha izin verici (örneğin evdeki sorumlulukları paylaşma) olabilmektedirler (Padilla-Walker ve Nelson, 2012). Bu görüşlerle paralel olarak Segrin ve diğerleri (2012) özellikle aşırı anababalığı, otoriter ve izin verici anababa tutumlarının bir karışımını olarak kavramlaştırmışlardır. Bu kavramlaştırmaya göre, aşırı anababalığın ve otoriter anababalığın her ikisi de çocuğun kararı kendi görüşleriyle ya da bakış açılarıyla ters düşse bile çocuğun kendi yaşamını yönlendirmesi konusunda ne zaman geri çekilmeleri gerektiğini bilmede eksiktirler. Aşırı anababalık bir yönüyle

otoriter tutumla benzeşse de izin verici anababa tutumuyla da, çocuğun ihtiyaçlarına yüksek düzeyde duyarlılık yönüyle örtüşmektedir (Segrin vd., 2012). Öte yandan izin verici tutumun doğasındaki düşük düzeydeki yönlendiricilik, aşırı anababalıkla çelişmektedir (Segrin vd., 2012). Aşırı anababalığı görgül anlamda belirlemeyi amaçlayan Segrin ve diğerleri (2012) öne sürdükleri bu kavramlaştırmayı da görgül olarak test etmişlerdir. Çalışmalarında aşırı anababalığı dört boyutlu bir yapı (sorunları önceden önleme, tavsiye/duygu yönetimi, çocuğun öz yönelimi ve maddi destek) olarak tanımlamışlardır. Ancak aşırı anababalığın Baumrind'in tipolojisindeki her anababa tutumunu barındırdığına ilişkin çelişkili bulgulara ulaşmışlardır (Segrin vd., 2012). Bulgulara göre yalnızca aşırı anababalığın iki boyutu (çocuğun öz-yönelimi ve tavsiye/duygu yönetimi) ile otoriter tutumla ilişkili bulunmuş, diğer boyutların hiçbir anababa tutumuyla anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bulguların aşırı anababalığın, anababa tutumlarıyla ortak öğelerinin olmakla birlikte aşırı anababalığın kendine özgü bir olgu olduğu yönünde bir kanıt olarak yorumlamışlardır (Segrin vd., 2012). Öte yandan aşırı anababalığı ölçmeye ilişkin birtakım yöntemsel sınırlılıktan da söz konusu bulguların nedeni olabileceği belirtilmiştir. Geliştirilen ölçme aracında kimi maddelerin kuramsal anlamda uygun görülen faktörde yüksek faktör yükü yüklenmediği kimi maddelerin ise birden fazla alt boyutta yüksek faktör yükü yüklenmiştir. Bu sınırlılıkların ölçme yapısının iyileştirilerek ve yeni maddeler eklenerek giderilebileceğini belirtmişlerdir (Segrin vd., 2012).

Odenweller ve diğerleri (2014), Segrin ve diğerlerinin (2012) yöntemsel sınırlılıklarını gidererek araştırmayı tekrar etmeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda iki farklı ölçme aracıyla helikopter anababalığın anababa tutumlarıyla ilişkisini araştırmışlardır (Odenweller vd., 2014). Ancak bu çalışmada da helikopter anababalık yalnızca otoriter anababa tutumuyla düşük düzeyde ilişki vermiş diğer anababa tutumlarıyla (izin vericilik ve yetkinlik) ilişkili bulunmamıştır. Bu bulgular helikopter anababalığın daha karmaşık bir doğası olduğu yönündeki görüşleri güçlendirmektedir. Dahası kimi araştırmacılar, helikopter anababalığın doğasının salt olumsuz yaklaşımlardan oluşmadığını aynı zamanda birtakım olumlu anababalık davranışlarını da (tavsiye verme, duygusal destek, iyimserlik vb.) içerebileceğini, gelecek çalışmaların hangi anababalık davranışlarının çocuğun olumlu gelişimleriyle ilişkili olup olmadığına ilişkin uygun ve uygun olmayan helikopter anababalık profillerine odaklanmasının önemli olduğunu ifade etmektedirler (Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Segrin vd., 2012).

Helikopter anababalığa ilişkin farklı örüntüleri ortaya koymanın yollarından biri de nitel süreçlerle kavramı belirlemek olabilir. Locke ve diğerleri (2012) tarafından yürütülen nitel çalışmada ruh sağlığı çalışanlarının gözlemlerinden yola çıkarak helikopter anababalık kavramının tanımlanması amaçlanmıştır. Çalışmada helikopter anababalık uygulamaları Baumrind'in (1966) iki boyutlu modeli bağlamında tartışılmıştır. Çalışmanın bulguları, diğer araştırma bulgularının da ortaya koyduğu biçimde, helikopter anababalığın, Baumrind'in modelinde tanımlanan dördümlü sınıflandırmadaki belirli tutumlarla bağlantılı ancak daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Locke ve diğerleri (2012), helikopter anababalık davranışlarının talepkârlık boyutunun düşük ve yüksek düzeyini barındırırken duyarlık boyutunun, çocuğun gelişimini sekteye uğratabilecek biçimde, her koşulda yüksek düzeyde seyrettiği bir yaklaşım olarak tanımlanabileceğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte çalışmalarında helikopter anababalığın olumsuz etkilerinin olduğuna ilişkin sonuçlara ulaşmışlardır. Bulgularından yola çıkarak helikopter anababalığın karmaşık doğasına ve çocuk için sonuçlarına ilişkin bir model oluşturmuşlardır.

Şekil 2. Locke ve diğerleri (2012) tarafından önerilen helikopter anababalık kavramlaştırması

Locke ve diğerkleri (2012) tarafından önerilen model Baumrind (1978) tipolojisinden yola çıkarak helikopter anababalığı anlamak için genel bir bakış açısı sunmaktadır. Şekil 2’de söz konusu modele yer verilmiştir. Helikopter anababalığı görgül olarak belirlemeyi amaçlayan çalışmalarında LeMoyne ve Buchanan (2011) da helikopter anababalığı, Baumrind’in sınıflamasında yüksek ve düşük talepkârlık boyutlarında yer alan otoriter ve yetkin anababalık tutumlarıyla benzeştğini ancak yine de farklılaşan yönlerinin olduğuna ilişkin sonuçlara ulaşmışlardır. Araştırmacılara göre helikopter ve otoriter anababaların her ikisi de çocuklarının yaşamda başarılı olmaları konusunda onlara yardımcı olmaktadır. Öte yandan helikopter anababaların çocuklarına izin verme ve bağımsız hareket etme konusunda daha engelleyici olduğunu bu nedenle de daha sorunlu bir anababalık yaklaşımı olduğunu belirtmektedirler. Helikopter anababalar çocuklarının yaşamlarında belirli ölçüde otoriter tutum takınsalar da çocuklarının bir işi yapabilme becerilerini desteklemektense onlar yerine işi yaparak bağımsızlıklarını engellemektedirler. Bununla birlikte helikopter anababaların, yetkin anababalarla çocuklarının yaşamında girişken olmalarıyla benzeşseler de helikopter anababaların özellikle eğitim ve akademik anlamda rekabetçi olma konusunda daha çok zorlayıcı ve müdahaleci bir yaklaşım benimsediklerini ifade etmektedirler (LeMoyne ve Buchanan, 2011).

Helikopter anababalığı, Baumrind’in (1978) tipolojisi bağlamında ele alan çalışmaların pek çoğu, görgül olarak bu yaklaşımın tam olarak helikopter anababalığı karşılamadığı yönünde bulgulara ulaşmışlardır (Locke vd., 2012; Odenweller vd., 2014; Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Segrin vd., 2012). Çalışmalar helikopter anababalığın daha karmaşık bir doğası olduğu ve klasik anababalık yaklaşımlarından farklılaşan kendine özgü bir örüntüyü temsil ettiği görüşünde ortaklaşmaktadırlar. Bu görüşü destekler nitelikte, anababalık alanyazınında da anababalığı genel bir duygusal iklim olarak ele alan kategorik yaklaşımların, çocuğun gelişimindeki etkilerini belirlemek konusunda yetersiz kalıp kalmadığı gündeme gelmiştir (Garst ve Gagnon, 2015; Power, 2013). Anababalık alanyazınında, bir tutarlılık sağlamak ve anababalığın daha spesifik etkilerini belirlemek adına girişimlerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda, anababa tutumlarını oluşturan spesifik davranışların çocuk gelişimindeki etkisini ele almaya yönelik boyutsal anababalık yaklaşımları önerilmeye başlamıştır (Elsaesser vd., 2017; Power, 2013). Boyutsal yaklaşımlar, anababalık boyutlarını anababalık yaklaşımlarının göstergeleri olarak kullanılmaktadırlar (Skinner, Johnson ve Snyder, 2005; Power vd., 2013). Boyutsal yaklaşımların bir diğerkatkısı ise, anababalığı belirli kategorilere

ayırmaktansa belirli boyutlar üzerinden süreç olarak tanımlayarak farklı yaklaşımların (örneğin düşük düzey yakından çok yüksek düzey yakın anababalık) göz önünde bulundurulmasına olanak tanımaları olduğu belirtilmektedir (Ulferts, 2020). Sonuç olarak, Hart, Newell ve Olsen (2003) anababalık ister boyutsal ister kapsamlı tipolojiler olarak ele alınsın temelde önemli ve belirgin biçimde ayrışan birtakım boyutları kapsadığını ileri sürmüşlerdir. Söz konusu bu boyutlar ise (Hart, vd., 2003): 1- Çocukla duygusal bir bağ geliştirmek amacıyla sunulan destek (örneğin: kabul, duygusal yakınlık, katılım ve bakım), 2- çocuğun uyumlu davranışlar geliştirmesi için sunulan davranışsal kontrol (örneğin: sınır koyma, denetleme, davranışların sonuçları hakkında akıl yürütme) ve 3- çocuğun duygusal ve psikolojik olarak kendine güven geliştirebilmesi amacıyla özerklik desteği sunma (örneğin: seçenek sunma, kural koyma sürecine çocuğu dâhil etme, düşüncelerini ifade etmesine izin verme, zorlayıcı davranışlardan kaçınma).

Belirtilen bu üç temel anababalık boyuta, güncel ve karmaşık bir doğaya sahip olduğu düşünülen helikopter anababalığın kavramlaştırılmasında da sıklıkla başvurulmaktadır. Bu kavramları temel alan araştırmacılar, helikopter anababalığın, çocukta bağımsızlık ve özerkliğin gelişimini engelleyen doğasıyla özerklik sınırlandırmayı ve kontrolü içinde barındıran bir anababalık biçimi olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler (Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Schiffrin vd., 2014). Bu görüşe göre, helikopter anababalık psikolojik ve davranışsal kontrolün bazı niteliklerini içinde barındıran bir anababalık yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir. Aşırı davranışsal kontrol çocuğun davranışlarını aşırı bir biçimde düzenlemeyken (Barber, Olsen ve Shagle, 1994), psikolojik kontrol çocuğun psikolojik ve duygusal dünyasına müdahale etmek olarak tanımlanmaktadır (Barber, 1996). Öte yandan araştırmacılar, anababalık boyutlarıyla da helikopter anababalığı kavramsal düzlemde tartışmaktadırlar. Segrin ve diğerleri (2012), psikolojik kontrolü çocuğun ihtiyaçlarına duyarlık göstermeyen bir davranışken aşırı anababalığın çocuğun ihtiyaçlarına saplantılı bir biçimde odaklanması yönünden ayrıldıklarını ifade etmektedir. Aynı zamanda helikopter anababalık farklı boyutları da içinde barındıran ve çocuğun yaşamının belirli bir alanında (örneğin: eğitim ve akademik başarı) ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadırlar (Luebbe vd., 2016).

Aslında anababa tutumlarında olduğu gibi, helikopter anababalığın, boyut yaklaşımı bağlamında ele alındığında da tamamiyle yeni bir anababalık boyutu olmaktan çok temel anababalık boyutlarının kendine özgü bir biçimde örüntülenmesiyle oluştuğu ileri sürülmektedir (Padilla-walker ve Nelson, 2012). Helikopter anababalık yüksek

yakınlık/destek, yüksek kontrol ve düşük özerklik desteğiyle biçimlenen bir anababalık yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Padilla-walker ve Nelson, 2012; Schiffrin vd., 2014). Bu doğrultuda helikopter anababalık bilinen anababalık biçimlerinin de kapsadığı belli başlı ana boyutları (duyarlık/katılım, kontrol ve özerklik desteği) içeriyor ancak bu boyutlarının nasıl örüntülendiği konusunda oldukça farklı bir tablo sunuyor gibi görünmektedir. Helikopter anababalık çocuğun duygusal ya da psikolojik özerkliğini hedef almaması yönüyle doğrudan bir psikolojik kontrol biçimi olarak değerlendirilmemektedir. Öte yandan helikopter anababalık davranışsal kontrolü bazı açılardan barındıran bununla birlikte yüksek düzeyde yakınlık ve desteğin yanı sıra çocuğun yaşından bağımsız olarak ileri düzeyde özerklik desteğinin eşlik ettiği bir örüntüyü temsil etmektedir.

Anababalık boyutları helikopter anababalığı kavramlaştırmaya yardımcı olsa da tam anlamıyla helikopter anababalığının bağlamını, anababa ve çocuk için etkilerini anlamak için çerçeve sunmada yetersiz kalıyorlar gibi görünmektedir. Öte yandan son yıllarda pek çok araştırmacı kuramsal yönelimli çalışmalar yürütmeye yönelmişlerdir. Böylelikle anababalık süreçlerini anlamak ve kavramlaştırmak için bir çerçeve hem de bu süreçleri incelemeye yönelik araştırmaları yapılandırma olanağı yakalamaktadırlar (Bornstein, 2019; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Öz-belirleme kuramı, özellikle geçen 20 yılda anababalık ve eğitim gibi pek çok alanda araştırma yapılandırmak için kapsamlı bir çerçeve sunan kuramlardan biri olarak gittikçe daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. İyi yapılandırılmış yapısıyla öz-belirleme kuramı anababalığın çocuğun gelişimi ve iyi oluşu üzerindeki etkilerine yönelik hipotezler oluşturmaya oldukça elverişlidir. Bu yönüyle öz-belirleme kuramı helikopter anababalığı da anlamak için kullanılan önemli yaklaşımlardan biridir. Bu çalışmanın da temel kuramsal dayanaklarından biri olan öz-belirleme kuramının temel kavramları, helikopter anababalığın çocuğun gelişimi ve iyi oluşu için olduğu kadar anababa açısından da anlamaya yardımcı olan bir bağlam sunmaktadır. Aşağıda Öz-belirleme kuramının anababalıkla ilişkili tanımladığı psikolojik kavramlara ve helikopter anababalığa ilişkin çıkarımlar tartışılarak sunulmuştur.

Öz-Belirleme Kuramı

Deci ve Ryan'ın (2000) öne sürdüğü öz-belirleme kuramı, helikopter anababalığın ergenin olduğu kadar anababanın psikolojik iyi oluşu üzerindeki etkisini anlamak için

uygun bir çerçeve sunmaktadır. Öz-belirleme kuramına göre, evrensel anlamda, yetkinlik, özerklik ve ilişkisellik olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyaç bulunmaktadır. Bu üç ihtiyacın doyurulması psikolojik iyi oluşa katkı sunarken, ihtiyaçların doyurulamaması iyi oluşu ve ihtiyaçların dolaylı yollardan karşılanması becerisinin gelişimini sekteye uğratmaktadır (Ryan ve Deci, 2000). Bireyin özerklik ihtiyacı karşılandığında, kendi davranışlarını kendi isteğiyle ve değerleri ile uyumlu bir şekilde yönlendirdiği ve kendi kararları üzerinde kontrolü olduğu duygusu ile hareket etmektedirler. Özerkliğin başkalarına bağlı olmama şeklinde bilinen tanımının aksine Öz-Belirleme Kuramı özerkliği, bireyin kendi davranışları üzerindeki kontrol duygusu olarak tanımlamaktadırlar. Özerklik ihtiyacının karşılanması engellendiğinde, bireyler baskı ve zorlanma hissi deneyimlemektedirler (Costa, Soenens, Gugliandolo, Cuzzocrea ve Larcen, 2015). İlişkisellik ihtiyacı doyurulduğunda insanlar onlara değer veren insanlarla gerçek ve içten ilişkiler kurabildiği duygusu geliştirebilir. Son olarak yetkinlik ihtiyacı karşılandığında ise yaptıkları etkinliklerde kendilerini işe yarar ve becerikli hissederler. Karşılanmadığında ise kendilerini yetersiz ve diğerlerinden aşağı oldukları yönünde bir his geliştirebilmektedirler. Bunun yanı sıra, ilişkisellik ihtiyacı doyurulmadığında, bireyler sosyal olarak yabancılaşma ve yalnız olduğu hissi yaşayabilmektedirler. Temel psikolojik ihtiyaçları karşılandığında, bireyler yaşamlarından daha fazla doyum almakta (Reis, Sheldon, Gable, Roscoe ve Ryan, 2000) ve daha az depresyon belirtisi göstermektedirler (Wei, Philip, Shaffer, Young ve Zakalik, 2005).

Deci ve Ryan (2012), öz-belirleme kuramı aracılığıyla helikopter anababalığının merkezinde yer alan, çocuğu kontrol girişiminin, çocuk için nasıl ve neden uygunsuz olduğunu anlamayı kolaylaştıran açıklamalar sunmakadırlar. Öz-belirleme kuramı anababalığı temelde özerklik desteği ve psikolojik kontrol boyutları temel alarak incelemektedirler (Grolnick vd., 2002; Jousemet vd., 2008). Özerklik desteği girişim, inisiyatif alma, keşfetme ve kararlarından sorumlu olma konularında çocuğu cesaretlendirme olarak tanımlanmaktadır (Deci ve Ryan, 2012). Bu anababalık davranışları, çocuğun olumlu gelişimi, özellikle de olumlu değerlerin içselleştirilmesi için gerekli ve önemli olarak görülmektedir. Özerklik desteğinin aksine kontrol davranışları, çocuğun olumlu değerleri içselleştirmesini engelleyerek uygunsuz bir içselleştirmeye neden olmaktadır (Soenens ve Vansteenkiste, 2013). Uygun olmayan bir çabayla çocuğun belirli bir biçimde, -çoğunlukla da anababanın ve çevrenin beklentileri doğrultusunda- düşünmesi, hissetmesi ve davranması için çocuğa baskı uygulama anlamına gelen anababalık davranışları ise psikolojik kontrol olarak adlandırılmaktadır (Jousemet vd.,

2008). Bununla birlikte öz-belirleme kuramı davranışsal kontrolün ve izlemeyi de önemli anababalık davranışları olarak görmektedirler. Davranışsal kontrol, çocuğun davranışlarını, kurallar, uygulamalar, sınırlandırmalar ile düzenlemeyi ifade etmektedir ve genellikle anababanın baskıcı ya da müdahaleci olmasına gerek olmadan, çocuğa rehberlik etme, izleme ve kural koyma yapılandırma davranışlarını içermektedir (Barber vd., 2005; Soenens vd., 2006). Öz-belirleme kuramının anababalığı kavramlaştırmasına bakıldığında büyük oranda temel anababalık boyutlarından yararlandıkları dikkat çekmektedir (Ulferts, 2020). Bu anababalık boyutlarını da psikolojik ihtiyaçların desteklenmesi için gerekli görmektedirler (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bunun yanı sıra anababalık boyutlarının olumsuz tarafları görgül anlamda çok ele alınmamasına karşın öz-belirleme kuramı, psikolojik ihtiyaç doyumunu engelleyen anababalığın basit bir biçimde destekleyici olmayan anababalıkla aynı şey olmadığı belirtilmektedir (Bornstein, 2019; Skinner vd., 2005). Bu bağlamda özellikle anababanın reddetme, baskı ve kaotik davranışlarından söz edilmektedir. Anababanın reddi, çocukla saldırgan, olumsuz ve onaylayıcı olmayan bir biçimle etkileşime girmeyi ifade etmektedir. Anababa baskısı, çocuktan mutlak itaati talep eden katı ve sınırlandırıcı davranışları ifade etmektedir. Tutarsızlık ise çelişkili, öngörülemez ya da herhangi bir hedefi olmadan gelişigüzel sergilenen anababalığı ifade etmektedir (Skinner vd., 2005). Bu doğrultuda örneğin çocuk ya da ergeni isteği dışında bir eylemde bulunmasına yönelik baskıcı davranışlar özerklik ihtiyacının engellenmesine; çocuğun başarısızlık ve yetersizlik inancını güçlendirerek yetkinlik ihtiyacının engellenmesine; çocuğa yönelik saldırgan ya da küçümseyici yaklaşımlar ise ilişkisellik ihtiyacının engellenmesine neden olabilmektedir. Diğer taraftan düşük düzeyde yakınlık, yapılandırma ve özerklik desteği sağlayan anababa ihtiyacın doyumunda tatminsizlik yaratırken tam anlamıyla ihtiyacın doyumunu engellenmesine neden olmayabilir (Ulferts, 2020). Bir diğer ifadeyle öz-belirleme kuramı, anababalık boyutlarının olumlu ve olumsuz taraflarının çocuk ve ergenin iyi oluşuna nasıl katkı sunduğunu anlamak için işlevsel ve kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Helikopter anababalığın da karmaşık ve kendine özgü doğasını kavramlaştırmaya olanak sağlayabileceği söylenebilir. Ulferts (2020) tarafından hazırlanan ve 21. yüzyılda anababalığın neden ciddi bir konu olduğuna ilişkin hazırlanan eğitim raporunda öz-belirleme kuramı bağlamında tanımlanan temel üç anababalık boyutunun olumlu ve olumsuz taraflarının psikolojik ihtiyaçların doyumunu üzerindeki etkilerini derlemiştir. Öz-belirleme kuramı temelli önemli çalışmalardan derlediği bilgilerden yola çıkarak anababalık boyutlarıyla psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkileri

şemalaştırmıştır (Ulferts, 2020). Şekil 3’te söz konusu tablo Türkçeye çevrilerek çalışma kapsamında sunulmuştur.

Helikopter anababalık davranışları düşünüldüğünde, bu anababalık davranışlarının, sözü edilen bu üç psikolojik ihtiyacın karşılanması için önemli bir tehdit oluşturduğu söylenebilir. Örneğin çocuk adına, çocuğun karşılaştığı sorunları çözmek konusunda aşırı müdahaleci davranışlar, çocuğun yetkinlik algısını aşağı çekebilir ve belki de çocuğun baş etme becerilerinin gelişmesini engelleyerek gerçek anlamda çocuğun yetkinliğini azaltan (Segrin vd., 2013), öz-yetkinlik algısını aşağı çeken (Givertz ve Segrin, 2012) bir faktör olabilmektedir. Bununla birlikte, çocuğun yaşamına zorla dâhil olan ve kontrolcü niteliğe sahip helikopter anababalık, anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi zedeleyerek çocuğun ilişkisellik ihtiyacını dengeleyebilmesinin önünde de bir engel oluşturabilmektedir. Bu görüşle paralel olara yapılan araştırmalar aşırı anne babalığın, sorunlu anne-baba ve çocuk iletişimi aracılığıyla genç yetişkinin aile doyumunu azaltan bir etkisi olduğunu göstermektedir (Segrin vd., 2012). Öte yandan, Schiffrin ve diğerleri (2012) ise helikopter anababalığın en fazla tehdit oluşturduğu ihtiyacın, özerklik olduğunu ileri sürmektedirler.

Helikopter anababalık davranışları göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun akademik ve kişisel başarısına aşırı düzeyde odaklanmış anne babaların özerklik destekleyici davranışlarının daha az, kontrol davranışlarının ise aşırı düzeyde sergilendiği bir anababalık yaklaşımı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, aşırı kontrol ve çocuğun yaşamına aşırı katılım davranışlarını içeren helikopter anababalığın, ergenin özerklik ve yetkinlik hissini azaltan, ergenin anababasıyla arasındaki iletişimi baltalayarak ergenin ilişkisellik ihtiyacının da dengeli bir biçimde doyurulmasını engelleyeceği söylenebilir. Bunun da ötesinde psikolojik ihtiyaçlarının doyurulmamasının bir sonucu olarak, ergenin psikolojik iyi oluşunu da aşağı çeken bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir. Sınırlı sayıda da olsa araştırma bulguları, helikopter anababalığın, genç yetişkinin iyi oluşu üzerindeki etkisinin büyük oranda özerklik ve ilişkisellik ihtiyaçlarının ihlal edildiğine yönelik algısı ile açıklandığını göstermektedir (Costa vd., 2015; Schiffrin vd., 2014).

Temel Anababalık boyutlarına genel bakış

İhtiyaç destekleyici ve ihtiyaç engelleyici anababalık davranışları ve psikolojik ihtiyaçların doyumu

İhtiyaç destekleyici anababalık	Yakınlık		Özerklik desteği		Yapılandırma	
Tanımlama	Anababanın çocukla kurduğu yakın ve duygusal etkileşimler. Çocuğun stresine duyarlıdır ve stresi yatıştırmak için uygun düzeyde destek ve yardım sunarlar.		Çocuğun psikolojik özgürlüğü yaşaması amacıyla çocuğun referans çerçevesini anlar ve ona fırsatlar yaratırlar. Anababa çocuğun bakış açısını kabul eder, seçenekler sunar ve harekete geçmeye cesaretlendirir. Kurallar akılcı gerekçeler ve neden sonuç ilişkisi içerisinde konulur.		Anababa çocuğun davranışlarına ilişkin net beklentiler ifade eder, gerektiğinde destek, olumlu, süreç yönelimli geribildirim sunar	
İlişkili yapılar	Anababa desteği, duyarlılık, katılım, kabul, sevgi, onaylama, yakınlık, bağ		Özgürlük, demokratik anababalık, yönlendirme, yönlendirmesiz, psikolojik özerklik		Düzenleme, davranışsal kontrol, talapkarlık, sıkı kontrol, süpervizyon, kural koyma, atılınan kontrol	
Anababanın görevi		Sevgi ve Bakım		Özerkliğin sağlanması		Rehberlik ve düzenleme
Çocuğun ihtiyacı		İlişkisel İhtiyacı		Özerklik ihtiyacı		Yetkinlik ihtiyacı
İhtiyaç engelleyici anababalık	Red		Baskı		Tutarsızlık	
Tanımlama	Çocukla etkileşiminde soğuk, mesafeli ve yoksayan bir tavır olan anababalar. Çocuğun destek talebine duyarsızdırlar.		Baskısı ve otoriter anababalardır. Kendi düşünce ve ihtiyaçlarını çocuğa dayatan, zorlayıcı ve manipülatif davranışlar sergilerler.		Çocuğun davranışlarına ya da amaçlarına ilişkin öngörülemez ve net olmayan beklentiler, herhangi bir kural koymazlar ancak devamlı olarak çocuğun başarı ve performansını aşağı çeker ya da eleştirirler.	
İlişkili yapılar	Ayıplama, saldırganlık, katı anababalık, onaylamama, karamsarlık, küçümseme, tikslenme, hoşlanmama		Zorlayıcı kontrol, katı disiplin, sınırlandırma, kontrol İçsel baskı: psikolojik kontrol Dışsal baskı: sert, fiziksel disiplin, kaba kuvvet		Kontrolsüz anababalık, tutarsız disiplin, yönlendirmesiz anababalık, gevşek kontrol, öngörülemezlik, ilkesiz anababalık	

Şekil 3. Öz-Belirleme Kuramı Bağlamında Anababalık Boyutları ve Psikolojik İhtiyaç Doyumu Tablosu, Kaynak: Ulferts, 2020

Helikopter anababalığın bileşenleri olan, çocuğa gerekenden fazla, yoğun bir biçimde rehberlik etme, çocuğun öz yönetimini yok sayma ve yoğun bir biçimde çocuğun yaşamına katılım, ergen ve genç yetişkinin özerklik isteği için tam anlamıyla önemli bir tehdit teşkil etmektedir (Schiffrin vd., 2012). Padilla-Walker ve Nelson (2012) tarafından yürütülen çalışma da helikopter anababalığın öz-belirleme yaklaşımı içindeki özgün yapısına ilişkin görgül kanıtlar sunmaktadır. Çalışmada helikopter anababalık yapısının psikolojik ve davranışsal kontrol, yakınlık, katılım ve özerklik desteğiyle arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular helikopter anababalığın psikolojik ve davranışsal kontrolden ayrı bir yapı gösterdiğini ancak psikolojik ve davranışsal kontrol ile ilişki verdiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte helikopter anababalığın anababa katılımıyla olumlu yönde, özerklik desteğiyle ise olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur (Padilla-Walker ve Nelson, 2012). Alanyazında sıklıkla helikopter anababalığın temelde çocuğun psikolojik, akademik ve sosyal iyi oluşunu desteklemek amacıyla iyi niyetlerle sergilendiği yönündeki görüşler bir anlamda görgül anlamda da karşılığını buluyor gibi görünmektedir. Öz-belirleme kuramı bağlamında ifade edilecek olursa helikopter anababalık yüksek düzeyde yakınlık, katılım ve duyarlık barındıran öte yandan yüksek düzeyde kontrol ancak düşük düzey özerklik desteği sunan bir anababalık biçimidir (Padilla-Walker ve Nelson, 2012).

Öz Belirleme Kuramı Bağlamında Helikopter Anababalık: Anababa ve Ergen Açısından Süreçler ve Etkileri

Öz belirleme kuramının anababalığa ilişkin yaklaşımları gözden geçirildiğinde temelde psikolojik ihtiyaç doyumunu destekleyici ve psikolojik ihtiyaç doyumunu engelleyici anababalık davranışları olarak ikiye ayrılabilceği söylenebilir (Ulferts, 2020; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu doğrultuda helikopter anababalığın da kendine özgü doğasıyla büyük oranda psikolojik ihtiyaç doyumunu için tehdit oluşturan bir unsur olabileceği yönünde çıkarım yapmak oldukça olasıdır. Bu çıkarımla uygun olarak Schiffrin ve diğerleri (2013) tarafından yürütülen çalışmada helikopter anababalığın öz-belirleme kuramı bağlamında genç yetişkinin iyi oluşu için etkilerine odaklanılmıştır. Araştırmanın bulguları helikopter anababalığın genç yetişkinin daha yüksek depresyon belirtileri göstermesine ve yaşam doyumunu ise azalttığını ortaya koymaktadır. Dahası helikopter anababalığın gençlerin iyi oluşu üzerindeki olumsuz etkileri büyük oranda özerklik ve yetkinlik ihtiyaç doyumlarının engellenmesiyle açıklandığı sonucuna

ulaşılmıştır (Schiffrrin vd., 2013). Sınırlı da olsa görgül bulgular öz-belirleme kuramı bağlamında helikopter anababalığının, ergen ve gençlerin psikolojik ihtiyaç doyumları dolayısıyla psikolojik iyi oluşları üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Okray (2016) tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde üniversite öğrencileriyle yürütülen çalışmada ise helikopter anababalık genç yetişkinlerin depresyonu pozitif ve özerklik ihtiyacıyla ise ters yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan helikopter anababalık genç yetişkinlerin yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyaçlarıyla ilişki vermemiştir. Araştırmada LeMoynne ve Buchanan (2011) tarafından geliştirilen helikopter anababalık ölçeği uyarlanarak ölçümler bu ölçek aracılığıyla yapılmıştır (Okray, 2016). Ancak çalışmada uyarlanan ölçeğe ilişkin AFA sonuçları sunulmasına karşın DFA sonuçlarına yer verilmemiştir. Söz konusu bu durum, araştırma bulgularının ölçme aracıyla alakalı psikometrik özelliklerinden kaynaklanabilmesinin olası olduğunu düşündürmektedir.

Helikopter anababalığı öz-belirleme kuramı bağlamında ele alan görgül bulgular sınırlı olmakla birlikte bulgular bu anababalık biçiminin psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşla ilişkili olduğuna ilişkin ipucu vermektedir. Bununla birlikte öz-belirleme alanyazını, ihtiyacı engelleyici anababalığın psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşun olumsuz etkilerine ilişkin oldukça ikna edici kanıtlar sunmaktadır. Anababanın ihtiyaç engelleyici davranışlarıyla çocuk ve ergenin depresyon, kaygı, anababa-çocuk ilişkisinde daha az yakınlık ve riskli davranışlarla ilişkili olduğuna ilişkin bulgular bulunmaktadır (Ahmad vd., 2013; Grolnick vd., 2002; Joussemet vd., 2008; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Sunulan bulgular, helikopter anababalığının etkilerine ilişkin bulgularla bir arada düşünüldüğünde, helikopter anababalığının çocuk, ergen ve hatta genç yetişkinlerin psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşu üzerindeki olası etkilerine ilişkin dolaylı kanıtlar sunmaktadır.

Helikopter anababalık aşırı katılım ve yönlendirmelerle çocuğun psikolojik iyi oluşunu engellerken anababa için de oldukça stres yaratan, psikolojik ihtiyaç doyumunu dolayısıyla psikolojik iyi oluşuna zarar veren bir unsura dönüşmektedir. Anababalık alanyazınında uzun süre göz ardı edilen ancak son yıllarda gittikçe artan bir ilgi görmeye başlayan anababanın iyi oluşu da bu sürecin önemli öğelerinden biridir. Kuşkusuz anababalık uygulamaları anababanın psikolojik alt yapısı ve süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Dahası anababalık uygulamalarının anababanın psikolojik iyi oluşu üzerindeki etkilerini anlamak anababalara yönelik ruh sağlığı çalışmalarına katkı sunacağı gibi

anababa-çocuk ilişkilerini iyileştirmek dolayısıyla çocuğun gelişimi için de oldukça değerlidir.

Öz belirleme kuramının, genel anlamda insan gelişimi ve iyi oluşu için sunduğu bağlam, yaşamın pek çok alanındaki işlevselliği anlamaya yardımcı olduğu gibi insan yaşamının en önemli yaşam rollerinden biri olan anababalığı anlamak için de önemli bir bağlam sunmaktadır. Ryan ve Deci (2000), psikolojik ihtiyaçların doyumunun ya da engellenmesinin büyük ölçüde insanın işlevselliğinin aydınlık ve karanlık taraflarından sorumlu olduğunu belirtmektedirler. Psikolojik ihtiyaçların doyumu yaşamda aktif katılıma, bütünleşmeye ve iyi oluşa katkı sunarken aynı psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ise bireyin karamsarlığa eğilimli, savunmasız ve ruhsal bozukluklara yatkın olmasına neden olmaktadır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Öz-belirleme kuramı bireyin, destekleyici koşullar altında devamlı olarak gelişmeye doğal bir eğilimi olduğunu belirtmesine karşın kontrolcü, eleştirel ya da reddedici sosyal bağlamlarda ise psikolojik ihtiyaç doyumunun baltalanması nedeniyle savunmacı bir işlevsellik geliştirme riski taşıdıklarını da belirtmektedir. Bu nedenle, ihtiyaç doyumu ve engellenmesi süreçlerine, ideal ve ideal olmayan işlevsellikte oldukça kritik bir rol atfetmektedirler (Vansteenkiste ve Ryan, 2013; Ryan ve Deci, 2000).

Bireyler, hem içsel hem de kişilerarası düzlemde, tutarlı ve bütünleşmiş bir işlevselliğe yönelme eğilimindedirler. İçsel düzlemde kendi çıkarlarını, seçimlerini ve kişisel değerlerini devamlı olarak düzenlerken bir yandan da birbirleriyle uyum içinde tutmaya çalışırlar. Kişilerarası düzlemde bu tutarlı ve uyumlu olma eğilimi, uygun koşullarda içselleştirme yoluyla sosyal bağlamla bütünleşmeye çalışma biçiminde gerçekleşmektedir (Ryan, 1995). Öte yandan içsel ve kişilerarası bütünleşme kendiliğinden gerçekleşmemektedir. Öz-belirleme kuramına göre bu doğal yönelimin, özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik gibi psikolojik ihtiyaçların doyurulması aracılığıyla beslenmelidir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu doğrultuda psikolojik ihtiyaçların doyumu bireyin hem kendisiyle hem de sosyal bağlamla bütünleşme eğilimi için önemli bir kaynak olduğu söylenebilir.

Öz-belirleme kuramının insan doğasına ilişkin sunduğu çerçeve, anababaların çocuklarıyla ilişkilerini ve anababa rolündeki işlevselliklerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Dahası psikolojik ihtiyaçların doyurulma mekanizması, bazı anababaların neden diğer anababalara göre daha özerklik destekleyici yaklaşımlar sergilediklerini açıklamaya olanak vermektedir (Van der Kaap-Deeder vd., 2015; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Genel anlamda insan doğasının uyumlu ve işlevsel gelişiminde psikolojik ihtiyaç

doyumuna atfedilen önemli paralel olarak anababalık için de psikolojik ihtiyaç doyumu kritik bir role sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, bir birey olarak anababa, psikolojik özgürlük ve irade hissi deneyimlediklerinde (özerklik ihtiyacının doyumu), günlük yaşam etkinliklerine etkin bir biçimde katılabildiklerini hissettiklerinde (yetkinlik ihtiyacının doyumu) ve diğer insanlarla ilişkide olduklarını hissettiklerinde (ilişkisellik ihtiyacının doyumu) kendilerinde daha fazla içsel güç ve enerji hissetmeleri olasıdır (Van der Kaap-Deeder vd., 2015). Burada sözü edilen içsel güç ve enerji ise canlılık ve canlı olma hissini ifade etmektedir (Ryan ve Deci, 2008; Ryan ve Frederick, 1997). Psikolojik ihtiyaçlarının tutarlı ve sağlıklı bir biçimde doyumunun sağladığı içsel enerji aracılığıyla anababa rolünde birey, çocuğuna daha duyarlı olabilecek ve çocuğunu anlamasına yardımcı olacak psikolojik donanımından yararlanabilecektir (Danner-Vlaardingerbroek, Kluwer, Van Steenbergen ve Van der Lippe, 2013). Böylelikle anababanın psikolojik ihtiyaç doyumu çocuğuyla ilişkisinde daha kararlı seçimler alabilmesi, çocuğunu cesaretlendirmesi ve çocuğunun dirençli tavırlarına daha yapıcı bir biçimde yaklaşması için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, psikolojik ihtiyaçların doyurulamaması ya da engellenmesi ise muhtemelen anababanın psikolojik kaynaklarını işlevsel bir biçimde kullanmasını baltalayabileceği söylenebilir (Van der Kaap-Deeder vd., 2015). Psikolojik ihtiyaçların engellenmesi anababanın içsel güç ve enerjisini azaltan bir unsur olmaktadır. Genel anlamda öz-belirleme kuramının dile getirdiği gibi psikolojik ihtiyaçların çevresel koşullarla desteklenmemesi bireyin yaşamının farklı alanlarında işlev bozukluklarına ya da aksamalara neden olmaktadır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu doğrultuda psikolojik ihtiyaçları engellenen bir bireyin de anababa rolünde daha kendi odaklı ve savunmacı bir yaklaşım sergilemesi olasıdır (Grolnick vd., 2002; Van der Kaap-Deeder vd., 2015). Bir diğer ifadeyle çocuğuyla ilişkisinde daha çok kendi beklentilerini dayatması ve çocuğuna zorlayıcı yaklaşımlar göstermesi oldukça olasıdır.

Psikolojik ihtiyaç doyumunun anababalıkta rolü gözden geçirildiğinde aslında bu mekanizmanın anababa için hem bir psikolojik kaynak hem de ihtiyaçlarının doyumu için de bir araç olduğu söylenebilir. Bir diğer ifadeyle anababa, genel psikolojik ihtiyaç doyumu sayesinde daha işlevsel bir anababalık sunarken, anababalık rolü de ona psikolojik ihtiyaç doyumu sağlaması için bir araç haline gelmektedir. Diğer taraftan farklı nedenlerle anababa psikolojik ihtiyaç doyumunu sağlayamadığında ise süreç anababa için oldukça zorlayıcı olabilmektedir. Aslında anababalık için gerekli psikolojik kaynağı

sağlayamamakta, anababalık da onlar için psikolojik ihtiyaçlarının engellendiği bir alan haline dönüştüğü söylenebilir.

Öz-belirleme kuramı bağlamında, psikolojik ihtiyaç doyumunun yanı sıra daha genel bir bakış açısıyla anababanın deneyimlediği bireysel ve bağlamsal faktörlere dikkat çekilmektedir. Grolnick ve diğerleri (2002) anababaların özerklik destekleyici ve kontrol davranışları altında yatan faktörlere ilişkin yaptıkları çalışmada özellikle anababanın deneyimlediği içsel ve dışsal baskıların rolüne vurgu yapmaktadırlar. Anababanın yaşadığı yoğun endişe ve kaygı, içsel bir baskı unsuru olarak görülebilir. Anababa, kaygı, stres ve endişe gibi içsel bir baskı hissettiğinde, çocuğun ihtiyaç doyumunu ve iyi oluşunu desteklemek için gerekli olan zaman ve psikolojik donanımlarını hareket geçirmek konusunda sıkıntı yaşayabilmektedirler (Grolnick vd., 2002; Janisse vd., 2009). Anababaların yaşadığı baskıların önemli bir kısmı da dışsal olabilmektedir. Anababalara toplumsal olarak yüklenen rol ve sorumluluklar, gelecek kaygısı, çocuğun başarısı için gerekli kaynakların sınırlı olması ve belirsizlik gibi dışsal tehditler gibi pek çok kaynak, anababa için baskı unsuru olabilmektedir (Grolnick vd., 2002). Anababa, içsel ve dışsal unsurlardan kaynaklı kendilerini baskı altında hissettiklerinde, çocuğuna yönelik özerklik destekleyici davranışların onlardan talep ettiği zaman ve psikolojik kaynakları işe koşmakta güçlük yaşamakta; çocuklarına yönelik davranışlarında da kendi içsel kaygılarını yatıştıracak ve bireysel beklentilerini karşılayacak doğrultuda kontrol içeren davranışlar sergileme eğilimleri artmaktadır (Gurland ve Grolnick, 2005).

Herhangi bir nedenle psikolojik ihtiyaç doyumunun engellenmesi kuşkusuz anababanın iyi oluşu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak anababanın psikolojik iyi oluşunu görgül olarak ele alan çalışmalar oldukça azdır. Var olan çalışmalar ise çoğunlukla anababanın ihtiyaç doyumunun çocuk açısından sonuçlarına odaklanmaktadır (de Haan, vd., 2013; Van der Kaap-Deeder vd., 2015). Öte yandan anababanın iyi oluşuna ilişkin yürütülen çalışmalar anababanın deneyimlediği stres ve kaygının olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır (Cui vd., 2019; Rehm vd., 2016). Anababalar, çocuklarına aşırı düzeyde maddi ve duygusal yatırım yapmaları, devamlı olarak çocuklarının yaşamına dâhil olmaları, onları olası engellerden ve davranışlarının sonuçlarından aktif olarak korumaları kendi bireysel ihtiyaçlarını büyük ölçüde görmezden gelmelerine, kendi doyumlarını büyük oranda çocuklarına endekslemelerine ve en nihayetinde süregelen bir anababalık stresi ve psikolojik iyi oluşunu azaltan depresyon ve kaygı gibi sorunlar yaşamaları oldukça olasıdır (Rehm vd., 2016).

Her ne kadar doğrudan öz-belirleme kuramı çerçevesinde anababalığın çocuk üzerindeki etkileri çokça çalışılmış olsa da anababaların neden özerklik destekleyici ya da sınırlandırıcı davrandığına ilişkin oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Yine de öz-belirleme kuramının insan doğasına ve psikolojik süreçlerine ilişkin sunduğu kavramlar ve açıklamalar anababalık için de oldukça elverişli bir bağlam sunmaktadır. Bununla birlikte sınırlı da olsa var olan çalışmalar (de Haan, vd., 2013; Grolnick vd., 2002; Van der Kaap-Deeder vd., 2015) da öz-belirleme kuramı bağlamında anababalığın altında yatan psikolojik süreçleri anlamaya katkı sunmaktadır. Yapılan açıklamalar doğrultusunda anababanın işlevselliğinde psikolojik ihtiyaçların doyumu olduğu kadar içsel ve dışsal baskı kaynaklarında oldukça etkili olduğu söylenebilir.

Yapılan açıklamalar bağlamında helikopter anababalığın altında yatan psikolojik mekanizmayı anlamak kolaylaşmaktadır. Anababa psikolojik ihtiyaçlarını uygun yollarla dengeli biçimde karşılayamadığında, kaygısını artıran içsel ve dışsal baskılarla baş edecek gücü bulamamakta böylelikle daha fazla helikopter davranış sergileme eğiliminde olmaktadır. Anababa daha çok helikopter davranış sergiledikçe çocuğuyla arasındaki ilişki de anababa için psikolojik ihtiyaç doyumunun engellendiği önemli alanlardan biri haline geliyor gibi görünmektedir. Bu durumda helikopter anababalık hem psikolojik ihtiyaç doyumsuzluğunun bir sonucu hem de bir bakıma onu üreten bir kaynak haline gelmektedir. Çocuk için riskleri en aza indirme, zihnini devamlı olarak çocuğun mutluluğuyla meşgul etme ve çocuk yerine sorunları çözme, sorun ortaya çıkmadan ortadan kaldırma yönündeki yoğun çabalar anababaya içsel bir baskı yaratarak bir anlamda yaşamda özgür bir biçimde davranma ihtiyacını (özerklik) engellemektedir. Aşırı müdahaleci davranışları nedeniyle çocuklarıyla aralarındaki iletişim olumsuz etkilenerek ilişkisellik ihtiyaçlarının da dengelenmesi konusunda engellenmişlik hissetmelerine neden olmaktadır. Anababalık rolünden çocuğuyla beklentileri doğrultusunda iletişim kuramadığında bir anlamda yetkinlik ihtiyacını da karşılayamamaktadır.

Psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması konusunda engellenmişlik yaşayan helikopter anababaların ise psikolojik iyi oluşlarının olumsuz etkilenmesi oldukça olasıdır. Helikopter anababaların psikolojik ihtiyaçlarının doyumuyla psikolojik iyi oluşlarını ele alan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. De Haan ve diğerleri (2013) tarafından yürütülen bir araştırmada, çocuğun saldırgan davranışlarının, anababanın psikolojik ihtiyaçlarının doyumu ve ergenlik dönemindeki anababanın kontrolcü davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, çocukluk

dönemindeki saldırgan davranışların, anababanın ilişkisellik, yetkinlik ve özerklik ihtiyaçlarının doyumunda azalmaya neden olurken, çocuk ergenlik dönemine girdiğinde anababanın daha fazla kontrolcü davranışlar sergilemesine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (de Haan vd., 2013). Anababanın psikolojik ihtiyaç doyumuyla psikolojik iyi oluşu arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalar ne yazık ki oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte çoğunlukla anababalık davranışları ya anababa ya da çocuk bakış açısıyla tek taraflı olarak ele alınmaktadır.

Öz-belirleme kuramı anababalığın çocuk ve anababa açısından etkilerini oldukça ikna edici kuramsal açıklamalarla yaşılandırmaktadır. Bu kuramsal temel aynı zamanda güncel anababalık yaklaşımlarını da kavramlaştırmaya olanak veriyor gibi görünmektedir. Bu çalışma kapsamında ele alınan helikopter anababalık yaklaşımını boyutsal açıdan tanımlamaya fırsat sunarken anababaları bu anababalık davranışlarını kullanmaya yönlendiren süreçler de kavramsal düzlemde tartışılabilmektedir. Bununla birlikte anababalık, yalnızca anababa tarafından verilen ve çocuğun bu süreçte yalnızca pasif katılımcılar olduğu düşüncesi giderek zayıflamaktadır (Power vd., 2013). Anababa çalışmaları giderek etkileşimsel olarak ele alınması gereken süreçler olarak görülmeye başlamıştır (Bornstein, 2019). Hatta kimi zaman çocuğun anababa üzerindeki etkisinin anababalıkta çok daha etkili olabileceği belirtilmektedir (Nomaguchi ve Milkie, 2020). Hangi tarafın daha etkili olduğuna ilişkin tartışmalar olsa da anababa çocuğunu etkilerken çocuk da anababayı etkilediği kabul edilmiş bir bilgidir.

Etkileşimsel süreçleri görgül anlamda belirlemek çok kolay olmasa da istatistiksel modellemelerdeki gelişmeler giderek daha fazla kaşılıklı etkileri ve karmaşık etkileşimleri belirlemeye olanak verecek biçimde dönüşmektedir (Cook ve Kenny, 2005; Kenny, 2011; Nestler, 2021). Karşılıklı etkileri belirlemeye ilişkin görgül çabalar oldukça yeni olmasına karşın alanyazın aile ve anababalık süreçlerinde karşılıklı etkileşimleri kuramsal anlamda tanımlamaktadırlar. Bu anlamda, anababa – çocuk etkileşimlerini kuramsal anlamda anlamayı kolaylaştıran en umut verici yaklaşım aile sistemleri yaklaşımıdır. Bu çalışmanın da yöntemsel dayanağını oluşturan aile sistemleri yaklaşımı ve özellikle helikopter anababalığı anlamayı kolaylaştıran Olson'un Çember modeli kısaca tanıtılmıştır.

Anabababalık Çalışmalarında Aile Sistemleri Yaklaşımı

Alanyazında helikopter anababalığı kavramlaştırmak ve açıklamak amacıyla kullanılan önemli yaklaşımlardan bir diğeri de aile sistemleri yaklaşımıdır (örneğin: Dumont, 2021; Kwon vd., 2016; Segrin vd., 2012). Aile sistemleri yaklaşımına göre aile, ortak bir geçmişi paylaşan, duygusal bağı olan, aile üyelerinin ve bir bütün olarak ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için yöntemler ve stratejiler planlayan bireylerden oluşmuş karmaşık bir sistemdir (Cox ve Paley, 1997). Bir diğere ifadeyle aile sistemi oluşturan alt sistemler bütünüün amaçları için çalışmaktadır (Brown, 1999). Ailenin alt sistemleri ise bireyler (kadın, erkek, çocuk), eş (karı – koca), çocuklar/kardeşler gibi alt sistemlerden oluşmaktadır. Her bir alt sistemin yapısı, işlevi, rolleri, sorumlulukları ve sınırları birbirinden farklıdır ve ailenin gelişimsel aşamalarına göre de devamlı olarak düzenlenmektedir (Ludlow ve Howard, 1990). Bu çalışma kapsamında aile sistem perspektifi, özellikle aile alt sistemlerinin etkileşimel olarak incelenmesinin gerekliliğine yaptığı vurgu nedeniyle yöntemsel yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Bununla paralel olarak alanyazında sistem yaklaşımı olaylara, durumlara ve olgulara yönelik yapılan incelemelerde kullanılan bir bakış açısı ve yöntemdir olarak ele alınmaktadır (Eryılmaz, 2015). Bu doğrultuda sistem yaklaşımında olaylar ve olgular tek tek incelenmek yerine olaylar arasındaki ilişkilerin karşılıklı etkileşiminin incelenmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Donald 2010).

Aileye yönelik sistemik bakış açısı, sistemin her ögesinde ortaya çıkan değişimin, diğere ögeleri nasıl etkilediğini ve bu etkinin yine baştaki ögeye nasıl yansıdığını görmeye olanak tanımaktadır. Bununla birlikte hem ailenin yapısal karmaşıklığını hem de aile içindeki etkileşimin doğasını belirleyen etkileşimsel örüntüleri anlamaya yardımcı olacak bir çerçeve sunmaktadır. Sistemik bakış açısıyla helikopter anababalığı ele alan çalışmalar, Bowen'ın Aile Sistemleri Yaklaşımının ve Olson'un Çember Modelinin bireyleşme, ayrışma ve ailenin işlevselliğine ilişkin görüşlerinden yararlanmaktadır (örneğin: Dumont, 2021; Givertz ve Segrin, 2012; Nelson, Padilla-Walker ve McLean, 2021; Rote vd., 2020).

Bowen'ın (1976) yaklaşımı ve öne sürdüğü kavramlar, anababaların neden çocuklarının gelişimsel ihtiyaçlarıyla uyumlu bir biçimde katılım gösterememesine ilişkin sistemik bir bakış açısı sunmaktadır. Kuram, ayrılma ve bireyleşme sürecinin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmediğinde, özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik sürecinde anababanın gelişimsel anlamda uygun olmayan katılımını anlamaya yardımcı olmaktadır.

Bowen'ın öne sürdüğü duygusal kaynaşma ve birleşme, aile üçgenleri ve kaygının aile yansıtma süreciyle aktarımı, helikopter anababalığı sistemik bir biçimde kavramlaştırmaya olanak sağlamaktadır (Dumont, 2021). Bu doğrultuda, helikopter anababalık, ailede yaşanan kaygının aile işlevselliğini bozması sonucu ortaya çıkan ve anababanın çocuğundan sağlıklı bir biçimde duygusal ayrışmayı sağlayamamasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Bowen, kaygıyı aile sistemindeki bireylerde, alt sistemlerdeki ilişkilerde ya da bir bütün olarak ailede ortaya çıkan değişikliklere yönelik gösterilen bir tepki olarak tanımlamaktadır (Donley, 1993). Bu görüşle tutarlı bir biçimde, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin mesleki karar verme, üniversite seçme, aileden ve evden ayrılma gibi süreçlerinin tüm aile sistemi için bir kaygı oluşturması oldukça olasıdır. Helikopter anababalığın da özellikle çocuğun akademik başarısı ve gelecek yaşamında doğru seçimler yapması amacıyla sergilendiği (LeMoyne ve Buchanan, 2011) düşünüldüğünde bunun aslında anababa tarafından farkında olmadan çocukla ilişkisine aktardığı kaygılarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Anababanın tolere edemediği bireysel kaygılar ailenin işlevselliğini de bozarak çocuğun sağlıklı bir ayrışma süreci deneyimlemesini engellemektedir. Öte yandan Bowen kuramını patolojik bozukluklara özellikle de şizofreni rahatsızlığı olan annelerle yürüttüğü klinik görüşmelerden yola çıkarak oluşturmuştur (Brown, 1999). Bu nedenle aile işlevselliğine yönelik görüşleri çoğunlukla patolojik aile işlevselliği üzerine temellenmektedir. Bu nedenle kuram helikopter anababalık yaklaşımını anlamaya kısmen yardımcı olsa da yaygın bir yaklaşım olan helikopter anababalığını tanımlamak için sağlam bir dayanak sunmamaktadır.

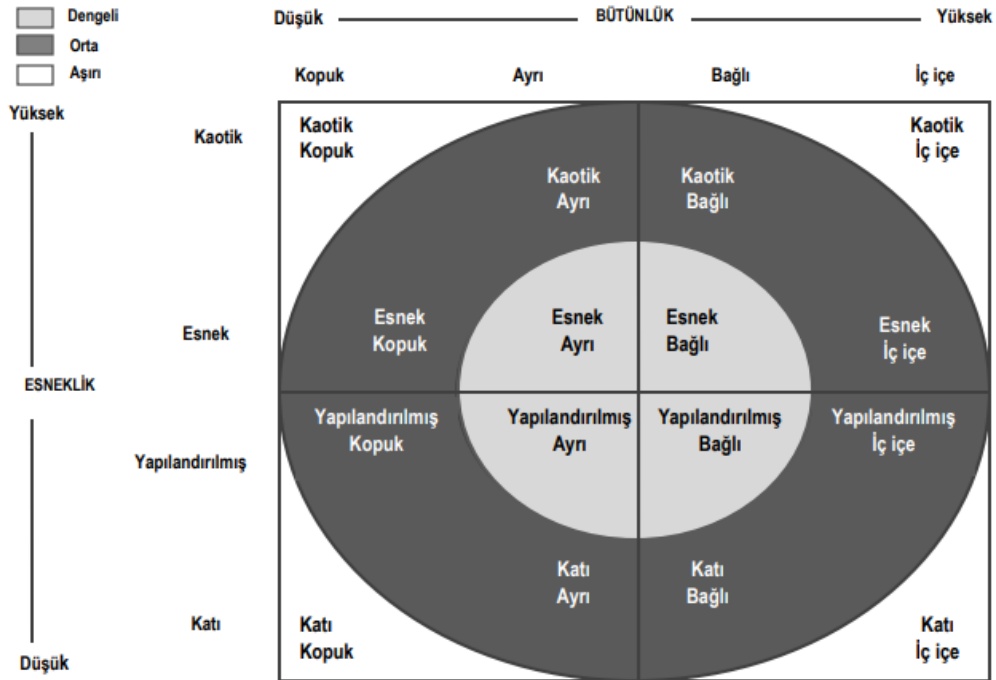
Aile sistemleri yaklaşımlarından bir diğeri olan Olson'un Çember Modeli ise özellikle aile etkileşimlerini tanımlamak amacıyla öne sürdüğü uyum ve esneklik kavramlarından helikopter anababalığı anlamak amacıyla yararlanılmaktadır. Bu nedenle aşağıda bu yaklaşım kısaca tanıtılarak helikopter anababalığın bu bağlamda nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin tartışmalar ilgili alanyazın ışığında sunulmuştur.

Olson'un Çember Modeli

Anababanın çocuğunun yaşamına aşırı katılımını açıklamaya yardımcı olan aile sistemleri yaklaşımlarından bir diğeri de Olson'un Çember Modelidir (Olson, 1999, 2000). Olson ve diğerleri (1979; akt. Olson, Waldvogel ve Schileff, 2019) tarafından evlilik ve aile sistemlerinde uyum ve esneklik boyutlarının doğrusaldan çok eğrisel olarak tanımlamak amacıyla tasarlanmıştır. Burada sözü edilen doğrusallık aile alanyazınında

kavramların çoğunlukla tek bir çizgi üzerinde ve yüksek puanların daha iyi olduğu yönündeki görüşü ifade ederken bağlılık ve esneklik kavramlarının eğriselliği ise çok yüksek ve çok düşük düzeylerin sorun yarattığını ifade etmektedir. Model, evlilik ve aile sistemlerini tanımlamak ve zaman içindeki değişimleri belirlemek için oldukça işlevseldir (Olson vd., 2019).

Aile sistemlerine ilişkin çember modeli (Olson vd., 1999), aile üyelerinin arasındaki duygusal bağlara ve üyelerin durumsal ve gelişimsel ihtiyaçlara göre tepkilerini yeniden düzenleme kapasitelerine göre aileleri sınıflandırmaya ilişkin bir tipoloji sunmaktadır. Çember modeli, temelde bütünlük ve esneklik olmak üzere iki eğrisel boyuttan ve üçüncü olarak da doğrusal iletişim boyutundan oluşmaktadır (Olson, 1999). Bütünlük ve esneklik boyutlarının her birinin de beş düzeyi bulunmaktadır. Her iki boyutun kesişimi, her iki boyutta da dengeli dokuz tip, bir boyutta dengeli diğerinde dengesiz on iki orta düzey tip ve her iki boyutta da dengesiz 4 tip sistemle sonuçlanmaktadır (Olson vd., 2019). Şekil 4'te Aile Sistemlerine İlişkin Çember Modeli sunulmuştur.

Şekil 4. Olson'un Çember Modeli, Kaynak: Olson ve diğerleri, 2000

Aşağıda Olson ve diğerleri (1989) tarafından önerilen iki eğrisel boyuta (bütünlük ve esneklik) ve bir doğrusal boyuta (iletişim) ilişkin kuramsal tanım ve açıklamalar sunulmuştur.

Ailenin bütünlüğü. Aile üyelerinin birbirlerine olan duygusal bağlılığını ifade etmektedir. Çember modelinde, aile bütünlüğünü belirlemek ve ölçmek amacıyla kullanılabilecek kavram ve değişkenlerden bazıları şunlardır: duygusal bağ, sınırlar, ittifaklar, zaman, alan, arkadaşlar, karar verme, ilgiler ve boş zaman etkinlikleridir. Bütünlüğün odağı ise aile sisteminin ayrılma ve birlikteleliklerini söz konusu bu değişkenler aracılığıyla nasıl dengeledikleridir (Olson, 2000; Olson vd., 2019). Bütünlüğün dört düzeyi bulunmaktadır: kopuk (çok düşük) ile ayrı (düşükten ortaya) ve bağılıdan (ortadan yükseğe) iç içe geçmiş (çok yüksek) arasında değişmektedir. Merkezde ve dengeli bütünleşme yani ayrılmış ve bağılı düzeyleri, en ideal aile işlevselliğini ifade etmektedir. Bütünlüğün uçlarında yer alan ya da dengelenmemiş düzeyler, yani kopuk ya da iç içe geçmiş düzeyler, ise çoğunlukla sorunlu aile işlevselliği olarak görülmektedir (Olson, 1999, 2000). Modelde yer alan bütünlüğün dengeli alanlarında (ayrı ve bağılı) yer alan bireyler, her iki ucu deneyimleyerek iki ucu dengeleyebilir, hem ailelerinden bağımsız hem de ailelerine bağılı olabilmektedirler. Bütünleşme düzeyi çok yüksek olduğunda ise (iç içe geçmiş sistemler), ailede çok yüksek düzeyde fikir birliği ancak çok düşük düzeyde bağımsızlık vardır. Bütünleşmenin diğer aşırı ucunda (kopuk sistemler) yer alan ailelerde ise üyeler, ailelerine sınırlı bir bağlılıkla yalnızca kendi bireysel yaşamlarını sürdürürler.

Ailenin esnekliği. Esneklik aile sistemindeki liderliğindeki, rol ilişkilerindeki ve ilişkilerin kurallarına ilişkin değişimin miktarını ifade etmektedir. Esnekliğin göstergeleri ise kontrol, disiplin, uzlaşma biçimleri, rol ilişkileri ve ilişkinin kurallarıdır. Esneklik, aile sistemlerinin değişimle istikrarı nasıl dengelediğine odaklanmaktadır. Yüksek düzey esneklik (kaotik) ve çok düşük düzey esneklik (katı), aile sistemi bu düzeylerde çok uzun süre kaldığında, bireylerin ve ilişkinin gelişimi için sorunlu olarak görülmektedir. Orta düzeyde esnekliğe sahip ilişkiler (yapılandırılmış ve esnek) ise sistemdeki değişiklik ve kararlılığı daha işlevsel biçimde dengeleyebilme kapasitesine sahiplerdir (Olson vd., 2019).

İletişim. Bu boyut modelin üçüncü ve destekleyici boyutu olarak görülmektedir. Başka bir ifadeyle, iyi iletişim çift ve aile sistemlerinin, gelişimsel ve durumsal ihtiyaçlarla daha iyi baş edebilmeleri için, bütünlük ve esneklik düzeylerini düzenleyebilmesine yardım etmektedir (Olson vd., 2019). Aile sisteminde ilişki boyutunu

belirlemek amacıyla, dinleme ve iletişim becerileri, kendini açma, açıklık, saygı ve kabul gibi tepkilere odaklanılmaktadır. Çift ve aile sistemlerinde iletişim ve problem çözme becerilerini el alan görgül çalışmalar, bütünlük ve esneklik boyutlarında dengeli olan sistemlerin iyi iletişim kurabilme eğilimi olduğunu, bu boyutlarda dengesiz olan sistemlerin ise zayıf iletişim becerilerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Olson, 2000).

Çember modeline göre, aile üyelerinin gelişimsel ihtiyaç ve taleplerinin dengeli bir biçimde karşılandığı, aile üyeleri arasındaki sınırların net ve üyeler arasındaki bağların orta düzeyde olduğu ailelerin, sağlıklı bir aile ortamına sahiptir (Olson, 2000). Öte yandan, aile üyeleri arasındaki duygusal bağların aşırı düzeyde olduğu ve sınırların belirsizleştiği aile ortamları ise iç içe geçmiş, dengesiz ve sağlıklı aile ortamları olarak tanımlanmaktadır. İç içe geçmiş ailelerde, çoğunlukla anne ve babalar, büyüyen çocuklarının değişen ve azalan gereksinimlerine göre davranışlarını uyarlamak konusunda başarısız olmakta ve kendi ihtiyaç ve isteklerini çocuğa yansıtmaktadırlar (Olson vd., 2019).

Çember modelinin aile sistemine ilişkin sunduğu açıklamalar, helikopter anababalık süreçlerine ilişkin kavramlaştırmalara uygun bir bağlam sağlamaktadır. Bu doğrultuda modelde sözü edilen iç içe geçmiş aile ortamı, çocuğun olumlu gelişimini ve bireyleşme sürecini olumsuz etkileyen aşırı katılım davranışları için uygun bir ortam oluşturmaktadır (Givertz ve Segrin, 2014; Segrin vd., 2012). Bununla birlikte, modelin aile ortamına ilişkin yaptığı kuramsal açıklamalara göre sağlıklı aile ortamları orta düzeyde, dengeli ve üyelerin gelişimsel ihtiyaçlarına göre düzenlenebilen aile bütünlüğü düzeyine sahiptir (Olson, 2000; Olson vd., 2019). Bu tanımlamaya göre işlevsel aile sistemleri bir birleriyle iç içe geçmeden bütünlüklerini koruyabilmekte ve bütünlük ve esnekliklerini düzenlemelerine olanak tanıyan daha olumlu iletişim sergileyebilmektedirler. Bu görüşle tutarlı olarak aşırı anababalık, bütünlük boyutunun iç içe geçme düzeyindeki aşırı ucunda yer alan ve büyüyen çocuğun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamada başarısız olan aile sistemi olarak görülebilir (Segrin vd., 2012). Bununla birlikte helikopter anababalığın sergilendiği dengesiz aile ortamında, anababanın bireysel ihtiyaç ve isteklerinin çocuğa yansıtılması da aile üyeleri arasındaki aşırı yoğun duygusal bağlarla ve bireyler arasındaki sınırların çok belirsiz olduğu iç içe geçmenin bir biçimi olarak görülebilir (Garst ve Gagnon, 2015; Givertz ve Segrin, 2014; Segrin vd., 2012).

Olson (2000) tarafından geliştirilen çember modeline dayalı olarak yürütülen sınırlı sayıda çalışma ailenin bütünlük, esneklik ve iletişim boyutlarının aile üyelerinin

aile doyumu üzerindeki etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Kouneski, 2001; Olson ve Gorall, 2003). Dahası bu çalışmanın amacıyla da örtüşen bir biçimde Givertz ve Segrin (2014) tarafından anababa-çocuk çiftleri üzerinden etkileşimsel olarak aşırı anababalığın aile iletişimi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre ailenin esneklik, bütünlük ve iletişim düzeyleriyle anababa ve çocukların aile doyumunda anababa çiftlerinin aktör etkilerinin tutarlı ve istatistiksel anlamlı ilişkiliyken partner etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı yönündedir. Bir diğer ifadeyle anababa ve çocukların aile ortamını algılamaları doğrudan kendi aile doyumları üzerinde etkiliyken anababa ve çocuğun aile ortamına ilişkin algıları birbirlerinin aile doyumları üzerinde çok büyük bir etkiye sahip değildir. Segrin ve diğerleri (2012) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise aşırı anababalığın, anababa ve çocuk tarafından düşük düzeyde iletişim kalitesinin algılandığı aile sistemlerinde daha çok ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte işlevsel anababa yaklaşımlarının sergilendiği ve bir derecede iç içe geçmek olarak algılanabilecek bu tutumlar da çocuğun düşük aile doyumuyla ilişkili bulunmuştur (Segrin vd., 2012). Araştırmacılar bu bulguların helikopter anababalığın, çocukların psikososyal gelişimlerini olumsuz etkileyen ve çocukların ayrışma süreçlerinde yaşanan daha sistemsel bir sorunun işareti olarak yorumlanabileceğini belirtmektedirler (Segrin vd., 2012).

Helikopter anababalığa ilişkin görgül bulgular sistemsel etkilere ilişkin sınırlı da olsa bir dayanak oluşturuyor gibi görünmektedir. Öte yandan bazı görgül çalışmalar dolaylı olarak aile sistemin bütünlük ve esnekliğinin önemine ilişkin kanıt sunmaktadır. Amato ve Booth (1997) tarafından yürütülen çalışma, çember modelinin öngördüğü biçimde anababanın kontrolü ile çocuk için olumlu sonuçları arasında eğrisel bir ilişki bulunmuşlardır. Bir diğer ifadeyle anababaları aşırı izin verici ya da aşırı kontrolcü olan çocukların psikolojik sorunlar yaşaması daha olasıdır.

Aileyi, birbirleriyle etkileşim içinde olan üyelerinin etkileşimlerinden oluşan bir sistem olarak ele alan aile sistemleri yaklaşımları aynı zamanda anababalığın karşılıklı doğasını açıklamak için de önemli bir çerçeve sunmaktadır. Aile alt sistemleri olarak, anne-çocuk ve baba-çocuk arasındaki ilişkinin etkileşimsel olarak aile üyelerinin her birinin psikolojik iyi oluşu üzerinde bir etkiye sahip olabileceği söylenebilir. Bu doğrultuda aile sistemi bağlamında helikopter anababalığın da aile üyelerinin psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkileşimsel etkilerini ortaya koymanın anababalık alanyazınına katkı sunacağı düşünülmektedir. Aile sistemleri yaklaşımı anababalığın etkileşimsel ve

karşılıklı doğasını incelemenin gerekliliğini vurgulaması açısından bu çalışmanın da önemli bir dayanağı olarak görülmektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde yapılması planlanan araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci ve veri toplama araçları ile verilerin analizinde kullanılacak istatistiksel yöntem ve tekniklere ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma kapsamında anne-baba ve ergenin psikolojik iyi oluşu, helikopter anababalık algıları ve psikolojik ihtiyaç doyumları arasındaki birlikte değişimlerin ele alındığı ilişkisel bir araştırmadır. İlişkisel araştırmalar iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri ortaya koymak, neden-sonuç ilişkilerini anlamak ve değişkenler arası ilişkilerden yola çıkarak kestirimlerde bulunmak amacıyla yürütülen araştırmalardır (Frankel, Wallen ve Hyun, 2011). İlişkisel araştırmalarda farklı istatistiksel teknikler aracılığıyla değişkenler arası ilişkiler araştırılabilmektedir. Bu araştırmada, anne-baba ve ergenin psikolojik iyi oluşunun, helikopter anababalık davranışları ve psikolojik ihtiyaç doyumları tarafından kestirilebilirliği, anne-baba ve ergenin birbirlerine etkileri ve kendileri üzerindeki etkilerinin doğrudan ve dolaylı olarak incelendiği, kuramsal bir temele dayandırılarak oluşturulmuş bir model, yol analizi aracılığıyla test edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın amacı doğrultusunda öne sürülen modeli test etmek amacıyla çalışma grubu anne, baba ve ergen eşlerinden oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Ankara ilinde farklı sosyoekonomik düzeyleri temsil ettiği düşünülen (kentsel-kırsal) ve farklı eğitim kurumu türlerinde (devlet okulu/özel okul, fen lisesi, anadolu lisesi, sosyal bilimler lisesi) öğrenim gören ergenler ve onların anababalarına ulaşmak amaçlanmıştır. Bunun için Ankara ilinde farklı hizmet bölgelerindeki merkez ilçelerde yer alan lise düzeyindeki okullarda (Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 2018) öğrenim gören ergenler ve onların anababaları, araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Çalışma grubunda

yer alan okullar, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme yönteminin maksimum çeşitlilik örnekleme stratejisiyle belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme stratejisi, evrende incelenen problemle ilgili olarak kendi içinde benzeşik farklı durumların belirlenerek çalışmanın bu durumlar üzerinde yapılmasına dayanan amaçlı örnekleme stratejilerinden biridir (Patton, 2014; Frankel, vd 2011). Patton (2014), maksimum çeşitlilik stratejisinde, örnekleme yansıtılacak çeşitlilik durumlarının araştırmanın amacını gözeterek karar verilmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Burada temel amaç, araştırmanın amacıyla tutarlı olarak belirlenen farklı durumlar arasındaki ortak ya da ayrılan yönlerin ortaya çıkartılması ve böylelikle problemin daha geniş bir çerçevede betimlenmesidir (Patton, 2014). Bu doğrultuda çalışmanın Türkiye bağlamında helikopter anababalığı inceleyen ilk çalışmalardan biri olması nedeniyle, bu kavramın farklı sosyoekonomik profile sahip ailelerden oluşturulan çalışma grubu aracılığıyla daha geniş bir çerçevede betimlenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaçla Ankara merkez ilçelerinde yer alan beş farklı Anadolu Lisesi, üç Fen Lisesi, bir Sosyal Bilimler Lisesi, iki Özel Vakıf Koleji ve bir özel okul olmak üzere toplamda 11 farklı okuldan veri toplanmıştır. Araştırma kapsamında test edilen model için, sözü edilen lise türlerinde 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde öğrenim görmekte olan toplam 650 ergen ve onların 648 anababasına ulaşılmıştır. Ancak araştırma kapsamında analizlerin eşleştirilmiş veri seti üzerinden gerçekleştirilmesi amaçlandığından ulaşılan ergen ve anababalardan yalnızca eşleştirilen veriler analize dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu 324 ergen ve anababa eşi (ergen $n = 324$, anne $n = 292$, baba $n = 220$) oluşturmuştur. Araştırmada ergenlerin 204'ü kız (% 63), 120'si erkek (% 37) öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin yaş aralığı 13 – 17 arasında değişmekte olup yaş ortalamaları ise $\bar{X} = 14.44$ 'tür ($SS = 0.61$). Araştırmaya katılan anababaların 292'si anne (%57), 220'si (%43) ise babalardan oluşmaktadır. Anababaların yaş aralığı 24 – 60 arasında değişmekte olup, yaş ortalamaları $\bar{X} = 43,07$ ($SS = 5.38$)'dir. Anababalar aylık gelirlerini 1250 – 70000 TL arasında belirtmişlerdir ($\bar{X} = 6451,44$ TL, $SS = 5248,78$ TL). Çalışma grubunda yer alan ergen ve anababa eşlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Ergen		
Değişkenler	<i>n</i>	%
Cinsiyet		
Kadın	204	63.0
Erkek	120	37.0
<i>Toplam</i>	324	
Sınıf Düzeyi		
9. Sınıf	183	56.5
10. Sınıf	139	42.9
11. Sınıf	2	0.6
<i>Toplam</i>	324	
Kardeş Sayısı		
Tek çocuk	45	13.9
1 kardeş	189	58.3
2 kardeş	68	21.0
3 kardeş	20	6.2
4 kardeş	1	0.3
8 kardeş	1	0.3
<i>Toplam</i>	324	
Doğum Sırası		
İlk çocuk	190	58.6
2. çocuk	108	33.3
3. çocuk	68	21.0
4. çocuk	4	1.2
9. çocuk	1	0.3
<i>Toplam</i>	324	
Anababa		
Değişkenler	<i>n</i>	%
Cinsiyet		
Kadın	292	57.0
Erkek	220	43.0
<i>Toplam</i>	512	
Eğitim Durumu		
İlkokul mezunu	67	13.1
Ortaokul mezunu	55	10.7
Lise mezunu	183	35.7
Üniversite mezunu	180	35.2
Lisansüstü mezunu	5	1.0
Belirtilmemiş	22	4.3
<i>Toplam</i>	512	
Çocuk Sayısı		
1 çocuk	66	12.9
2 çocuk	296	57.8
3 çocuk	109	21.3
4 çocuk	37	7.2
5 ve daha fazla çocuk	8	0.8
<i>Toplam</i>	512	

Verilerin Toplanması

Bu bölümde araştırmanın verilerini toplamak amacıyla kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu doğrultuda araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Helikopter Anababalık Ölçeği – Ergen ve Anababa Formları, Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bununla birlikte bu araştırma kapsamında geliştirilmiş olan Helikopter Anababalık Ölçeğinin Ergen ve Anababa Formlarının geliştirilme sürecine ilişkin bilgiler de bu bölümde sunulmuştur.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan anne-baba ve ergenlerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu geliştirilmiştir. Hazırlanan bilgi formunda katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, anne babaların sahip olduğu çocuk sayısı, araştırmaya katılan ergenin ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, ailenin aylık gelir durumu, anne ve babanın meslekleri, anne ve babanın hayatta olup olmadığı ile anne ve babanın medeni durumunu öğrenmeyi içeren sorulardan oluşturulmuştur. Ayrıca kişisel bilgi formunun son kısmına da araştırmaya katılan anababa ve ergenleri eşleştirmek amacıyla, katılımcılardan eşleştirme kodu oluşturmalarını isteyen bir kısma da yer verilmiştir. Bunun için hem ergenden hem de anababalardan, ergenin telefon numarasının son dört hanesi ve yine ergenin ad ve soyadının ilk ve son harflerinden oluşan bir kod oluşturmaları istenmiştir. Ergenlere ve anababalara yönelik hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formları sırasıyla EK 6 ve EK 7’de sunulmuştur.

Helikopter Anababalık Ölçeği (HABÖ) – Anababa ve Ergen Formları

Araştırma kapsamında ergenlik dönemindeki bireylerin anababalarının helikopter davranışlarını hem ergen hem de anababa bildirimine dayalı olarak belirlemek amacıyla HABÖ geliştirilmiştir. Anababaların aşırı katılım gösteren davranışlarını görgül olarak ortaya koymayı amaçlayan çabalar özellikle son 10 yılda artış göstermiştir. Sözü edilen bu görgül çabaların öncelikli amacı, helikopter anababalık kavramının yaygınlığını belirlemek, diğer anababalık yaklaşım ve uygulamalarından ayrılan yanlarını ortaya

koymak olmuştur (LeMoyne ve Buchanan, 2011; Padilla-Walker ve Nelson 2012; Segrin vd., 2012). Farklı kuramsal ve kavramsal çerçeveleri temel alarak geliştirilmiş bu ölçeklerin neredeyse tamamı üniversite öğrencileri ve genç yetişkinlerin anababalarının aşırı katılım davranışlarını belirlemeye yönelik geliştirilmiştir. Bu ölçme araçlarında anababanın aşırı katılımının davranışsal göstergeleri olarak genç yetişkinlik döneminin gerektirdiği rol ve sorumluluklara anababanın dâhil olduğu uygulamalardır. Örneğin anababanın çocuğunun okul masraflarını karşılaması, çocuğu adına işverenlerle görüşülmesi, çocuğunun evini ya da odasını düzenli olarak temizlemek gibi davranışlara odaklanmaktadır. Bu nedenle bu çalışma kapsamında geliştirilecek helikopter anababalık ölçeği için en önemli gerekçelerden biri, ergenlik dönemine özgü aşırı katılım gösteren anababalık davranışlarını belirlemeyi amaçlayan bir araç geliştirmektir.

Bu çalışmanın önemli amaçlarından biri, helikopter anababalık davranışlarının anababa ve ergen için karşılıklı etkilerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda hem ergenin hem de anababanın bildirimine dayalı bir ölçme aracına gereksinim duyulmaktadır. Alanyazında yalnızca helikopter anababalık ölçekleri değil, anababalık uygulamalarını belirlemeye dönük pek çok ölçme aracı çoğunlukla tek bir tarafın (yalnızca anne/baba ya da yalnızca çocuk) bildirimine dayalı araçlar olarak geliştirilmiştir (Örneğin; Padilla-Walker ve Nelson, 2012; Schiffrin vd., 2014; Segrin vd., 2012). Bu çalışma kapsamında geliştirilme süreci yürütülen aday ölçeğin anababa ve ergen formlarının oluşturulması amaçlanmıştır.

Son olarak, anababalığın uygulandığı sosyal ve kültürel bağlam da anababalığı biçimlendiren önemli faktörlerden birisidir (Bornstein, 2012). Toplumun, çocuk yetiştirmeye ilişkin anne ve babadan beklentileri farklılaşmaktadır. Bu nedenle, anne ve babaların, çocuk yetiştirme konusunda üstlendikleri sorumlulukların, çocuklarının yaşamlarına katılım biçimlerini ve düzeyini farklılaştıracağı söylenebilir. Toplumsal dönüşümler sonucunda ortaya çıktığı öne sürülen (Ungar, 2009) helikopter anababalığın da Türkiye bağlamında belirlenmesi ve kültüre özgü dinamikleri belirlemek amacıyla yeni bir ölçme aracının geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda sunulan gerekçeler doğrultusunda bu çalışmada, Türkiye bağlamında helikopter anababalığı, ergenlik dönemindeki bireylerin ve onların anababalarının bildirimine dayalı olarak belirlenmesini sağlayacak bir ölçek geliştirmeye gereksinim duyulmuştur. Gittikçe artan bir ilgiyle görgül olarak ele alınmaya başlayan helikopter anababalığı kavramsallaştırmak ve açıklamak amacıyla, alanyazında farklı kuramsal yaklaşımlardan yararlanılmaktadır (Örneğin; Öz-Belirleme Kuramı, Aile Sistemleri

Yaklaşımı, anababalık biçimi yaklaşımları vb.). Bu yaklaşımlardan en çok ilgi gören ve helikopter anababalığının, anababa ve ergen için karşılıklı sürecini anlamayı kolaylaştıracak yaklaşımlardan biri, Deci ve Ryan'ın (2000) öne sürdüğü Öz-Belirleme Kuramıdır. Deci ve Ryan (2012), öz-belirleme kuramından hareketle, helikopter anababalık yaklaşımlarının merkezinde yer alan, çocuğu kontrol girişiminin, çocuk için nasıl ve neden uygunsuz olduğunu açıklamaktadırlar. Araştırma kapsamında helikopter anababalığının anababa-ergen ilişkisinde karşılıklı olarak ele alınması amaçlandığından Öz-Belirleme kuramının HABÖ için uygun bir çerçeve sunduğu düşünülmektedir.

Helikopter anababalık değişkeninin kuramsal ve kavramsal çerçevesinin çizilmesinin ardından geliştirilmesi planlanan ölçek için anababaların aşırı katılım gösteren uygulamalarının davranışsal göstergelerinin belirlenmesi aşamasına geçilmiştir. Helikopter anababalığının gerçek yaşamdaki somut karşılıklarını ve bu yapıyı temsil eden davranışları belirlemek amacıyla ortaokul ve lise düzeyindeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin anababaları ve okulda hizmet veren okul psikolojik danışmanlarıyla görüşülmüştür. Yapılan görüşmeler ve alanyazın incelemeleri sonucunda, yurt dışı alanyazınla benzer biçimde, aşırı katılım davranışının özellikle ergenin akademik, mesleki ve sosyal alanlardaki başarıları ve iyi oluşlarından olduğu kadar çocuğunun duygusal ve psikolojik iyi oluşundan sorumlu hisseden anababa davranışlarına işaret eden göstergelere ulaşılmıştır. Belirtilen göstergeler ışığında aday ölçeğin madde havuzu için, Türkiye bağlamındaki ergenlerin karşılaştığı ve anababaların gösterdiği düşünülen helikopter anababalık davranışlarına yönelik 46 madde oluşturulmuştur. Anababa ve ergen formlarının madde havuzları oluşturulurken öncelikle ergen formunun maddeleri oluşturulmuş ardından aynı maddeler anababa formu için uyarlanarak anababa formunun madde havuzu oluşturulmuştur. Aday ölçeğin madde havuzunun oluşturulmasının ardından maddelerin; ilgili değişkeni ölçüp ölçmediği, ilgili madde türüne uygun olup olmadığı, yazım dilinin dilbilgisi açısından uygunluğu, anlaşılabilirliği, yanlılık taşıyıp taşımadığı, okunabilirliği, yazım dilinin hedef kitleye uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan madde havuzunun ön inceleme aşamasına geçilmiştir (Erkuş, 2016). Bunun için öncelikle doktora tez danışmanı ve Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında doktora eğitimi alan iki doktora öğrencisiyle maddeler gözden geçirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bunun ardından madde havuzunun uzman görüşüne sunulması amacıyla değerlendirme formu oluşturulmuştur. Uzman görüşü formunda her bir maddenin üçlü derecelendirmeye (1 = *Hiç uygun değil*, 2 = *Revize edilmeli* ve 3 = *Uygun*) puanlanması istenmiştir. Aday ölçeğin uzman görüşü formu, anababalık alanında

alışmalar yürüten  Eğitim Psikolojisi Anabilim Dalı ğretim yesi ve iki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı ğretim üyesine sunulmuştur. Uzmanların her bir madde için puanlamaları ve nerileri doğrultusunda aday ölçeğin maddeleri gözden geçirilip düzeltilmiş ve düşük puan alan maddeler madde havuzundan çıkarılmıştır.

HAB’ye ilişkin önemli konulardan bir diğeri de maddelerin türleri ve maddelere verilecek tepki kategorilerinin belirlenmesi aşamasıdır (Erkuş, 2016). Helikopter anababalık davranışları; zaman boyutunda davranışsal sıklık ve nitelik boyutunda yoğunluk içerdiği için derecelendirme türünde maddelerin oluşturulması kararı alınmıştır. Bununla birlikte, helikopter anababalık davranışları çocuğun gelişiminde temelde belirli düzeyde olması gereken katılımın aşırı uçlarını ifade eden davranışlar olmaları nedeniyle bu davranışların zaman ve nitelik boyutunda sıklığını ve yoğunluğunu derecelendirmeye yaracak tepki kategorilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle aday ölçekte maddelerin sıklığının 1 ile 5 arasında (1 = *Hiç*, 2 = *Nadiren*, 3 = *Bazen*, 4 = *Sık sık*, 5 = *Her zaman*) derecelendirilmesine karar verilmiştir. HAB’ye son halinin verilmesinin ardından 42 maddelik madde havuzuyla ilk uygulama için hazır hale gelmiştir.

HAB’nn Faktör Yapısı: Açımlayıcı Faktör Analizi Bulguları. HAB Anababa ve Ergen formalarının yapı geçerliğini belirlemek amacıyla öncelikle toplanan verilerin analize uygunluğu test edilmiştir. Bu doğrultuda uygulanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) rneklem uygunluğu katsayısı; anababa formu için .90, ergen formu için .85 olarak bulunmuştur. KMO katsayısı, veri matrisinin faktör analizi için uygun olup olmadığını, veri yapısının faktör çıkarma için uygunluğu bir diğeri deyişle faktrleştirilebilirlik hakkında bilgi vermektedir. Söz konusu amaç için KMO katsayısının .90 – 1 arasında çıkması “ok iyi”; .80 – .90 arasında çıkması ise “iyi” örneklem büyüklüğüne işaret etmektedir (Leech, Barrett ve Morgan, 2005). Bu doğrultuda HAB’nn anababa ve ergen formlarının yapı geçerliliği için toplanan verilerin faktrleştirilebilir örneklemelerden elde edildiği söylenebilir. Verilerin, faktör analizi için uygunluğunu değerlendirmek amacıyla kullanılan bir diğeri test ise Barlett Küresellik testidir. Barlett küresellik testi, değerşkenler arasında ilişki olup olmadığını kısmi korelasyon temelinde incelemektedir. Test sonucunun istatistiksel olarak anlamlı çıkması puanların normalliğinin de bir kanıtı olarak görülmektedir (Tabachnik ve Fidell, 2010). Çalışma kapsamında analiz edilecek olan veri için söz konusu testin ki-kare

istatistiği her iki form için de anlamlıdır (Anababa formu için $\chi^2 = 8072.044$, $p < .01$; Ergen formu için $\chi^2 = 4127.227$, $p < .01$).

Anababa ve ergen örneklemelerinin analize uygun olduğu belirlendikten sonra 3'ü ters madde olmak üzere toplam 42 madde ile boyut tanımlanmadan temel bileşenler analizi tekniği kullanılarak her iki form için analiz yapılmış ve döndürülmemiş faktör analizi sonuçları incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda anababa formu için 12 boyutlu ergen formu için ise 10 boyutlu bir yapıya ulaşılmıştır. Analiz bulgularında faktör yüklerinin en az .40 (Kim-Yin, 2004) ve birden fazla faktörde yük değerine sahip maddelerin faktör yükleri arasındaki farkın .10'dan büyük olması ölçütleri göz önünde bulundurularak anababa formunda ölçütleri karşılamayan 11 madde ergen formunda ise sekiz madde ölçekten çıkarılmıştır. Ardından kavramsal çerçeve doğrultusunda boyut indirgenmesi sağlamak amacıyla her iki form için varimax döndürme tekniği kullanılarak veriler tek boyut ile sınırlandırılarak analize devam edilmiştir. Ancak analiz sonucunda açıklanan toplam varyansın (anababa formu için: %27.33, ergen formu için: %24.14) %30'un altında olması nedeniyle veriler iki boyut ile sınırlandırılarak tekrar analiz yapılmıştır. Bu analizin ardından açıklanan toplam varyans; anababa formu için %32, ergen formu için %32.89'a ulaşmıştır. Bu analizler sonucunda tekrar .40'ın altında kalan ve iki farklı faktörde yüksek yük değerine sahip olan anababa formunda yedi madde, ergen formunda sekiz madde atılmıştır. Analizler sonucunda anababa formunda madde sayısı 24'e, ergen formunda madde sayısı 26'ya inmiştir. Anababa formunda iki boyut ile açıklanan toplam varyans %37'ye ergen formunda iki boyut ile açıklanan toplam varyans ise %37.82'ye yükselmiştir. Tablo 2'de ergen formunun birden büyük özdeğere sahip faktörlerin açıkladığı varyans oranlarıyla iki faktöre denk gelen maddelerin faktör yükleri yer almaktadır.

Tablo 2

Helikopter Anababalık Ölçeği – Ergen Formu Faktör Analizi (Döndürülmüş Temel Bileşenler Analizi) Sonuçları

Faktör 1		Faktör 2	
Madde	Faktör Yüğü	Madde	Faktör Yüğü
1	.550	3	.499
2	.463	12	.723
4	.631	13	.598
6	.554	14	.631
9	.542	15	.624
10	.420	25	.468
19	.599	29	.582
20	.658	30	.468
21	.563	31	.780
26	.509	32	.755
27	.540		
28	.508		
37	.596		
38	.561		
41	.517		
42	.542		
Açıklanan Varyans			
Toplam : %37.819			
Faktör 1 : %20.216			
Faktör 2 : %17.603			

Tablo 2’deki açımlayıcı faktör analizi bulguları incelendiğinde HABÖ Ergen Formu’nun 2 boyuttan oluştuğu görülmektedir. Her iki boyutta yer alan maddelerin faktör yükleri .72 – .42 arasında değişmektedir. Birinci boyutta 16 madde, ikinci boyutta ise 10 madde bulunmaktadır. Boyutlara dağılan maddelerin içerikleri incelendiğinde birinci boyutta yer alan maddelerin çoğunlukla “akademik ve kişisel yaşama müdahale” ya da “çocuğa aşırı duyarlık” olarak adlandırılabilir davranışların olduğu görülmektedir. Bu boyutta yer alan maddelere örnek olarak; “Anababam yaşayabileceğim herhangi bir sorun ya da kriz durumunu önceden fark ederek benim yerime çözer.”, “Anababam geçmişte sahip olamadığı imkânlarla ulaşabilmem için, benim isteyip istemediğime bakmaksızın, elinden ne gelirse yapmaya çalışır.”, “Başarısızlık yaşamamam için anababam çok çaba harcar.” İkinci boyutta yer alan maddelerin ise çocuk yerine ve çocuk adına karar almayı içeren davranışları tanımladığı görülmektedir. Bu boyutta yer alan maddeler ise şöyle örneklendirilebilir; “Kimlerle arkadaşlık yapacağıma anababam karar verir.”,

“Anababam gün içerisinde yaptıklarımla ilgili ayrıntılı sorular sorar.”, “Başkalarının yanındayken anababam benim yerime cevap vermeden duramaz.” Son olarak ölçeğin alt boyutları, içerisinde yer alan maddeleri kapsayacak biçimde etiketlenmiştir. Bu doğrultuda ölçeğin birinci alt boyutu “aşırı duyarlık ve kaygı”, ikinci alt boyutu ise “özerklik sınırlandırma” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 3’teki analiz sonuçları incelendiğinde ise HABÖ – Anababa Formu’nun iki boyutlu ve 24 maddeden oluştuğu görülmektedir. Maddelerin faktör yüklerinin .75 – .43 arasında değişmektedir. Boyutlarda yer alan maddeler incelendiğinde ergen formundaki yapıdan biraz farklılaştığı ve kimi maddelerin farklı boyutlarda yer aldığı dikkat çekmektedir. Anababa formunun her iki boyutunda 12’şer madde yer almaktadır.

Tablo 3

Helikopter Anababalık Ölçeği – Anababa Formunun Faktör Analizi (Döndürülmüş Temel Bileşenler Analizi) Sonuçları

Faktör 1		Faktör 2	
Madde	Faktör Yüğü	Madde	Faktör Yüğü
9	.604	2	.438
11	.556	3	.561
12	.658	6	.477
13	.751	7	.667
19	.542	10	.575
20	.661	17	.609
21	.624	23	.549
31	.614	27	.548
32	.634	30	.550
37	.506	38	.476
40	.510	41	.560
42	.533		
Açıklanan Varyans			
Toplam : %37.211			
Faktör 1 : %20.752			
Faktör 2 : %16.459			

Anababa formundaki her iki boyutta yer alan maddeler içerik olarak incelendiğinde birinci boyutta faktör yüküne sahip maddelerin çoğunlukla anababanın çocuğun akademik ve sosyal olarak başarısına yönelik yaşamış olduğu aşırı kaygı ve bu kaygı doğrultusunda uygulamış olduğu müdahaleci davranışları içerdiği söylenebilir. Bu boyutta yer alan maddeler; “Çocuğumun, geçmişte benim sahip olmadığım imkânlarla ulaşabilmesi için, isteyip istemediğine bakmaksızın, elimden ne gelirse yapmaya

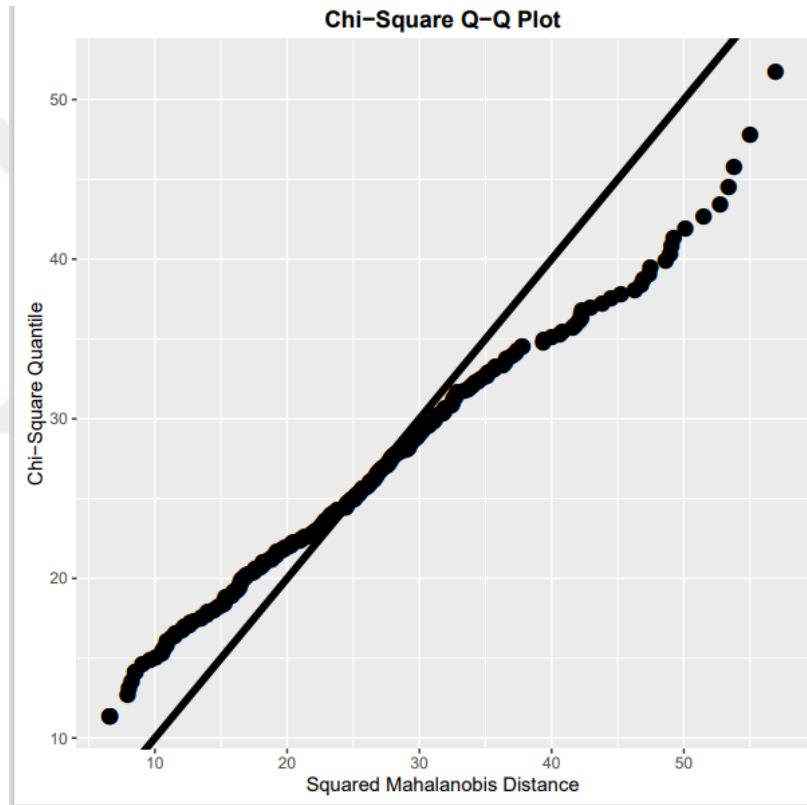
çalışırım.”, “Çocuğum mesajıma ya da aramama hemen dönüş yapmazsa telaşlanırım.”, “Çocuğumun başarısızlık yaşamaması için çok çaba harcarım.” biçimindedir. İkinci boyutta yer alan maddeler ise ergen formunda olduğu gibi çoğunlukla anababanın, çocuk için çocuk yerine karar aldığı, müdahaleci davranışlardan oluştuğu görülmektedir. Bu boyutta yer alan maddeler ise; “Çocuğumun kimlerle arkadaşlık yapacağına ben karar veririm.”, “Bazı etkinlikleri (ders çalışma süresi, nasıl ders çalışacağı, yemek zamanı, uyku zamanı vb.) çocuğum yerine ben planlarım.”, “Çocuğumun derslerdeki başarısını olumsuz etkileyecek şeylerle uğraşmasını asla istemem.” Son olarak ölçeğin alt boyutları, içerisinde yer alan maddeleri kapsayacak biçimde etiketlenmiştir. Bu doğrultuda ölçeğin birinci alt boyutu “aşırı duyarlık ve kaygı”, ikinci alt boyutu ise “özerklik sınırlandırma” olarak adlandırılmıştır.

HABÖ’nün Doğrulamalı Faktör Analizi Bulguları. HABÖ ergen ve anababa formlarının yapı geçerliliği test etmeden önce verilerin analize uygunluğu ve model parametrelerinin kestiriminde kullanılacak yöntemlerin belirlenmesi amacıyla bir takım ön analizler yapılmıştır. Bunun için öncelikle veri setlerindeki tek değişkenli ve çok değişkenli uç değerlerden arındırılmıştır. Ardından özellikle model parametrelerinin kestirim yöntemini belirlemek amacıyla çok değişkenli normallik varsayımı test edilmiştir.

Model parametrelerinin kestiriminde ve modele ilişkin uyum indekslerinin tahminlenmesinde yaygın olarak en çok olabilirlik tahmini kullanılmaktadır. Ancak en çok olabilirlik tahmininin en önemli varsayımı gözlenen değişkenlerin çok değişkenli normal dağılımlarıdır (Vogel vd., 2008). Satorra ve Bentler (2001), gözlenen değişkenlerin çoklu normal dağılmadığı durumlarda Satorra-Bentler Ki-Kare İstatistiklerinin kullanılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Helikopter anababalık değişkeninin doğası gereği diğer anababalık pratiklerinden daha yoğun ve normalden sapma gösteren bir anababalık pratiği olması nedeniyle bu çalışmada öncelikle verilerin çok değişkenli normallikleri incelenmiştir. Ardından yapılan analizlerin bulguları doğrultusunda modele ilişkin uyum indekslerinin tahminlenmesinde kullanılacak yöntem belirlenmiştir.

HABÖ’nün ergen ve anababa formlarının veri setlerinin çoklu normal dağılımını belirlemek amacıyla Mardia’nın çok değişkenli basıklık ve çarpıklık değerleri ile ki-kare için Q-Q grafikleri incelenmiştir. Çok değişkenli normal dağılım varsayımının

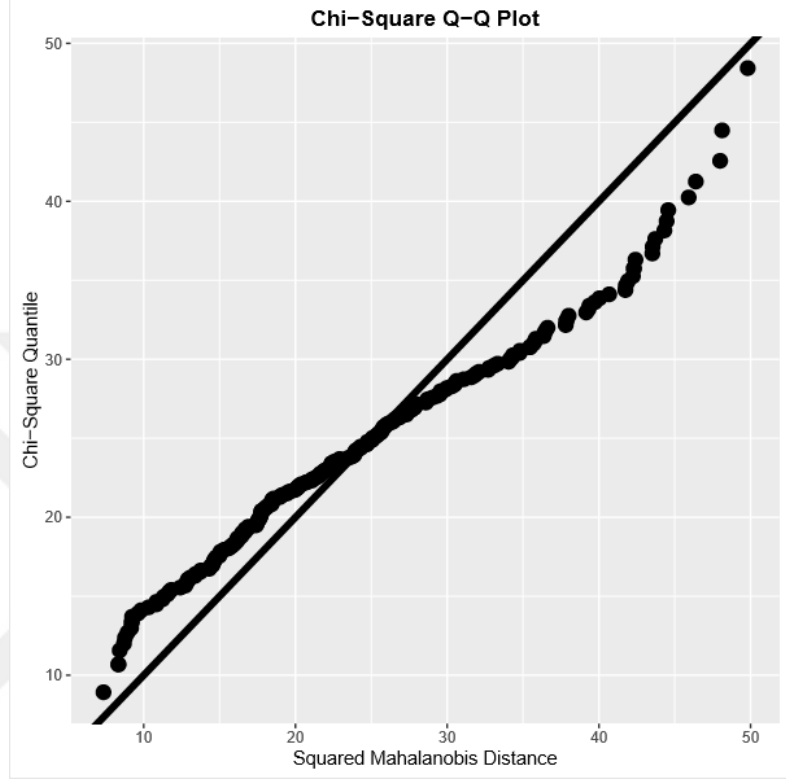
sağlanabilmesi için çok değişkenli basıklık ve çarpıklık değerlerinin her ikisini de anlamsız olması gerekmektedir ($p > .05$). Buna göre HABÖ ergen formu için yapılan analizlere göre Mardia'nın çok değişkenli basıklık ($\hat{\gamma}_{1,15} = 12.32$, $p < .05$) değeri anlamlı iken çarpıklık değerinin ($\hat{\gamma}_{2,15} = 5159.411$, $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Şekil 5'te yer alan ki-kare dağılımı için Q-Q grafiği incelendiğinde de Mardia katsayısından elde edilen sonuca benzer bir şekilde, değişkenlerin çok değişkenli normal dağılımdan sapma gösterdiği belirlenmiştir. Bu koşullara göre ölçeğin ergen formu verilerinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamadığı görülmüştür.

Şekil 5. HABÖ Ergen Formu Verilerine ilişkin Ki-Kare Çok Değişkenli Normal Dağılım için Q-Q Grafiği

HABÖ anababa formu için yapılan analizlere göre ise ergen formuna benzer biçimde Mardia'nın çok değişkenli basıklık ($\hat{\gamma}_{1,15} = 10.39$, $p < .05$) değeri anlamlıyken çarpıklık değerinin ($\hat{\gamma}_{2,15} = 4148.965$, $p > .05$) anlamlı olmadığı görülmüştür. Şekil 6'da yer alan ki-kare dağılımı için Q-Q grafiği incelendiğinde de Mardia katsayısından elde edilen sonuca benzer bir şekilde, değişkenlerin çok değişkenli normal dağılımdan sapma gösterdiği belirlenmiştir. Bu koşullara göre ölçeğin anababa formu verilerinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamadığı görülmüştür.

Yapılan analizler sonucunda HABÖ ergen ve anababa formlarının yapı geçerliği analizlerinde Satorra-Bentler İstatistiklerinin kullanılması kararı alınmıştır. Bu doğrultuda, her iki form için de model uyum iyiliği indekslerinden, Satorra-Bentler ölçeklendirilmiş ki-karesi (S-B χ^2), ki-karenin serbestlik derecesine oranı (χ^2/sd), RMSEA, NNFI, CFI ve SRMR uyum iyiliği indeksleri rapor edilmiştir.

Şekil 6. HABÖ Anababa Formu Verilerine ilişkin Ki-Kare Çok Değişkenli Normal Dağılım için Q-Q Grafiği

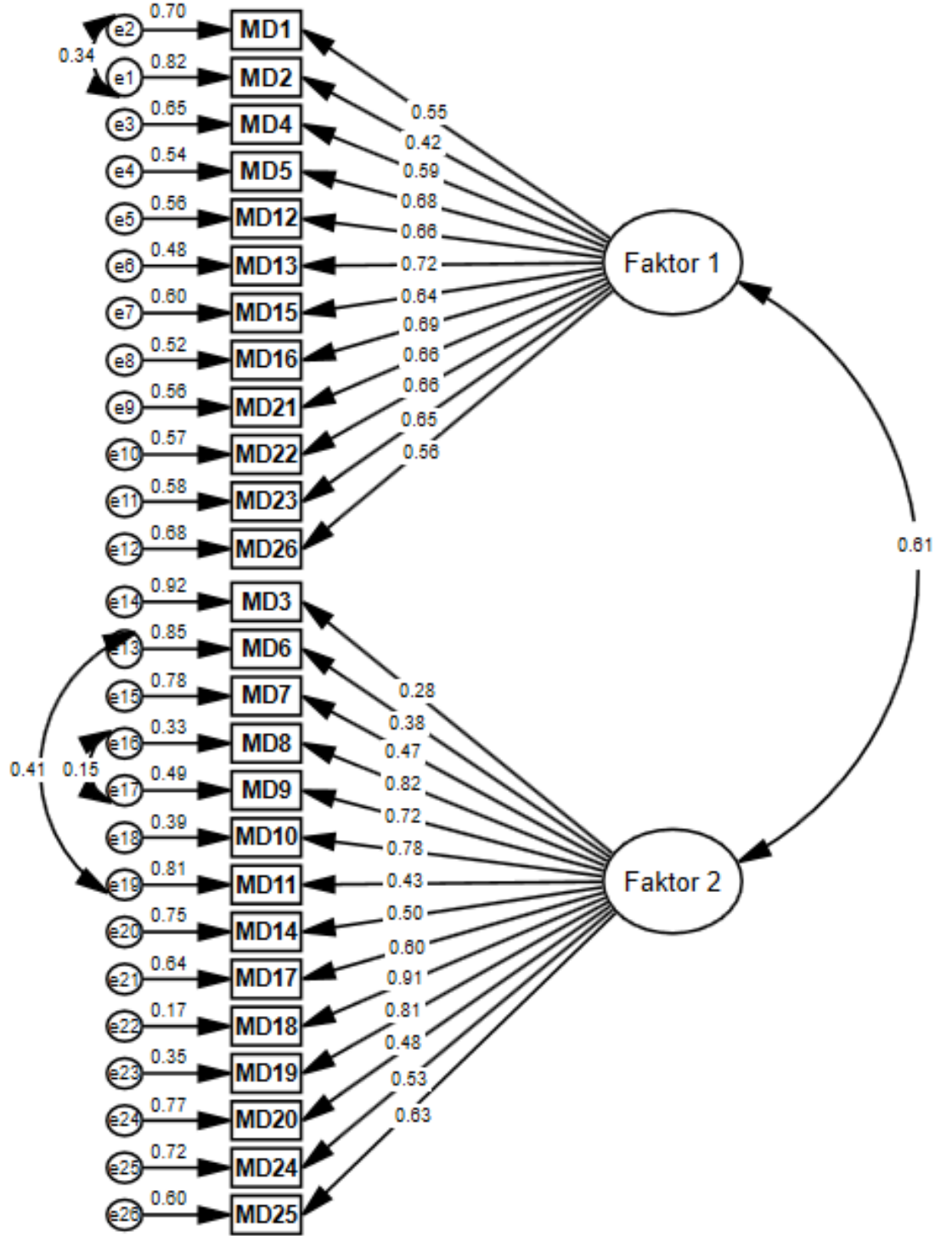
Helikopter Anababalık Ölçeğinin (HABÖ) ergen formunun toplam 26 maddeden oluşan iki boyutlu yapısının geçerliği doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Bu doğrultuda DFA ile hem maddelerin temsil güçleri araştırılmış hem de alt faktörlerin birbirleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Model tanımlamasında maddelerin iki faktörle temsil edileceği ve 12 maddenin Faktör 1’de 14 maddenin ise Faktör 2’de yer alacağı denencesi test edilmiştir.

HABÖ Ergen Formunun DFA bulgularında ilk olarak, gözlenen değişkenlerin t değerlerinin anlamlılık düzeyi incelenmiştir. Elde edilen t değerleri, her bir gizil değişkenin gözlenen değişken tarafından ne kadar iyi açıklandığını ortaya koymaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Eğer araştırmacı anlamlılık düzeyini .01 olarak kabul ederse kritik t değeri 2.576’dır (Şimşek, 2007). Parametre tahminleri .01

anlamlılık düzeyinde 2.576 kritik değerini aştığında maddelerin *t* değerleri istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilmektedir (Çokluk vd., 2012).Yapısal eşitlik modeli çerçevesinde yapılan analizlerde manidar olmayan *t* değerlerinin analiz dışı bırakılması gerekmektedir (Çokluk, vd., 2012). Bu doğrultuda HABÖ ergen formunda yer alan maddelerin *t* değerleri gözden geçirildiğinde maddelerin *t* değerlerinin 3.83 ile 27.60 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerlere göre ergen formunda yer alan tüm maddelerin *t* değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle modelde analiz dışında bırakılacak herhangi bir madde bulunmamaktadır. Modelde incelenmesi gereken bir diğer önemli değer gözlenen değişkenlerin hata varyanslarıdır. Ergen formunda yer alan maddelerin hata varyansları incelendiğinde HABÖ ergen formunda yer alan maddelerin hata varyansları incelendiğinde ise özellikle Madde 3 (.92) ve Madde 6'nın (.84) hata varyanslarının yüksek olduğu görülmüştür. Hata varyansları, kabul edilen değer olan .90'na (Çokluk vd., 2012) yakın bir değer göstermektedir. Ancak söz konusu iki maddenin analiz dışında bırakılmasından önce model uyum iyiliği değerleri incelenmiştir.

Yürütülen DFA sonuçlarına göre model uyum indekslerinin sınırdaki değerler aldığı görülmüştür. Bunun için, model tarafından verilen modifikasyon önerileri gözden geçirilerek χ^2 değerine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülen, aynı alt faktörde yer alan ve kuramsal olarak açıklanabilecek madde çiftlerinin hata varyansları arasında önerilen modifikasyonlar modele eklenmiştir. Modifikasyon önerilerinde, 1. Madde (Öğretmenlerimle herhangi bir sorun yaşadığımda, anababam bu sorunu çözmek amacıyla öğretmenlerimle konuşmak için okula gelmeden duramaz.) ile 2. Madde (Arkadaşlarımla bir sorun yaşadığımda, anababam hemen bu sorunu çözmek için arkadaşlarımla konuşmaktan kendini alamaz.); 8. Madde (Anababam gün içerisinde devamlı olarak nerede/kiminle olduğumu mesajla/telefonla haber vermezsem huzursuz hisseder.) ve 9. Madde (Anababam mesajına ya da aramasına hemen dönüş yapmazsam telaşlanır.) arasındaki hata kovaryansları arasında modifikasyonlar modele eklenmiştir; 6. Madde (Okul dışında gideceğim kurslara benim adıma anababam karar verir.) ve 11 Madde (Benim için yaşamımla ilgili önemli kararları (üniversite, meslek tercihi vb.) anababam alır.) arasındaki hata kovaryansları arasında modifikasyonlar modele eklenmiştir. Modifikasyon sonrası yürütülen ve Şekil 5'te yol diyagramı sunulan analizden elde edilen DFA sonuçlarına göre ise model ve gözlenen veri arasında uyum olduğu; modelin uyumunun yükseldiği görülmüştür. Bu doğrultuda, Helikopter

Anababalık Ölçeğinin Ergen Formunun iki faktörlü ve 26 maddeden oluşan yapısının bir model olarak doğrulandığı ifade edilebilir.

Şekil 7. HABÖ Ergen Formuna İlişkin DFA – Modifikasyon Sonrası Yol Diyagramı

HABÖ ergen formuna ilişkin modifikasyon öncesi ve sonrası uyum iyiliği değerleri karşılaştırmalı olarak Tablo 4'te sunulmuştur. HABÖ'nün anababa formunun

toplam 24 maddeden oluşan iki boyutlu yapısının geçerliği doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiştir. Bu doğrultuda DFA ile hem maddelerin temsil güçleri araştırılmış hem de alt faktörlerin birbirleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Model tanımlamasında maddelerin iki faktörle temsil edileceği ve 12 maddenin birinci alt boyut aşırı duyarlık ve kaygı altında, 12 maddenin ise ikinci alt boyut özerklik sınırlandırma boyutunda yer alacağı denencesi test edilmiştir.

Tablo 4

HABÖ/Ergen Formu Modifikasyon Öncesi ve Sonrası Karşılaştırmalı Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İndeksleri	Modifikasyon Öncesi Değerler	Modifikasyon Sonrası Değerler	Kabul Edilebilir Ölçütler
S-B χ^2	839.63	711.10	
χ^2/sd	2.81	2.41	≤ 5 (Kline, 2015)
RMSEA [%90 G.A.]	.084	.074	$\leq .10$ (Kline, 2015)
CFI	.94	.96	$\geq .90$ (Brown, 2015)
NFI	.92	.93	$\geq .90$ (Brown, 2015)
NNFI	.94	.95	$\geq .90$ (Brown, 2015)
SRMR	.10	.089	$\leq .10$ (Kline, 2015)

HABÖ Anababa Formunun DFA bulgularında ilk olarak, gözlenen değişkenlerin t değerlerinin anlamlılık düzeyi incelenmiştir. HABÖ anababa formunda yer alan maddelerin t değerleri gözden geçirildiğinde maddelerin t değerlerinin 4.78 ile 18.35 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerlere göre HABÖ anababa formunda yer alan tüm maddelerin t değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle modelde analiz dışında bırakılacak herhangi bir madde bulunmamaktadır. HABÖ anababa formunda yer alan maddelerin hata varyansları incelendiğinde ise özellikle madde 1 (.90) ve madde 21'in (.88) hata varyanslarının yüksek olduğu görülmüştür. Hata varyansları, kabul edilen değer olan .90'na (Çokluk vd., 2012) yakın bir değer göstermektedir. Ancak söz konusu iki maddenin analiz dışında bırakılmasından önce model uyum iyiliği değerleri incelenmiştir.

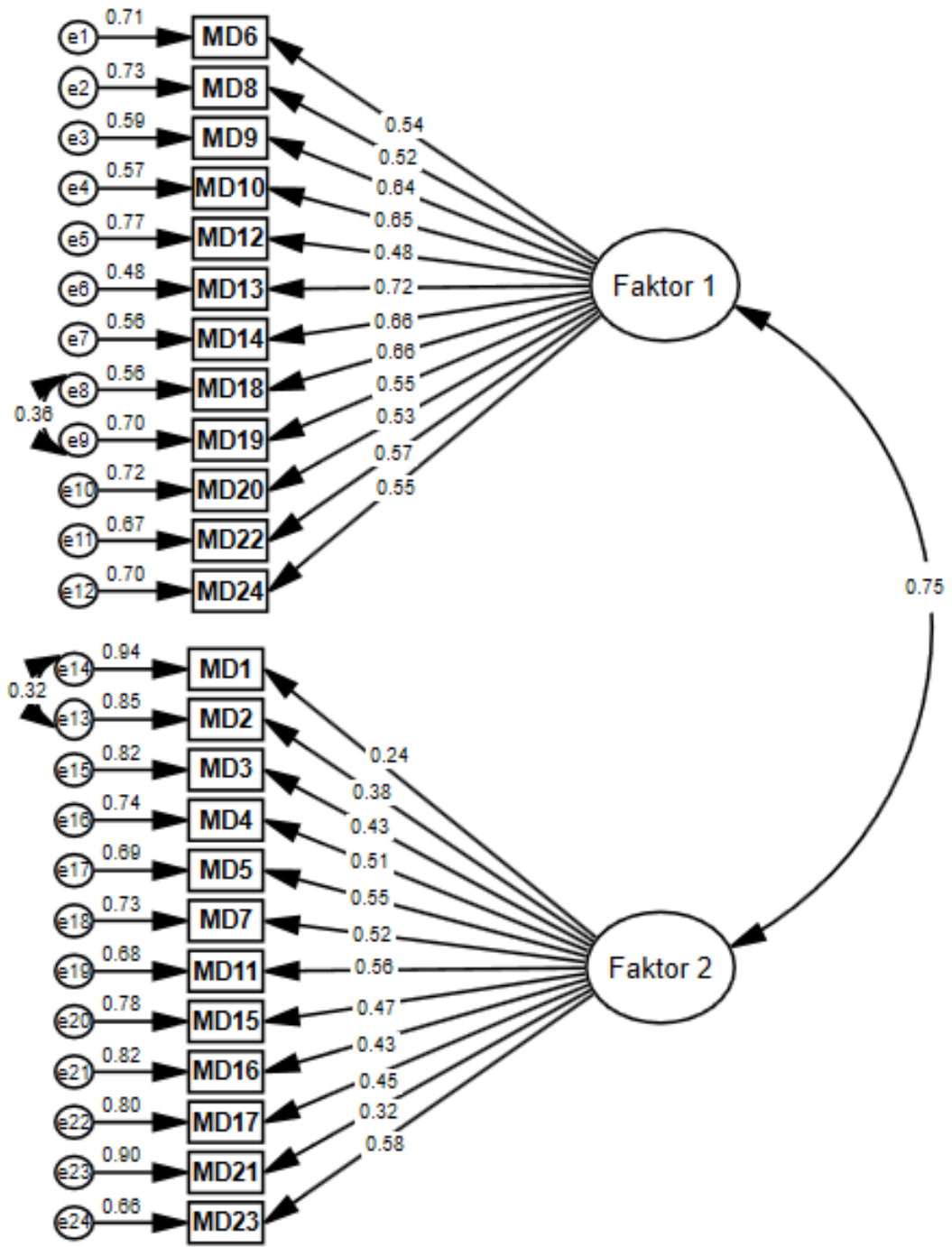
Yürütülen DFA sonuçlarına göre model uyum indekslerinin sınırdaki değerler aldığı görülmüştür. Bunun için, model tarafından verilen modifikasyon önerileri gözden geçirilerek χ^2 değerine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülen, aynı alt faktörde yer alan ve kuramsal olarak açıklanabilecek madde çiftlerinin hata varyansları arasında önerilen

modifikasyonlar modele eklenmiştir. Modifikasyon önerilerinde, 18. madde (Çocuğum arkadaşlarıyla dışarı çıktığında ne yaptığını/nereye gittiğini çok merak ederim.) ile 19. madde (Çocuğum arkadaşlarıyla dışarı çıktığında ne yaptığı/nereye gittiği konusunda belirli aralıklarla bilgilendirilmek isterim.) ve 1. Madde (Çocuğum öğretmenleriyle bir sorun yaşadığında, sorunu çözmek amacıyla öğretmenleriyle konuşmak için okula gitmeden duramam.) ve 2. Madde (Çocuğum arkadaşlarıyla bir sorun yaşarsa, hemen o sorunu çözmek için arkadaşlarıyla konuşmaktan kendimi alamam.) arasındaki hata kovaryansları arasında modifikasyonlar modele eklenmiştir. Modifikasyon sonrası yürütülen ve Şekil 6’da yol diyagramı sunulan analizden elde edilen DFA sonuçlarına göre ise model ve gözlenen veri arasında uyum olduğu; modelin uyumunun yükseldiği görülmüştür. Bu doğrultuda, Helikopter Anababalık Ölçeğinin Anababa Formunun iki faktörlü ve 24 maddeden oluşan yapısının bir model olarak doğrulandığı ifade edilebilir. HABÖ anababa formuna ilişkin modifikasyon öncesi ve sonrası uyum iyiliği değerleri karşılaştırmalı olarak Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

HABÖ/Anababa Formu Modifikasyon Öncesi ve Sonrası Karşılaştırmalı Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İndeksleri	Modifikasyon		Kabul Edilebilir Ölçütler
	Öncesi Değerler	Modifikasyon Sonrası Değerler	
S-B χ^2	740.98	699.19	
χ^2/sd	2.95	2.79	≤ 5 (Kline, 2015)
RMSEA [%90 G.A.]	.094	.090	$\leq .10$ (Kline, 2015)
CFI	.92	.93	$\geq .90$ (Brown, 2015)
NFI	.88	.90	$\geq .90$ (Brown, 2015)
NNFI	.91	.92	$\geq .90$ (Brown, 2015)
SRMR	.10	.10	$\leq .10$ (Kline, 2015)

Şekil 8. HABÖ Anababa Formuna İlişkin DFA – Modifikasyon Sonrası Yol Diyagramı

HABÖ'nün Benzer Ölçek ve Ölçüt Bağlantılı Geçerliliği. HABÖ ergen formunun benzer ölçek geçerliğine ve ölçüt bağlantılı geçerliğine ilişkin kanıtlar elde edilirken ölçekten elde edilen toplam puan ve alt faktörlere ilişkin puanların benzer ölçeklerin puanlarıyla arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu doğrultuda HABÖ'nün benzer ölçek (zamandaş) geçerliği için Leuven Algılanan Anababalık Ölçeği (Sevim, 2014) ve ölçüt bağlantılı geçerliği için ise Depresyon Kaygı Anksiyete Ölçeği (DASS – 21, Yıldırım vd., 2018) kullanılmıştır.

Tablo 6

HABÖ/Ergen Formu ile LABÖ alt ölçekleri arasındaki ilişki

		HABÖ – Ergen Formu		
		Aşırı Duyarlık ve Kaygı	Özerklik Sınırlandırma	Toplam Ölçek Puanı
LABÖ Anne	Duyarlık	-	.32**	.15*
	Davranışsal Kontrol	-.29**	-	-.18**
	Psikolojik Kontrol	.26**	.14*	.24**
	Özerklik	-	-.13*	
LABÖ Baba	Duyarlık	-	.30**	.13*
	Davranışsal Kontrol	-.35**	-	-.27**
	Psikolojik Kontrol	.18**	-	.12*
	Özerklik	-.17**	-	-

Not. LABÖ = Leuven Algılanan Anababalık Ölçeği, HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği.

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 6'da HABÖ'nün ergen formunun alt boyutları ve toplam puanıyla LABÖ'nün anababalık davranışlarına ilişkin alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde HABÖ ergen formunun toplam puanının duyarlık ve kontrol davranışlarıyla ilişkili bulunurken anababanın özerklik davranışlarıyla ilişkili bulunmamıştır. HABÖ ergen formunun alt boyutlarının anababalık davranışlarıyla ilişkisi incelendiğinde ise Faktör 1'in hem anne hem de baba davranışlarında kontrol davranışlarıyla ilişkili bulunurken Faktör 2 ise duyarlık davranışlarıyla orta düzeyde ilişkili bulunmuştur.

Tablo 7'de ise HABÖ ergen formunun DASS-21'in depresyon, anksiyete ve stres alt boyutlarıyla ilişkilerine ilişkin bulgular sunulmuştur. Tablo 7'de sunulan ilişkiler incelendiğinde özellikle aşırı duyarlık ve kaygı boyutunun depresyon, anksiyete ve stresle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir.

Tablo 7

HABÖ Ergen Formu ile DASS-21 alt boyutları arasındaki ilişki

HABÖ/Ergen	Depresyon	Anksiyete	Stres
Toplam puan	-	-	-
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.21**	.24**	.12*
Özerklik Sınırlandırma	.12**	.18**	-

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği.

* $p < .05$, ** $p < .01$

Son olarak HABÖ ergen formunun alt boyutları ve toplam puanı arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Tablo 8’de görüldüğü gibi HABÖ’nün alt boyutları arasındaki ve alt boyutların toplam puanıyla arasındaki ilişki .01 düzeyinde anlamlı olarak bulunmuştur.

Tablo 8

HABÖ/Ergen Formunun Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

HABÖ/Ergen	Toplam Puan	Aşırı Duyarlık ve Kaygı	Özerklik Sınırlandırma
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.94**	1.00	
Özerklik Sınırlandırma	.83**	.58**	1.00

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği

** $p < .01$

HABÖ anababa formunun benzer ölçek geçerliğine ve ölçüt bağıntılı geçerliğine ilişkin kanıtlar elde edilirken ölçekten elde edilen toplam puan ve alt faktörlere ilişkin puanların LABÖ’nün alt faktörlerinin puanlarıyla arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 9’da HABÖ’nün anababa formunun alt boyutları ve toplam puanı ile LABÖ’nün anababalık davranışlarına ilişkin alt boyutları arasındaki ilişkiler sunulmuştur.

Tablo 9

HABÖ/Anababa Formu ile LABÖ Alt Boyutları Arasındaki İlişki

		HABÖ Anababa		
		Aşırı Duyarlık ve Kaygı	Özerklik Sınırlandırma	Toplam Ölçek Puanı
LABÖ	Duyarlık	-	-.16*	-
Alt Boyutlar	Davranışsal Kontrol	-.31**	-.19**	-.30**
	Psikolojik Kontrol	.26**	.33**	.33**
	Özerklik	-	-.27**	-.17*

Not. LABÖ = Leuven Algılanan Anababalık Ölçeği, HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 9’da sunulan HABÖ’nün anababa formunun alt boyutları ve toplam puanı ile LABÖ’nün anababalık davranışlarına ilişkin alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde HABÖ anababa formunun her iki alt boyutu ve bütün ölçekten elde edilen toplam puanının özellikle davranışsal ve psikolojik kontrol ile orta düzeyde anlamlı ilişki vermektedir. Bunla birlikte özerklik sınırlandırma alt boyutunun özellikle duyarlık ve özerklikle ters yönde anlamlı ilişki verdiği görülmektedir.

Tablo 10’da ise HABÖ anababa formunun DASS-21’in depresyon, anksiyete ve stres alt boyutlarıyla ilişkilerine ilişkin bulgular sunulmuştur. Tablo 10 sunulan ilişkiler incelendiğinde her iki boyutun ve ölçekten alınan toplam puanın anababalar için depresyon, anksiyete ve stresle orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkili olduğu görülmektedir.

Tablo 10

HABÖ/Anababa Formu ile DASS-21 alt boyutları arasındaki ilişki

HABÖ/Anababa	Depresyon	Anksiyete	Stres
Toplam puan	.32**	.26**	.34**
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.27**	.22**	.28**
Özerklik Sınırlandırma	.30**	.25**	.33**

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği

** $p < .01$

Son olarak HABÖ anababa formunun alt boyutları ve toplam puanı arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Tablo 11’de görüldüğü gibi HABÖ’nün alt boyutları arasındaki ve alt boyutların toplam puan ile arasındaki ilişki .01 düzeyinde anlamlı olarak bulunmuştur.

Tablo 11

HABÖ/Anababa Formunun Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

HABÖ/Anababa	Toplam Puan	Aşırı Duyarlık ve Kaygı	Özerklik Sınırlandırma
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.91**	1.00	
Özerklik Sınırlandırma	.85**	.55**	1.00

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği.

** $p < .01$

HABÖ'nün Güvenirlik Bulguları. HABÖ ergen formunun güvenilirlik çalışması kapsamında Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayılarına ilişkin değerler Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12

HABÖ/Ergen Formu İç Tutarlık Katsayıları

HABÖ/Ergen	İç Tutarlık Katsayısı
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.89**
Özerklik Sınırlandırma	.85**
Toplam puan	.91**

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği.

** $p < .01$

Tablo 12'de sunulan iç tutarlık katsayıları incelendiğinde HABÖ ergen formunun faktör toplam puanları ve tüm ölçek için elde edilen iç tutarlık katsayıları anlamlıdır. Ölçeğe ilişkin iç tutarlık katsayılarının .70'in üzerinde olması nedeniyle HABÖ ergen formunun helikopter anababalık davranışlarını, aşırı duyarlık ve kaygı ile özerklik sınırlandırma alt boyutlarıyla değerlendirmede iyi psikometrik özelliklere sahip bir ölçme aracı olduğunun kanıtı olarak yorumlanmıştır. HABÖ Ergen Formuna ilişkin örnek maddeler EK 8'de sunulmuştur. HABÖ anababa formunun güvenilirlik çalışması kapsamında Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayılarına ilişkin değerler Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13

HABÖ/Anababa Formu İç Tutarlık Katsayıları

HABÖ/Anababa	İç Tutarlık Katsayısı
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.86**
Özerklik Sınırlandırma	.78**
Toplam puan	.88**

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği.

** $p < .01$

Tablo 13'te sunulan iç tutarlık katsayıları incelendiğinde HABÖ anababa formunun faktör toplam puanları ve tüm ölçek için elde edilen iç tutarlık katsayıları anlamlıdır. Ölçeğe ilişkin iç tutarlık katsayılarının .70'in üzerinde olması nedeniyle HABÖ anababa formunun helikopter anababalık davranışlarını, aşırı duyarlık ve kaygı ile özerklik sınırlandırma alt boyutlarıyla değerlendirmede iyi psikometrik özelliklere sahip bir ölçme aracı olduğunun kanıtı olarak yorumlanmıştır. HABÖ Anababa Formuna ilişkin örnek maddelere EK 9'da yer verilmiştir.

Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği

Araştırmada anne-baba ve ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna ilişkin veri toplamak amacıyla Sheldon ve Hilpert (2012) tarafından geliştirilen ve Kardaş ve Yalçın (2017) tarafından uyarlanan Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin ilişkisellik, yeterlik ve özerklik ihtiyaçlarını doyum ve doyumsuzluk boyutunda ölçen üçer maddeden oluşan 18 maddelik beşli Likert tipinde (1 = *Kesinlikle katılmıyorum*, 5 = *Kesinlikle katılıyorum*) bir ölçektir. Ölçekten üç temel ihtiyacın doyum ve doyumsuzluk olmak üzere üç ya da altı boyut olarak puan elde edilebilmektedir. Buna göre ölçek her biri altı maddeden oluşan ilişkisellik, yeterlik ve özerklik boyutlarıyla veya her biri üç maddeden oluşan ilişkisellik doyum ve doyumsuzluk, yeterlik doyum ve doyumsuzluk, özerklik doyum ve doyumsuzluk boyutlarıyla kullanılabilir. Ölçeğin puanlaması maddeler tersine çevrilerek kullanılabileceği gibi olumlu maddelerden olumsuz maddelerin çıkarılması şeklinde de puanlanabilmektedir. Araştırmacılar üç ve altı boyutlu iki model test ederek her iki modelin uyum değerlerinin iyi olduğu ancak altı boyuttan oluşan ikinci modelin çok daha iyi uyum değerleri verdiği sonucuna ulaşmışlardır (Kardaş ve Yalçın, 2017). Üç boyutlu model için iç tutarlık değerleri sırasıyla .70; .71 ve .74 olarak bulunmuştur. Altı boyutlu

model için iç tutarlık değerleri ise sırasıyla .73; .68; .70; .63; .65 ve .72 olarak bulunmuştur. Örnek maddeler şu şekildedir: “önem verdiğim insanlar tarafından takdir edilmediğimi hissedirim”, “kendimi yetersiz hissettiren aptalca şeyler yaparım.”, “tercihlerim “gerçek benliğimi” yansıtır.” Bu çalışma kapsamında ilişkisellik, yeterlik ve özerklik alt boyutlarının ergen veri seti için iç tutarlık katsayıları sırasıyla .61; .74; .74 olarak bulunmuştur. Anababa veri seti için iç tutarlık katsayıları ise sırasıyla .61; .76; .72 olarak bulunmuştur. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler EK 10’da sunulmuştur.

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

Araştırma kapsamında anne-baba ve ergenlerin psikolojik iyi oluşlarını belirlemek amacıyla Diener ve diğerleri (2010) tarafından geliştirilen ve Telef (2013) tarafından uyarlanan Psikolojik İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, olumlu ilişkiler, yeterlik hissi, anlamlı ve amaçlı bir yaşama sahip olma gibi öğeleri ölçen bir ölçme aracıdır. Ölçek tek boyutlu oluşmakta, ölçekte, yedili Likert tipinde (1 = *Kesinlikle katılmıyorum*, 7 = *Kesinlikle katılıyorum*) cevaplanan sekiz madde yer almaktadır. Bütün maddeleri olumlu ifade edilen ölçekten alınan puanlar 8-56 arasında değişmekte, yüksek puan kişinin birçok psikolojik kaynak ve güce sahip olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin orijinal çalışmasında iç tutarlık değeri .87 olan ve varyansın %53’ünü açıklayan tek boyutlu bir yapı elde edilmiş, madde faktör yüklerinin .61 ile .77 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ölçeğin uyarlama çalışmasında iç tutarlık Cronbach alfa katsayısı ise .80 olarak bulunmuş, test-tekrar test güvenirliğinin ise .86 ($p < .01$) olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin uyarlama çalışması üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu araştırma kapsamında ergenlik dönemindeki bireylere uygulanması planlandığından ölçek yapısının, ergenlerden alınan ölçümler üzerinden doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden test edilecektir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı ergen veri seti için .85; anababa veri seti için ise .87 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler EK 11’de sunulmuştur.

Kovid-19 (Covid-19) Korkusu Ölçeği

Araştırmanın verilerinin Covid-19 pandemisi sürecinde toplanması ve bu süreçte ergen ve anababaların deneyimlemiş oldukları korku ve kaygı düzeylerinin araştırmanın çalışma değişkenleri için karıştırıcı bir değişken olabileceği düşünüldüğünden çalışmaya

dâhil edilmiştir. Covid-19 pandemisinin ergenlerin ve anababaların psikolojik ihtiyaç doyumları ve psikolojik iyi oluşlarında olduğu kadar anababa ve ergen için helikopter anababalığı etkileyebilecek bir stres kaynağı olabileceği düşünülmektedir.

Covid-19 Korkusu Ölçeği Ahorsu ve diğerleri (2020) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Covid-19 pandemisinin bireylerde yarattığı korku ve kaygı düzeyini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ölçek, tek boyutlu, yedi maddeden oluşan Likert tipinde geliştirilmiştir. Geliştirme çalışmasının bulguları incelendiğinde ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin .66 - .74 arasında değiştiği ve düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının (.47 - .56) kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu belirtilmiştir (Ahorsu vd., 2020). Bununla birlikte ölçeğin iç tutarlığı ($\alpha = .82$) ve test-tekrar test katsayılarının ($r = .72$) de kabul edilebilir olduğu ve ölçeğin algılanan kırılganlık, klinik kaygı ve depresyonla pozitif yönde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ahorsu vd., 2020).

Ölçeğin uyarlama çalışması ise Satıcı, Göcet-Tekin, Deniz ve Satıcı (2021) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışması Türkiye'deki 75 farklı şehirden 1304 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek boyutlu ve yedi maddelik yapısının Türkiye örnekleminde de doğrulandığı tüm maddelerin modelle uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır [$\chi^2(13, n = 1304) = 299.47, p < .05$; SRMR = .061; GFI = .936; NFI = .912; IFI = .915; CFI = .915] (Satıcı vd., 2021). Ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin ise .48 - .72 arasında değiştiği belirtilmiştir. Bununla birlikte ölçeğin depresyon ($r = .38, p < .001$), kaygı ($r = .55, p < .001$) ve stres ($r = .47, p < .001$) ile pozitif yönde yaşam doyumu ($r = -.20, p < .001$) ile ise negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Satıcı vd., 2021).

Ölçeğin güvenirliği ise Cronbach alfa, McDonald omega, Guttman lambda ve bileşik güvenirlik yöntemleriyle belirlenmiştir. Ölçeğin güvenirliğine ilişkin bulgular şu biçimdedir (Satıcı vd., 2021): Cronbach alfa ($\alpha = .847$), McDonald omega ($\omega = .849$), Guttman lambda ($\lambda_6 = .844$) ve bileşik güvenirlik (CR = .842). Ölçeğin güvenirliğine ilişkin bulgular da ölçeğin psikometrik anlamda güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğin bu çalışma kapsamında hesaplanan iç tutarlık katsayıları ise ergen veri seti için .86; anababa veri seti için ise .89 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler EK 12'de sunulmuştur.

İşlem

Araştırma önerisinin Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne teslim edilmesinin ardından araştırmayı gerçekleştirmek amacıyla gerekli izinlerin alınması aşamasına geçilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle araştırmanın etik süreçlere uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla Ankara Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığının onayına sunulmuştur. Etik Kurul Başkanlığından onay alınmasının ardından Ankara ili merkez ilçelerinde yer alan lise düzeyindeki okullardan veri toplayabilmek amacıyla da Ankara Milli Eğitim Müdürlüğüne (MEM) başvuru yapılmıştır. Ankara MEM'den de araştırma izni alınmasının ardından veri toplama sürecine başlanmıştır. Söz konusu onay ve izinler EK 1 ve EK 2'de sunulmuştur.

Araştırmanın anababa-ergen eşleri üzerinden gerçekleştirilmesi amaçlandığından anababalardan ve ergenlerden alınması gereken bilgilendirilmiş onam formları ve katılımcıların kimlikleri gizli tutularak anababa ve ergen verilerinin eşleştirilmesi süreçlerine ayrıca önem verilmiştir. Bu doğrultuda anababa ve ergenler için ayrı bilgilendirilmiş formlar hazırlanmış, anababalara hem araştırmaya katılımları hem de çocuklarının araştırmaya katılımları için onamları istenmiştir. Anababa-ergen verilerinin eşleştirilmesi için ise kişisel bilgi formlarına hem anababalardan hem de ergenlerden bir eşleştirme kodu oluşturmaları istenerek sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun için anababa ve ergenlerden ergene ait bir cep telefonu numarasının (yoksa anne ya da babaya ait olduğu belirtilen) son dört hanesini, bir de ergenin ad ve soyadlarının ilk ve son harflerinden oluşan dört haneli bir harf kodu oluşturmaları istenmiştir. Araştırmanın anababa ve ergen ölçek formlarında sırasıyla Bilgilendirilmiş Onam Formu, Kişisel Bilgi Formu, Helikopter Anababa Ölçeği, Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği ve Covid-19 Korkusu Ölçeği bulunmaktadır.

Veri toplama sürecine başlamadan önce dikkat edilen bir diğer konu ise veri toplanacak okulların belirlenmesi olmuştur. Araştırmada Türkiye örnekleminde sınırlı olarak çalışılmış modern bir anababalık yaklaşımının belirlenmesi amaçlandığından farklı sosyoekonomik profile sahip ilçelerde yer alan okullar listelenmiştir. Ardından ziyaret edilmesi planlanan okulların okul psikolojik danışmanları, okul müdürü ya da okul müdür yardımcılarıyla iletişime geçilerek araştırma hakkında bilgi verilerek onay ve destekleri alınmıştır. Veri toplama sürecine destek sunacağını belirten okullara ziyaretler gerçekleştirilerek veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Ziyaret edilen okullarda araştırmaya katkı sağlayacağı düşünülen sınıflara girilerek araştırma hakkında

bilgilendirme yapılarak ergenlerden araştırmaya katılımları istenmiştir. Anababalara ise ölçek formları ergenlere kapalı zarflar içinde verilmiş ve ergenlerden kapalı zarf içinde tekrar getirmeleri ve okulda iletişime geçilen yetkili kişiye teslim etmeleri istenmiştir. Okulda iletişime geçilen yetkili kişiyle iletişime geçilerek anababalardan büyük ölçüde dönüş sağlandığı yönünde bilgi alınmasının ardından okuldan anababa formları teslim alınmıştır. Her okuldan ergen ve anababa formlarının alınmasının ardından eşleştirme kodları aracılığıyla anababa ve ergenlerin ölçek formları eşleştirilmiştir.

Araştırma verilerinin Covid-19 pandemisi sürecinde yeni normalleşme kararıyla yüz yüze eğitime geçilmesi aşamasında gerçekleştirilmiştir. Öte yandan kimi okullarda çevrimiçi süreçlerle verilerin toplanmasının süreci kolaylaştıracağı ve hızlandıracağı belirtildiği için çevrimiçi süreçlerle de veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda anababa ve ergenlerin için iki ayrı çevrimiçi form linki oluşturularak farklı iletişim kanalları (sınıf whatsapp grupları, e-posta vb.) aracılığıyla ergen ve anababalara ulaşılmıştır. Ancak araştırmanın verilerinin büyük bir kısmı yüz yüze veri toplama süreciyle gerçekleştirilmiştir. Alanyazında eşleştirilmiş verilere ilişkin belirtilen örneklem büyüklükleri göz önünde bulundurularak yeterli veri toplandığına ilişkin karara varıldığı aşamada veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Sonuç olarak çalışma grubunda yer alan katılımcılar 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde Ankara merkez ilçelerinde öğrenim gören ergenler ve onların anababalarından oluşmaktadır.

Verilerin Çözümlemesi

Bu başlık altında araştırma kapsamında analiz edilen veri setlerinin analize uygulanması test edilerek kullanılan istatistiksel yöntem ve tekniklere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analiz edilmesi amacıyla tanımlayıcı istatistik yöntemleri, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, bağımsız örneklem için *t* testi ve yol analizi kullanılmıştır. Araştırmanın ana amacı doğrultusunda eşleştirilmiş veri seti üstünden test edilen yapısal model ilişkin açıklamalara geçmeden önce veri setlerinin analize uygunluğuna ve analize hazırlanmasına ilişkin yürütülen çalışmalar anlatılmıştır.

Eşleştirilmiş veri setleriyle çalışılırken verilerin analize hazırlanma sürecinin özellikle çok değişkenlikle ilişkili incelemelerin (çok değişkenli uç değerler, çok değişkenli normallik, çoklu doğrusal bağlantılılık vb.) eşleştirilmiş veri seti üzerinden yapılması önerilmektedir (Kenny vd., 2006). Bu nedenle anne, baba ve ergen veri

setlerinin her biri tek değişkenli uç değer ve kayıp değerler açısından incelenmesinin ardından veriler eşleştirilmiş analizler için özel olarak yapılandırılarak çok değişkenlikle ilişkili veri incelemelerine geçilmiştir.

Anne, baba ve ergen veri setlerinin tek değişkenli incelemelerine kayıp değerlerin belirlenmesiyle başlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle kayıp veri oranları belirlenmiş ve her üç veri setinde de %5'in üstünde kayıp veriye sahip gözlemler analiz dışında tutulurken %5'in altında kayıp veriye sahip gözlemler veri setinde tutularak kayıp değerler için değer atama yolu seçilmiştir. Veri setlerindeki tek değişkenli uç değerleri belirlemek amacıyla çalışma değişkenlerinin her biri için standar z puanları hesaplanarak ± 3.29 aralığı dışında kalan değişkenlerin ait olduğu gözlemler analiz dışında bırakılmıştır. Tek değişkenli uç değerler için Tabachnick ve Fidell'in (2010) önerdiği ± 3.29 aralığı dikkate alınmıştır. Tek değişkenli kayıp değer ve uç değer analizlerinin ardından son olarak tek değişkenli normallik varsayımı incelenmiştir. Veri setlerinde tek değişkenli normalliği incelemek amacıyla basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanmıştır. Bu doğrultuda Tabachnik ve Fidell'in (2010) önerisi doğrultusunda ± 1.5 değerleri arasındaki basıklık ve çarpıklık değerlerine sahip değişkenlerin normal sayıldığı biçiminde yorumlanmıştır. Anne, baba ve ergen veri setlerinin her üçünde de uç değerlerin ayıklanmasıyla ilişkili olarak basıklık ve çarpıklık değerlerinin istenen sınırlar içinde olduğu görölmüştür.

Anne, baba ve ergen veri setlerinin tek değişkenli incelemelerinin ardından veri setleri anne-ergen ve baba-ergen biçiminde eşleştirmeli olarak yapılandırılmıştır. Böylelikle model testi yapılacak veri setlerinin çok değişkenli analiz için hazırlanmasına aşamasına geçilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle eşleştirilmiş veri setlerin çok değişkenli uç değerler bakımından incelenmiştir. Bunun için veri setlerinin her ikisinde de Mahalonobis uzaklıkları hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda anne-ergen veri setinde ergen ve annenin sonuç değişkenleri için ayrı ayrı incelenmiş ve her ikisinde de kritik değerin ($\chi^2_{(5)} = 27.877, p < .001$) üzerindeki gözlemlerin aynı olduğu görölmüştür. Bu doğrultuda dört anne-ergen eği analiz dışı bırakılmıştır. Aynı analizler baba-ergen veri seti içinde yapılmış ve hesaplamalar sonucunda kritik ki-kare değerinin ($\chi^2_{(5)} = 27.877, p < .001$) üzerindeki bir baba-ergen eği analiz dışı bırakılmıştır.

Çok değişkenli uç değer analizinin ardından veri setlerinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Her ne kadar veri setlerinde tek değişkenli normallik varsayımı karşılansa da Byrne (2013), tek değişkenli normalliğin çok değişkenli normallik için bir garanti oluşturmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte

veri setlerinin görece küçük olmaları nedeniyle çok değişkenli normalliği sağlama olasılığı düşmektedir. Bu nedenle, anne-ergen ve baba-ergen veri setlerinin çok değişkenli normallik varsayımını belirlemek amacıyla Mardia'nın çok değişkenli basıklık ($\hat{\gamma}_1, p$) ve çarpıklık ($\hat{\gamma}^2, p$) değerleri incelenmiştir. Veri setlerinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamaları için Mardia'nın çok değişkenli basıklık ve çarpıklık değerlerinin her ikisinin de istatistiksel olarak anlamlı olmamaları ($p > .05$) beklenmektedir (Cain, Zhang ve Yuan, 2017). Tabachnick ve Fidell (2010), tek ve çok değişkenli normalliğin örneklem büyüklüğünden etkilendiğini dolayısıyla normallik testlerinden yola çıkılarak karara varılmasının birinci tip hata (α) yapma olasılığını artırdığını ifade etmektedirler. Bu nedenle çok değişkenli normallik varsayımı incelenirken Mardia'nın test istatistiklerinin yanı sıra ki-kare dağılımı için Q-Q grafikleri de incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda anne-ergen veri seti için Mardia'nın çok değişkenli çarpıklık değerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($\hat{\gamma}_{1,5} = 4.26, p > .05$), basıklık değerinin ise ($\hat{\gamma}_{2,5} = 9.00, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çok değişkenli normal dağılım varsayımının sağlanabilmesi için çok değişkenli basıklık ve çarpıklık değerlerinin her ikisinin de anlamsız ($p > .05$) olması gerekmektedir (Korkmaz, Göksuluk ve Zararsız, 2014). Bu doğrultuda anne-ergen veri setinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamadığı kabul edilmiştir. EK 13'te sunulan ki-kare dağılımı için Q-Q grafiği incelendiğinde de anne-ergen veri setinin normal dağılımdan sapma gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Baba-ergen veri seti için ise Mardia'nın çok değişkenli çarpıklık değerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($\hat{\gamma}_{1,5} = 14.05, p > .05$) ve basıklık değerinin de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($\hat{\gamma}_{2,5} = 4.60, p > .05$) sonucuna ulaşılmıştır. Baba-ergen veri setinin EK 14'te sunulan ki-kare dağılımı için Q-Q grafiği incelendiğinde de çok değişkenli normal dağılımdan sapma gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Her iki bulgudan yola çıkarak baba-ergen veri setinin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamadığı kabul edilmiştir.

Veri setlerinde çok değişkenli incelemelere eşvaryanslılık (homoskedastisite) ve çoklu bağılantılılık incelemeleriyle devam edilmiştir. Eşvaryanslılık, regresyon modellerinde yapılan tüm gözlemlerde hataların varyanslarının sabit olduğu varsayımı üzerine temellenmesi olarak tanımlanabilir (Tabachnick ve Fidell, 2010). Bir diğer ifadeyle, hata terimi bağımsız değişkenin değeri değiştikçe çok büyük ölçüde değişmemektedir. Eşvaryanslılık, model için bir tutarlılık düzeyi önererek regresyon modeli aracılığıyla verilerle modellemeyi ve çalışmayı kolaylaştırmaktadır (Albayrak, 2008). Öte yandan eşvaryanslılığın olmaması ise modelin bağımlı değişkeni açıklama

düzeyi düşmekte ve modelin iyi tanımlanamamasına neden olmaktadır. Söz konusu bu soruna ise değişen varyans (heteroskedastisite) sorunu adı verilmektedir (Wiedermann, Artner ve von Eye, 2017). Başka bir ifadeyle değişen varyans sorunu, bir regresyon denklemindeki hata teriminin varyansının sabit olmadığı ve bu nedenle de bağımlı değişkeni açıklama konusunda modelde iyi çalışmaması koşulunu ifade etmektedir. Değişen varyans sorununun yatay kesit verileriyle tahmin yapıldığı durumlarda ortaya çıkabileceği belirtilmektedir (Albayrak, 2008). Bununla birlikte örneklemden elde edilen verilerin varlığı ya da bağımlı değişkeni yordamada dışlanan değişkenlerin olması gibi durumlarda değişen varyans sorununun ortaya çıkabileceği belirtilmektedir (Albayrak, 2008; Wiedermann vd., 2017). Bu nedenle çok değişkenli analizlerde de varyans kovaryans matrislerinin homojenliğinin test edilmesinin gerekli olduğu ifade edilmektedir (Mertler ve Vanatta, 2005). Bunun yanı sıra Kenny ve diğerleri (2006), eşleştirilmiş düzeydeki verilerin, varyans analizi ve çoklu regresyon gibi geleneksel istatistiksel yaklaşımların varsaydığı değişkenlerin ve gözlemlerin birbirinden bağımsız olduğu varsayımını tipik olarak ihlal ettiğini belirtmektedir. Bu nedenle eşleştirilmiş veri setlerinde değişen varyans gibi koşulların ortaya çıkmasının ve değişen varyans koşulu altında model tahmini yapmaya olanak tanıyan yöntemler önerilmektedir (Lindgren, 2010; White, 1980). Verilerde değişen varyans sorunu olup olmadığını belirlemek amacıyla Breusch-Pagan testi ve Koenker testi önerilmektedir (Garcia-Granero, 2002). Bununla birlikte küçük örneklem için Koenker testinin daha iyi sonuçlar verdiği belirtilmektedir. Bu nedenle çalışmada veri setlerinde değişen varyans sorunu Garcia-Granero (2002) tarafından yazılmış bir macro aracılığıyla Koenker testi istatistikleri incelenmiştir. Test sonucu değerlendirilirken temel alınan istatistiksel anlamlılık düzeyini aşan ki-kare değerlerinin varyans-kovaryans matrislerinin homojen olduğunu yani eşvaryanslılık sayıltısının karşılandığını ifade etmektedir (Garcia-Granero, 2002). Çalışmada anne-ergen veri seti için yürütülen Koenker test istatistiklerine göre verinin eşvaryanslılık sayıltısını karşılamaktadır ($\chi^2 = 12.084, p > .05$). Baba-ergen veri seti için yürütülen Koenker test istatistiklerine göre de verinin eşvaryanslılık sayıltısını karşıladığı bulunmuştur ($\chi^2 = 2.720, p > .05$).

Veri setlerinin eşvaryanslılık sayıltısını karşılamasının ardından çoklu bağlantılılık sorunu açısından da incelenmiştir. Çoklu bağlantılılık, çalışma değişkenleri arasındaki yüksek düzeyde ilişkinin varlığını ifade etmektedir. Alanyazında çoklu bağlantılılığın çok değişkenli analizleri için bir sorun olduğu bu nedenle çoklu bağlantı sorunu yaratan değişkenlerin analiz dışında bırakılması gerektiği belirtilmektedir (Kline,

2015; Tabachnick ve Fidell, 2010). Çalışma kapsamında değişkenler arasında çoklu bağlantılılık sorununu belirlemek amacıyla korelasyon, tolerans ve VIF (variance inflation factor) değerleri incelenmiştir. Değişkenler arasında $r > .90$ ve üzeri ilişkinin olması, tolerans değerlerinin .10'dan küçük ve VIF değerlerinin ise 10'dan büyük olması (Çokluk vd., 2010; Kline, 2015) çoklu bağlantılılık sorununun bir göstergesidir.

Anne-ergen veri seti çoklu bağlantılılık açısından incelendiğinde ilgili değerlerin beklenen sınırlar içerisinde olduğu bulunmuştur. Buna göre çalışma değişkenleri arasındaki korelasyon katsayıları .05 ile .60 arasında ($r < .90$), tolerans değerlerinin .59 ile .76 arasında (tolerans değeri $> .10$) ve VIF değerlerinin ise 1.32 ile 1.96 arasında ($VIF < 10$) değiştiği bulunmuştur. Baba-ergen veri setinin çoklu bağlantılılıkla ilişkili değerleri incelendiğinde çalışma değişkenleri arasındaki korelasyon değerlerinin .04 ile .59 arasında ($r < .90$), tolerans değerlerinin .54 ile .79 ve VIF değerlerinin ise 1.26 ile 1.84 arasında değiştiği bulunmuştur. Bulgular doğrultusunda baba-ergen veri setinin çalışma değişkenleri arasında da çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırma kapsamında önerilen hipotetik modelde anne-baba ve ergenlere ilişkin değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkilerin karşılıklı bir biçimde test edilmesi planlandığı için Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlı Aracılık Modeli (A – APKM; Actor-Partner Interdependence Mediation Model, APIMeM) kullanılmıştır. Araştırmada yapısal modelin kullanılmasının nedeni ise, yapısal modellerin keşfedici bir yaklaşım yerine kuramsal olarak kurulmuş olan ilişki örüntülerinin test edilmesine olanak sağlamasıdır (Frankel vd., 2011). Bununla birlikte Kline (2015) yapısal model analizlerinin gizil ve gözlenen değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin ve korelasyonların bir arada bulunduğu modelleri test etmeyi sağlayan bir teknik olduğunu ve değişkenler arasındaki bağımlılık ilişkilerini tahmin etmek için, varyans, kovaryans ve faktör analizleriyle çoklu regresyon gibi farklı analiz yöntemlerini bir araya getiren çok değişkenli bir analiz olduğunu belirtmektedir. Yapısal eşitlik modellemesinin en temel özelliği, kuramsal bir alt yapı doğrultusunda örtük değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığını kabul etmesidir (Stein, Morris ve Nock, 2012). Bu nedenle alanyazında yapısal eşitlik modellemesiyle test edilecek yapıların sağlam bir kuramsal temele sahip olmasının oldukça kritik olduğu belirtilmektedir (Kline, 2015; Stein vd., 2012). Yapısal eşitlik modelinde kurgulanan modelde yer alan değişkenlerin gizil ya da gözlenen olmalarına göre üç türe ayrılmaktadır (Çokluk vd., 2012): gizil değişkenlerle yol analizi, gözlenen değişkenlerle yol analizi ve her iki değişken türünün de yer aldığı melez yol analizi. Bu çalışmada önerilen hipotetik model, helikopter anababalığın ve psikolojik ihtiyaç

doyumunun gizil, psikolojik iyi oluşun ise gözlenen olarak tanımlandığı melez yol analizi kullanılarak test edilmiştir. Psikolojik iyi oluşun modele gözlenen değişken olarak dâhil edilmesinin nedeni ise hem anababa hem ergen için sekizer maddelik gizil bir yapının eklenmesinin modeldeki hata varyanslarını artırmasıdır.

Bu çalışma kapsamında öne sürülen hipotetik modelin eşleştirilmiş bir veri seti üzerinden test edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda karşılıklı bağımlılığın test edildiği bir model oluşturulmuştur. Alanyazında eşleştirilmiş veriler üzerinden test edilen yapısal eşitlik modellerine özgü birtakım kuramsal ve görgül açıklamalar yapılmaktadır (Kenny vd., 2010; Coutts, Hayes, Jiang, 2019). Bu nedenle aşağıda eşleştirilmiş veriler için öne sürülen Aktör Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeline ilişkin (APKM; Actor-Partner Interdependence Model, APIM) açıklamalara yer verilmiştir.

Aktör Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APKM; Actor-Partner Interdependence Model, APIM), bütünleşik (pooled) regresyon modeli, çok düzeyli modelleme (multilevel modelling, MLM) ve yapısal eşitlik modeli (YEM) kullanılarak test edilebilmektedir (Kenny, Kashy ve Cook, 2006). Bu araştırma kapsamında önerilen modeli test etmek amacıyla YEM kullanılarak A – APKM analizi yapılmıştır. Böylelikle araştırmada anne-baba ve ergen arasındaki ilişki sürecinde, bireysel düzeyde psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkilerinin yanı sıra birbirlerinin psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkilerinin de modellenmesi sağlanmıştır. Başka bir ifadeyle A – APKM aracılığıyla bireyin bireysel değişkeninin (örneğin ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun) yine kendi bireysel bağımlı değişkeninin (örneğin ergenin psikolojik iyi oluşu) üzerindeki etkisi belirlenerek aktör etkisinin ortaya konulmasının yanı sıra partnerinin bağımlı değişkeni (örneğin anababanın psikolojik iyi oluşu) üzerindeki etkisinin incelenmesine sağlayarak partner etkisinin de belirlenmesine olanak tanımaktadır. Son yıllarda özellikle eş ve aile ilişkilerini incelemek amacıyla kullanılmaya başlanan karşılıklı bağımlılık yaklaşımına ilişkin aşağıda ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın analizi için Kenny ve Ledermann (2010) AMOS paket programının yapısal eşitlik modeli analizi için uygun olduğunu belirtmektedirler. Bu nedenle araştırmada önerilen modelin test edilmesinde AMOS paket programı kullanılmıştır.

Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlı Aracılık Modeli (A – APKM)

Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APKM: Cook ve Kenny, 2005), karşılıklı ilişki içerisindeki iki birey arasındaki karşılıklı bağımlılık kavramını uygun

istatistiksel yöntemlerle bütüncül bir biçimde ölçmeyi ve test etmeyi sağlayan istatistiksel bir yöntemdir. İlişki içerisindeki *karşılıklı bağımlılık* (interdependence) kavramıyla anlatılmak istenen: ilişkideki bir tarafın duygu, düşünce ve davranışlarının diğer partnerin duygu, düşünce ve davranışı üzerinde etkili olduğu ve bu etkinin karşılıklı olduğudur (Kenny vd., 2006; Nestler, 2021). A – APKM ise eşleştirilmiş veri setlerinde aracılık etkilerini test etmeye olanak tanıyan bir modelleme yaklaşımıdır (Ledermann vd., 2011). Alanyazında eşleştirilmiş veri setleriyle çalışırken temel iki gereklilikten söz edilmektedir (Kenny vd., 2006): karşılıklı bağımlılık ve ayırt edilebilirlik. Aşağıda bu iki gerekliliğe ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

1- Ayırt edilebilirlik (*Distinguishability*). Ayırt edilebilirlik, araştırmaya konu olan bir çiftteki eşlerin araştırma sorusu temelinde, kendine özgü, birbirlerinden ayrılmalara neden olacak karakteristik özelliklerinin olup olmamasıyla ilişkilidir. Bu durumda ayırt edilebilir ya da ayırt edilemez biçimde ayrılan iki tür eş verisinden söz edilebilir. Ayırt edilebilir eşler, her iki kişinin belirli bir değişkene göre farklılaştığı eşleri ifade etmektedir. Örneğin: heteroseksüel bir ilişkide eşler cinsiyetlerine göre ayrılabilir. Ya da anne-çocuk ilişkisinde rol bakımından birbirinden ayrılabilir bir eş olduğu söylenebilir. Ayırt edilemez eşler ise belirli bir değişken açısından birbirinden anlamlı bir biçimde farklılaşmayan eşleri ifade etmektedir. Örneğin, tek yumurta ikizleri herhangi belirli bir değişken açısından farklılaşmamaktadır. Bir eşin ayırt edilebilir olup olmadığının kararı kuramsal olarak ya da görgül olarak verilebilmektedir. Eşlerin ayırtedilebilirliği eşleştirilmiş veri setinin analiz tekniğinin seçimini etkilemektedir (Nestler, 2021). Örneğin eşlerin bağımlılığına ilişkin gerekliliği test etmek amacıyla kullanılacak analiz tekniği ayırt edilebilir ve ayırt edilemez eşler için farklılaşmaktadır. Bu doğrultuda ayırt edilebilir eşlerde yapısal eşitlik modelinin kullanılması önerilirken, ayırt edilemeyen eşlerde ise çok düzeyli modellemenin (multilevel modelling, MLM) kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Kenny vd., 2006; Nestler, 2021).

2- Bağımsız olmama (*Nonindependence*). Eşleştirilmiş veri analizleri, eşlerin belirli özellikler bakımından birbirleriyle bağımlı olmaları anlamına gelen karşılıklı *bağımsız olmama* kavramına dayanmaktadır (Kenny vd., 2006). Bir diğer ifadeyle eşlerin her ikisinin de ortak olduğu belirli birtakım özellikler vardır (örneğin: anne-çocuk aynı ailenin üyesidir ya da evli çiftler aynı ilişkiyi ortak olarak deneyimlemektedirler.). Bununla ilişkili olarak her iki eşin aynı değişkene ilişkin ölçümleri de birbirleriyle bir

biçimde ilişkilidir. Başka bir deyişle eşlerden birinin ölçüm puanı diğerinin ölçüm puanına ilişkin bir ipucu vermektedir. Söz konusu bu bağımsız olmama kavramını ölçmek amacıyla; ayırt edilebilir eşler (örneğin anne-çocuk, heteroseksüel çiftler, öğretmen-öğrenci eşleri vb.) için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, ayırt edilemeyen eşler için (ör: homoseksüel çiftler, tek yumurta ikizleri) ise grup-içi (intra group) korelasyon katsayısı hesaplanmaktadır (Nestler, 2021).

Araştırma kapsamında analiz edilen anababa-çocuk eşleri de bu iki gereklilik açısından değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda anababa-çocuk eşlerinin aynı ailenin üyeleri olmaları nedeniyle birbirlerine bağımlı ancak aile içindeki rolleri bakımından birbirlerinden belirgin bir biçimde ayrılmaları nedeniyle ayırt edilebilir eşler olduğu söylenebilir. Bununla birlikte anababa-ergen çiftleri, bu gereklilikler açısından görgül olarak da incelenmiştir. Bu amaçla anne-baba ve ergen eşlerinin ölçülen bağımlı değişken (psikolojik iyi oluş) açısından puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Bunun için anne baba ve ergenlerin psikolojik iyi oluş puan ortalamaları bağımlı örneklem için *t* testiyle karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda anne – ergen ve baba – ergen eşlerinin her ikisinde de çalışma değişkenleri açısından her iki eş için de psikolojik ihtiyaç doyumunda ilişkisellik alt boyutu dışında tüm puan ortalamalarının anlamlı biçimde birbirinden farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, anababa – ergen eşlerinin her ikisinde de eşlerin görgül olarak da birbirinden ayırt edilebilir eşler olduğu biçiminde yorumlanmıştır. Tablo 14’te anne – ergen ve baba – ergen eşlerinin ayırt edilebilirliğine yönelik yürütülen *t* – testi sonuçları sunulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan anababa – ergen eşlerinin ayırt edilebilir olmaları bulgusuna dayanarak araştırma kapsamındaki önerilen modelin yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla test edilmesi kararı verilmiştir.

Tablo 14

Eşlerde Çalışma Değişkenlerine İlişkin Ayırt Edilebilirlik Testi Sonuçları

Eşler	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	Eş Sonucu
Anne – ergen				
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	288	-17.261	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>
Özerklik Sınırlandırma	288	15.497	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>
İlişkisellik	288	-1.684	.093	<i>Ayırt edilemez</i>
Yetkinlik	288	-7.204	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>
Özerklik	288	-4.496	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>
Psikolojik İyi Oluş	288	-7.114	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>

(Devam ediyor)

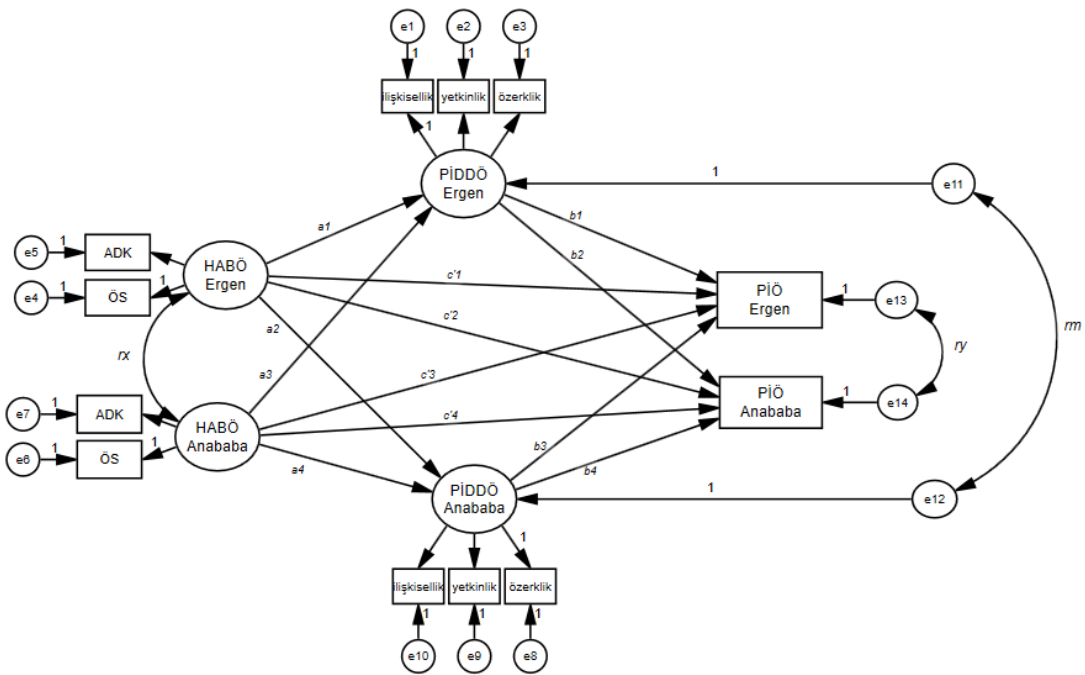
Tablo 14 (Devam)

Eşlerde Çalışma Değişkenlerine İlişkin Ayırt Edilebilirlik Testi Sonuçları

Eşler	sd	t	p	Eş Sonucu
Baba – ergen				
Aşırı Duyarlık ve Kaygı	220	-12.577	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>
Özerklik Sınırlandırma	220	15.100	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>
İlişkisellik	220	-0.520	.603	<i>Ayırt edilemez</i>
Yetkinlik	220	-7.168	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>
Özerklik	220	-3.523	.001	<i>Ayırt edilebilir</i>
Psikolojik İyi Oluş	220	-5.265	.000	<i>Ayırt edilebilir</i>

Çalışma grubuna ilişkin veri setlerinin A – APKM analizine ilişkin varsayım ve gereklilikler bakımından incelenmesinin ardından araştırmanın amaçlarının ayırt edilebilir değişkenler için aktör partner aracılık modeliyle (A – APKM) test edilmeye uygun olduğu belirlenmiştir. Şekil 7’de araştırma kapsamında hem anne – ergen hem baba – ergen eşleri için test edilecek olan hipotetik model sunulmuştur. Sunulan hipotetik model, hem anne – ergen hem baba – ergen eşleri için test edilecektir. Anlatım kolaylığı açısından yalnızca tek bir hipotetik modele burada yer verilmiştir. Her iki modelde de aynı değişkenler arasında aynı yollar tanımlanmıştır. Önerilen hipotetik modelin alanyazında bilinen aracılık modellerinin genişletilmiş bir biçimi olduğu söylenebilir. Modelde, helikopter anababalığın psikolojik iyi oluş üzerinde dört doğrudan ve psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla sekiz dolaylı etkisi yer almaktadır. Dolaylı etkilerin dördü aktör dolaylı etkisi olarak tanımlanmaktadır (Ledermann vd., 2011). Araştırmanın hipotetik modeli kapsamında anlatılacak olursa, iki aktör dolaylı etkisi ergenin ve anababanın algıladığı helikopter anababalığın yine kendi psikolojik ihtiyaç doyumları aracılığıyla kendi psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkileri (a_1b_1 , a_4b_4) ve iki aktör dolaylı etkisi de birbirlerinin psikolojik ihtiyaç doyumları aracılığıyla yine kendi psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkileri (a_2b_3 , a_3b_2) temsil etmektedir. Bununla birlikte Ledermann ve diğerleri (2011) A – APKM’de dört doğrudan etkinin ikisini aktör; ikisini ise partner etkisi olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın hipotetik modelinde yer alan ergenin ve anababanın helikopter anababalığından kendi psikolojik iyi oluşlarına giden yollar (c'_1 , c'_4) aktör etkisini temsil ederken birbirlerinin psikolojik iyi oluşlarına giden yollar (c'_2 , c'_3) ise partner etkilerini temsil etmektedir. Coutts ve diğerleri (2019) bağımsız değişkenin aracı değişken üzerinden sonuç değişkenini etkilemesinin dolaylı bir etkinin sıfırdan farklı olduğuna ilişkin kanıtla tutarlı olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte standart aracılık analizine ilişkin güncel görüşler, dolaylı etki içerisindeki her iki

yolun toplam etkisinin aracılık için bir önkoşul olmadığı ya da dolaylı etkideki her iki yolun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerektiği yönünde bir kanıt olmadığı yönündedir (Hayes, 2018; O'Rourke ve MacKinnon, 2018). Coutts ve diğerleri (2019) bu görüşlerin karşılıklı aracılık modelleri için de geçerli olabileceğini ileri sürmektedirler. Araştırmanın hipotetik modeli üzerinden ifade edilecek olursa modeldeki a_1b_1 yolu istatistiksel olarak sıfırdan farklıysa bu; c' '1, hatta a_1 ve b_1 istatistiksel olarak anlamlı olmasa dahi helikopter anababalığının psikoloji iyi oluşu psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla etkilediği anlamına gelmektedir.

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği, PİDDÖ = Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği, PİÖ = Psikolojik İyi Oluş Ölçeği. Modeldeki a, b ve c' aracı değişkenli modellerdeki geleneksel yolları, e hata terimlerini, rx bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonu, ry ve rm ise aracı değişkenlerin ve bağımlı değişkenlerin hata terimleri arasındaki kovaryansı temsil etmektedir.

Şekil 9. Önerilen Hipotetik Model

Hayes (2018), güncel aracılık uygulamalarının, normal dağılmayan örneklerde dolaylı etkileri belirlemeye yarayan ve yaygınlıkla önerilen asimetrik bootstrap güven aralığı belirleme yöntemine dayandığını belirtmektedir. Bununla birlikte aracılık testlerinde sıklıkla kullanılan Sobel testinin ise örneklemin normal dağıldığı varsayımından hareketle dolaylı etkileri hesaplaması nedeniyle önerilmemektedir (Coutts

vd., 2019). Bu nedenle bu çalışma kapsamında da modellerdeki dolaylı etkilerin değerlendirilmesi amacıyla asimetrik bootstrap güven aralıklarının incelenmesi kararı alınmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda yürütülen çalışmalara ilişkin bulgulara ve bulguların ilgili alanyazın ışığında yorumlanmasına yer verilmiştir. Bunun için öncelikle çalışma grubuna ilişkin tanımlayıcı istatistikler sunulmuş ardından ise ana amaç doğrultusunda elde edilen bulgular ve bulguların alanyazın bağlamında yorumlanmasına yer verilmiştir.

Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan anne, baba ve ergenlerin Helikopter Anababalık Ölçeği (HABÖ), Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği (PİDDÖ) ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeğinden (PİÖ) aldıkları puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistiklere Tablo 15’te sunulmuştur. Bununla birlikte anne-ergen ve baba-ergen eşleri için araştırmanın çalışma değişkenleri arasındaki korelasyon değerlerine ilişkin bilgiler ise Tablo 16 ve Tablo 17’de ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 15 incelendiğinde, helikopter anababalığının birinci boyutunda ergenin ortalama puanı anne ve babanın puan ortalamalarından düşükken helikopter anababalığının ikinci boyutunda ise ergenin ortalama puanının anne ve babadan çok daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin ergen, anne ve baba ortalamaları incelendiğinde ise her üç alt boyut için de ortalama puanların birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Son olarak Psikolojik İyi Oluş Ölçeğine ilişkin ortalama puanlara bakıldığında ise anne ve babanın puan ortalamalarının ergenin puan ortalamalarından yaklaşık dört puan yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 15

Çalışma Grubuna İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Değişken	Rol	$\bar{X}$	SS	n
HABÖ	Aşırı Duyarlık ve Kaygı	Ergen	30.00	8.43	324
		Anne	40.89	9.96	291
		Baba	40.13	10.48	221
	Özerklik Sınırlandırma	Ergen	37.60	9.69	324
		Anne	28.56	7.24	291
		Baba	27.75	7.65	221
PİDDÖ	İlişkisel İhtiyacı	Ergen	22.89	3.63	324
		Anne	23.16	3.86	291
		Baba	22.99	3.58	221
	Yetkinlik İhtiyacı	Ergen	21.24	4.25	324
		Anne	23.42	3.98	291
		Baba	23.66	3.82	221
	Özerklik İhtiyacı	Ergen	20.61	4.70	324
		Anne	22.06	4.15	291
		Baba	21.95	4.39	221
PİÖ	Psikolojik İyi Oluş	Ergen	40.68	8.66	324
		Anne	44.57	8.18	291
		Baba	44.42	7.88	221

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği; PİDDÖ = Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği; PİÖ = Psikolojik İyi Oluş Ölçeği.

Çalışma Değişkenlerine İlişkin Pearson Korelasyon ve Covid-19 Korkusu Kontrol Edilerek Hesaplanan Kısmi Korelasyon Değerleri

Anne-ergen ve baba-ergen eşleri için çalışma değişkenleri arasındaki korelasyon değerleri ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bununla birlikte araştırma verilerinin toplanması sürecinin Covid-19 pandemisine denk gelmesi psikolojik süreçlere etki edebilecek farklı karıştırıcı değişkenler olma olasılığını artırabilmektedir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında katılımcıların Covid-19 korkularının, çalışma değişkenleri için karıştırıcı bir değişken olabileceği düşünülmüş ve kontrol edilmesi gereken bir değişken olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle anne-ergen eşleri için çalışma değişkenleri arasında Covid-19 korkusu kontrol edilmeden Pearson Korelasyon Katsayıları incelenmiş ardından aynı değişkenler arasındaki ilişkiler kısmi korelasyon katsayısı kontrol edilerek hesaplanmış ve elde edilen basit ve kısmi korelasyon değerleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kısmi korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin, bir ya da daha çok değişkenin kontrol edilmesiyle hesaplanmasını sağlar (Fraenkel ve diğerleri, 2012). Çalışma kapsamında Covid-19 korkusu kontrol

edilmeksizin hesaplanan korelasyon değerleri ve Covid-19 korkusu kontrol edilerek hesaplanan kısmi korelasyon katsayılarının çalışma değişkenleri arasındaki ilişki katsayılarında ve istatistiksel olarak anlamlılıklarında herhangi bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Covid-19 korkusu kontrol edildiğinde dahi anne-ergen eşlerinin çalışma değişkenleri arasındaki ilişkilerin kimilerinin orta ve düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkili olduğu kimilerinin ise aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu bu bulgular, beklenenin tersine, Covid-19 korkusunun anne-ergen veri setinde yer alan çalışma değişkenleri için karıştırıcı bir değişken olmadığı yönünde yorumlanmıştır. Anne-ergen modelinin çalışma değişkenlerine ilişkin Covid-19 korkusu kontrol edilerek hesaplanan kısmi korelasyon değerleri Tablo 16’da sunulmuştur. Annenin aşırı duyarlık ve kaygı alt boyutu yalnızca ergenin aşırı duyarlık ve kaygı alt boyutu ($r = .31, p < .01$) ve annenin kendi özerklik ihtiyacıyla ($r = -.12, p < .05$) anlamlı olarak ilişkili olduğu bulunmuştur. Öte yandan ergenin özerklik sınırlandırma alt boyutu; kendi ilişkisellik ($r = -.18, p < .01$), yetkinlik ($r = -.20, p < .01$), özerklik ($r = -.38, p < .01$) ve psikolojik iyi oluşuyla ($r = -.14, p < .05$) anlamlı ve beklenen yönde ilişkili bulunurken yalnızca annenin ilişkisellik ihtiyacıyla ($r = -.14, p < .05$) anlamlı ilişki göstermiştir. Bununla birlikte annenin her üç psikolojik ihtiyacı da ergenin psikolojik iyi oluşuyla $r = .19$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .01$). Öte yandan ergenin yalnızca özerklik ihtiyacı annenin psikolojik iyi oluşuyla anlamlı ilişki göstermiştir ($r = .17, p < .01$).

Tablo 17’de ise baba-ergen eşleri için çalışma değişkenleri arasında, Covid-19 korkusu kontrol edilerek hesaplanan kısmi korelasyon katsayıları sunulmuştur. Baba-ergen veri seti için, Covid-19 korkusu kontrol edilmeksizin hesaplanan korelasyon değerleri ve Covid-19 korkusu kontrol edilerek hesaplanan kısmi korelasyon katsayılarının, anne-ergen veri setinde olduğu gibi, çalışma değişkenleri arasındaki ilişki katsayılarında ve istatistiksel olarak anlamlılıklarında herhangi bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, baba-ergen veri setinde yer alan çalışma değişkenleri için Covid-19 korkusunun karıştırıcı bir değişken olmadığı yönünde yorumlanmıştır. Tablo 17 incelendiğinde baba-ergen eşleri için kimi değişkenler düşük ve orta düzeyde ilişki gösterirken kimi değişkenler de istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermemiştir. Ergenin algıladığı aşırı duyarlık ve kaygı babanın ilişkisellik ihtiyacıyla ($r = .16, p < .05$) ve ergenin kendi psikolojik iyi oluşuyla ($r = .20, p < .01$) ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte babanın algıladığı özerklik sınırlandırma düzeyi ergenin özerklik ihtiyacıyla ($r = -.14, p < .05$) ilişkili bulunmuştur. Ergenin algıladığı özerklik sınırlandırma düzeyi ise

ergenin ilişkisellik ($r = -21, p < .01$), yetkinlik ($r = -.23, p < .01$) ve özerklik ($r = -38, p < .01$) ihtiyaçlarıyla ve babanın ilişkisellik ihtiyacıyla ($r = -.14, p < .05$) ilişkili bulunmuştur. Araştırmanın hipotetik modeli için önemli olabilecek bulgulardan biri; babanın her üç ihtiyaç doyumu, ergenin psikolojik iyi oluşuyla arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak beklendik yönde ve anlamlı bulunurken ergenin de her üç psikolojik ihtiyaç doyumu, babanın psikolojik iyi oluşuyla beklendik yönde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bununla birlikte ergenin yetkinlik ($r = .59, p < .01$) ve özerklik ($r = .58, p < .01$) ihtiyaçları ergenin psikolojik iyi oluşuyla en yüksek ilişkiyi veren ihtiyaçları olarak bulunmuştur.

Tablo 16

Ergen-Anne Eşleri İçin Çalışma Değişkenleri Arasında Covid-19 Korkusu Kontrol Edilerek Hesaplanan Kısmi Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. A (Anne) Aşırı Duyarlık ve Kaygı	-											
2. E (Ergen) Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.31**	-										
3. A Özerklik Sınırlandırma	.64**	.40**	-									
4. E Özerklik Sınırlandırma	.34**	.30**	.33**	-								
5. A İlişkisellik	-.08	.05	-.11	-.14*	-							
6. E İlişkisellik	.04	.06	-.03	-.18**	.16**	-						
7. A Yetkinlik	.08	.09	-.02	-.09	.41**	.16**	-					
8. E Yetkinlik	.08	.11	.05	-.20**	.12*	.36**	.12*	-				
9. A Özerklik	-.12*	.08	-.14*	-.05	.44**	.17**	.56**	.13*	-			
10. E Özerklik	-.04	.13*	-.09	-.38**	.16**	.41**	.09	.48**	.16**	-		
11. A Psikolojik İyi Oluş	.03	.08	.02	-.05	.45**	.07	.45**	.11	.41**	.17**	-	
12. E Psikolojik İyi Oluş	.09	.21**	.09	-.14*	.19**	.43**	.19**	.58**	.19**	.56**	.16**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 17

Ergen-Baba Eşleri İçin Çalışma Değişkenleri Arasında Covid-19 Korkusu Kontrol Edilerek Hesaplanan Kısmi Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. B (Baba) Aşırı Duyarlık ve Kaygı	-											
2. E (Ergen) Aşırı Duyarlık ve Kaygı	.24**	-										
3. B Özerklik Sınırlandırma	.58**	.32**	-									
4. E Özerklik Sınırlandırma	.37**	.39**	.36**	-								
5. B İlişkiselilik	.04	.16*	.05	.14*	-							
6. E İlişkiselilik	-.03	.01	-.07	-.21**	.12	-						
7. B Yetkinlik	.11	.05	.00	-.02	.40**	.12	-					
8. E Yetkinlik	.02	.11	-.01	-.23**	.14*	.29**	.12	-				
9. B Özerklik	.05	.09	.06	.09	.51**	.19*	.50**	.13	-			
10. E Özerklik	-.08	.06	-.14*	-.38**	.04	.42**	.04	.53**	.18**	-		
11. B Psikolojik İyi Oluş	.09	.08	.07	.04	.44**	.16*	.51**	.14*	.51**	.15*	-	
12. E Psikolojik İyi Oluş	.10	.20**	.06	-.11	.18*	.43**	.18**	.59**	.23**	.58**	.22**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$

Aktör Partner Karşılıklı Bağımlılık Modellerinin (A – APKM) Test Edilmesi

Bu araştırmanın temel amacı anababa ve ergenlerin psikolojik ihtiyaç doyumlarının, algıladıkları helikopter anababalık düzeyleri ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkideki aracılık etkisini karşılıklı olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırma kapsamındaki bağımsız ve aracı değişkenlerin etkileri, ayırt edilebilir eşler için aktör partner karşılıklı bağımlılık modeli bağlamında test edilmiştir. Araştırma kapsamında anne ve babaların ergenlerle kurdukları ilişkilerin doğasının farklı olabileceği düşüncesiyle anne-ergen ve baba-ergen için iki ayrı model öne sürülmüştür. Her iki modelde de bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler, aracı değişkenlerin hataları arasındaki ilişkiler ve bağımlı değişkenlerin hataları arasındaki ilişkiler de modele eklenmiştir. Elde edilen bu model ki-karenin serbestlik derecesinin sıfıra eşit olduğu doygun modeldir. Ledermann ve diğerlerinin (2011) önerileri doğrultusunda doğrudan etkilerin anlamlılığı bu model üzerinden değerlendirilmiştir. Sonrasında modeli sadeleştirmek ve modelin veriye uyumunu test etmek amacıyla istatistiksel olarak anlamlı olmayan yollar ($p > .05$) modelden çıkarılarak sadeleştirilmiş model üzerinden aracı etkilerin anlamlılığı test edilmiştir. Araştırma kapsamında modellerin veriye uyumunu incelemek amacıyla MLR χ^2 , AGFI, GFI, CFI, TLI, RMSEA ve SRMR uyum iyiliği değerleri incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmada model uyum iyiliği indekslerinin incelenmesinde şu ölçütler dikkate alınmıştır: RMSEA $\leq .10$, GFI $\geq .90$, AGFI $\geq .90$ (Kline, 2015), CFI $\geq .90$ (Brown, 2015), TLI $\geq .90$ (Brown, 2015) ve SRMR $\leq .10$ (Kline, 2015). Aşağıda öncelikle anne-ergen eşlerine ilişkin modelin test edilmesine ilişkin ardından ise baba-ergen eşlerine ilişkin A – APKM modelin test edilmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Anne-Ergen Eşlerine İlişkin A – APKM'nin Test Edilmesi

Araştırma kapsamında öne sürülen hipotetik modele göre anne ve ergenin algıladıkları helikopter anababalık düzeyleri, hem kendilerinin hem de birbirlerinin psikolojik iyi oluşlarını, psikolojik ihtiyaç doyumları üzerinden yine karşılıklı ve bireysel olarak etkilemektedir. Bu hipotezi test etmek amacıyla öncelikle anne-ergen eşlerine ilişkin A – APKM, bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler, aracı değişkenlerin hataları arasındaki ilişkiler ve bağımlı değişkenlerin hataları arasındaki ilişkiler modele eklenerek ki-karenin serbestlik derecesinin sıfıra eşit olduğu doygun model oluşturulmuştur.

Doygun modelle yapılan ilk analizler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 18’de sunulmuştur. Yapılan ilk analiz sonucunda modelin uyum iyiliğine ilişkin bulgular şu biçimdedir: S-B $\chi^2_{(1)}$ değeri 120.279 ($p < .001$); RMSEA = .08 [%90 G.A. .09; .002], AGFI = .89, GFI = .94 CFI = .92, TLI = .88 ve SRMR = .07 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte modeldeki yol katsayıları da gözden geçirilmiştir. Doygun modelde kimi doğrudan ve dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Anne – Ergen APKM’de Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri. İlk analizin ardından modelin uyum iyiliğini artırmak amacıyla modelde yer alan istatistiksel olarak anlamlı olmayan ($p > .05$) yollar modelden çıkarılarak sadeleştirilmiş modelin uyum iyiliği değerleri ve yol katsayıları incelenmiştir. Buna göre sadeleştirilmiş modele ilişkin uyum iyiliği değerlerinden $\chi^2_{(5)}$ değeri 125.933 ($p < .001$); RMSEA = .07 [%90 G.A. .21; .26], AGFI = .90, GFI = .94, CFI=.92, TLI = .89 ve SRMR = .07 olarak bulunmuştur. Tablo 18’de modelde yer alan doğrudan aktör ve partner etkilerine ilişkin standardize edilmemiş yol katsayıları (B), standart hatalar (SH), t istatistikleri, p değerleri ve standardize edilmiş yol katsayıları (β) sunulmuştur.

Tablo 18’de sunulan bulgular doğrultusunda algılanan helikopter anababalığının hem psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkileri açısından özellikle ergenin doğrudan aktör etkilerinin hepsinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle ergenin algıladığı helikopter anababalık ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunu orta düzeyde olumsuz yönde ($\beta = -.61, p < .01$), psikolojik iyi oluşunu ise olumlu ancak düşük düzeyde ($\beta = .24, p < .01$) anlamlı olarak yordamaktadır. Bununla birlikte ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun psikolojik iyi oluşunu yüksek düzeyde olumlu yönde yordamaktadır ($\beta = .89, p < .01$). Öte yandan annenin algıladığı helikopter anababalığının psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşu üzerindeki doğrudan aktör etkilerinin her ikisi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Yalnızca psikolojik ihtiyaç doyumunun psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi açısından annenin doğrudan aktör etkisinin orta düzeyde ve olumlu yönde istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\beta = .66, p < .01$). Söz konusu bu bulgulardan yola çıkarak

Anne-ergen A – APKM modeline ilişkin Tablo 18’de sunulan doğrudan partner etkileri incelendiğinde ise yalnızca annenin algıladığı helikopter anababalık düzeyi ergenin psikolojik iyi oluşu üzerinde orta düzeyde ve olumlu yönde istatistiksel olarak

anlamli bulunmuştur ($\beta = .39, p < .01$). Ergenin algıladığı helikopter anababalığın annenin psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluğu üzerindeki partner etkileriyle anne ve ergenin psikolojik ihtiyaç doyumlarının birbirlerinin psikolojik iyi oluğları üzerindeki doğrudan partner etkileri ise istatistiksel olarak anlamli bulunmamıştır. Modele ilişkin doğrudan aktör ve partner etkilerine ilişkin bulgular yorumlandığında ergenin algıladığı helikopter anababalık doğrudan onun psikolojik ihtiyaç doyumu azaltırken psikolojik iyi oluğuna ise düşük düzeyde de olsa katkı sunuyor gibi görünmektedir. Öte yandan annenin helikopter anababalığa ilişkin algısı kendi psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluğu üzerinde herhangi bir etkiye sahip değilken çocuğunun psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinde olumlu ve orta düzeyde bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte annenin psikolojik ihtiyaç doyumu da psikolojik iyi oluğunu doğrudan etkilemektedir.

Tablo 18

Helikopter Anababalık ve Psikolojik İyi Oluğu Psikolojik İhtiyaç Doyumunun Aracılığına İlişkin Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri

Etki	B	SH	t	p	β
<i>Aktör Etkileri</i>					
HABÖ → PİDDÖ					
Ergenin Aktör Etkisi	-.18	.06	-3.118	.002	-.61
Annenin Aktör Etkisi	-	-	-	-	-
HABÖ → PİÖ					
Ergenin Aktör Etkisi	.31	.09	3.409	.000	.24
Annenin Aktör Etkisi	-	-	-	-	-
PİDDÖ → PİÖ					
Ergenin Aktör Etkisi	3.90	.46	8.521	.000	.89
Annenin Aktör Etkisi	1.65	.09	3.409	.000	.66
<i>Partner Etkileri</i>					
HABÖ → PİDDÖ					
Ergenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-
Annenin Partner Etkisi	.12	.05	2.629	.009	.39
HABÖ → PİÖ					
Ergenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-
Annenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-
PİDDÖ → PİÖ					
Ergenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-
Annenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği, PİDDÖ = Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği, PİÖ = Psikolojik İyi Oluğu

Anne – Ergen APKM’de Dolaylı ve Toplam Aktör ve Partner Etkileri. Anne-ergen A – APKM’de yer alan helikopter anababalığın psikolojik iyi oluş üzerindeki dolaylı aktör ve partner etkileri incelendiğinde ise yalnızca bir dolaylı aktör ve bir dolaylı partner etkisi bulunmuştur. Ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyinin ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinden psikolojik iyi oluşu üzerindeki etkisi modelde tanımlanan istatistiksel olarak anlamlı dolaylı aktör etkisidir. Yapılan dolaylı etki hesaplaması doğrultusunda söz konusu dolaylı etkinin düzeyi $\beta = .54$ olarak bulunmuştur. Bununla birlikte modelde annenin algıladığı helikopter anababalık düzeyide de ergenin psikolojik iyi oluşunu yine ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla etkilediği bulunmuştur. Söz konusu bu etki ise modelde yer alan dolaylı partner etkisidir. Bu etkinin düzeyi ise $\beta = .34$ olarak bulunmuştur. Modeldeki dolaylı aktör ve partner etkilerine ilişkin bulgulara göre özellikle ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun hem annenin hem de ergenin algıladığı helikopter anababalık ile yine ergenin psikolojik iyi oluşu için önemli bir aracılık rolüne sahip gibi görünmektedir. Ancak ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlılığının da test edilmesi gerekmektedir. Dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlılığı ise alanyazında önerildiği gibi (Hayes, 2018; Ledermann ve diğerleri, 2011) Bootstrap yöntemiyle aracılık testi yapılmıştır. Bunun için söz konusu dolaylı etkilere ilişkin 5000 örneklem üzerinden yanlışlık-düzeltilmiş (bias-corrected) güven aralıkları (GA) hesaplanmıştır. Tablo 19’da dolaylı etkilerde ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisinin anlamlılığına ilişkin %95 güven aralığında (GA) yanlışlık-düzeltilmiş bootstrap analizine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 19

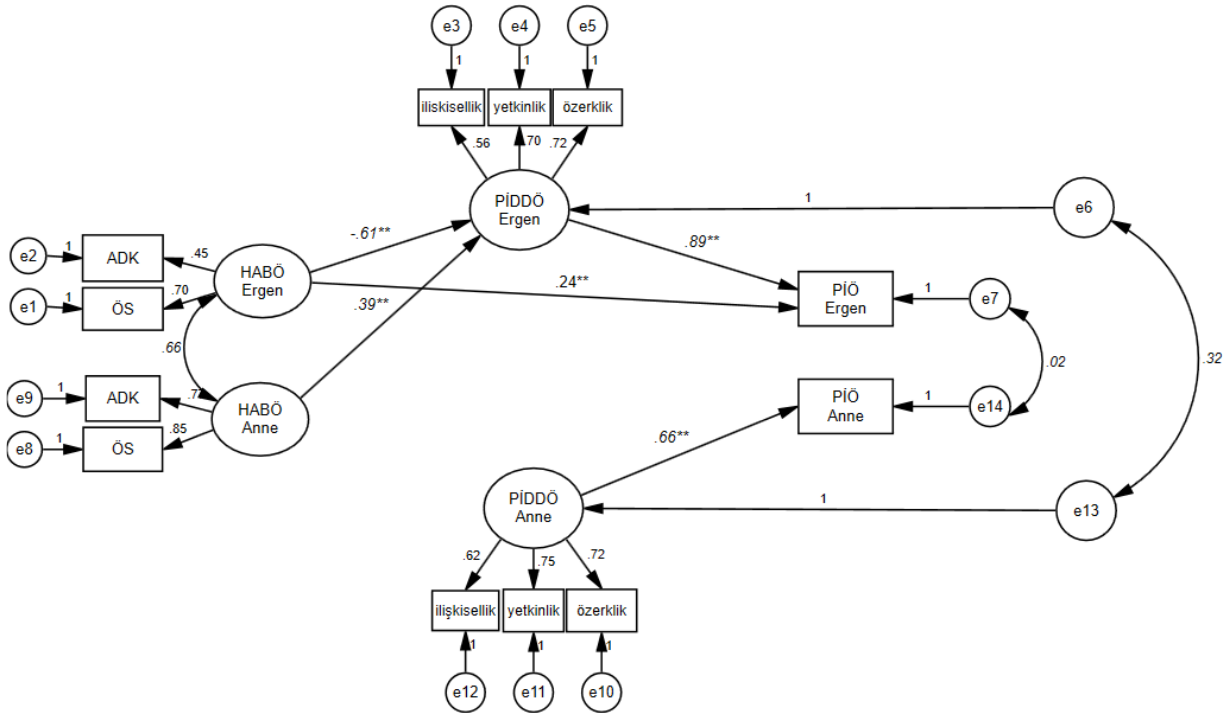
PİDDÖ_{ergen}’nin Aracılık Etkisinin Anlamlılığına İlişkin Yanlılık-Düzeltilmiş Bootstrap Sonuçları

Aracılık Etkisi	Standartlaştırılmış Dolaylı Etki (β)	Bootstrap (Lower Bounds/Upper Bounds) %95 GA
HABÖ _{ergen} → PİDDÖ _{ergen} → PİÖ _{ergen}	.54	- 4.68/-.315
HABÖ _{anne} → PİDDÖ _{ergen} → PİÖ _{ergen}	.34	.190/3.72

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği, PİDDÖ = Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği, PİÖ = Psikolojik İyi Oluş

Tablo 19’da yer alan bootstrap sonuçlarına göre ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyiyle psikolojik iyi oluşu arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç

doyumunun aracılık etkisine ilişkin dolaylı aktör etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta = .54$, %95 GA [- 4.68; -.315]). Modelde yer alan ve anlamlılığı incelenen diğer dolaylı partner etkisine ilişkin bootstrap sonuçlarına göre annenin algıladığı helikopter anababalık düzeyi ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunu aracılığıyla ergenin psikolojik iyi oluşu üzerindeki dolaylı etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\beta = .34$, %95 GA [.190; 3.72]). Son olarak doğrudan ve dolaylı etkilerden yola çıkarak ergenin psikolojik iyi oluşu üzerindeki toplam etkiler de hesaplanmıştır. Buna göre ergenin algıladığı helikopter anababalığının kendi psikolojik iyi oluşu üzerindeki dolaylı ve doğrudan etkilerin toplamı -.30 olarak bulunmuştur. Annenin algıladığı helikopter anababalık düzeyinin yine ergenin psikolojik iyi oluşu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin toplamı ise .34'tür. Anne-ergen A – APKM'ye ilişkin sonuç modelinin standardize edilmiş regresyon katsayıları Şekil 10'da sunulmuştur.

Şekil 10. Anne-Ergen Eşlerine İlişkin A – APKM

Şekil 10'da sunulan anne-ergen eşlerine ilişkin A – APKM incelendiğinde tüm aktör etkilerinin ergen için anlamlı olduğu ancak annenin yalnızca psikolojik ihtiyaç doyumunun psikolojik iyi oluşunu anlamlı bir biçimde yordadığı görülmektedir. Bununla birlikte modelde partner etkilerine ilişkin yollar büyük oranda istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığı için modelden çıkarılmıştır. Yalnızca annenin algıladığı helikopter anababalık ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunu üzerinden yine ergenin psikolojik iyi

oluşunu dolaylı olarak etkileyen partner etkisi olarak bulunmuştur. Son olarak modelde ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık rolünün de istatistiksel olarak anlamlı olduğu hem ergenin hem de annenin algıladığı helikopter anababalığının ergenin psikolojik iyi oluşunu ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinden etkilemektedir.

Baba-Ergen Eşlerine İlişkin A – APKM’nin Test Edilmesi

Araştırma kapsamında öne sürülen hipotetik model doğrultusunda baba-ergen eşleştirmeleri üzerinden de hipotezler test edilmiştir. Araştırmanın hipotezlerine göre baba ve ergenin algıladıkları helikopter anababalık düzeyleri, hem kendilerinin hem de birbirlerinin psikolojik iyi oluşlarını, psikolojik ihtiyaç doyumları üzerinden karşılıklı ve bireysel olarak etkilemektedir. Bu hipotezi test etmek amacıyla öncelikle baba-ergen eşlerine ilişkin A – APKM, bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler, aracı değişkenlerin hataları arasındaki ilişkiler ve bağımlı değişkenlerin hataları arasındaki ilişkiler modele eklenerek ki-karenin serbestlik derecesinin sıfıra eşit olduğu doygun model oluşturulmuştur. Ancak doygun modelle yapılan ilk model testinde ergenin algıladığı helikopter anababalık gizil değişkeni ikinci alt boyutunun hata teriminin olumsuz varyans vermesi nedeniyle model kestirimi yapılamamıştır. Joreskog ve Sorbom (1984) bu sorunun ya modelin yanlış olmasından ya da örneklemin yeterli büyüklükte olmaması nedeniyle yaşanabileceğini belirtmektedirler. McDonald (1985; akt. IBM Support, 2022) ise negatif hata varyansının, her faktörün yeterli sayıda değişkenle ve büyük yük değerleriyle temsil etmedeki başarısızlık olduğunu belirtmekte ve araştırmacıların, her ortak faktörün büyük yük değerlerine sahip en az üç ve tercihen dört değişkenle tanımlanmasını önermektedir. Bir diğer ifadeyle modelde gizil bir değişkeni tanımlayan ikiden fazla gözlenen değişkenin olması tercih edilmektedir. Öte yandan IBM’in destek sayfasında (2022) bunun zorunlu olmadığı ve iki gözlenen değişkenle tanımlanan gizil değişkenlerle kurulan modellerin olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte negatif hata varyanslarının ele alınmasına ilişkin farklı yaklaşımlar da önerilmektedir (IBM, 2022). Bunlardan biri modelin temellendirildiği kuramsal yaklaşımda olmayan ancak kuramla da ters düşmeyecek biçimde modele ek kısıtlamalar koyarak çalışılabileceği belirtilmektedir (IBM, 2022). Başka bir ifadeyle aynı gizil değişken içindeki hata varyanslarını eşit olacak biçimde sınırlamanın denenebileceği belirtilmektedir (IBM Support, 2022). Negatif varyans sorununa ilişkin IBM Support tarafından önerilen bir diğer yaklaşım ise kestirim yönteminin en çok olabilirlik (maximum likelihood) kestirimi

yerine genelleştirilmiş en küçük kareler (generalized least squares – GLS) ya da ağırlıksız en küçük kareler (unweighted least squares – ULS) ile değiştirilebileceği ifade edilmektedir.

Çalışma kapsamında ergenin helikopter anababalığının ikinci boyutunun negatif hata varyasının ($e_1 = -13.911$) birinci boyutun hata varyansına ($e_2 = 63.536$) eşitlenerek modele ek kısıtlamalar koyma yönteminin uygulanması kararı alınmıştır. Böylelikle baba-ergen eşlerine ilişkin doygun model test edilmiştir. Modelin uyum iyiliğine ilişkin değerleri $\chi^2_{(5)}$ değeri 92.940 ($p < .001$); RMSEA = .07 [%90 G.A. .21; .24], AGFI = .90, GFI = .94, CFI = .93, TLI = .89 ve SRMR = .06 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte modeldeki yol katsayıları da gözden geçirilmiştir. Doygun modelde kimi doğrudan ve dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu nedenle her defasında anlamlılık düzeyi en yüksek olan yol modelden çıkarılarak tüm yollar istatistiksel olarak anlamlı hale gelinceye kadar analize devam edilmiştir.

Modelde istatistiksel olarak anlamlı olmayan ($p > .05$) yollar modelden çıkarılarak sadeleştirilmiş modelin uyum iyiliği değerleri ve yol katsayıları incelenmiştir. Buna göre sadeleştirilmiş modele ilişkin uyum iyiliği değerleri: $\chi^2_{(5)}$ değeri 84.702 ($p = .001$); RMSEA = .058 [%90 G.A. .03; .07], AGFI = .91, GFI = .94, CFI = .95, TLI = .93 ve SRMR = .07 olarak bulunmuştur. İstatistiksel olarak anlamlı olmayan yolların analiz dışında bırakılmasıyla model uyum iyiliği değerlerinin iyileştiği ve tüm değerlerin istenen ölçütlerden daha iyi değerlere sahip olduğu bulunmuştur. Aşağıda sonuç modelinde yer alan doğrudan, dolaylı ve toplam aktör ve partner etkilerine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Baba – Ergen APKM’de Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri. Tablo 20’de modelde yer alan doğrudan aktör ve partner etkilerine standardize edilmemiş yol katsayıları (β), standart hatalar (SH) ve p değerleri sunulmuştur. Baba – ergen modeline ilişkin Tablo 20’de sunulan bulgular incelendiğinde anne – ergen modelindeki bulgularla benzer biçimde, modelde ergene ilişkin tüm aktör etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyi ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunu orta düzeyde olumsuz yönde ($\beta = -.33, p < .01$), psikolojik iyi oluşunu ise olumlu ve orta düzeyde ($\beta = .34, p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yordamaktadır. Ergenin istatistiksel olarak anlamlı aktör etkilerinden bir diğeri de psikolojik ihtiyaç doyumunun psikolojik iyi oluşu üzerindeki olumlu yönde ve oldukça yüksek düzeydeki etkisi olarak bulunmuştur ($\beta = .93, p < .01$). Babanın aktör

etkilerine ilişkin bulgular gözden geçirildiğinde yalnızca babanın psikolojik ihtiyaç doyumunun psikolojik iyi oluşları üzerinde olumlu ve yüksek düzeyde bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur ($\beta = .70, p < .01$). Babaya ilişkin diğer doğrudan aktör etkileri ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 20

Baba-Ergen A – APKM’de Doğrudan Aktör ve Partner Etkileri

Etki	B	SH	t	p	β
<i>Aktör Etkileri</i>					
HABÖ → PİDDÖ					
Ergenin Aktör Etkisi	-.09	.03	-3.018	.003	-.33
Babanın Aktör Etkisi	-	-	-	-	-
HABÖ → PİÖ					
Ergenin Aktör Etkisi	.45	.11	3.998	.000	.34
Babanın Aktör Etkisi	-	-	-	-	-
PİDDÖ → PİÖ					
Ergenin Aktör Etkisi	4.35	.60	7.202	.000	.93
Babanın Aktör Etkisi	1.67	.19	8.765	.000	.70
<i>Partner Etkileri</i>					
HABÖ → PİDDÖ					
Ergenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-
Babanın Partner Etkisi	-	-	-	-	-
HABÖ → PİÖ					
Ergenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-
Babanın Partner Etkisi	-	-	-	-	-
PİDDÖ → PİÖ					
Ergenin Partner Etkisi	-	-	-	-	-
Babanın Partner Etkisi	-	-	-	-	-

Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği, PİDDÖ = Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği, PİÖ = Psikolojik İyi Oluş

Aktör etkilerine ilişkin bulgular gözden geçirildiğinde ergenin algıladığı helikopter anababalık hem doğrudan psikolojik iyi oluşunu hem de psikolojik ihtiyaç doyumunu etkiliyor gibi görünmektedir. Bununla birlikte ergenin helikopter anababalığı algılama düzeyi arttıkça psikolojik iyi oluşu olumlu etkilenirken psikolojik ihtiyaç doyumu olumsuz etkilenmektedir. Bununla birlikte ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu neredeyse eş değer bir biçimde psikolojik iyi oluşuyla birlikte hareket ediyor gibi görünmektedir. Öte yandan babanın helikopter davranışlarına ilişkin algısı onun psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değilken psikolojik ihtiyaç doyumu büyük ölçüde psikolojik iyi oluşunu yüksek düzeyde etkilemektedir. Tablo 20’de yer alan partner etkilerine ilişkin bulgular incelendiğinde ise

hem ergen hem de babanın doğrudan partner etkilerinin hiçbirinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Baba – Ergen APKM’de Dolaylı ve Toplam Aktör ve Partner Etkileri. Baba – ergen A – APKM’de yer alan helikopter anababalığın psikolojik iyi oluş üzerindeki dolaylı aktör ve partner etkileri incelendiğinde ise yalnızca bir dolaylı aktör etkisi bulunmuştur. Ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyinin ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinden psikolojik iyi oluşu üzerindeki etkisi modelde tanımlanan istatistiksel olarak anlamlı dolaylı aktör etkisidir. Yapılan dolaylı etki hesaplaması doğrultusunda söz konusu dolaylı etkinin düzeyi $\beta = - .58$ olarak bulunmuştur. Bu bulguya göre ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun ergenin algıladığı helikopter anababalık ile yine ergenin psikolojik iyi oluşu için önemli bir aracılık rolüne sahip gibi görünmektedir. Modelde ergen ve babaya ilişkin başka anlamlı bir dolaylı aktör ve partner etkisi bulunmamıştır. Söz konusu bu dolaylı etkide ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlılığını test etmek amacıyla 5000 örneklem üzerinden yanlılık-düzeltilmiş (bias-corrected) güven aralığı (GA) hesaplanmıştır. Tablo 21’de ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisinin anlamlılığına ilişkin %95 güven aralığında (GA) yanlılık-düzeltilmiş bootstrap analizine ilişkin bulgular sunulmuştur.

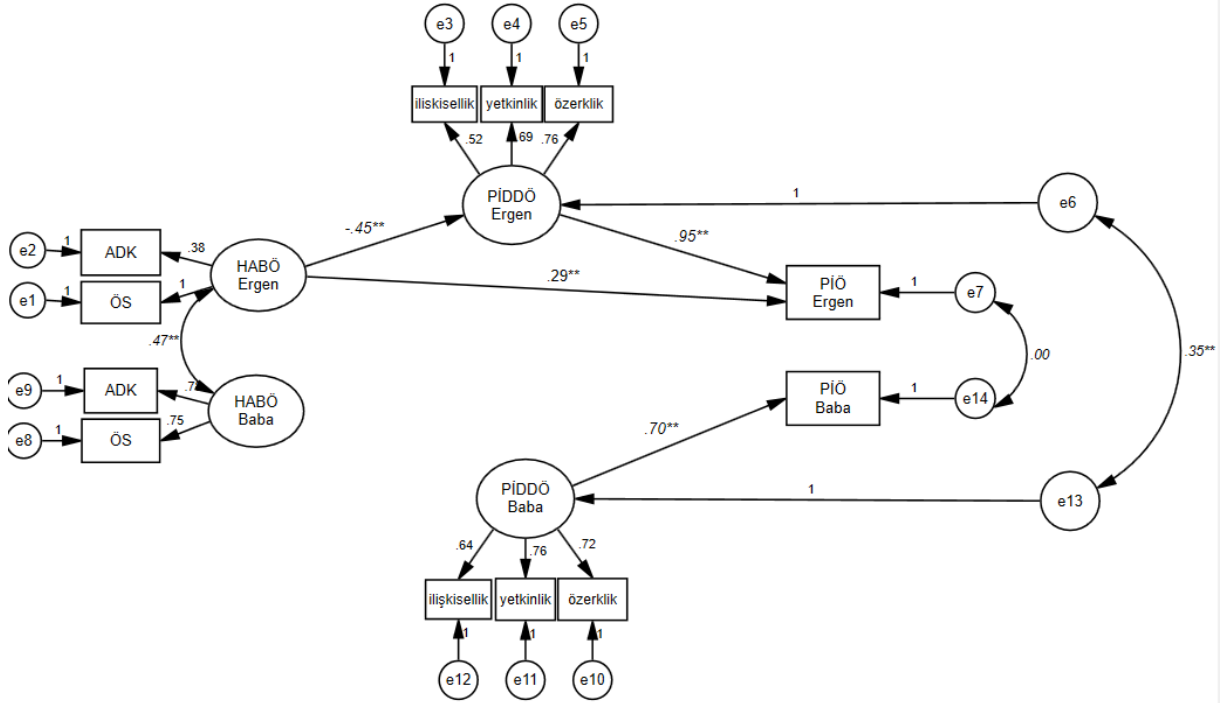
Tablo 21

PİDDÖ_{ergen}’nin Aracılık Etkisinin Anlamlılığına İlişkin Yanlılık-Düzeltilmiş Bootstrap Sonuçları

Aracılık Etkisi	Standartlaştırılmış Dolaylı Etki (β)	Bootstrap (Lower Bounds/Upper Bounds) %95 GA
HABÖ _{ergen} → PİDDÖ _{ergen} → PİÖ _{ergen}	.58	- 1.75/- .009
Not. HABÖ = Helikopter Anababalık Ölçeği, PİDDÖ = Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği, PİÖ = Psikolojik İyi Oluş		

Tablo 21’de yer alan bootstrap sonuçlarına göre ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyiyle psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisine ilişkin dolaylı aktör etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta = .58$, %95 GA [- 1.75; -.009]). Son olarak doğrudan ve dolaylı etkilerden yola çıkarak ergenin psikolojik iyi oluşu üzerindeki toplam etkiler de hesaplanmıştır. Buna göre

ergenin algıladığı helikopter anababalığının kendi psikolojik iyi oluşu üzerindeki dolaylı ve doğrudan etkilerin toplamı -.30 olarak bulunmuştur. Baba – ergen eşlerine ilişkin A – APKM’ye ilişkin sonuç modelinin standardize edilmiş regresyon katsayıları Şekil 11’de sunulmuştur.

Şekil 11. Baba-Ergen Eşlerine İlişkin A - APKM

Şekil 11’de sunulan baba - ergen eşlerine ilişkin A – APKM incelendiğinde tüm aktör etkilerinin ergen için anlamlı olduğu ancak babanın yalnızca psikolojik ihtiyaç doyumunun psikolojik iyi oluşu üzerindeki aktör etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Öte yandan modelde ne ergenin ne de babanın partner etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu bu bulgu baba – ergen eşlerinde helikopter anababalığının özellikle ergen açısından kendi algısının psikolojik ihtiyaç doyumunda ve psikolojik iyi oluşu üzerinde etkili olduğu biçiminde yorumlanabilir. Ancak ergenin helikopter anababalığa ilişkin algısı babasının psikolojik süreçleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Bununla birlikte babanın helikopter davranışlarına ilişkin algısının onun psikolojik ihtiyaç doyumunda ve psikolojik iyi oluşunda kayda değer bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir. Dahası babanın kendi helikopter davranışlarına ilişkin algısı ergenin ne psikolojik süreçleri üzerinde etkili olmadığı da söylenebilir.

Yorumlar

Bu araştırmanın temel amacı ergen ve anababanın algılamış olduğu helikopter anababalık davranışlarının psikolojik ihtiyaç doyumları aracılığıyla psikolojik iyi oluşlarına etkisi karşılıklı bir bağımlılık modeli bağlamında incelemektir. Bu doğrultuda ergenin ve anababanın algılamış olduğu helikopter anababalık davranışlarının hem kendilerinin hem de birbirlerinin psikolojik ihtiyaç doyumları aracılığıyla dolaylı olarak hem de doğrudan psikolojik iyi oluşları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olması beklenmekteydi. Araştırmanın bulguları bu hipotezlerin bir kısmını desteklerken bir kısmını doğrulamamıştır. Aşağıda anne-ergen ve baba-ergen modellerine ilişkin bulgular ilgili alanyazın ışığında bir arada yorumlanmıştır. Öncelikle aktör etkilerine ilişkin bulgular ardından ise partner etkilerine ilişkin karşılıklı bağımlılık modeli bağlamında bulgular tartışılmıştır.

İlk olarak, hem anne-ergen hem baba-ergen modellerinde ortak olarak ortaya konulan bulgulardan biri, ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyiyle kendi psikolojik iyi oluşu ve psikolojik ihtiyaç doyumu arasındaki doğrudan ve dolaylı aktör etkileri olmuştur. Başka bir ifadeyle ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyi onun hem psikolojik iyi oluşunu doğrudan hem de psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinden dolaylı olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ergenin algıladığı anababalıkla onun psikolojik iyi oluşu arasındaki ilişki alanyazında farklı kuramsal ve kavramsal temele dayalı araştırmalarla sıklıkla ortaya konulan bulgulardan birisidir (Amato ve Fowler, 2002; Costa vd., 2015; Rousseau ve Scharf, 2015). Öte yandan görgül anlamda yeni çalışılmaya başlanan ve tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaygınlaşmaya başladığı belirtilen helikopter anababalığın etkisine ilişkin bulgular sınırlıdır. Bu çalışmada ergenin anababadan algıladığı helikopter anababalığın ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu dolayısıyla ergenin psikolojik iyi oluşu üzerinde de dolaylı olarak bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Helikopter anababalığı öz-belirleme kuramı bağlamında ele alan çalışmalar sınırlı olsa da var olan çalışmalar bu bulguyu desteklemektedir. Schiffrin ve diğerleri (2014) tarafından yürütülen çalışmada helikopter anababalığın öz-belirleme kuramı bağlamında gençlerin iyi oluşuna etkisine odaklanılmıştır. Araştırmanın bulguları helikopter anababalığın gençlerin iyi oluşu üzerindeki olumsuz etkilerinin büyük oranda özerklik ve yetkinlik ihtiyaç doyumlarının engellenmesiyle açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Schiffrin vd., 2014). Öte yandan bu çalışmanın bulguları Schiffrin ve diğerlerinin (2014) çalışma bulgularıyla kısmen

ayrışmaktadır. Schiffrin ve diğerleri (2014) oluşturdıkları modelde psikolojik ihtiyaç doyumu alt boyutlarını ayrı ayrı gözlenen değişkenler olarak tanımlayarak test etmiş ve yetkinlik ihtiyacının helikopter anababalığının, depresyon ve yaşam doyumuyla arasındaki ilişkide en güçlü aracılık etkisine sahip olan psikolojik ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada ilişkisellik, yetkinlik ve özerkliğin helikopter anababalık ve psikolojik iyi oluşla farklılaşan ilişkiler göstermediğine yönelik öncül bulgular nedeniyle modelde gizil değişken olarak tanımlanmıştır. Dahası yapılan analizler, psikolojik ihtiyaç doyumunu tek bir faktörde gizil bir değişken olarak tanımlamanın modelin uyumunu artıracaklarını ortaya koymuştur. Psikolojik ihtiyaç doyumunun benzer biçimde gizil bir değişken olarak tanımlanarak aracılığının test edildiği başka bir çalışmada (Cook, 2020), helikopter anababalıkla çocuğun psikososyal uyumu arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç doyumu ve algılanan stresin aracılık rolünü incelemiştir. Çalışmada, helikopter anababalığının gencin ilişki yetkinliğinde ve depresyon belirtilerinde, psikolojik ihtiyaç doyumunun istatistiksel anlamda anlamlı tek aracı değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cook, 2020).

Öte yandan Okray (2016) tarafından yürütülen çalışmada ise helikopter anababalığının yalnızca özerklik ihtiyacıyla ilişkili bulunurken ilişkisellik ve yetkinlik ihtiyacıyla ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmada, LeMoyne ve Buchanan (2011) tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin uyarlama çalışmasına ilişkin bulguların sınırlı sunulması çalışmanın bulgularının güvenilirliğini düşürmektedir. Alanyazında çalışmalar sınırlı da olsa büyük ölçüde helikopter anababalığının ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşunu olumsuz etkilediğine ilişkin kanıtlar bulunduğu söylenebilir. Bununla birlikte helikopter anababalığının gençlerin psikolojik süreçlerine etkisine ilişkin ortaya konulan birtakım bulgular da dolaylı olarak bu çalışmanın bulgularını desteklediğini söylemek mümkündür. Öz-belirleme kuramı bağlamında sıklıkla ele alınan öz-kontrol becerisi de psikolojik ihtiyaçların doyumu gibi bireyin çevresel koşullarıyla amaçları arasındaki çatışmayı dengelemesi, amaç odaklı davranması gibi süreçleri için oldukça önemli bir içsel kaynak olarak görülmektedir (Converse vd., 2018; de Ridder vd., 2012). Bu doğrultuda Hong ve Cui (2020), öz-belirleme kuramı bağlamında helikopter anababalıkla psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide öz-kontrolün aracılık rolünü incelemişlerdir. Çalışmada helikopter anababalığının gençlerin depresyon, kaygı ve düşük düzey yaşam doyumuyla arasındaki ilişkide öz-kontrolün aracılık rolünün anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Hong ve Cui, 2020). Öz-belirleme kuramı bağlamında ele alındığında anababanın, çocuğun yaşamına aşırı ve

yoğun bir biçimde katılımının onların yaşamda inisiyatif kullanma, benliklerini ve duygularını düzenleme becerileri için çaba gerektiren bir kontrol uygulamaları ya da çevreleri ve kendi ihtiyaçları arasında bir uyum yakalamaya yönelik uygun içsel kaynaklar geliştirme motivasyonlarının azalmasında etkili olduğunu söylemek olasıdır. Bununla birlikte içsel kaynaklarını geliştirme olanağı yakayamadıklarında ise kendilerini başarısız hissetmeleri, farklı yaşam zorluklarına karşı kendilerini yetkin hissedememeleri dolayısıyla psikolojik iyi oluşlarının yara alması da kaçınılmaz olmaktadır.

Helikopter anababalık yaklaşımı dışında da öz-belirleme kuramına dayalı görgül bulgular ve kuramsal açıklamalar da kontrolcü olan ve özerklik desteği sunmayan anababalık yaklaşımlarının çocukların gelişimi ve iyi oluşlarına etkisine ilişkin kayda değer kanıtlar ortaya koymaktadır (Deci ve Ryan, 2008; Soenens ve Vansteenkiste, 2010; Costa vd., 2015). Öte yandan bu çalışma kapsamında alanyazınla kısmen farklılaşan önemli bulgulardan biri: ergenin anababadan algıladığı helikopter anababalık düzeyinin onun psikolojik ihtiyaç doyumunu olumsuz etkilemesine karşın psikolojik iyi oluşunda orta düzeyde olumlu bir etkiye sahip olmasıdır. İlk bakışta bu bulgular birbiriyle çelişiyor gibi görünse de bir bakıma helikopter anababalığın kendine özgü doğasına ilişkin bir kanıt sunuyor gibi görünmektedir. Öte yandan alanyazında helikopter anababalığın baskın bir biçimde ortaya konan olumsuz etkileriyle birlikte düşünüldüğünde bu bulguya temkinli yaklaşmakta yarar olduğu söylenebilir. Helikopter anababalığın, çocuğun akademik ve psikolojik iyi oluşunun sorumluluğunu anababanın üstlendiği bir yaklaşım olduğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Kuşkusuz anababa çocuğun tüm sorumluluğunu üstünden aldığı anda çocuğun kendini değerli, desteklenmiş ve riskli görev ve sorumlulukların stres ve kaygısından kaçınması nedeniyle daha olumlu duygular yaşaması oldukça olasıdır (Fingerman vd., 2012). Aslında helikopter anababalığın çocuk ve anababaları çıkmaza sürüklemesinin altında yatan temel nedeninin de bu olduğu söylenebilir. Anababa, helikopter davranışlar sergileyerek olabildiğince çocuğu adına bütün sorunları çözmeye kalkıştığında, çocuğun yetişkinlik yaşamlarına kadar iyi oluşlarından kendisini sorumlu tuttuğunda çocuğun hiçbir zaman, sorunlarını çözmek ve yaşam amaçlarına ulaşmak için gerekli becerilere sahip olduğuna ilişkin güçlü bir inanç geliştirememesine dahası bu inançlarını geliştirebilecek yaşantısal kanıtlara da neredeyse hiç sahip olamamasına yol açmaktadır (Givertz ve Segrin, 2014). Sonuç olarak çocuk görev ve sorumluluklar üstünden alındığında rahatlamış ve değerli hissederken yaşamda karşılaşacağı sorunları çözmek konusunda ihtiyaç duyduğu davranış ve becerileri geliştirebileceği deneyim zenginliğinden yoksun kalacaktır (Chirkov ve Ryan, 2001).

Kuşkusuz helikopter anababalığının ergenin psikolojik iyi oluşuyla olumlu ilişkili olduğu yönündeki bulguyu kültürel bağlamla da açıklamak mümkündür. Alanyazında kültürel bağlam, farklı anababalık örüntülerini açıklamak için uzun süredir kullanılan önemli araçlardan biridir (Bornstein, 2019; Nomaguchi ve Milkie, 2020). Bu doğrultuda Kağıtçıbaşı'nın (2007) özerklik ve ilişkisellik boyutlarını kapsayan Aile Değişim Modeli anababa ve çocuk etkileşimini kültürel bağlamda açıklamak için önemli bir kaynak sunmaktadır. Öne sürülen modelde, özerklik ve ilişkiselliğin aynı anda var olduğu *duygusal bağımlı aile modelinin* özellikle şehirleşme ve ekonomik gelişmenin gerçekleştiği toplulukçu kültürlerde yaygın bir aile modeli olduğu belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2007). Bu modelde, çocuğu hem kontrol etmek hem de onu özerk olmaya teşvik etme hedeflerinin ikisi aynı anda önemlidir. Bu açıklamalar bağlamında helikopter anababalık ele alındığında, bu anababalık uygulamalarının çocuğu akademik ve kariyer alanlarında aşırı kontrol ederken sosyal ve duygusal alanlarda olabildiğince sorumluluktan uzak kalmaya teşvik etmek yönünde işlevsel olmayan bir özerkliği içerdiğini söylemek olasıdır. Araştırma bulgularıyla birlikte düşünüldüğünde anababanın kimi helikopter davranışlarının kültürel anlamda beklendik ve norm olarak görüldüğü kültürde helikopter davranışların çocuğun psikolojik iyi oluşuna olumlu katkı sunmasının mümkün olduğu söylenebilir. Bireyci ve toplulukçu kültürün aynı anda var olması yönüyle Türkiye'deki aile modeliyle benzeşebileceği düşünülen Amerika'daki Koreli gençlerle yürütülen bir çalışma da bu açıklamaları destekler niteliktedir. Kwon ve diğerleri (2017) tarafından yürütülen çalışmada gençler, helikopter anababalığının kendilerinin yararına olduğu ve iyi niyetle sergilendiği için ilgi ve yakınlığın bir göstergesi olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada 66 katılımcının 33'ü anababalarının helikopter davranışlarının onlara akademik, çalışma etiği ve gelecek kariyer süreçlerinde yarar sağladığını belirtmişlerdir (Kwon vd., 2017).

Bu araştırmanın bulguları, Kwon ve diğerleri (2017) tarafından yürütülen çalışmanın bulgularıyla bir arada düşünüldüğünde özerk-ilişkisel benliğin desteklendiği aile modelinin helikopter anababalığının kimi zaman olumlu algılanmasına ilişkin anlamlı bir araç gibi görünmektedir. Öte yandan 21. yüzyılda başarı ve istihdama yönelik olarak dönüşen kentsel yaşam koşullarında, bireyselleşme ve özerkliğe yönelimin artması (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005) ise helikopter anababalığının çocukların psikolojik ihtiyaç doyumları dolayısıyla başarılı, özerk ve mutlu bireyler olabilme potansiyelleri için bir tehdit oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında ergenlerin algıladığı helikopter

anababalığın psikolojik ihtiyaç doyumuna olumsuz etkisi de bunun önemli bir kanıtı olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte helikopter anababalık çocuğu olumlu etkilese dahi anababayı olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin Fingerman ve diğerleri (2012) helikopter anababalık çocuğun psikolojik uyumu ve yaşam doyumuyla olumlu katkı sunarken anababanın yaşam doyumuna ise olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (Fingerman vd., 2012). Helikopter anababalığın çocuk açısından olumlu etkilerinin altında yatan neden, helikopter anababaların çocuklarının olumsuz bir yaşantı ya da duygu hissetmemeleri ve incinmemeleri için çaba sarf ederek onlarla olumlu bir ilişki kurmaları ve anababalarının desteğini uygun ve işlevsel bulmalarıyla ilişkili olabilir. Bu durumda ise helikopter anababalık çocuğa yarar sağlarken anababayı tükenmişliğe sürükleyen bir faktöre dönüşmektedir. İçsel kaynaklarının tükendiğini hisseden anababaların ise çevresiyle en önemlisi çocuklarıyla dengeli ve işlevsel bir etkileşime girebilme olasılığının azalmasının da oldukça olası olduğu söylenebilir (Segrin, vd., 2012). Başka bir ifadeyle helikopter anababalığın, bir biçimde hem anababaların hem de çocukların psikolojik işlevsellik ve iyi oluşları için önemli bir engel olduğunu söylemek mümkündür.

Alanyazın, helikopter anababalık davranışlarının anababaların psikolojik iyi oluşu üzerindeki olumsuz etkilerini de ortaya koymaktadır. Cui ve diğerleri (2019) tarafından yürütülen çalışmada izin verici ve helikopter anababalık davranışlarının anababaların iyi oluşlarıyla olumsuz yönde ve anababalık stresiyle olumlu yönde ilişki verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak araştırma kapsamında hem anne hem de babaların helikopter anababalık algıları psikolojik iyi oluşları ve psikolojik ihtiyaç doyumlarını istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aslında alanyazında bu bulguyu dolaylı yoldan destekleyen çalışma bulguları bulunmaktadır. Fingerman ve diğerleri (2012) tarafından anababaların genç yetişkinlere sağladıkları yoğun desteğin sunulmasından daha çok bu desteği sunmaya ilişkin anababanın yüklediği anlamların onların psikolojik iyi oluşu üzerinde daha fazla etkisi olduğunu ifade etmektedirler. Başka bir ifadeyle yaşlılarına göre çocuklarının daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu düşündüklerinde sundukları yoğun destek anababaların yaşam doyumlarını azaltan bir faktör haline geldiği sonucuna ulaşmışlardır (Fingerman vd., 2012). Bununla birlikte anababalık alanyazını da somut göstergelerden daha çok stresörlere ilişkin atıflar ve öznel yükün anababaların psikolojik iyi oluşunda çok daha fazla etki ettiğini ortaya koymaktadır (Birditt vd., 2010; Fingerman vd., 2011; Son vd., 2007). Bu bağlamda düşünüldüğünde anababaların anababalık rol ve sorumluluklarına büyük bir anlam

yüklememeleri, çocuklarına sundukları desteğin psikolojik süreçleri üzerindeki etkisini de azaltması olasıdır. Öte yandan modernitenin getirdiği baskı ve iş gücü piyasasında rekabet edebilmeye ilişkin bireysel başarılarla yüklenen anlamla birlikte helikopter anababalık olgusunun, özellikle Batı kültüründe, orta-üst sınıf anababalar arasında yaygın olduğu ve çoğu zaman bu anababalık uygulamalarının normalleştigiine vurgu yapılmaktadır (Doepke ve Zilibotti, 2014; Ungar, 2009). Bu çalışma kapsamında helikopter anababalığının Türkiye bağlamında yapısını tanımlamak amacıyla farklı sosyo-ekonomik profile sahip okullardan katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir. Ancak orta-üst sosyoekonomik profile sahip okullardan veri toplamanın çeşitli nedenlerle (okul iklimi ve okul-aile ilişkilerine yönelik politikaları, vb.) zor olması nedeniyle sınırlı sayıda orta-üst gelir grubundan anababa-ergen eşleri çalışmaya dâhil edilmiştir. Öte yandan çalışma kapsamında anababaların, aşırı duyarlık ve kaygı boyutuyla istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmazken özerklik sınırlandırma alt boyutuyla da gelir düzeyleri düşük düzeyde ancak ters yönde ilişkili bulunmuştur ($r = -.17$). Başka bir ifadeyle araştırma kapsamında ele alınan helikopter anababalık yapısı bir anlamda gelir düzeyiyle hiç ilişkili değilken bir boyutuyla da anababaların gelir düzeyinin artmasının helikopter anababalık davranışlarında azalmayla ilişkilidir. Söz konusu bu durum, hem örneklem büyüklüğünün sınırlı olması hem de araştırmanın çalışma grubu için zaten çok yüksek düzeyde sergilenmeyen helikopter davranışların, model bağlamında anababaların psikolojik süreçleri üzerindeki istatistiksel etkisini görmeyi zorlaştıran bir unsur olabileceği düşünülmektedir. Dahası Türkiye bağlamında helikopter anababalığının doğasını anlamayı sağlayacak çalışmaların sınırlı olması da elde edilen bulguların Türkiye için ne denli doğru olduğunu görmeyi zorlaştırmaktadır.

Anababaların çocuklarının akademik, sosyal ve özel yaşamlarında yüksek başarı ve işlevsellik beklentisi, anababaların daha aktif bir biçimde çocuklarının okul, sosyal ya da özel yaşamlarına katılması, daha fazla kaynak ve destek sunma olasılığını artırdığı helikopter anababalık alanyazınında sıklıkla ifade edilmektedir (Bristow, 2014; LeMoyne ve Buchanan, 2011; Luebbe vd., 2016; Segrin vd., 2012). Bu bağlamda değerlendirildiğinde anababanın eğitime ya da sosyal yaşamda başarılı olmaya ilişkin yüklediği anlamlar da helikopter anababalık davranışlarını artıracakı söylenebilir. Bu görüşle paralel biçimde Haspolat (2021) tarafından yürütülen bir doktora tez çalışmasında yüksek başarı diliminde yer alan, fen lisesi türü okullarda öğrenim gören öğrencilerin psikolojik belirtileri birey, aile ve okul ile ilişkili değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmada yüksek başarıya sahip öğrencilerin anababalarından algıladıkları psikolojik

kontrol, anababanın başarı baskısı ve çocuğun ailesinden algıladığı akademik beklentiye ilişkin stres, öğrencilerin depresyon, stres ve kaygı gibi psikolojik sorunları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma yalnızca çocuğun algıları üzerinden yapılmıştır. Ancak bu bulgular anababanın çocuktan akademik beklentisi, çocuğuna yönelik başarı baskısı ve psikolojik kontrolü gibi değişkenlerin anababaların çocukları üzerindeki müdahalesini artırabileceğine ilişkin dolaylı bir kanıt sunduğu ve bu değişkenler açısından anababaların davranışlarının görgül olarak incelenmesi için bir gerekçe oluşturduğu söylenebilir.

Bununla birlikte, bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan öz-belirleme kuramının psikolojik iyi oluşunda anababanın deneyimlediği bireysel ve bağlamsal faktörlere yaptığı atıflar da söz konusu bulgular için uygun açıklamalar sunmaktadır. Grolnick ve diğerleri (2002) anababaların özerklik destekleyici ve kontrol davranışları altında yatan faktörlere ilişkin yaptıkları çalışmada özellikle anababanın deneyimlediği içsel ve dışsal baskıların rolüne vurgu yapmaktadırlar. Bu doğrultuda örneğin anababanın çocuğunun akademik başarısına yönelik yaşadığı yoğun endişe ve kaygı, eğitime yükledikleri anlam içsel bir baskı unsuru olabilirken toplumsal olarak anababaya yüklenen rol ve sorumluluklar, çocuğunun başarısı için gereken kaynakların sınırlı olması ve belirsizlik gibi dışsal tehditler de anababa için dışsal bir baskı unsuru yaratmaktadır (Grolnick vd., 2002; Janisse vd., 2009). Anababa, içsel ve dışsal unsurlardan kaynaklı kendilerini baskı altında hissettiğinde ise çocuğuna yönelik özerklik destekleyici davranışlardan daha çok kendi içsel kaygılarını yatıştırarak ve bireysel beklentilerini karşılayacak doğrultuda kontrol içeren davranışlar sergileme eğilimleri artmaktadır (Gurland ve Grolnick, 2005). Çalışmanın bulgularıyla birlikte düşünüldüğünde çalışma grubunda yer alan anababaların çocuklarının eğitimleri ve gelecekteki başarılarının kendi helikopter davranışlarıyla ilişkili olmadığını ya da çocuklarının yaşlarına göre daha fazla desteklenmesi geremediği yönündeki algıları onların deneyimlediği içsel ve dışsal baskıları azaltarak psikolojik süreçleri üzerindeki etkisini azalttığı biçiminde yorumlanabilir.

Sonuç olarak helikopter davranışların anababalar açısından hatta ergenler açısından daha belirgin etkilerini görebilmenin yolunun sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlardan bağımsız bir biçimde ele alınamayacağı yadsınamaz bir gerçek olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda helikopter anababalığının sosyo-ekonomik ve kültürel koşullarına ilişkin sunulan görüşler bir arada düşünüldüğünde anababaların eğitime yükledikleri anlamın, çocuklarından başarı beklentilerinin, anababaların yaşadığı

kültürde eğitimin işlevi ve istihdam olanakları gibi koşulların da göz önünde bulundurulmasının daha gerçekçi sonuçlar elde etmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle özellikle yüksek eğitimli ve görece yüksek gelire sahip orta sınıf ailelerde, eğitimin kaçınılmaz bir biçimde iş gücü piyasasındaki rekabetle ilişkilendirildiği bağlamlarda helikopter anababalığa ilişkin profillerin tanımlanmasına yönelik çalışmaların alanyazına önemli bir katkı sunacağı söylenebilir.

Bu çalışmanın önemli amaçlarından bir diğeri de karşılıklı model bağlamında ergen ve anababanın helikopter anababalık algısının birbirlerinin psikolojik ihtiyaç doyumları ve psikolojik iyi oluşları üzerindeki partner etkilerini ortaya koymaktır. Ancak araştırma kapsamında hem anne-ergen hem baba-ergen modelinde partner etkileri büyük oranda doğrulanmamıştır. Daha somut bir ifadeyle anababa-ergen eşlerinin algıladığı helikopter anababalık düzeyi birbirlerinin psikolojik iyi oluşlarıyla ilişkili değildir. Üstelik söz konusu anlamsız partner etkilerinin, modelde anababaların ve ergenlerin bildirimlerine dayalı helikopter anababalık yapıları arasında orta düzeyde ilişki olmasına karşın ortaya çıkması da bir başka ilgi çekici bulgu olduğu belirtilebilir. Bu bulguların, helikopter anababalığı karşılıklı etkileşimsel bir süreç olarak inceleyen çalışmaların bulgularıyla örtüşüyor gibi görünmektedir. Örneğin Givertz ve Segrin (2014) tarafından anababa-çocuk eşleri arasındaki iletişim ve aile doyumlarını etkileşimsel olarak incelemişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre ailenin esneklik, bütünlük ve iletişim düzeyleriyle anababa ve çocukların aile doyumunda anababa eşlerinin aktör etkileri tutarlı ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiliyken partner etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer ifadeyle anababa ve çocukların aile ortamını algılamaları doğrudan kendi aile doyumları üzerinde etkiliyken anababa ve çocuğun aile ortamına ilişkin algıları birbirlerinin aile doyumları üzerinde çok büyük bir etkiye sahip değildir. Aşırı anababalık davranışlarını anababa-çocuk eşleri üzerinden inceleyen başka bir çalışmada Segrin ve diğerleri (2012) de benzer biçimde anababanın bildirimine dayalı anababa-çocuk iletişimiyle çocuğun bildirimine dayalı anababa-çocuk iletişimi arasındaki anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Dahası anababanın algıladığı anababa-çocuk iletişiminin niteliği anababanın kendi aile doyumunu ile de ilişkili bulunmamıştır. Doğrudan helikopter anababalıkla ilişkili olmasa da anababa-çocuk arasındaki ilişkinin niteliğiyle anababa ve çocuğun iyi oluşlarını aktör-partner karşılıklı bağımlılık modeli (APKM) bağlamında ele alan başka bir çalışmada da benzer biçimde anne-ergen ve baba-ergen ilişkisinde hiçbir partner etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Budiarto, Dewi ve Hastuti, 2020). Anababalığı etkileşimsel ele alan

araştırmalar sınırlı da olsa aktör-partner etkilerine ilişkin benzer sonuçlar ortaya koyuyor gibi görünmektedir. Bu çalışmalar, aktör-partner etkilerine ilişkin bulguları, anababalığa ya da aile içi iletişime ilişkin anababaların ve çocukların değerlendirmelerindeki farklılıklarla açıklamaktadırlar (Givertz ve Segrin, 2014; Segrin vd., 2012). Başka bir ifadeyle anababalar için kendi davranışlarını değerlendirme standartlarıyla ergenin aynı davranışı değerlendirme standartlarının farklılaşması aktör etkilerinin anlamlı çıkmasına karşın partner etkilerinin zayıf bir ilişki vermesinin altında yatan önemli bir görgül açıklama olabilir. Bu doğrultuda bu çalışma kapsamında da hem anne-ergen hem baba-ergen modellerinde anababaların ve ergenlerin bildirimlerine dayalı helikopter anababalık yapılarının orta düzeyde bir ilişki vermesine karşın partner etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olmamasına ilişkin farklılığı yorumlamaya yarayan bir açıklama olabilir. Başka bir ifadeyle eğer anababalar ve ergenler helikopter davranışları değerlendirme anlamında farklı standartlara sahiplerse bu durumda bildirimleri birbirleriyle anlamlı bir biçimde benzeşirken aynı zamanda anlamlı bir biçimde de farklılaşmasına neden olduğu söylenebilir.

Tüm bu açıklamaların yanı sıra bu çalışmanın tasarımıındaki farklılık da araştırmadaki partner etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı bulunmamasına kaynaklık edebileceği düşünülmektedir. Araştırma kapsamında ergenin algıladığı helikopter anababalığının anne ve babadan algıladığı ortak bir yaklaşım olarak ele alınarak ergenden anababasına yönelik tek bir bildirim alınmıştır. Böylelikle araştırmada helikopter anababalığa ilişkin ölçümler anne ve babanın bildirimine dayalı olarak alınırken ergenin anne ve babası için ortak tek bir bildirimde bulunması istenmiştir. Bu nedenle araştırmada anne ve babanın verileri tek bir model yerine iki ayrı model üzerinden test edilmiştir. Ancak alanyazın kimi zaman anne ve babanın da birbirlerinin anababalık davranışlarında karşılıklı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İplikçi (2021) tarafından anne-baba eşleriyle A – APKM üzerinden anababalık davranış ve inançlarını incelediği çalışmasında özellikle annenin özerklik destekleyici davranış sosyalleştirme hedeflerinin babanın yetkin anababalık inançlarını dolayısıyla da anne ve babanın reddedici davranışlarını azaltan bir partner etkisine sahip olduğu yönünde bulgulara ulaşmıştır. Bu bulgulardan yola çıkarak helikopter anababalık davranışlarının anne, baba ve ergenin etkileşimlerine dayalı olarak daha geniş bir bağlamda ele alınmasının daha gerçekçi ve belirgin sonuçlar elde etmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Her ne kadar çalışma kapsamında partner etkileri büyük oranda anlamlı bulunmasa da anne-ergen modelinde bir partner etkisi istatistiksel olarak anlamlı

bulunmuştur. Daha somut bir ifadeyle araştırmada anne bildirimine dayalı helikopter anababalığın ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla ergenin psikolojik iyi oluşuna etki ettiği yönünde anlamlı bir partner etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulguyla ilişkili olarak dikkat çekici bir diğer bulgu ise ergen bildirimine dayalı helikopter anababalık ergenin partner etkisini anlamlı bir biçimde yordamazken anne bildirimine dayalı helikopter anababalık, ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Dahası ergenin kendi bildirimine dayalı helikopterlik psikolojik ihtiyaç doyumunu olumsuz etkilerken anne bildirimine dayalı helikopterlik ise olumlu yönde etkiye sahiptir. Başka bir ifadeyle ergen anababasını daha müdahaleci algıladıkça psikolojik ihtiyaç doyumu azalırken anne kendini daha müdahaleci algıladıkça ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu dolayısıyla psikolojik iyi oluşu artmaktadır. Söz konusu bu farklılığın da benzer biçimde anne ve ergenin helikopter davranışları değerlendirme standartlarındaki farklılıkla açıklamak oldukça olasıdır. Bununla birlikte anababaların davranışlarını algılama biçimleriyle gerçek yaşamda sergiledikleri davranışlar arasındaki farklılıklar da bu farklılığın yaşanmasında etkili olduğu söylenebilir. Bununla ilişkili olarak Darling ve Steinberg (1993) anababalıkta tutum ve eylemler arasındaki bir ayrım yaparak ebeveyninin tutum ve hedeflerinin davranış ve yaklaşımınlarını etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu çalışma kapsamında düşünüldüğünde, anne kendi davranışlarını var olandan daha müdahaleci olarak algılayabilir ve bu onun gerçekteki davranışlarına daha özerklik destekleyici bir biçimde yani aslında ergenin psikolojik ihtiyaç doyumuna katkı sunacak bir biçimde düzenlemesine neden olması olasıdır. Bu nedenle aslında istatistiksel anlamda annenin helikopter davranışlarıyla ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu arasındaki ilişkiye etki eden farklı yapıların olması da oldukça olasıdır.

Özellikle anne-ergen modelinin bulgularından yola çıkarak hem aktör hem de partner etkisinde ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun kritik bir aracılık rolü olduğunu söylemek mümkündür. Ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu hem annenin hem de ergenin algıladığı helikopter anababalık ile ergenin psikolojik iyi oluşunda istatistiksel olarak anlamlı bir aracılık etkisine sahiptir. Söz konusu bu bulgu özellikle öz-belirleme kuramının açıklamalarıyla oldukça örtüşmektedir. Öz-belirleme kuramına göre ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu içsel ve dışsal talepleri dengelemede, ergenin davranışlarını düzenlemesinde dolayısıyla yaşamda aktif katılımına, bütünleşmeye ve iyi oluşuna katkı sunan bir kaynak olarak görülmektedir (Lucyx vd., 2009; Vansteenkiste ve Ryan, 2013; Grolnick vd., 2002). Ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunda ergene sunulan özerklik destekleyici ortama ayrı bir önem atfedilmektedir (Jousemmet vd., 2008; Vansteenkiste

ve Ryan, 2013). Bu doğrultuda helikopter anababalığın bileşenleri olan, çocuğa gerekenden fazla, yoğun bir biçimde rehberlik etme, çocuğun öz yönetimini yok sayma ve yoğun bir biçimde çocuğun yaşamına katılım, ergen ve genç yetişkinin özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyaçları için tam anlamıyla önemli bir tehdit teşkil etmektedir (Schiffrrin vd., 2012; Segrin vd., 2015). Öz belirleme kuramının açıklamalarıyla paralel bir biçimde bu çalışma kapsamında da ergenin algıladığı helikopter anababalık ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla ergenin psikolojik iyi oluşunu etkileyen bir unsur olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında sözü edilmesi gereken bir diğer bulgu ise anne-ergen modelinde annenin partner etkisinin anlamlı çıkmasına karşın baba-ergen modelinde baba ya da ergenin herhangi bir partner etkisi anlamlı bulunmamıştır. Toplumsal cinsiyet rollerindeki büyük dönüşümlere karşın halen annenin babaya oranla çocuğun gelişiminde farklı anababalık rolleri üstlenmektedirler. Görgül bulgular çoğunlukla annenin daha fazla psikolojik kontrol uyguladığını, daha fazla katılım gösterdiğini, daha yetkin ve izin verici olduğunu babaların ise çoğunlukla otoriter olarak tanımlandığını ortaya koymaktadırlar (McKinney ve Renk, 2008; Moilanen vd., 2014; Rousseau ve Scharf, 2015). Helikopter anababalıkla ilişkili çalışmalar da anne ve babalar arasında farklılıkların olduğunu ortaya koymaktadırlar (Nelson, Padilla-Walker ve McLean, 2021). Dahası kimi çalışmalar helikopter anneliğin daha yaygın olduğu gerekçesiyle bu davranışları yalnızca annelerle çalışmaktadırlar (Chea, Leung ve Zhou, 2013; Yılmaz, Arslan ve Arslan, 2021). Yılmaz (2020) tarafından Türkiye’de yürütülen bir çalışmada da benzer biçimde helikopter anababalığın annelerde yaklaşık 3 kat daha fazla görüldüğünü sonucuna ulaşmıştır. Tüm bu bulgular bir arada düşünüldüğünde annenin helikopter davranışlarının ergenin psikolojik iyi oluşunda anlamlı bir etkisinin olması da oldukça olasıdır.

Öte yandan baba-ergen modelinde baba bildirimine dayalı helikopter anababalık, istatistiksel olarak anlamlı olmamasına karşın ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunu belirli bir düzeyde yordamaktadır ($\beta = .18, p = .073$). Bununla birlikte modelde ergen bildirimine dayalı helikopter anababalık ile baba bildirimine dayalı helikopter anababalık yapıları arasındaki korelasyon da orta düzeyde olumlu yönde ilişki vermektedir ($r = .47, p < .01$). Baba-ergen örnekleminin görece anne-ergen örneklemine göre daha küçük olması modeldeki yol katsayılarının düşmesinin altında yatan istatistiksel bir neden olması da olası bir başka açıklama olarak görülebilir.

Sonuç olarak araştırma bulguları modern bir anababalık biçimi olarak artan bir biçimde ilgi görmeye başlayan helikopter anababalığının özellikle ergen açısından etkilerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra helikopter anababalığının psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik iyi oluşla farklı yönlerde ilişki vermesi de araştırmanın önemli bulgularından biri olduğu söylenebilir. Söz konusu bu bulgu helikopter anababalığının anababalık alanyazınında kavramlaştırılan diğer yaklaşımlardan farklı, kendine özgü doğası olduğu yönündeki görüşleri destekler niteliktedir. Bununla birlikte bu çalışmanın kuramsal dayanağını oluşturan öz-belirleme kuramı da helikopter anababalığının etkilerini görgül olarak tartışmaya olanak vermektedir. Tüm bunların yanı sıra bu çalışmayı diğer anababalık çalışmalarından farklılaştıran önemli yanlarından birisi de anababalık süreçlerini sistemik bir yaklaşımla etkileşimsel olarak ele almasıdır. Her ne kadar çalışmanın bulguları aktör etkilerinin daha baskın olduğunu ortaya koysa da hem helikopter anababalığının Türkiye bağlamında görgül anlamda yeni çalışılmaya başlaması hem de örneklem büyüklüğünün sınırlı olması gibi koşullar nedeniyle beklenen sonuçların elde edilmesinin zorlaştığı söylenebilir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın sonuçları genel hatlarıyla sunularak bu sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırma kapsamında, helikopter anababalığının ergen ve anababalar açısından karşılıklı etkilerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada eşleştirilmiş veri setleri üzerinden ergen bildirimine dayalı helikopter anababalık ile anababa bildirimine dayalı helikopter anababalığının her iki tarafın psikolojik ihtiyaç doyumları ve psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkileri A – APKM bağlamında test edilmiştir. Araştırma kapsamında ayrıca helikopter anababalığının hem ergen hem anababa bildirimine dayalı görgül olarak belirlemek amacıyla Helikopter Anababalık Ölçeği – Anababa ve Ergen Formlarının geliştirilmesi çalışması da yürütülmüştür. Araştırma kapsamında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırma kapsamında geliştirme çalışmaları yürütülen Helikopter Anababalık Ölçeği Ergen ve Anababa Formları lise düzeyindeki ergenler ve onların anababalarının helikopter anababalık algılarını ölçmeye yönelik iki boyutlu geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.
- Anne – ergen eşleri için test edilen A – APKM özellikle ergenin aktör etkilerinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyi ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinden psikolojik iyi oluşunu dolaylı olarak etkilemektedir. Buna göre ergen helikopter anababalık davranışını daha yüksek düzeyde algıladığında psikolojik ihtiyaç doyumu azalmakta ve psikolojik iyi oluşu da dolaylı olarak olumsuz etkilenmektedir.
- Ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyi ergenin psikolojik iyi oluşunu doğrudan olumlu yönde yordamaktadır. Buna göre ergen helikopter anababalık davranışlarını yüksek düzeyde algıladığında psikolojik iyi oluşu artmaktadır.

- Anne bildirimine dayalı helikopter anababalık ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu aracılığıyla ergenin psikolojik iyi oluşu üzerinde dolaylı bir partner etkisine sahiptir.
- Anne – ergen modelinde ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır.
- Annenin helikopter anababalık algısı modelde istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir aktör etkisine sahip değildir.
- Annenin psikolojik ihtiyaç doyumu psikolojik iyi oluşu üzerindeki aktör etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır.
- Baba – ergen eşleri için test edilen A – APKM’de ergenin tüm aktör etkileri istatistiksel olarak anlamlıdır. Ergenin algıladığı helikopter anababalık düzeyi ergenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinden psikolojik iyi oluşunu dolaylı olarak etkilemektedir. Buna göre ergen helikopter anababalık davranışını daha yüksek düzeyde algıladığında psikolojik ihtiyaç doyumu azalmakta ve psikolojik iyi oluşu da dolaylı olarak olumsuz etkilenmektedir. Ergenin psikolojik ihtiyaç doyumunun aracılık etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır.
- Baba – ergen modelinde hiçbir partner etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir.
- Babanın yalnızca psikolojik ihtiyaç doyumundan psikolojik iyi oluşu üzerindeki aktör etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır.

Öneriler

Bu başlık altından araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Araştırma kapsamında geliştirilen ve anababa ve ergen bildirimine dayalı Helikopter Anababalık Ölçeğinin ergenlik döneminde helikopter anababalığı iki kaynaktan elde etmeye olanak tanıyan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır. İleriki araştırmalarda helikopter anababalığı hem ergen hem de anababa bildirimine dayalı olarak belirlemek amacıyla ölçeğin kullanılabileceği söylenebilir.

2. Araştırmanın bulguları öz-belirleme kuramının helikopter anababalık biçimini kavramlaştırmada oldukça elverişli bir bağlam sunduğu yönündeki görüşleri destekler niteliktedir. Bu nedenle başka çalışmalarla Türkiye bağlamında öz-belirleme kuramı temelinde helikopter anababalığı görgül olarak açıklamaya katkı sunacak ve derinleştirecek araştırmaların yürütülmesi helikopter anababalığının etkilerini ve altında yatan süreçleri anlamaya katkı sunabilir.
3. Araştırma kapsamında helikopter anababalığının belirli yönleriyle ergenin psikolojik iyi oluşuna olumlu yönde katkı sunduğuna ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak araştırmada bu farklılıkların altında yatan faktörlerin neler olduğu belirsizliğini korumaktadır. Alanyazında helikopter anababalığının karmaşık ve kendine özgü doğası olduğu yönündeki görüşlerle birlikte düşünüldüğünde helikopter anababalığı yapısal olarak anlamaya yardımcı olacak çalışmalar yürütmek yararlı olabilir.
4. Anababalığın sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamla ilişkili boyutlarına özellikle helikopter anababalık için sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında helikopter anababalığının farklı sosyo-ekonomik profile sahip okul bölgelerinden ergen ve anababaları dâhil ederek yürütülmesi amaçlanmıştır. Ancak araştırma kapsamında özellikle anababalar açısından helikopter anababalığının etkilerinin anlamsız olduğu yönündeki bulgular bu anababalık biçimi için sosyo-ekonomik anlamda daha homojen gruplarla hatta karşılaştırmalı olarak yürütülmesinin helikopter anababalığının doğasını anlamaya katkı sunacağı düşünülmektedir.
5. Helikopter anababalığının kendine özgü doğasını ve kültürel anlamlarını derinlemesine ve kapsamlı bir biçimde belirlemek amacıyla nitel yöntemle araştırmalar yürütmenin bu çalışma kapsamında da belirsizliğini koruyan çelişkili bulguların yarattığı sorulara yanıtlar sunacağı düşünülmektedir.
6. Helikopter anababalık yurt dışı alanyazında olduğu kadar yurt içi alanyazında da ele alınmaya başlayan kavramlardan birisidir. Bu çalışmanın bulgularıyla beraber farklı yurt içi çalışmalar helikopter anababalığının ergenin psikolojik iyi oluşu üzerinde etkisi olduğu yönünde bulgular ortaya koymaktadır. Bundan sonraki çalışmalar bu anababalık biçiminin ergenlerin ve genç yetişkinlerin yaşamının farklı alanlarında nasıl bir etkisi olduğunu belirlemesinin önemli olduğu düşünülmektedir.
7. Araştırmanın bulguları helikopter anababalığının anababalar açısından olumsuz ya da olumlu herhangi bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak yapılan

- alışmalar bu anababalık yaklaşımının çocukların olduğu kadar anababaların da iyi oluşunu olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu anababalık yaklaşımının anababalar açısından da etkisini belirlemeye yönelik daha derinlemesine çalışmaları yürütölmesinin önemli olduğu düşünölmektedir.
8. Bu alışma kapsamında helikopter anababalığın psikolojik süreçler üzerindeki etkisi anababa-ergen eşleri üzerinden etkileşimli olarak incelenmiştir. Ancak araştırma bulguları özellikle helikopter anababalığın ergenin aktör etkileri açısından önemli etkilerinin olduğu yönünde bulgular ortaya koymaktadır. Bu durumun özellikle çalışma değişkenlerinin bireysel süreçleri yansıtan değişkenler olmasıyla ilişkili olabileceği düşünölmektedir. Bu doğrultuda helikopter anababalığı etkileşimsel olarak ele alacak çalışmalarda psikolojik ihtiyaç doyumu, psikolojik iyi oluş gibi bireysel düzeydeki değişkenlerin yanı sıra aile işlevselliği, anababa-ocuk ilişkisinin niteliği, aile doyumu gibi aile düzeyindeki ortak değişkenlerle belirlenmesinin helikopter anababalığın etkileşimsel doğasını anlamaya daha çok katkı sunacağı düşünölmektedir.
 9. Bu alışma kapsamında anne ve baba verileri ayrı modellerde test edilmiştir. Bu nedenle helikopter anababalıkta anne ve babaların etkilerini karşılaştırmak olanağı bulunamamıştır. Gelecek araştırmalarda anne, baba ve ergenin aynı anda test etmeyi amaçlayan daha üst düzey modellerin helikopter anababalığın dinamiklerini anne ve baba açısından karşılaştırmalı olarak ele almaya katkı sunacağı düşünölmektedir.
 10. Araştırma lise düzeyindeki ergenlerle yürütölmüştür. Yurt dışı alanyazında sıklıkla helikopter anababalığın genç yetişkinler üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmalar yürütölmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın bulgularını değerlendirmeye yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Araştırmacıların helikopter anababalığın ergenlik ve daha önceki gelişim dönemlerindeki etkilerini belirlemeye yönelik çalışmalar yürütmesi helikopter anababalığa yönelik yürütölecek önleyici çalışmalar için temel oluşturabilir.
 11. Bu çalışmanın bulguları helikopter anababalığı kesitsel olarak ele almaktadır. Bu nedenle araştırma bulgularını neden sonuç içerisinde yorumlamak güçleşmektedir. Gelişimsel etkisi olduğu öne sürölen helikopter anababalığı farklı gelişimsel süreçler içerisinde nasıl bir eğilimde seyrettiğini ve neden sonuç ilişkilerini görebilmek amacıyla boylamsal çalışmalar yürütölmesi de yararlı olabilir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Araştırmanın bulguları güncel bir anababalık yaklaşımını olan helikopter anababalığa ilişkin anlamlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulgularından yola çıkarak aile danışmanlığı alanında çalışan, çocuk ve ergenlerle çalışan ruh sağlığı çalışanlarına ve okul psikolojik danışmanlarına katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda uygulayıcılara yönelik şu öneriler sunulmuştur:

1. Araştırmanın bulguları öz-belirleme kuramı bağlamında kavramlaştırılan helikopter anababalığın özellikle ergenin ruh sağlığı için önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın bulguları, aşırı müdahaleci anababalık kaynaklı sorunlar yaşayan ergenlerle çalışırken çocuk ve ergen ruh sağlığı çalışanları ve okul psikolojik danışmanları için öz-belirleme kuramına dayalı olarak vaka kavramlaştırmaları için uygun bir zemin sunduğu söylenebilir.
2. Helikopter anababalığın, ergenin çevresiyle ve benliğiyle bütünleşmesi, dengelenmesi ve yetişkin yaşamına hazırlanmasında önemli bir içsel kaynak olan psikolojik ihtiyaç doyumu üzerindeki etkilerine ilişkin bulgulardan yola çıkarak çocuk ve ergenlerle çalışan ruh sağlığı çalışanlarının ergenin psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna yönelik geliştirecekleri müdahalelerin işlevsel olacağı düşünülmektedir.
3. Araştırmanın bulguları helikopter anababalığın kısmen ergen tarafından olumlu algılanan yanlarının olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bulgular aynı zamanda bu yaklaşımın ergenin başarı ve mutlu olma potansiyeli için önemli bir tehdit olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda helikopter anababalıkla çalışan ruh sağlığı çalışanlarının kültürel dinamikleri göz önünde bulundurarak özellikle ergenin anababanın aşırı davranışlarını nasıl anlamlandırdığı ve kendi yaşamı için olumlu gördüğü yanlarıyla psikolojik ihtiyaç doyumunu engelleyen kısımları ayırt etmesine yardımcı olmalarının ergene yarar sağlayacağı düşünülmektedir.
4. Helikopter anababalık sıklıkla gelişim dönemine uygun olmayan bir biçimde sunulan destek olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle ergenlik döneminde psikolojik ihtiyaç doyumu için önemli bir tehdit olan helikopter anababalığın ilerleyen süreçlerde çok daha yoğun bir biçimde genç yetişkin için olumsuz sonuçlara yol açabilmesi olasıdır. Bu nedenle ergenlik dönemini helikopter anababalığın

etkilerini dönüştürmek için önemli bir gelişim aşaması olarak görmek uygulayıcıların işini kolaylaştıracaktır.

5. Bununla birlikte araştırmanın bulgularının aile sistemleri bakış açısıyla ele alındığında anababa ve ergenin helikopter anababılığı değerlendirme standartlarının farklılaştığı ve bu durumun etkileşimlerine farklı biçimlerde etki ettiği biçiminde yorumlanabilir. Bu doğrultuda, anababa ve ergenlerle çalışan aile danışmanları ve okul psikolojik danışmanlarının ergen ve anababanın değerlendirme koşullarındaki farklılıklarını belirlemeleri, uygun bir yol haritası belirlemede, anababa ve ergen açısından etkilerini görmeye yardımcı olabileceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Ahmad, I., Vansteenkiste, M. ve Soenens, B. (2013). The relations of Arab Jordanian adolescents' perceived maternal parenting to teacher-rated adjustment and problems: Perceived need satisfaction as an underlying mechanism. *Developmental Psychology*, 49, 177-183. doi: 10.1037/a0027837
- Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D. ve Pakpour, A. H. (2020) The Fear of COVID-19 Scale: development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1. doi: 10.1007/s11469-020-00270-8
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (21 Mayıs 2021). "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, anne babalar için "helikopter ebeveynlikten" kaçınma önerilerini sıraladı." Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-anne-babalar-icin-helikopter-ebeveynlikten-kacinma-onerilerini-siraladi/>
- Akbaş, E. ve Atasü-Topçuoğlu, R. (2009). Modern çocukluk paradigmasının oluşumu-eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-103. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48475/614085>
- Albayrak, A. S. (2008). Değişen varyans durumunda en küçük kareler tekniğinin alternatifi ağırlıklı regresyon analizi ve bir uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 111-134. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akuiibfd/issue/1628/20402>
- Alkın, R. C. (2017). Ulrich Beck'in risk toplumu kavramsallaştırması ekseninde toplumsal kontrolün dönüşümüne giriş denemesi. *Medeniyet ve Toplum*, 1(1). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/527361>
- Amato, P. R. ve Fowler, F. (2002). Parenting practices, child adjustment, and family diversity. *Journal of Marriage and Family*, 64, 703–716. doi: 10.1111/j.1741-3737.2002.00703.x.
- American Association of School Librarians (AASL). (2009). *Standards for the 21st - century learner in action*. Erişim adresi: <https://www.epsnj.org/site/handlers/filedownload.ashx?moduleinstanceid=7770&dataid=32216&FileName=AASL%2021ST%20C%20learner.Pdf>
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296 –3319. doi: 10.2307/1131780
- Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70, 1–137.
- Baum, S., Ma, J. ve Payea, K. (2013). *Education Pays 2013: The Benefits of Higher Education for Individuals and Society*. New York: The College Board.

- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887 - 907. Erişim adresi: https://arowe.pbworks.com/f/baumrind_1966_parenting.pdf
- Battelle for Kids (2019). Framework for 21st century learning definitions. Erişim adresi: <http://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworksresources>
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907. doi: 10.2307/1126611
- Beck, U. (2011). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Londra: Sage Publications.
- Bregman, O. ve White, C. (2011). *Bringing systems thinking to life*. New York, NY: Taylor and Francis Group, LLC.
- Biblarz, T. J. ve Stacey, J. (2010). How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 3-22. doi: 10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x
- Birditt, K.S., Fingerman, K.L., Zarit, S.H. Adult children's problems and successes: Implications for intergenerational ambivalence. *Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences and Social Sciences* 65, 145–153. doi: 10.1093/geronb/gbp125
- Bornstein, M. H. (2012). Cultural approaches to parenting. *Parenting, Science and Practice*, 12(2-3). 212-221. doi: 10.1080/15295192.2012.683359
- Bornstein, M. H. (2019). *Handbook of Parenting: Volume I: Children and Parenting*. New York: Routledge. doi: 10.4324/9780429440847
- Bowen, M. (1976). Theory in the practice of psychotherapy. In P. J. Guerin (Ed.) *Family Therapy: Theory and Practice* (42-90). New York, NW: Gardner Press.
- Bowen, M. (1985). *Family therapy in clinical practice*. New York, NY: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.
- Boyle, M., ve Townsend, M. (2019). *Reality Bites Back: To Really Get Gen Z, Look at the Parents*. Erişim adresi: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-10-15/midwest-surge-hits-highs-u-k-france-add-curbs-virus-updat>
- Bradley-Geist, J. C. ve Olson-Buchanan, J. B. (2014). Helicopter parents: an examination of the correlates of over-parenting of college students. *Education + Training*, 56(4), 314-328. doi: 10.1108/ET-10-2012-0096.
- Bristow, J. (2014). The double bind of parenting culture: Helicopter parents and cotton wool kids. İçinde *Parenting Culture Studies* (Ed.Ellie Lee, Jennie Bristow, Charlotte Faircloth ve Jan Macvarish). New York: Palgrave Macmillan, 200–215.
- Brown, J. (1999). Bowen family systems theory and practice: illustration and critique. *Australian & New Zealand Journal of Family Therapy*, 20(2), 94-103 doi: 10.1002/j.1467-8438.1999.tb00363.x

- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York, NY: The Guilford Press. doi: 10.1198/tas.2008.s98
- Budiarto, Y., Dewi, F. I. R. ve Hastuti, R. (2020). The family well-being: a dyadic analysis of parent-child relationship quality. *Psychological Thought*, 13(1), 221-239. doi: 10.37708/psyct.v13i1.424.
- Burns, T. ve Gottschalk, F. (2019). *Educating 21st century children: emotional well-being in the digital age*. OECD Publishing. doi: 10.1787/20769679.
- Byrne, B. M. (2013). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. New York, NY: Routledge. doi: 10.4324/9781410600219.
- Can, İ. (2014). Moderniteden Postmoderniteye Ailenin Ontolojisi ya da Modern Çekirdek Aile Çerezleşiyor mu? İçinde *Aile Sosyoloji Yazıları* (Ed. Mustafa Aydın). 51-82. İstanbul: Açılım Kitap.
- Cheah, C., Leung, C. ve Zhou, N. (2013). Understanding 'tiger parenting' through the perceptions of Chinese immigrant mothers: Can Chinese and U.S. parenting coexist? *Asian American Journal of Psychology*, 4(1), 30-40. doi: 10.1037/a0031217.
- Cline, F. W. ve Fay, J. (1990). *Parenting with love and logic: Teaching children responsibility*. Colorado Springs, CO: Pinon Press.
- Cook, C. (2020). Understanding the associations between helicopter parenting and emerging adults' adjustment. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 1899–1913. doi: 10.1007/s10826-020-01716-2
- Cook, C. ve Kenny, D. A. (2005). The actor-partner interdependence model: a model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 101 - 109. doi: 10.1080/01650250444000405
- Costa, S., Soenens, B., Gugliandolo, M. C., Cuzzocrea, F. ve Larcan, R. (2015). The mediating role of experiences of need satisfaction in associations between parental psychological control and internalizing problems: a study among italian college students. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 1106-1116. doi:10.1007/s10826-014-9919-2
- Coutts, J. J., Hayes, A. F. ve Jiang, T. (2019). Easy statistical mediation analysis with distinguishable dyadic data. *Journal of Communication*, 69, 612–649. doi: 10.1093/joc/jqz034.
- Cox, M. J. ve Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243–267. doi: 10.1146/annurev.psych.48.1.243
- Craig, L., Powell, A. ve Smyth, C. (2014). Towards intensive parenting? Changes in the composition and determinants of mothers' and fathers' time with children 1992-2006" *The British Journal of Sociology*, 65(3), 555-579. doi: 10.1111/1468-4446.12035

- Cui, M., Darling, C. A., Coccia, C., Fincham, F. D. ve May, R. W. (2019). Indulgent parenting, helicopter parenting, and well-being of parents and emerging adults. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 860–871. doi: 10.1007/s10826-018-01314-31.
- Cui, M., Janhonen-Abruquah, H., Darling, C. A., Chavez, F. L. C. ve Palojoki, P. (2018). Helicopter parenting and young adults' well-being: a comparison between united states and finland. *Cross - Cultural Research*, 11- 8. doi: 10.1177/1069397118802253
- Çetin-Avcı S. ve Güleç-Şatır, D. (2020). Yeni bir kavram: helikopter ebeveynlik. Ordu Üniversitesi *Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 163-168. doi: 10.38108/ouhcd.738884
- Çok, F., Güçlü, C. H., Özdoğan, K. ve Topuz, S. (2022). Helikopter anababalık ve özerklik destekleyici davranışlar ölçeği'nin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Erken Görünüm, 1-22. doi: 10.30964/auabfd.886761.
- Daly, M. (2007). *Parenting in Contemporary Europe. A Positive Approach*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Danner-Vlaardingerbroek, G., Kluwer, E. S., van Steenbergen, E. F. ve van der Lippe, T. (2013). Knock, knock, anybody home? Psychological availability as link between work and relationship. *Personal Relationships*, 20(1), 52–68. doi: 10.1111/j.1475-6811.2012.01396.x
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Darlow, V., Norvilitis, J. M. ve Schuetze, P. (2017). The relationship between helicopter parenting and adjustment to college. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 2291 – 2298. doi: 10.1007/s10826-017-0751-3.
- de Haan, A. D., Soenens, B., Deković, M. ve Prinzie, P. (2013). Effects of childhood aggression on parenting during adolescence: The role of parental psychological need satisfaction *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 42(3), 393-404. doi: 10.1080/15374416.2013.769171
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. doi: 10.1207/S15327965PLI1104_01
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2012). *Self-determination theory*. IP. A. M. Van Lange, A.W.Kruglanski ve E. T.Higgins (Ed.), *Handbook of theories of social psychology* (s. 416–437). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., Oishi, S. ve Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research*, 97, 143–156. doi: 10.1007/s11205-009-9493-y

- Doepke, M. ve Zilibotti, F. (2014). Tiger moms and helicopter parents: The economics of parenting style. doi: 10.5167/uzh-106852
- Doepke, M. ve Zilibotti, F. (2019). *Love, money, and parenting: How economics explains the way we raise our kids*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Donley, M. (1993). Attachment and the emotional unit. *Family Process*, 32, 3–30. doi: 10.1111/j.1545-5300.1993.00003.x
- Dotti-Sani, G. ve Treas, J. (2016). Educational gradients in parents' child-care time across countries, 1965-2012. *Journal of Marriage and Family*, 78(4), 1083-1096. doi: 10.1111/jomf.12305.
- Dönmez, D. (2019). *Yeni nesil ebeveynlik ve sosyal medya bağlamında blogger anneler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı. İstanbul.
- Duffy, M., Twenge, J. ve Joiner, T. (2019). Trends in mood and anxiety symptoms and suiciderelated outcomes among U.S. undergraduates, 2007–2018: Evidence from two national surveys. *Journal of Adolescent Health* 65(5), 590–98. doi: 10.1016/j.jadohealth.2019.04.033
- Dumont, D. E. (2021). Facing adulthood: helicopter parenting as a function of the family projection process. *Journal Of College Student Psychotherapy*, 35(1), 1–14. doi: 10.1080/87568225.2019.1601049
- Dupont, S., Mikolajczak, M. ve Roskam, I. (2022). The Cult of the child: a critical examination of its consequences on parents, teachers and children. *Social Sciences*, 141(11), 1-19. doi: 10.3390/socsci11030141
- Eberly-Lewis, M. B., Vera-Hughes, M. ve Coetzee, T. M. (2018). Parenting and adolescent grandiose narcissism: mediation through independent self-construal and need for positive approval. *The Journal of Genetic Psychology*, 1-12. doi: 10.1080/00221325.2018.1472549
- Egmose, I., Krogh, M. T., Stuart, A. C., Haase, T. W., Madsen, E. B. ve Væver, M. S. (2022). How are mothers negatively affected and supported by following parenting-related Instagram profiles? A mixed-methods study. *Acta Psychologica*, 227. doi: 10.1016/j.actpsy.2022.103593
- Elsaesser, C. ve diğerleri (2017). Parenting in a digital age: A review of parents' role in preventing adolescent cyberbullying. *Aggression and Violent Behavior*, 35, 62-72. doi: 10.1016/j.avb.2017.06.004
- Eryılmaz, A. (2015). Sistem yaklaşımı açısından kötümserlik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar – Current Approaches in Psychiatry*, 7(4), 391- 400. doi:10.5455/cap.20150203014025
- Evans, R. ve Karl, K. A. (2021). Is helicopter parenting stifling moral courage and promoting moral disengagement? Implications for the training and development of millennial managers. *Management Research Review*, 45(5), 700-714. doi: 10.1108/MRR-01-2021-0044

- Faircloth, C. (2014). Intensive parenting and the expansion of parenting. İçinde Lee, E. ve diğerleri (editörler), *Parenting Culture Studies*. Londra: Palgrave Macmillan, UK. doi: 10.1057/9781137304612_2
- Fingerman, K. L., Cheng, Y. P., Birditt, K. S. ve Zarit, S (2011). Only as happy as the least happy child: Multiple grown children's problems and successes and middle-aged parents' well-being. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 67B(2), 184-193. doi: 10.1093/geronb/gbr086
- Fingerman, K. L., Cheng, Y., Wesselmann, E. D., Zarit, S., Furstenberg, F. ve Birditt, K. S. (2012). Helicopter parents and landing pad kids: intense parental support of grown children. *Journal of Marriage and Family*, 74(4), 880-896. doi: 10.1111/j.1741-3737.2012.00987.x
- Fletcher, K. L., Pierson, E. E., Speirs-Neumeister, K. L. Ve Holmes-Finch, W. (2020). Overparenting and perfectionistic concerns predict academic entitlement in young adults. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 348–357. doi: 10.1007/s10826-019-01663-7
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Huyn, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York, NY: The McGraw-Hill Companies
- Füredi, F. (2013). *Paranoyak Anne-Babalık*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Garcia-Granero, M. (2002). *Breusch-pagan & koenker test macro*. Heteroscedasticity: testing and correcting in spss. Erişim adresi: <https://www.spsstools.net/en/syntax/syntax-index/regression-repeated-measures/breusch-pagan-amp-koenker-test/>
- Garst, B. A. ve Gagnon, R. J. (2015). Exploring overparenting within the context of youth development programs. *Journal of Youth Development*, 10(1). doi: 10.5195/jyd.2015.416.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji* (Çev: Hüseyin Özel ve Cemal Güzel) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Givertz, M. ve Segrin, C. (2012). The association between overinvolved parenting and young adults' self-efficacy, psychological entitlement, and family communication. *Communication Research*. doi: 10.1177/0093650212456392
- Givertz, M. ve Segrin, C. (2014). The association between overinvolved parenting and young adults' self-efficacy, psychological entitlement, and family communication. *Communication Research*, 41(8). doi: 10.1177/0093650212456392
- Gomes, S.B. ve Deuling, J.K. (2019). Family influence mediates the relation between helicopter parenting and millennial work attitudes. *Journal of Managerial Psychology*, 34(1), 2-17. doi: 10.1108/JMP-12-2017-0450
- Grolnick, W. S., Gurland, S. T., DeCoursey, W., & Jacob, K. (2002). Antecedents and consequences of mothers' autonomy support: An experimental investigation. *Developmental Psychology*, 38(1), 143–155. doi: 10.1037/0012-1649.38.1.143

- Guerin, P., Fogarty, T., Fay, L. ve Kautto, J. (1996). *Working with Relationship Triangles*. NY, London: Guilford Press.
- Gurland, S. T. ve Grolnick, W. S. (2005). Perceived threat, controlling parenting, and children's achievement orientations. *Motivation and Emotion*, 29, 103–121. doi: 10.1007/s11031-005-7956-2
- Güçlü, C. H. ve Çok, F. (2021). Helikopter anababalık ve gençler üzerindeki gelişimsel etkileri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(7), 134 - 150. doi: 10.36731/cg.819709.
- Hart, C. H., Newell, L. D. ve Olsen, S. F. (2003). Parenting skills and social-communicative competence in childhood. İçinde J. O. Greene ve B. R. Burleson (Eds.), *Handbook of communication and social interaction skills* (ss. 753–797). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Haspolat, N. M. (2021). *Yüksek Başarılı Öğrencilerde Psikolojik Belirtilerin Birey, Aile Ve Okul İle İlgili Değişkenler Tarafından Yordanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Programı, Ankara.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis*. New York, NY: The Guilford Press.
- Hong, P. ve Cui, M. (2020). Helicopter parenting and college students' psychological maladjustment: the role of self-control and living arrangement. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 338–347. doi: 10.1007/s10826-019-01541-2
- Hong, J., Hwang, M., Kuo, Y. ve Hsu, W. (2015). Parental monitoring and helicopter parenting relevant to vocational student's procrastination and self-regulated learning. *Learning and Individual Differences*, 42, 139 - 146. doi: 10.1016/j.lindif.2015.08.003
- Howe, N. ve Strauss, W. (2007). Helicopter parents in the workplace the story in brief. Erişim adresi: <http://steincareerconsulting.com/wpcontent/uploads/2013/10/Helicopter-Parents-in-the-Workplace-NGEN-Howe-Strauss.pdf>
- HSBC (5 Eylül 2018). *Eğitimin Bedeli: Başarının Bedeli Raporu*. Turkey Factsheet. London: HSBC Holding plc.
- IBM Support, “*AMOS states that some model variance values are negative*”. Erişim adresi: <https://www.ibm.com/support/pages/amos-states-some-model-variance-values-are-negative#:~:text=The%20negative%20variance%20message%20may,the%20sample%20is%20too%20small>.
- Ishizuka, P. (2019). Social class, gender, and contemporary parenting standards in the United States: Evidence from a national survey experiment. *Social Forces*, 98(1), 31-58. doi: 10.1093/sf/soy107
- İsiyel, T. (25 Mart 2016). “*Fazla Değil, “Yeterince” İyi Ebeveynlik Üzerine*” Erişim adresi: <https://m.bianet.org/english/cocuk/173348-fazla-degil-yeterince-iyi-ebeveynlik-uzerine>

- İnal, K. (2007). *Modernizm ve çocuk: geleneksel, modern ve postmodern çocukluk imgeleri*. Ankara: Sobil.
- İplikçi, A. B. (2021). *Examining Antecedents Of Perceived Parenting In Daily Life And During The Covid-19 Pandemic: A Process Of Parenting Model Perspective*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Janisse, H. C., Barnett, D. ve Nies, M. A. (2009). Perceived energy for parenting: A new conceptualization and scale. *Journal of Child and Family Studies*, 18, 312-322. doi: 10.1007/s10826-008-9232-z
- Joreskog, K.G. ve Sorbom, D. (1984). *LISREL-VI user's guide* (3rd ed.). Mooresville, IN: Scientific Software.
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A self-determination theory perspective on parenting. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 194–200. doi: 10.1037/a0012754
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self and human development across cultures: Theory and applications* (2. baskı). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait of from Turkey. *Applied Psychology: An International Review*, 54 (3), 317-137.
- Karadoğan U. C. (2019). “Çocuk ve çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195 - 226. Erişim adresi: <https://dergi.park.org.tr/tr/pub/cm/issue/57213/807902>
- Kardaş, F. ve Yalçın, İ. (2017). Psikolojik ihtiyaç doyumunda denge ölçeği'nin türkçeye uyarlanması. 2. *Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi'nde sunulan bildiri*. Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Kenny, D. A. (2010). Dyadic analyses of family data. *Journal of Pediatric Psychology* 36(5), 630–633. doi: 10.1093/jpepsy/jsq124
- Kenny, D. A. ve Cook, W. L. (1999). Partner effects in relationship research: Conceptual issues, analytic difficulties, and illustrations. *Personal Relationships*, 6(4), 433-448. doi: 10.1111/j.1475-6811.1999.tb00202.x
- Kenny, D. A., Kashy, D. A. ve Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York: Guilford Press.
- Kerr, M. E. ve Bowen, M. (1988). *Family Evaluation: An Approach Based on Bowen Theory*. New York: W. W. Norton.
- Kerr, M., Stattin, H., & Özdemir, M. (2012). Perceived parenting style and adolescent adjustment: Revisiting directions of effects and the role of parental knowledge. *Developmental Psychology*, 48(6), 1540–1553. doi: 10.1037/a0027720

- Kline, R. B. (2015). *Principles and practices of structural equation modelling*. New York, NY: The Guilford Press.
- Korkmaz, S., Göksuluk, D. ve Zararsız, G. (2014). MVN: An R Package for Assessing Multivariate Normality. *The R Journal*, 6(2), 151–162.
- Kouneski, E. F. (2000). *Family Assessment And The Circumplex Model: New Research Developments And Applications*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Minnesota, Department of Family Social Science. Minnesota, ABD.
- Kouros, C. D., Pruitt, M. M., Ekas, N. V., Kiriaki, R. Ve Sunderland, M.(2017). Helicopter parenting, autonomy support, and college students' mental health and well-being: the moderating role of sex and ethnicity. *Journal of Child and Family Studies*, 26(3), 939–49. doi: 10.1007/s10826-016-0614-3
- Kovach, J. (2018). *The Impact of Helicopter Parenting on Identity Development*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The Chicago School of Professional Psychology, Chicago, ABD.
- Kwon, K., Yoo, G. ve Bingham, G. E. (2016). Helicopter parenting in emerging adulthood: support or barrier for korean college students' psychological adjustment? *Journal of Child and Family Studies*, 25, 136-145. doi: 10.1007/s10826-015-0195-6.
- Kwon, K., Yoo, G. ve De Gagne, J. C. (2017). Does culture matter? a qualitative inquiry of helicopter parenting in korean american college students. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 1979–1990. doi: 10.1007/s10826-017-0694-8.
- Kuran, E. (2019). *Z: Bir Kuşağı Anlamak*. İstanbul: Mundi Kitap.
- Külhaş-Çelik, İ. B. (2019). Internet use habits of parents with children suffering from food allergy. *Asthma Allergy Immunology*, 17(3), 134-139. doi: 10.21911/aa.485.
- Lampert, J. N. (2009). Parental attachment styles and traditional undergraduates' adjustment to college: Testing the “helicopter parent” phenomenon. Yayınlanmamış doktora tezi, Pacific University.
- Ledermann, T. ve Macho, S. (2009). Mediation in dyadic data at the level of the dyads: A structural equation modeling approach. *Journal of Family Psychology*, 23(5), 661–670. doi: 10.1037/a0016197.
- Ledermann, T. ve Macho, S. ve Kenny, D. A. (2011). Assessing Mediation in Dyadic Data Using the Actor-Partner Interdependence Model. *Structural Equation Modeling A Multidisciplinary*
- Leech, N.L., Barrett, K.C. ve Morgan, G.A. (2005). SPSS for intermediate statistics: Use and interpretation. (2. Baskı). NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- LeMoyne, T. ve Buchanan, T. (2011). Does “hovering” matter? Helicopter parenting and its effect on well-being. *Sociological Spectrum*, 31(4), 399-418. doi: 10.1016/j.cpr.2010.04.010

- Locke, J., Campbell, M. ve Kavanagh, D. (2012). Can a parent do too much for their child? an examination by parenting professionals of the concept of overparenting. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 22(2), 249-265. doi: 10.1017/jgc.2012.29
- Locke, J. (2015). Parenting today: the bonsai child. *Alliance of Girls' Schools Australasia*, 55, 25- 29. Erişim adresi: https://www.agsa.org.au/wpcontent/uploads/2016/01/AGSA_mag_vol55_RR_web.pdf
- Lowe, K., Dotterer, A. M. ve Francisco, J. (2015). ‘‘If I pay, I have a say!’’: parental payment of college education and its association with helicopter parenting. *Emerging Adulthood*, 3(4), 286-290. doi: 10.1177/2167696815579831
- Ludlow, L. H. ve Howard, E. (1990). The family map: A graphical representation of family system theory. *Educational and Psychological Measurement*, 50(2), 245–254. doi: 10.1177/0013164490502002
- Luyckx, K., Vansteenkiste, M., Goossens, L. ve Duriez, B. (2009). Basic Need satisfaction and identity formation: bridging self-determination theory and process-oriented identity research. *Journal of Counseling Psychology*, 56(2,) 276 –288. doi: 10.1037/a0015349
- Macoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: parent–child interaction. P. H. Mussen ve E. M. Hetherington (Ed.). *Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development* (s. 1-101). New York: Wiley.
- Marano, H.E. (2008). *A nation of wimps: The high cost of invasive parenting*. New York, NY: Broadway Books.
- Mardia, K. V. (1970). Measures of multivariate skewness and kurtosis with application. *Biometrika*, 57(3), 519–530. doi: 10.2307/2334770
- McBride, B. A, Schoppe, S. J. ve Rane, T. R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family*. 64(4), 998-1011. doi: 10.1111/j.1741-3737.2002.00998.x
- McGoldrick, M. ve Carter, B. (2003). The family life cycle. İçinde F. Walsh (Ed.), *Normal family processes: Growing diversity and complexity* (ss. 375–398). The Guilford Press. doi: 10.4324/9780203428436_chapter_14
- McKinney, C. ve Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 29(6), 806-827. doi: 10.1177/0192513X07311222.
- Miho, A. ve O. Thévenon (2020). Treating all children equally?: why policies should adapt to evolving family living arrangements. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 240, 1-43. doi: 10.1787/83307d97-en
- Mikolajczak, M., Gross J. J. ve Roskam, I. (2021). Beyond job burnout: parental burnout! *Trends in Cognitive Sciences*, 25, 333 - 336. doi: 10.1016/j.tics.2021.01.012

- Milli Eğitim Bakanlığı (2011). *MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili*. MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED). Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/earged/earged/21.%20yy_og_pro.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmenlerinin Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği Eki “Hizmet Alanları ve Hizmet Puanları Çizelgesi”. (2018, Ocak). *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* (Sayı: 2724). Erişim adresi: <https://www.ogretmenler.com/images/PDFLER/kilavuzlar/a-c-iller-sure-puan2018.pdf>
- Moilanen, K. L., Rasmussen, K. E. ve Padilla-Walker, L. M. (2015). Bidirectional associations between self-regulation and parenting styles in early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 25(2), 246 - 262. doi: 10.1111/jora.12125
- Montgomery, N. (2010, Mayıs). *The negative impact of helicopter parenting on personality*. The annual meeting of the Association of Psychological Science'de sunulan bildiri. Boston, MA.
- Moujaes, M. ve Verrier, D. (2021). Instagram use, instamums, and anxiety in mothers of young children. *Journal of Media Psychology*, 33(2), 72–81. doi: 10.1027/1864-1105/a000282
- Nazlı, S. (2013). *Aile Danışmanlığı* (10. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nelson, L. J., Padilla-Walker, L. M. Ve McLean, R. D. (2021). Longitudinal Predictors of Helicopter Parenting in Emerging Adulthood. *Emerging Adulthood*, 9(3), 240-251. doi: 10.1177/2167696820931980
- Nomaguchi, K. ve Milkie, M. A. (2020). Parenthood and well-being: a decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 82, 198-223. doi: 10.1111/jomf.12646
- Odenweller, K. G., Booth-Buttefield ve Weber, K. (2014). Investigating helicopter parenting, family environments, and relational outcomes for millennials. *Communication Studies*, 65(4), 407 - 425. doi: 10.1080/10510974.2013.811434
- OECD (The Organization for Economic Co-operation and Development). (2012). *Connected minds: Technology and today's learners, educational research and innovation*. OECD Publishing. Erişim adresi: https://www.oecdilibrary.org/education/connectedminds_9789264111011-en
- OECD (2016). *Trends Shaping Education 2016*. OECD Publishing. doi: 10.1787/22187049
- Okaray, Z. (2016). Helicopter parenting and related issues: psychological well being, basic psychological needs and depression on university students. *Current Research in Education*, 2(3), 165-173.
- Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 22, 144-167. doi: 10.1111/1467-6427.00144
- Olson, D. H. ve Gorall, D. M. (2003). Circumplex model of marital and family systems. In F. Walsh (Ed.), *Normal family processes* (3. basım ed. ss. 514-547). New York, NY: Guilford. doi: 10.4324/9780203428436_chapter_19

- Olson, D. H., Russell, C. S. ve Sprenkle, D. H. (1989). *Circumplex model: Systematic assessment and treatment of families*. New York, NY: Haworth Press.
- Olson, D. H., Waldvogel, L. ve Schlieff, M. (2019). Circumplex model of marital and family systems: an update. *Journal of Family Theory & Review*, 11, 199–211. doi: 10.1111/jftr.12331
- O'Rourke, H. ve Mackinnon, D. (2018). Reasons for testing mediation in the absence of an intervention effect: A research imperative in prevention and intervention research. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 79, 171–181. doi: 10.15288/jsad.2018.79.171
- Özgür, H. (2016). The relationship between internet parenting styles and internet usage of children and adolescents. *Computers in Human Behavior*, 60, 411-424. doi: 10.1016/j.chb.2016.02.081
- Padilla-Walker, L. M. ve Nelson, L. J. (2012). Black hawk down?: Establishing helicopter parenting as a distinct construct from other forms of parental control during emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 35, 1177-1190. doi: 10.1016/j.adolescence.2012.03.007
- Parker, K. (2015). *Parenting in America Outlook, Worries, Aspirations Are Strongly Linked to Financial Situation*. Pew Research Center, Washington, DC. Erişim adresi: <http://www.pewresearch.org>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pesonen, A., Räikkönen, K., Heinonen, K., Järvenpää, A. ve Strandberg, T. E. (2006). Depressive vulnerability in parents and their 5-year-old child's temperament: A family system perspective. *Journal of Family Psychology*, 20(4), 648–655. doi: 10.1037/0893-3200.20.4.648
- Pimentel, D. (2016). Protecting the free-range kid: recalibrating parents' rights and the best interest of the child. *Cardozo Law Review*, 38, 1-57. Erişim adresi: https://digitalcommons.law.uidaho.edu/faculty_scholarship/11
- Pistella, J., Isolani, S., Morelli, M., Izzo, F. ve Baiocco, R. (2021). Helicopter parenting and alcohol use in adolescence: A quadratic relation. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 39(2), 134–145. doi: 10.1177/14550725211009036
- Popp, D., Laursen, B., Kerr, M., Stattin, H. ve Burk, W. K. (2008). Modeling homophily over time with an actor-partner interdependence model. *Developmental Psychology*, 44(4), 1028-1039. doi: 10.1037/0012-1649.44.4.1028
- Power, T. ve diğerleri (2013). Contemporary research on parenting: conceptual, methodological, and translational issues. *Childhood Obesity*, 9(1), 87-94 doi: 10.1089/chi.2013.0038

- Rehm, M., Darling, C., Coccia, C. ve Cui, M. (2016). Parents' perspectives on indulgence: Remembered experiences and meanings when they were adolescents and as current parents of adolescents. *Journal of Family Studies*. doi: 10.1080/13229400.2015.1106335
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J. ve Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: the role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 419-435.
- Rote, W. M., Olmo, M., Feliscar, L., Jambon, M. M., Ball, C. L. ve Smetana, J. G. (2020). Helicopter parenting and perceived overcontrol by emerging adults: a family-level profile analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 3153–3168. doi: 10.1007/s10826-020-01824-z
- Rousseau, S. ve Scharf, M. (2015). "I will guide you" the indirect link between overparenting and young adults' adjustment. *Psychiatry Research*, 228(3), 826-834. doi: 10.1016/j.psychres.2015.05.016.
- Rutherford, M. (2011). The social value of self-esteem. *Society*, 48(5), 407-412. doi: 10.1007/s12115-011-9460-5
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. doi: 10.1037/0003-066X.55.1.68
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2008). From ego-depletion to vitality: theory and findings concerning the facilitation of energy available to the self. *Social and Personality Psychology Compass*, 2, 702 - 717. doi: 10.1111/j.1751- 9004.2008.00098.x
- Ryan, R. M. ve Frederick, C. (1997). On energy, personality, and health: Subjective vitality as a dynamic reflection of well-being. *Journal of Personality*, 65(3), 529–565. doi: 10.1111/j.1467-6494.1997.tb00326.x
- Satici, B., Gocet-Tekin, E., Deniz, M. E. ve Satici, S. A. (2020). Adaptation of the fear of covid-19 scale: its association with psychological distress and life satisfaction in Turkey. *International Journal of Mental Health Addiction* 19(6):1980-1988. doi: 10.1007/s11469-020-00294-0
- Schiffrin, H. H., Liss, M., Miles-McLean, H., Geary, K. A., Erchull, M. J. ve Tashner, T. (2014). Helping or hovering? The effects of helicopter parenting on college students' well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 23(3), 548-557. doi: 10.1007/s10826-013-9716-3
- Schiffrin, H. H. ve Liss, M. (2017). The effects of helicopter parenting on academic motivation. *Psychological Science*, 9. Erişim adresi: https://scholar.umw.edu/psychological_science/9. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0658-z>
- Segrin, C., Woszidlo, A., Givertz, M., Bauer, A. ve Murphy, M. T. (2012). The association between overparenting, parent-child communication, and entitlement and adaptive traits in adult children. *Family Relations: Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 61, 237-252. doi: 10.1111/j.1741-3729.2011.00689.x

- Segrin, C., Wosidlo, A., Givertz, M. ve Montgomery, N. (2013). Parent and child traits associated with overparenting. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32, 569–595. doi: 10.1521/jscp.2013.32.6.569
- Settersten, R. ve Ray, B. E. (2010). *Not quite adults: why 20-somethings are choosing a slower path to adulthood, and why it's good for everyone*. New York: Bantam.
- Sheldon, K. M. ve Hilpert, J.C. (2012). The balanced measure of psychological needs (BMPN) scale: An alternative domain general measure of need satisfaction. *Motivation and Emotion*, 36, 439–451. doi: 10.1007/s11031-012-9279-4
- Sirota, M. (2018, 3 Mart). Helicopter parents are raising unemployable children. Erişim adresi: https://www.huffingtonpost.ca/marcia-sirota/helicopter-parents-employment_b_16329884.html
- Skenazy, L. (2018, 31 Mart). Why parents are more paranoid than ever. New York Post, Erişim adres: <https://nypost.com/2018/03/31/why-parents-are-more-paranoid-than-ever/>
- Skinner, E., Johnson, S. ve Snyder, T. (2005). Six dimensions of parenting: A motivational model. *Parenting: Science and Practice*, 5(2), 175-235. doi: 10.1207/s15327922par0502_3.
- Smetana, J. G. (2017). Current research on parenting styles, dimensions, and beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 15, 19 - 25. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.02.012
- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30, 74-99. doi: 10.1016/j.dr.2009.11.001
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K. ve Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behavior: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology*, 42, 305–318. doi: 10.1037/0012-1649.42.2.305
- Somers, P., ve Settle, J. (2010). The helicopter parent: Research toward a typology (Part I). *College and University*, 86(1), 18- 24. Erişim adresi: <https://search.proquest.com/docview/755285216?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
- Spokas, M. ve Heimberg, R. (2009). Overprotective parenting, social anxiety, and external locus of control: Cross-sectional and longitudinal relationships. *Cognitive Therapy and Research*, 33(6), 543-551. doi: 10.1007/s10608-008-9227-5
- Stearns, P. N. (2006). *Childhood in World History*. New York & London: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Stein, C. M., Morris, N. J. ve Nock, N. L. (2012). Structural Equation Modeling. *Methods in Molecular Biology*, 850, 495-512. doi: 10.1007/978-1-61779-555-8_27
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2010). *Using Multivariate Statistics*. Boston, MA: Pearson.

- Taylor, Z. ve diğerleri (2013). Longitudinal relations of intrusive parenting and effortful control to ego resiliency during early childhood. *Child Development*, 84(4), 1145-1151. doi: 10.1111/cdev.12054
- TEDMEM (23 Mayıs 2013). *Helikopter aileler*. Erişim adresi: <https://tedmem.org/mem-notlari/degerlendirme/helikopter-aileler>.
- Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 374-384. doi: 10.13140/RG.2.1.2414.4480
- Tremblay, M. ve diğerleri (2015). Position statement on active outdoor play. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(6), 6475-6505. doi: 10.3390/ijerph120606475
- Trilling, B. ve Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times: learning for life in our times*. John Wiley & Sons.
- Twenge, J. M., Campbell W. K., ve Sherman, R. A. (2019). Declines in vocabulary among American adults within levels of educational attainment, 1974–2016. *Intelligence* 76, 101377. doi: 10.1016/j.intell.2019.101377
- Ulferts, H. (2020). Why parenting matters for children in the 21st century: an evidence-based framework for understanding parenting and its impact on child development OECD Education Working Paper No: 222. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP%282020%2910&docLanguage=En>.
- Ullman, J. B. (2010). Structural Equation modeling. In B. G. Tabachnick & L. S. Fidell (Eds.), *Using multivariate statistics* (pp. 681–785). Boston, MA: Pearson.
- Ungar, M. (2009). Overprotective parenting: Helping parents provide children the right amount of risk and responsibility. *The American Journal of Family Therapy*, 37(3), 258-271. doi: 10.1080/01926180802534247
- van der Kaap-Deeder, J., Vansteenkiste, M., Soenens, B., Loeys, T., Mabbe, E. ve Gargurevich, R. (2015). Autonomy-supportive parenting and autonomy-supportive sibling interactions: the role of mothers' and siblings' psychological need satisfaction. *Personality and Social Psychology Bulletin* 2015, 41(11), 1590–1604. doi: 10.1177/0146167215602225
- Vansteenkiste, M. ve Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle *Journal of Psychotherapy Integration*, 23(3), 263 - 280. doi: 10.1037/a0032359.
- Wei, M., Philip, A. S., Shaffer, A., Young, S. K. ve Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, shame, depression, and loneliness: The mediation role of basic psychological need satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 591-601. doi: 10.1037/0022-0167.52.4.591.

- Wiedermann, W., Artner, R. ve von Eye, A. (2017). Heteroscedasticity as a basis of direction dependence in reversible linear regression models. *Multivariate Behavioral Research*, 52(2), 222-241. doi: 10.1080/00273171.2016.1275498
- Wiedmer, T. L. (2015). Generations do differ: best practices in leading traditionalists, boomers, and generations X, Y, and Z. *The Delta Kappa Gamma Bulletin*, 82, 51-58. Erişim adresi: <https://www.proquest.com/openview/712ca7200529c4e38d54bde5a0a7257f/1?cbl=47978&pq-origsite=gscholar>.
- Willoughby, B. J., Hersh, J. N., Padilla-Walker, L. M. ve Nelson, L. J. (2015). “Back off”! helicopter parenting and a retreat from marriage among emerging adults. *Journal of Family Issues*, 36(5), 669 - 692. doi: 10.1177/0192513X13495854
- Winnicott, D. W. (1960). The theory of the parent-infant relationship. *International Journal of Psychoanalysis*, 41, 585-595. Erişim adresi: <https://icpla.edu/wp-content/uploads/2012/10/Winnicott-D.-The-Theory-of-the-Parent-Infant-Relationship-IJPA-Vol.-41-pps.-585-595.pdf>
- Winnicott, D. W. (1996). From dependence towards independence in the development of the individual. İçinde D.W. Winnicott (Ed.), *The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development* (ss. 83-92). New York, NY: International Universities Press.
- Yılmaz, H. (2019). İyi ebeveyn, ocuğu için her zaman her şeyi yapan ebeveyn değildir: Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum leği (AHET) geliştirme alışması. *Erken ocukluk alışmaları Dergisi*, 3(1), 3-31. doi: 10.24130/eccd-jecs.1967201931114
- Yılmaz, H. (2020). Türkiye’de helikopter ebeveynlik eğilimi ve helikopter ebeveynlerin demografik zellikleri. *Sosyal Politika alışmaları Dergisi*, 46, 133-160. doi: 10.21560/spcd.v20i54504.540233
- Yılmaz, H., Arslan, C. ve Arslan, E. (2021). Is having a helicopter mother a traumatic experience? The relationship between helicopter mother attitude and traumatic experiences and learned helplessness. *Psycho-Educational Research Reviews*, 10(3), 302-321. doi: 10.52963/PERR_Biruni_V10.N3.19
- Yılmaz, H. ve Büyükcebeci, A. (2019). Bazı pozitif psikoloji kavramları açısından helikopter ebeveyn tutumlarının sonuçları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 707 - 744. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/48897/623279>

EKLER

EK 1. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 08/04/2019

Toplantı Sayısı : 04

Karar Sayısı : 123

123- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Esma Daşçı**'nın "Öz-Belirleme Kuramı Bağlamında Helikopter Anababalığının Anababalar ve Ergenlerin Psikolojik İyi Oluşları Üzerindeki Etkisi" başlıklı tezi ile ilgili 04/02/2019 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Esma Daşçı**'nın "Öz-Belirleme Kuramı Bağlamında Helikopter Anababalığının Anababalar ve Ergenlerin Psikolojik İyi Oluşları Üzerindeki Etkisi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

EK 2. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.4959154
Konu : Araştırma izni

07.03.2019

ANKARA ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 18.02.2019 tarihli ve 592 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi Esmâ DAŞCI'nın "Öz-belirleme kuramı bağlamında helikopter anababalığının anababalar ve ergenlerin psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkisi" konulu tezi kapsamında uygulama yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Uygulama formunun (4 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır.

Adres: Emniyet Mah. Alparslan Türkeş Cad. 4/A Yenimahalle

Bilgi için: Emine KONUK

Elektronik Ağı: ankara.meb.gov.tr
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Tel: 0 (312) 212 36 00
Faks: 0 ()

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 0422-8390-345b-a581-386f kodu ile teyit edilebilir.

EK 3. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Kullanım İzni

9/26/22, 3:07 PM

Gmail - Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Kullanım İzni

Esma Daşcı <

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Kullanım İzni

Bulent Baki Telef
Alıcı: Esma Daşcı <

28 Ocak 2019 16:14

Merhabalar

Ekte ölçeği, geçerlik ve güvenirlik çalışmasını gönderiyorum, Araştırmanızda kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar,

28 Oca 2019 Pzt 15:00 tarihinde Esma Daşcı
[Alınılan metin gizlendi]

şunu yazdı:

2 eklenti

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği, Geçerlik ve Güvenirliği.doc
44K

Psikolojik iyi oluş ölçeği Türkçeye uyarlama geçerlik ve güvenirlik çalışması.pdf
843K

EK 4. Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği Kullanım İzni

9/26/22, 3:08 PM

Gmail - Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği Kullanım İzni Hk.

Esma Daşcı <

Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği Kullanım İzni Hk.

İlhan Yalçın
Alıcı: Esma Daşcı

2 Aralık 2019 08:49

Esma merhaba,

Ölçeğin maddelerini, puanlama bilgilerini ve uyarılma çalışmasının makalesini ekte iletiyorum.

İyi çalışmalar diliyorum.

Sevgiler...

İlhan Yalçın

28 Kasım 2019 Perşembe 15:45:53 GMT+3 tarihinde, Esma Daşcı
(Alınılan metin gizlendi)

2 eklenti

PİDDÖ Formu.docx
39K

PİDDÖ-2018.pdf
571K

EK 5. Kovid-19 Korkusu Ölçeği Kullanım İzni

9/26/22, 3:09 PM

Gmail - Covid-19 Korkusu Ölçeği Kullanım İzni Hk.

Esma Daşcı

Covid-19 Korkusu Ölçeği Kullanım İzni Hk.

Begüm SATICI <

Alıcı: Esma Daşcı

4 Haziran 2021 10:42

Esma Hocam merhabalar,
Ölçek ektedir, çalışmanızda kolaylıklar dilerim,

Esma Daşcı

3 Haz 2021 Per, 20:54 tarihinde şunu yazdı:

[Alınılan metin gizlendi]

--

Doç. Dr. Begüm SATICI
Artvin Çoruh Üniversitesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik
Uygulama ve Araştırma Merkez
Müdürü

Fear of COVID-19.docx
16K

EK 6. Kişisel Bilgi Formu (Ergen)

Sayın Katılımcı,

Ankara Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında, anne baba davranışları ve ergenlerin psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışma yürütmekteyiz. Araştırmaya lise düzeyinde öğrenim gören öğrenciler ve onların anne ve babaları katılabilmektedir. Araştırmada, sizden yaklaşık olarak 15 dakika ayırmanız istenmektedir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen yanıtları içtenlikle işaretlemenizdir.

Araştırmada sizin ve ebeveynlerinizin yanıtları karşılaştırılacaktır. Bu nedenle sizin ve ebeveynlerinizin formlarını eşleştirmek amacıyla bir kod yazmanız beklenmektedir. Bunun için uygulamanın en başında TELEFON NUMARANIZIN SON DÖRT HANESİ (ör; 4486) ile AD VE SOYADINIZIN İLK VE SON HARFLERİNİ (Örneğin adınız Esmâ Daşcı ise kod olarak ad ve soyadın ilk ve son harfleri: EA-Dİ) yazmanızı rica ediyoruz. Verdiğiniz yanıtlar, grup olarak değerlendirileceğinden kimliğinizle ilgili bilgileri yazmanıza gerek yoktur. Yanıtlarınız kesinlikle gizli tutulacak ve sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Bu çalışmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddetme ya da başladıktan sonra yarıda bırakma hakkına sahipsiniz.

Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız, araştırmacıya e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Saygılarımızla,

Esmâ DAŞCI; Prof. Dr. İlhan YALÇIN

Ankara Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılmayı;

☐ Kabul ediyorum

☐ Kabul etmiyorum

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: ☐K ☐E
2. Doğum Tarihiniz:.....
3. Sınıfınız:.....
4. Okulunuz:.....
5. Şu anda yaşadığınız şehir:.....
6. Annenizin Eğitim Durumu:
☐Okuma yazma bilmiyor
☐İlkokul mezunu
☐Ortaokul mezunu
☐Lise mezunu
☐Üniversite mezunu
7. Babanızın Eğitim Durumu:
☐Okuma yazma bilmiyor
☐İlkokul mezunu
☐Ortaokul mezunu
☐Lise mezunu
☐Üniversite mezunu
8. Siz dahil kaç kardeşsiniz?.....
9. Siz ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz? :.....

Eşleştirme Kodu:

Eşleştirme kodu için aşağıda öncelikle TELEFON NUMARANIZIN SON DÖRT HANESİNİ (ör; 4486) ardından da AD VE SOYADINIZIN İLK VE SON HARFLERİNİ (Örneğin adınız Esmâ Daşcı ise kod olarak ad ve soyadın ilk ve son harfleri: EA-Dİ) yazmanızı rica ediyoruz.

Telefon Numaranızın son dört hanesini

yazınız.

:.....

(Örneğin; 4486 biçiminde yazabilirsiniz.

Kendinize ait bir telefonunuz yoksa anne ya da babanızın telefon numarasının son dört hanesini yazabilirsiniz. Örneğin: 0116 babamın numarası gibi.)

Adınızın ve soyadınızın ilk ve son harflerini

yazınız.

:.....

(Örneğin Esmâ Daşcı için kod olarak ad ve soyadın ilk ve son harfleri olan EA-Dİ yazılır.)

EK 7. Kişisel Bilgi Formu (Anababa)

Sevgili anne-baba,

Ankara Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında, anne baba davranışları ve ergenlerin psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışma yürütmekteyiz. Araştırmaya lise düzeyinde öğrenim gören öğrenciler ve onların anne ve babaları katılabilmektedir. Araştırmada, sizden yaklaşık olarak 15 dakika ayırmanız istenmektedir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen yanıtları içtenlikle işaretlemenizdir.

Çocuğunuzun yanıtlayacağı soruların onun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Araştırmada sizin ve çocuklarınızın yanıtları karşılaştırılacaktır. Bu nedenle sizin ve çocuğunuzun formlarını eşleştirmek amacıyla bir kod yazmanız beklenmektedir. Bunun için uygulamanın en başında ÇOCUĞUNUZUN TELEFON NUMARASININ SON DÖRT HANESİ (ör; 4486) ile ÇOCUĞUNUZUN AD VE SOYADININ İLK VE SON HARFLERİNİ (Örneğin çocuğunuzun adı Esmâ Daşcı ise adının ve soyadının ilk ve son harfi olarak: EA-Dİ) yazmanızı rica ediyoruz. Verdiğiniz yanıtlar, grup olarak değerlendirileceğinden kimliğinizle ilgili bilgileri yazmanıza gerek yoktur. Yanıtlarınız kesinlikle gizli tutulacak ve sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Bu çalışmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddetme ya da başladıktan sonra yarıda bırakma hakkına sahipsiniz.

Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız, araştırmacıya e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Saygılarımızla,

Esmâ DAŞCI; Prof. Dr. İlhan YALÇIN

Ankara Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılmayı;

☐ Kabul ediyorum

☐ Kabul etmiyorum

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: ☐K ☐E
2. Doğum Tarihiniz:
3. Araştırmaya birlikte katıldığınız çocuğunuzun doğum tarihi:
4. Eğitim Durumunuz:
☐Okuma yazma bilmiyor
☐İlkokul mezunu
☐Ortaokul mezunu
☐Lise mezunu
☐Üniversite mezunu
5. Mesleğiniz:
6. Aylık Geliriniz:
7. Kaç çocuğunuz var?:
8. Araştırmaya birlikte katıldığınız çocuğunuz kaçınıcı çocuğunuz? :
9. Araştırmaya birlikte katıldığınız çocuğunuzun cinsiyeti : ☐K ☐E

Esleştirme Kodu

Eşleştirme kodu için aşağıda öncelikle ÇOCUĞUNUZUN TELEFON NUMARASININ SON DÖRT HANESİNİ (ör; 4486) ardından da ÇOCUĞUNUZUN AD VE SOYADININ İLK VE SON HARFLERİNİ (Örneğin çocuğunuzun adı Esmâ Daşcı ise adının ve soyadının ilk ve son harfi olarak: EA-Dİ) yazmanızı rica ediyoruz.

ÇOCUĞUNUZUN telefon numarasının son dört hanesini yazınız.

(Örneğin; 4486 biçiminde yazabilirsiniz.
Çocuğunuzun cep telefonu yoksa kendi numaranızın son dört hanesini yazınız.)

ÇOCUĞUNUZUN adının ve soyadının ilk ve son harflerini yazınız.

(Örneğin çocuğun adı Esmâ Daşcı ise kod olarak adının ve soyadının ilk ve son harfi olan EA-Dİ yazılır.)

EK 8. Helikopter Anababalık Ölçeği – Ergen Formu – Örnek Maddeler

Aşağıda, *ANABABALARIN çocuklarına* yönelik bazı davranışları yer almaktadır. Her maddeyi anne ve babanızın davranışlarını düşünerek okuyunuz ve maddeleri, sizin *anababalarınıza* uygunluğu açısından derecelendiriniz. Derecelendirmeyi yaparken, anababanızın verilen ifadedeki davranışı NE SIKLIKLA yaptığını düşünerek, her bir ifadenin karşısında yer alan derecelerden uygun olanı işaretleyiniz.

	1	2	3	4	5
	Hiç	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
Maddeler	Hiç	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
1. Öğretmenlerimle herhangi bir sorun yaşadığımda, anababam bu sorunu çözmek amacıyla öğretmenlerimle konuşmak için okula gelmeden duramaz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Anababam yaşayabileceğim herhangi bir sorun ya da kriz durumunu önceden fark ederek benim yerime çözer.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Etkinlik yapmadan ya da ders çalışmadan geçirdiğim her vakit anababam için kayıptır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. Bazen, yaşamda elde edeceğim başarıların anababamın tek ve en önemli amacı olduğunu düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Arkadaşlarımla dışarı çıktığımda anababam ne yaptığımı/nereye gittiğimi çok merak eder.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22. Önemli bir sınavım ya da sunumum olduğunda kötü geçecek diye anababam benden daha çok kaygılanır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 9. Helikopter Anababalık Ölçeği – Anababa Formu – Örnek Maddeler

Aşağıda, *ANABABALARIN çocuklarına* yönelik bazı davranışları yer almaktadır. Her maddeyi kendi davranışlarınızı düşünerek okuyunuz ve maddeleri, size uygunluğu açısından derecelendiriniz. Derecelendirmeyi yaparken, verilen ifadedeki davranışı NE SIKLIKLA yaptığınızı düşünerek, her bir ifadenin karşısında yer alan derecelerden uygun olanı işaretleyiniz.

	1	2	3	4	5
	Hiç	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
Maddeler	Hiç	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
1.Çocuğum öğretmenleriyle bir sorun yaşadığında, sorunu çözmek amacıyla öğretmenleriyle konuşmak için okula gitmeden duramam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.Çocuğumun, geçmişte benim sahip olamadığım imkânlarla ulaşabilmesi için, isteyip istemediğine bakmaksızın, elimden ne gelirse yapmaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Bazı etkinlikleri (ders çalışma süresi, nasıl ders çalışacağı, yemek zamanı, uyku zamanı vb.) çocuğum yerine ben planlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Çocuğumun etkinlik yapmadan ya da ders çalışmadan geçirdiği her vakit kayıptır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14.Çocuğumun yaşamda elde edeceği başarılar benim tek ve en önemli amacımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22. Çocuğumun derslerdeki başarısını olumsuz etkileyecek şeylerle uğraşmasını asla istemem.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 10. Psikolojik İhtiyaç Doyumunda Denge Ölçeği – Örnek Maddeler

Aşağıda yer alan ifadeleri, 1–5 arasındaki derecelendirmeyi kullanarak, her bir madde için size uygun olan derecelendiriniz.

Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Beni önemseyen ve benim önemsedığım insanlarla aramda bir bağ olduğunu hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Genelde iyi anlaştığım insanlarla anlaşmazlık veya çatışmalar yaşarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Zor şeyleri bile iyi yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12. İyi olmam gereken şeyleri yaparken zorlanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. Bir şeyleri kendi istediğim gibi yapmakta özgürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16. Bana sürekli ne yapmam gerektiğini söyleyen insanlar var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 11. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği – Örnek Maddeler

Aşağıda katılıp ya da katılamayacağınız 8 ifade vardır. 1–7 arasındaki derecelendirmeyi kullanarak, her bir madde için uygun olan cevabınızı belirtiniz.

Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Amaçlı ve anlamlı bir yaşam sürdürüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
3. Günlük aktivitelereime bağlı ve ilgiliyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
6. Ben iyi bir insanım ve iyi bir hayat yaşıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
8. İnsanlar bana saygı duyar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)

EK 12. Koronavirüs Korkusu Ölçeği – Örnek Maddeler

Aşağıda katılıp ya da katılamayacağınız 7 ifade vardır. 1–5 arasındaki derecelendirmeyi kullanarak, her bir madde için uygun olan cevabınızı belirtiniz.

Maddeler	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Koronavirüsten çok korkuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Koronavirüse yakalanarak hayatımı kaybetmekten çok korkuyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Koronavirüse yakalanmaktan duyduğum endişeden dolayı uykularım kaçıyor.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Koronavirüse yakalandığımı düşündüğümde kalp atışım hızlanıyor.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

**EK 13. Anne-Ergen Veri Setine İlişkin Çok Değişkenli Ki-Kare Dağılımı İçin
Q-Q Grafiği**

**EK 14. Baba-Ergen Veri Setine İlişkin Çok Değişkenli Ki-Kare Dağılımı İçin
Q-Q Grafiği**

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Öz-Belirleme Kuramı Bağlamında Helikopter Anababalığın, Anababaların ve Ergenlerin Psikolojik İyi Oluşları Üzerindeki Etkisi” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan alıntılar” ve (4) “Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 27/09/2022
Gönderim Numarası	: 1872661939
Sayfa Sayısı	: 141
Sözcük Sayısı	: 36973
Karakter Sayısı	: 266006
Benzerlik Oranı	: %5
Savunma Tarihi	: 01/09/2022

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihal Tespit Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin, tek bir kaynakla eşleşme oranının ise %2’den fazla olduğunun belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Esma Daşcı

Tarih: 27/09/2022

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Esmâ Daşcı

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Araştırma Görevlisi	Kastamonu Üniversitesi	2012 Şubat – 2012 Ağustos
Araştırma Görevlisi	Ankara Üniversitesi	2012 – 2022

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2007-2011
Yüksek Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2012-2015
Doktora	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2015-2022

Yayınlar:

Kapçı, E. G., Artar, M., Avşar, V., Çelik, E. G. ve **Daşcı, E.** (2015). İlkokula beş ve altı yaşında başlayan çocukların sosyal gelişim, duygusal ve davranışsal sorunlar ile akademik benlik saygısı açısından karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 48(2), 185-202.

Daşcı, E. ve Yalçın, İ. (2018). Grupla Psikolojik Danışma ve Grup Liderlerine Yönelik Süpervizyon Modelleri Üzerine Bir İnceleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 19-43.